M. RAČKAUSKAS,
VILNIAUS VALSTYBINIO UNIVERSITETO
PROFESORIUS

LOTYNŲ KALBOS VADOVĖLIS

VIDURINĖMS MOKYKLOMS

Lietuvos TSR Švietimo ministerijos
patvirtinta

VALSTYBINĖ
PEDAGOGINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
KAUNAS * 1953

I

GRAMATIKA
IR
PRATIMAI

LOTYNŲ RAIDYNAS

§ 1

Raidyne yra šios 24 raidės:

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Xx Yy Zz

1. Iš tų 24 raidžių 6 yra raidės-balsės **(vocāles):** a, e, i, o, u, y; likusios 18 — raidės-priebalsės **(consonantes).**

2. Didžiosios raidės vartojamos kaip ir lietuvių kalboje. Be to, didžiosios raidės dar vartojamos:

a) tautų pavadinimuose: **Romāni, Romānus** (romėnai, romėnas);

b) mėnesių pavadinimuose: **Augustus** (rugpiūčio mėn., plg. rusų „август");

c) išvestiniuose iš tikrinių vardų būdvardžiuose: populus **Romānus** (romėnų tauta).

RAIDŽIŲ TARIMAS

§ 2

1. Raidžių-**balsių** tarimas:

a (trumpoji) yra tariama kaip ir lietuvių kalboje (pvz.: kasti): **at** (bet);

ā (ilgoji) tariama kaip lietuvių a ilgoji (pvz.: vadas): **āla** (sparnas);

e (trumpoji) — kaip lietuvių e žodyje „mesti": **et** (ir);

ē (ilgoji) — panašiai kaip lietuvių e ilgoji, tik kietai: **dē** (iš, apie);

i (trumpoji) — kaip lietuvių i žodyje „piktas": **id** (tai);

ī (ilgoji) — kaip lietuvių y žodyje „pyksta": **īgnis** (ugnis);

i žodžio viduryje tarp dviejų balsių ir žodžio pradžioje prieš balsį nesudaro skiemens ir tariama kaip lietuvių j žodžiuo-

se „jaunas, ėjau“: **iam** (jau), **ianua** (durys), **maior** (didesnis);

o (trumpoji) — kaip lietuvių o žodžiuose (paimtuose iš kitų kalbų) „choras, poetas“: **ob** (dėl);

ō (ilgoji) — kaip lietuvių o žodyje „sodas“: **ōs** (burna);

u (trumpoji) — kaip lietuvių u žodyje „stumti“: **ut** (kaip);

ū (ilgoji) — kaip lietuvių ū žodyje „stūmė“: **ūna** (drauge);

y pasitaiko tik graikų kilmės žodžiuose ir tariama kaip lietuvių y: **lyra** (lyra, muzikos instrumentas).

2. Raidžių-**dvibalsių** tarimas:

ae tariama kaip lietuvių e ilgoji, tik kietai (panašiai, kaip rusų э): **Caesar** (Cezaris). Šitas dvigarsis (diftongas) **ae** susidarė iš junginio a + i, kurį ilgainiui imta rašyti kaip **ae;** prancūzų kalboje yra panašus diftongas ai, tariamas kaip e (la maison);

au tariama kaip ir lietuvių kalboje, pvz., žodyje „ausis“: **auris** (ausis);[1]

oe tariama kaip vokiečių *ö* arba prancūzų *oeu:* **foedus** (sutartis, sąjunga; plg. „federacija“);

eu tariama vienu skiemeniu: **neu-ter** (nė vienas iš dviejų, niekatras; plg. „neutralus, neutralumas“).

Pastaba. Jei junginiai **ae** ir **oe** nesudaro dvibalsio, ir raidės turi būti tariamos atskirai, tai viršum **e** paprastai dedami du taškeliai arba ilgumo ženklas: **aër** (tariama: a-er) — oras, **poēta** (tariama: po-e-ta) — poetas.

3. Raidžių-**priebalsių** tarimas:

c romėnai visuomet tardavo kaip **k.** Tačiau yra vėliau susidaręs ir kitoks tarimas, kuris yra priimtas mokyklose: **c** prieš garsus **e** ir **i** (žymimus raidėmis **e, ae, oe, i, y)** tariama kaip ir lietuvių **c,** o visais kitais atvejais — kaip **k: celer** (tariama celer) — greitas, **caelum** (tar. celum) — dangus, **ceu** (tar. ceu) — arba, **cibus** (tar. cibus) — maistas, **Cyprus** (tar. Cyprus) — Kipro sala; **caro** (tar. karo)

---

[1] Lotyniškas žodis **auris** (ausis) kitados buvo ir rašomas, ir tariamas **ausis,** t. y. lygiai taip pat kaip mūsų „ausis“. Ilgainiui dėl graikų kalbos įtakos pirmykštis **s** tarp balsių pavirto **r,** — reiškinys, žinomas r o t a c i z m o vardu (pagal graikišką raidės **r** pavadinimą **-rho**).

— mėsa, **cor** (tar. kor) — širdis, **cura** (tar. kūra) — rūpestis, **vacca** (tar. vakka) — karvė, **clamo** (tar. kliamo) — šaukiu.

1 pratimas

Perrašykite žodžius ir perskaitykite juos, pabraukę vienu brūkšniu tuos skiemenis, kuriuose **c** tariama kaip **c**, ir dviem brūkšniais — tuos skiemenis, kuriuose **c** tariama kaip **k**:

dictor, cursus, intellectus, conflictus, disciplīna, capillus, punctum, codex, caelum, incognitus, circulus, clemens, officiālis, collēga, color, colonia, cella, ductor, focus, oculus, recens, scaena, sculptūra, sculptor, tactus, tractus, civis, clam.

h tariama kaip lietuvių k. žodžiuose (paimtuose iš kitų kalbų) „himnas, herbas“: herba, harmonia, heroicus, habeo, hiems (žiema), homo (žmogus), humānus, eheu (deja!), anhēlo, hostis (plg. rusų „гость“).

Junginiai **ch, ph, rh, th** tariami kaip **ch, f, r, t** ir vartojami žodžiuose, paskolintuose iš graikų kalbos: chorus, philosophus, rhetor, theātrum.

k tėra vartojama keliems, paprastai trumpinamiems, žodžiams rašyti: **Kalendae (Kal.,** rašoma ir **Calendae)** — kalendos, pirmoji mėnesio diena; iš čia mūsų „kalendorius“; **Kaeso (K.)** — Kezonas, romėnų vardas;

l tariama minkštai: **mel** — medus, **labor** (tar. liabor) — darbas, **plebeius** — plebėjas, **plumbum** — švinas, **fabula** — pasakėčia;

q vartojama tik su **u,** ir po to junginio **qu** visuomet esti balsis; tas junginys **qu** tariamas kaip **kv: aqua** — vanduo (plg.: akvarijumas), **quartus** — ketvirtas, **quinque** — penki, **quercus** — ąžuolas, **antīquus** — senovinis, senas (plg.: antikvariatas);

s tariama kaip lietuvių s: **sol** — saulė, **sede** — sėdėk, **senecta** — senatvė, **status** — stovėjimas, **sto** — stoviu;

su tariama kaip **sv** ž o d ž i u o s e: **suadeo** (tar. svadeo) — patariu, **suavis** (tar. svavis) — saldus, **suesco** (tar. svesko) — priprantu, ir iš tų žodžių i š v e s t i n i u o s e, kaip **suasor, persuasio** ir kt.

Pastaba. s tarp dviejų balsių įprasta tarti kaip z (panašiai kaip vokiečių ir prancūzų kalbose): **Caesar** (tar. Cezar), **rosa, musa, musica, causa, usus, casus.**

t tariama kaip lietuvių t: **tata** — tėtė, **tu** — tu, **traho** — traukiu, **tres** — trys, **tritus** — trintas.

Pastaba. Junginį **ti** prieš balsį įprasta tarti kaip **ci: amicitia** (tar. amicicija) — bičiulystė, **vitium** (tar. vicijum) — yda. Tačiau **ti** tarimas pasilieka: 1) jei **ti** junginyje **i** yra ilgas: totīus (tar. totyjus) — viso; 2) svetimuose (ne lotyniškos kilmės) žodžiuose: **Miltiades** — Miltiadas; 3) po priebalsių **s, t, x: ostium** (tar. ostijum) — durys, **mixtio** (tar. mikstijo) — maišymas, **Attius** — Atijus.

x tariama kaip **ks** (vietoje junginių **cs** arba **gs** rašoma **x**): **nex** (kamienas **nec-**, galūnė **s**; taigi vietoje *necs* rašoma **nex**) — nužudymas; **rex** (kamienas **reg-**, galūnė **s**; taigi vietoje *regs* rašoma **rex**) — karalius;

z vartojama svetimiems, ypač graikų kilmės, žodžiams rašyti: **zona** — juosta; **Zephyrus** — zefyras, vakarų vėjas; **Zama** — Zamos miestas šiaur. Afrikoje;

ngu junginys prieš balsį tariamas kaip **ngv: lingua** (tar. lingva) — liežuvis; kalba (plg. lingvistika): **lingua Latīna.**

Čia neišvardintos raidės-priebalsės tariamos taip kaip lietuvių kalboje.

ILGIEJI IR TRUMPIEJI BALSIAI

§ 3

Kiekvienas lotynų kalbos balsis, panašiai kaip ir lietuvių, gali būti i l g a s arba t r u m p a s, žiūrint laiko ilgumo, reikalingo jam ištarti.

Iš senovės romėnų gramatikų žinome, kad ilgojo balsio trukmės santykis su trumpojo balsio trukme yra lygus 2 : 1, t. y., jeigu trumpam balsiui tarti yra reikalingas tam tikras laiko vienetas, romėnų vadinamas **mora** (sugaištis, užtrukimas), tai i l g a m balsiui tarti yra reikalingi d u tokie vienetai (dvi moros). Mūsų laikų žodynuose (kartais ir tekstuose) ilgieji balsiai žymimi brūkšniais viršum raidžių: ā, ē, ī, ō, ū; trumpieji balsiai dažniausiai visai nežymimi (ypatingais atvejais žymimi lankeliu).

ILGIEJI IR TRUMPIEJI SKIEMENYS

§ 4

1. Kiek yra lotynų k. žodyje balsių arba dvibalsių, tiek yra jame skiemenų; pvz.: ma-ter, au-dī-mus, o-ra-ti-o, con-sti-tu-ti-o, il-lu-mi-na-ti-o.

2. Lotyniško žodžio skiemenys yra arba ilgi arba trumpi, žiūrint laiko kiekio, reikalingo jiems tarti.

A. Skiemuo yra i l g a s, jei turi:

a) *ilgą* balsį: māter — motina, nātūra — prigimtis, gamta;

b) *dvibalsį:* causa — priežastis, caelum — dangus;

c) trumpą balsį, po kurio eina du ar daugiau priebalsių: factus — padarytas, magister — mokytojas, pertrītus — labai sutrintas, perstringo — paliesti;

d) trumpą balsį, po kurio eina sudurtiniai priebalsiai, žymimi raidėmis **x** (c-s, g-s) ir **z** (d-s, t-s): axis — ašis, gaza — brangenybė.

Pirmaisiais dviem atvejais (*a* ir *b)* skiemuo vadinasi ilgas „iš prigimties" (natūra), o atvejais *c* ir *d* — ilgas „dėl padėties" (positiōne).

B. Skiemuo yra t r u m p a s, jei:

a) turi *trumpą* balsį: *agere* (čia *a* ir abu *e* trumpi) — varyti, veikti; *analogia* (visi penki balsiai trumpi) — analogija, panašumas;

b) *po balsio eina kitas balsis:* di-es — diena, militia — karo tarnyba, kariuomenė; čia veikia dar romėnų gramatikų nustatytas dėsnis: *vocālis ante vocālem brevis est* — balsis prieš balsį yra trumpas;

c) *po balsio* eina *muta cum liquida* (sprogstamasis priebalsis su sklandžiuoju: vieno iš priebalsių **b, d, g, p, t, c** su po jo sekančiu **l** arba **r** junginys): agri — laukai, cerebrum — smegenys.

Pastaba. Eilėdaroje balsis prieš *muta cum liquida* gali būti laikomas ir ilgu.

KIRČIAVIMAS

§ 5

1. D v i s k i e m e n i u o s e žodžiuose kirčiuojamas *pirmasis* skiemuo: Caésar, língua, máter, áxis, cáusa, tráho, ígnis, áqua, plúmbum, vácca.

2. Daugiaskiemeniuose žodžiuose kirčiuojamas:

a) *priešpaskutinis* skiemuo, jei tas skiemuo yra ilgas: a-mī́-cus (draugas), a-mā́-re (mylėti), ma-gís-ter;

b) *trečias* skiemuo nuo žodžio *galo,* jei priešpaskutinis skiemuo yra trumpas: fá-bŭ-la, grá-tĭ-a (padėka), a-grí-cŏ-la (žemdirbys), pro-le-tá-rĭ-us, in-tel-le-gén-tĭ-a.

3. Žodžiai su prisišliejusiomis dalelytėmis (enklitikais) **-que, -ve, -ne, -ce, -met, -dum** kirčiuojami skiemenyje, stovinčiame prieš tas dalelytes: bónus (geras), bonúsque (ir geras).

LOTYNIŠKŲ GARSŲ ATITIKIMAS LIETUVIŠKIEMS

§ 6

Kadangi lotynų kalba priklauso tai pačiai indoeuropiečių kalbų šeimai kaip ir lietuvių kalba, tai tose kalbose pastebimas amžių bėgyje išlikęs panašumas kaip žodžių šaknyse bei jų formose, taip lygiai ir atskiruose garsuose. Bet tas panašumas nedaug kur beišliko, jį dažniausiai atstoja dėsningas atliepimas. Jei, pvz., lotyniškas žodis **vir** visiškai (ir formos, ir prasmės atžvilgiu) panašus į lietuvišką žodį vyr-as, tai to negalima pasakyti, pvz., apie lotynišką žodį **hiem-s,** kurio pirmas garsas **h** nėra panašus į lietuvišką garsą **ž** (rusišką з), o tik jį dėsningai atliepia: **h**iem-s, **ž**iem-a, rus. зим-а; arba: **h**om-o, **ž**mo-gus (iš *žemo-gus, plg. žem-ė, žem-as).

Čia duodami keli garsų atliepimo pavyzdžiai.

Balsiai			Priebalsiai (kai kurie)		
Lot.	Liet.		Lot.	Liet.	
a	a	**a**xis — **a**šis	b	b	**b**arba — **b**arzda
ā	o	m**ā**ter — m**o**tina	c	k	**c**ollis — **k**alnas
e	e	v**e**ho — v**e**žu	d	d	**d**o — **d**uodu
ē	ė	s**ē**men — s**ė**mens	g	g	**g**ninguit — **g**sninga
i	i	ov**i**s — av**i**s	h	ž	**h**iems — **ž**iema
ī	y	v**ī**vus — g**y**vas	l	l	**l**abrum — **l**ūpa
o	a	**o**cto — **a**štuoni	p	p	**p**otis — **p**ats
ō	uo	d**ō**num — d**uo**ti	t	t	**t**u — **t**u, **t**alis — **t**oks
u	u	m**u**sca — m**u**sė	gu	g	an**gu**is — an**g**is
ū	ū	f**ū**mus — d**ū**mai	qu	k	**qu**od — **k**ad

Lotynų **r**, atsiradęs iš pirmykščio **s** (dėl rotacizmo, žr. išnašą 6 psl.), atliepia lietuvių kalboje gerai išlikusį senovišką **s**: auris — ausis, aurum — auksas ir kt.

2 pratimas

Perskaitykite šiuos žodžius, kreipdami dėmesį į ilgųjų balsių tarimą ir kirtį:

Alpės
cōnsul
classis
crēta
fōrma
forum
mūrus
nōrma
portus
rosa
scaena
senex
tigris
vīnum
Africa
Apollō
Athēnae
Carthāgo
columna
Corsica
Eurōpa
fābula
figūra
Gallia
Graecia
Hannibal
Iuppiter
līlium
līnea
littera
medicus
metallum
mūsica
narcissus
nātūra
numerus
ōrātor
physica
praemium
professor
prōgressus
prōiectus
regressus
senātus
tyrannus
Britannia
disciplīna
familia
grammatica
gymnasium
Hispānia
historia
hyacinthus
Italia
medicīna
rēspūblica
prōvincia
Sardinia
Sicilia
Acadēmīa
cōnstitūtio
dēmōnstrātio
ēmigrātio
Lituānia
prōlētārius
revolūtio
Capitōlium
Iānuārius
Februārius
Mediolānum
bibliothēca
cōnsanguinitās
ūniversitās
familiāritās
intellegentia

3 pratimas

Įsidėmėkite pasakymus:

Salve — pasisveikinimo žodis, mūsų „sveikas!“ (pažodžiui: būk sveikas).

Salvēte — sveiki! (pažodžiui: būkite sveiki).

Vale — atsisveikinimo žodis (pažodžiui: būk stiprus).

Valēte — atsisveikinimo žodis daugiskaitoje.

Veni, vidi, vici — atėjau, pamačiau, nugalėjau. Nugalėjęs Ponto (Mažojoje Azijoje) karalių Farnaką, Cezaris šiais žodžiais pranešė apie pergalę vienam savo draugų.

O tempora, o mores! — O laikai, o papročiai! (Pagarsėjęs pasipiktinusio Cicerono pasakymas iš jo pirmosios kalbos prieš Katiliną.)

Tabula rasa — švari (nutrinta) lenta. Šis posakis vartojamas, kalbant apie žmogų, kuris tam tikroje srityje nieko nežino.

Terra incognita — nežinomas kraštas, neištirta sritis. Plačiai vartojamas posakis, kalbant apie visa tai, kas nežinoma. Sakoma, pvz.: „Šita mokslo sritis man *terra incognita*".

Bis dat, qui cito dat — dukart duoda (tas), kas duoda nedelsdamas.

salveo esu sveikas	**tabula** lenta
valeo esu stiprus	**rasa** nutrinta, nuskusta, švari
venio ateinu	**terra** žemė
video matau	**incognita** nežinoma
vinco nugaliu	**bis** dukart
o o	**do** duodu
tempora laikai	**qui** kuris, kas
mores papročiai	**cito** greitai

ŽODŽIO SUDĖTIS

§ 7

1. Žodžiai paprastai susideda iš atskirų dalių, kurių kiekviena turi tam tikrą reikšmę. Daugumoje žodžių išskiriamos trys jų svarbiausios dalys:

a) **galūnė** (fleksija) — baigiamoji žodžio dalis, kuri kinta priklausomai nuo kitų sakinio žodžių,

b) **sufiksas** (formantas) — nekintamoji žodžio dalis, kuri yra tarp kamieno ir galūnės ir kuri suteikia žodžiui naują reikšmę,

c) **kamienas** (liemuo) — pagrindinė, nekintamoji žodžio dalis.

2. Lotyniškas žodis gali būti šių trijų pavidalų:

1) vienas kamienas; pvz.: da (duok);

2) kamienas ir galūnė; pvz.: da-t (jis, ji duoda);

3) kamienas, sufiksas ir galūnė; pvz.: da-ba-t (jis, ji davė); šiame žodyje sufiksas **-ba-** yra būtojo laiko formantas.

3. Be kamieno, sufikso ir galūnės lotynų kalbos žodyje būna dar vad. **jungiamieji balsiai,** kurie paprastai įterpiami tarp kamieno ir galūnės arba tarp sufikso ir galūnės. Jungiamųjų balsių paskirtis — išvengti priebalsių susidūrimo.[1] Pvz., žodyje **da-b-i-t** (jis, ji duos) be *kamieno* **da-**, *sufikso* **-b-** (būsimojo laiko formantas) ir *galūnės* **-t,** yra *jungiamasis balsis* **-i-**; arba žodyje **vinc-e-re** (nugalėti) **vinc-** yra *kamienas,* **-re** — *bendraties galūnė,* **-e-** — *jungiamasis balsis.*

4. Paskutinis kamieno garsas yra vadinamas **kamiengaliu.** Pvz., kamieno **da-** kamiengalis yra **a,** kamieno **vinc-** kamiengalis yra **c** ir pan.

KALBOS DALYS

§ 8

Lotynų kalboje yra šios kalbos dalys:

1. Veiksmažodis **(verbum),** pvz.: *video* — matau, *do* — duodu, *vinco* — nugaliu, *venio* — ateinu.
2. Daiktavardis **(nōmen substantīvum),** pvz.: *terra* — žemė, *aqua* — vanduo, *tabula* — lenta, *tempus* — laikas, *axis* — ašis.
3. Būdvardis **(nōmen adiectīvum),** pvz.: *bonus* — geras, *bona* — gera, *magnus* — didelis, *acer* — aštrus.
4. Skaitvardis **(nōmen numerāle),** pvz.: *unus* — vienas, *duo* — du, *tres* — trys, *decem* — dešimt, *centum* — šimtas.
5. Įvardis **(prōnōmen),** pvz.: *ego* — aš, *tu* — tu, *is* — jis, *nos* — mes, *quis* — kas.
6. Prieveiksmis **(adverbium),** pvz.: *bene* — gerai, *male* — blogai, *semper* — visuomet, *lente* — lėtai.
7. Prielinksnis **(praepositio),** pvz.: *in* — į, *ex* — iš, *per* — per.
8. Jungtukas **(coniūnctio),** pvz.: *et* — ir, *si* — jei, *sed* — bet, *aut* — arba.
9. Jaustukas **(interiectio),** pvz.: *o* — o, *heu, eheu* — ak, deja.
10. Dalelytės **(particulae),** pvz.: *non* — ne, *ne* — ne.

---

[1] Yra kalbų, kur priebalsių susidūrimas nevengiamas; pvz., vieno armėnų kolūkio pirmininkas vadinasi Mkrtčan (6 priebalsiai ir 1 balsis); tas pat pastebima ir čekų kalboje.

Daiktavardžiai, būdvardžiai, skaitvardžiai, įvardžiai, veiksmažodžiai ir prieveiksmiai yra s a v a r a n k i š k i žodžiai ir sudaro sakinio dalis.

Prielinksniai, jungtukai, jaustukai ir dalelytės yra t a r n y b i n i a i žodžiai: jie patys vieni nebūva sakinio dalimis, o tik pažymi santykius tarp savarankiškų žodžių ar tarp atskirų sakinių, arba įvairius savarankiškų žodžių ir sakinių atspalvius.

4 p r a t i m a s

Perskaitykite, perrašykite, išverskite ir pavadinkite lotyniškai tas kalbos dalis, kurioms priklauso šių sakinių žodžiai:

1. Cicero est scriptor Romānus antīquus. 2. Si vales, bene est; ego valeo.[1] 3. Dum spiro, spero. 4. Interdiu labōro, noctu dormio. 5. Terra est sphaera. 6. Repetitio est mater studiōrum.

est yra (plg. mūsų „esti")
scriptor rašytojas
antīquus senovinis
si jei
vales esi sveikas
bene gerai
ego aš
dum kol
spiro kvėpuoju
spero tikiuosi, turiu viltį
interdiu dieną
labōro dirbu
noctu naktį
dormio miegu
sphaera rutulys, kamuolys
repetitio kartojimas
mater motina
studiōrum mokslų

ŽODŽIŲ TVARKA SAKINYJE

§ 9

Kai kurių tautų kalbose žodžių tvarka sakinyje yra griežtai nustatyta, ir tos tvarkos keisti negalima (ją pakeitus, sakinys pasidaro nebesuprantamas). Prie tokių kalbų priklauso, pvz., vokiečių ir prancūzų kalbos.

Bet yra kalbų, kurių sakiniuose žodžių tvarka nėra varžoma jokių ypatingų nuostatų, ir to paties sakinio žodžiai gali būti sustatomi bet kokia tvarka, priklausomai nuo to, kokią sakinio dalį norima ypatingai pabrėžti, išskirti, akcentuoti. Pvz., lietuviškame sakinyje iš keturių žodžių „aš jo vakar nemačiau" galima stebėti šiuos žodžių tvarkos pakeitimus: 1) **jo** aš vakar nemačiau (bū-

[1] Šiais žodžiais buvo įprasta pradėti laišką.

tent, **jo**), 2) **vakar** aš jo nemačiau (būtent, **vakar**), 3) **nemačiau** aš jo vakar (būtent, **nemačiau**). Iš to pavyzdžio matyti, kad akcentuojamieji žodžiai lietuvių kalboje yra linkę atsidurti sakinio pradžioje.

Prie kalbų su nevaržoma žodžių tvarka sakinyje priklauso ir lotynų kalba. Tačiau, jei nėra reikalo ypatingai pabrėžti kurį nors sakinio žodį, lotynų kalboje pastebimas palinkimas laikytis šios žodžių tvarkos: sakinio pradžioje dedamas veiksnys (šalutiniame — jungtukas), po veiksnio eina prie jo prisišlieję žodžiai (pažyminys ir kt.); toliau seka žodžiai, priklausantieji tariniui (prieveiksmis ir kt.); sakinio pabaigoje dedamas tarinys. Šiaip, ypatingai akcentuojamieji sakinio žodžiai lotynų kalboje yra linkę užimti pirmą ir paskutinę vietą sakinyje; pvz.: **Gallia** est omnis divīsa in partes **tres** (visa **Galija** yra padalyta į **tris** dalis). Žinoma, lotynų kalboje, kaip ir lietuvių, tam tikrą sakinio žodį galima kartais išskirti vien intonacija, nekeičiant žodžių tvarkos.

VERBUM

(Veiksmažodis)

§ 10

1. Veiksmažodis, reikalaująs galininko linksnio, vadinasi galininkinis **(verbum trānsitīvum)**; pvz.: *te video* — matau tave.

Veiksmažodis, nereikalaująs galininko linksnio, vadinasi negalininkinis **(verbum intrānsitīvum)**; pvz.: *valeo, dormio, spiro.*

2. Lotyniško veiksmažodžio asmenavimas **(coniugātio)** vyksta taip pat kaip ir lietuviško: veiksmažodis kaitomas nuosakomis, rūšimis, laikais, skaičiais ir asmenimis.

a) Nuosakos **(modi**, nuosaka — **modus)** yra šios: **modus indicātīvus** (tiesioginė), **modus coniūnctīvus** (tariamoji), **modus imperātīvus** (liepiamoji). Lotynų gramatikai prie nuosakų priskirdavo ir bendratį — **modus īnfīnītīvus.**

b) Rūšių **(genera**, rūšis — **genus)** yra dvi: genus **āctīvum** (veikiamoji rūšis) ir genus **passīvum** (neveikiamoji rūšis).

c) Skaičiai — du (skaičius — **numerus): numerus singulāris** — vienaskaita ir numerus **plūrālis** — daugiskaita.

d) Asmenų — trys (asmuo — **persōna): persōna** *prīma, secunda, tertia* — pirmasis, antrasis, trečiasis asmuo.

e) Laikų — šeši (laikas — **tempus**): tempus **praesēns** — esamasis laikas, t. **imperfectum** — būtasis dažninis l., t. **futūrum I (primum)** — būsimasis (pirmasis) l.; t. **perfectum** — būtasis kartinis l., t. **plusquamperfectum** — būtasis ankstyvesnis l., t. **futūrum II (secundum** arba **exāctum)** — būsimasis (antrasis) l.

Lotynų kalboje veiksmažodžio laikai skirstomi į p a g r i n d i n i u s (praesens ir futūrum) ir i s t o r i n i u s (imperfectum, perfectum ir plusquamperfectum). Laikų formų padarymo atžvilgiu laikai skirstomi į **praesens'o kamieno** grupę ir **perfekto kamieno** grupę. Prie praesens'o kamieno grupės priklauso praesens, imperfectum ir futūrum I; prie perfekto kamieno grupės priklauso perfectum, plusquamperfectum ir futūrum II.

VARDINĖS VEIKSMAŽODŽIO DALYS

§ 11

Vardinės lotynų k. veiksmažodžio dalys yra šios:

1. **Participium** (dalyvis), pvz.: *laudans* — giriąs.
2. **Gerundium** — gerundijus, veiksmažodinis daiktavardis: *laudandi* — gyrimo.
3. **Gerundīvum** — reikiamybės dalyvis: *laudandus* — girtinas.
4. **Supīnum** — siekinys: *ambulātum* — vaikščiotų (sen. forma).

VEIKSMAŽODIS E S S E (BŪTI)

§ 12

P r a e s e n s (Esamasis laikas)	
Singulāris (vienaskaita)	**Plurālis** (daugiskaita)
1. **sum** aš esu	1. **sumus** mes esame
2. **es** tu esi	2. **estis** jūs esate
3. **est** jis, ji yra	3. **sunt** jie, jos yra

ASMENAVIMAS

§ 13

1. Lotynų kalboje yra k e t u r i o s asmenuotės. Jos skiriasi viena nuo kitos e s a m o j o laiko k a m i e n o galūne arba e s a m o j o laiko bendraties **(infinitīvus praesentis)** formos galūne:

Asmenuotės	Esamojo laiko kamiengalis	Bendraties galūnė	Bendraties f o r m o s galūnė
I-oji	-ā	-re	-āre
II-oji	-ē		-ēre
IV-oji	-ī		-īre
III-oji	priebalsis		-e-re

2. Esamojo laiko kamieną gauname, atmetę bendraties paskutinį skiemenį **-re,** t. y. bendraties galūnę, o trečiojoje asmenuotėje atmetę **-e-re:**

Bendratis:		Esam. l. kamienas:
I. laudāre	girti	**laudā-**
II. dēlēre	naikinti	**dēlē-**
III. legere	skaityti	**leg-**
IV. audīre	girdėti	**audī-**

3. Asmeninės v e i k i a m o s i o s rūšies **(genus actīvum)** galūnės yra šios:

Singulāris	Plurālis
1. **-m, (-o)**	1. **-mus**
2. **-s**	2. **-tis**
3. **-t**	3. **-nt**

PRAESENS ACTIVI

(Veik. rūšies esamasis laikas)

§ 14

Praesens actīvi padaromas:

a) pridedant asmenines galūnes prie **balsinio** kamiengalio **betarpiškai;**

b) jungiant asmenines galūnes su **priebalsiniu** kamiengaliu **jungiamaisiais balsiais -i-** ir **-u-.**

I-oji asmenuotė		II-oji asmenuotė	
laudō[1]	aš giriu	dēle-**ō**	aš naikinu
laudā-**s**		dēlē-**s**	
lauda-**t**		dēle-**t**	
laudā-**mus**		dēlē-**mus**	
laudā-**tis**		dēlē-**tis**	
lauda-**nt**		dēle-**nt**	
III-oji asmenuotė		**IV-oji asmenuotė**	
leg-**ō**	aš skaitau	audi-**ō**	aš klausau
leg-i-**s**		audī-**s**	
leg-i-**t**		audi-**t**	
leg-i-**mus**		audī-**mus**	
leg-i-**tis**		audī-**tis**	
leg-u-**nt**		audi-u-**nt**[2]	

5 pratimas

I. Perrašykite veiksmažodžius, atskirdami brūkšniais galūnes ir jungiamuosius balsius, nusakykite jų formas ir išverskite:

---

[1] Iš laudao.

[2] Jung. balsis **-u-** atsirado pagal 3-ją asmenuotę.

legis	audis	audīmus	amas
audītis	delētis	deles	cantant
delēmus	defendimus	laudāmus	discimus
laudant	lego	legitis	cantātis
5 discunt	10 laudātis	15 laudat	20 defendunt

disco, ere mokytis
canto, āre dainuoti
amo, āre mylėti
defendo, ere ginti, apginti

II. Išverskite ir parašykite lotyniškai:

tu giri	mes klausome	tu mokaisi
jūs dainuojate	ji skaito	mes dainuojame
jie naikina	jūs giriate	jie myli
mes giname	mes skaitome	tu naikini
5 jos mokosi	10 jos klauso	15 jie gina

NOMEN SUBSTANTIVUM

(Daiktavardis)

§ 15

1. Lotynų kalboje yra:

a) trys giminės (genera):

genus **masculīnum** (vyriškoji giminė)
genus **fēminīnum** (moteriškoji „)
genus **neutrum** (niekatroji „)

b) du skaičiai:

numerus **singulāris** (vienaskaita)
numerus **plūrālis** (daugiskaita)

c) šeši linksniai[1]:

cāsus **nōmināt**īvus (vardininkas)
cāsus **vocāt**īvus (šauksmininkas)
cāsus **genet**īvus (kilmininkas)
cāsus **dat**īvus (naudininkas)
cāsus **accūsāt**īvus (galininkas)
cāsus **ablāt**īvus (įnagininkas)

---

[1] Šauksmininko forma sutampa su vardininko forma, išskyrus II linksniuotės žodžius galūne **-us**, kurių vienaskaitos šauksmininkas baigiasi galūne -e (plg. mūsų „tėve, vaike"). Be tų šešių linksnių senovėje būta daugiau: *locatīvus* (vietininkas), *instrumentālis* (įnagininkas); jie vėliau išnyko.

2. Daiktavardžių yra **penkios** linksniuotės. Jos skiriasi viena nuo kitos k a m i e n g a l i o balsiu, kuris yra r y š k i a u s i a s daugiskaitos kilmininko linksnyje. Kuriai linksniuotei žodis priklauso, matyti iš duodamos žodynuose **vienaskaitos kilmininko** galūnės.

Linksniuotė	Genetīvus plurālis	Genetīvus singulāris
I. **a** linksniuotė	silvā-rum	silv**ae** (miško)
II. **o** „	hortō-rum	hort**ī** (sodo)
III. a) **i** linksniuotė	turri-um	turr**is** (bokšto)
b) priebalsinė l.	cōnsul-um	cōnsul**is** (konsulo)
IV. **u** linksniuotė	passu-um	passūs (žingsnio)
V. **e** „	diē-rum	di**ēī** (dienos)

PIRMOJI LINKSNIUOTĖ

a kamiengalis

§ 16

silva — miškas

Casus	Singulāris	Plurālis
Nōminātīvus	silva	silv**ae**
Genetīvus	silv**ae**	silv**ārum**
Datīvus	silv**ae**	silv**īs**
Accūsātīvus	silv**am**	silv**ās**
Ablātīvus	silv**ā**	silv**īs**

Taip linksniuojami ir moteriškosios giminės I-osios linksniuotės būdvardžiai, pvz., **bona** — gera, **pulchra** — graži.

1. Pirmosios linksniuotės daiktavardžiai yra m o t e r i š k o s i o s giminės, išskyrus žodžius, reiškiančius vyrų pavadinimus, pvz., **nauta, ae** *m* jūrininkas, **agricola, ae** *m* žemdirbys, valstietis.

2. Graikiškos kilmės vyrų pavadinimai vien. vardininko linksnyje turi galūnę **-s:** Aenēas, **ae** *m.*

3. Senoviška *gen. sing.* galūnė **-s,** kurią galime stebėti ir lietuvių kalboje (sieno-s, akmen-s), tebuvo vartojama žodyje **familia:** greta familiae pasitaiko familias (pater familias — šeimos tėvas).

4. Žodžių **filia** (duktė) ir **dea** (deivė) *dat.* ir *abl. plurālis* pasitaiko formos galūne **-bus:** filiā-bus, deā-bus. Tos formos buvo vartojamos tuo tikslu, kad jos skirtųsi nuo to paties kamieno vyr. giminės žodžių: filiis et filiābus — sūnums ir dukterims, deis et deābus — dievams ir deivėms.

6 pratimas

I Išlinksniuokite raštu:

silva magna — didelis miškas
schola pulchra — graži mokykla
creta alba — balta kreida
tabula nigra — juoda lenta
victoria clara — šauni pergalė

II. Išverskite:

A

1. Non solum in terra, sed etiam in aqua sunt bestiae. 2. Et bestiae memoriam habent. 3. Luna saepe figūram litterae C habet. 4. Non semper lunam vidēmus. 5. Fabulas poetārum libenter puellae legunt. 6. Patriam nostram amāre et defendere debēmus.

non solum... sed etiam ne tik... bet ir
in su daiktavardžio ablatyvu atstoja mūsų vietininką
bestia, ae *f* žvėris, gyvulys
memoria, ae *f* atmintis
habeo, ēre turėti
luna, ae *f* mėnulis
saepe dažnai
figūra, ae *f* pavidalas, figūra
littera, ae *f* raidė
semper visuomet
fabula, ae *f* pasakėčia
poēta, ae *m* poetas
libenter mielai
puella, ae *f* mergaitė
patria, ae *f* tėvynė
nostra mūsų, mūsiškė
debeo, ēre privalėti

B

1. Skaitau poeto pasakėčią. 2. Jūs mylite ir privalote ginti tėvynę. 3. Mėnulis ir žvaigždės naktį apšviečia žemę. 4. Dieną nematome žvaigždžių. 5. Žemės gyventojai (savo) žiniomis nugali gamtą.

žvaigždė **stella, ae** *f*	žinia, žinojimas **scientia, ae** *f*
apšviesti **illustro, āre**	nugalėti **supero, āre**
gyventojas **incola, ae** *m*	gamta **natūra, ae** *f*

Pastaba. Neiginys neveikia tiesioginio papildinio. Pvz.: video **stellam** — matau žvaigždę, non video **stellam** — nematau žvaigždės.

ANTROJI LINKSNIUOTĖ

o kamiengalis

§ 17

1. Antrosios linksniuotės daiktavardžiai turi galūnes: **-us, -r** (vyriškosios giminės) ir **-um** (niekatrosios giminės).

hortus sodas,	kamienas	horto-
puer berniukas,	„	puero-
ager laukas,	„	agro-
vir vyras,	„	viro-
bellum karas,	„	bello-

C.	Singulāris				
N.	hortus	puer	ager	vir	bellum
V.	horte	„	„	„	„
G.	hortī	puerī	agrī	virī	bellī
D.	hortō	puerō	agrō	virō	bellō
Ac.	hortum	puerum	agrum	virum	bellum
A.	hortō	puerō	agrō	virō	bellō
	Plurālis				
N.	hortī	puerī	agrī	virī	bella
G.	hortōrum	puerōrum	agrōrum	virōrum	bellōrum
D.	hortīs	puerīs	agrīs	virīs	bellīs
Ac.	hortōs	puerōs	agrōs	virōs	bella
A.	hortīs	puerīs	agrīs	virīs	bellīs

Taip linksniuojami ir būdvardžiai galūnėmis **-us, -r** (vyriškosios giminės) ir galūne **-um** (niekatrosios giminės).

2. Daiktavardžių (ir būdvardžių) galūne **-r** vienaskaitos vardininko balsis **-e-** prieš **-r** yra arba *kamieninis,* ir tada jis pasilieka visuose linksniuose (plg. puer, pueri...), arba *įterptinis,* ir tada jis kituose linksniuose iškrinta (plg. ager, agri...). Žodžių galūne **-r** su kamieniniu balsiu **-e-** nedaug. Štai svarbiausieji jų:

puer, eri berniukas	**gener, eri** žentas
vesper, eri vakaras	**liberi, ōrum** vaikai.

3. Žodžiai galūne **-us** vienaskaitos šauksmininke turi galūnę **-e;** tik žodžio **deus** (dievas) **nom.** ir **voc.** formos **vienodos,** o tikriniai vardai galūne **-ius** ir žodžiai **meus** (mano) ir **filius** (sūnus) šauksmininke turi galūnę **-i:** Horati, mi, fili.

4. Keletas II linksniuotės daiktavardžių galūne **-us** yra moteriškosios ir niekatrosios giminės, pvz.: **humus, i** *f* žemė, **vulgus, i** *n* minia.

Medžių pavadinimai yra moteriškosios giminės: populus alba — baltas topolis, pirus magna — didelė kriaušė.

5. Visų linksniuočių **niekatrosios** giminės (neutra) **nom., voc.** ir **acc.** formos **vienodos;** be to, tų linksnių **plurālis** visados turi galūnę **-a.**

NOMEN ADIECTIVUM

(Būdvardis)

§ 18

I ir II linksniuotės būdvardžiai yra trijų giminių, pvz.: bonus, bona, bonum (geras, gera); pulcher, pulchra, pulchrum (gražus, graži).

Būdvardžių galūne **-r** balsis -e- prieš **-r** dažniausiai *įterptinis;* keleto būdvardžių **-e-** yra *kamieninis,* pvz.:

asper, era, erum	šiurkštus
liber, era, erum	laisvas
miser, era, erum	vargingas
tener, era, erum	švelnus

	Singulāris			Plurālis		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
N.	bonus	bona	bonum	bonī	bonae	bona
V.	bone					
G.	bonī	bonae	bonī	bonōrum	bonārum	bonōrum
D.	bonō	bonae	bonō	b o n ī s		
Ac.	bonum	bonam	bonum	bonōs	bonās	bona
A.	bonō	bonā	bonō	b o n ī s		

7 pratimas

I. Išlinksniuokite:

discipulus probus	geras mokinys
amīcus carus	brangus draugas
liber formōsus	graži knyga
poēta clarus	garsus poetas
incola liber	laisvas gyventojas
exemplum varium	įvairus pavyzdys
annus longus	ilgi metai
praesidium firmum	stipri apsauga
puer pulcher	gražus berniukas
periculum magnum	didelis pavojus

II. Sudarykite ir parašykite sakinius iš kiekvienos grupės žodžių:

1. Liber (knyga), discipulus, lego, pulcher.
2. poeta, puella, clarus, lego, de, in, liber (knyga).
3. exemplum, placeo, pulcher, discipulus.
4. et, puer, puella, schola, disco.
5. schola, et, puer, ago, puella, quid (klausiamasis sakinys).
6. patria, discipulus, amo, carus, suus.

pulcher, chra, chrum gražus
de (su *abl.*) apie
in (su *acc.* klausiant kur?) į, ant; su *abl.* klausiant kame?, atstoja mūsų vietininko linksnį
exemplum, i *n* pavyzdys
placeo, ēre patikti
schola, ae *f* mokykla (plg. rusų школа, vokiečių *Schule*)
ago, ere veikti, daryti
quid? ką?
suus, a, um savas, savo

III. Išverskite:

1. Knygos yra tartum mokinių ginklas. 2. Tikri draugai yra tvirta apsauga pavojuje. 3. Mokiniai puošia savo mokyklą. 4. Mokiniai ir mokinės skaito gražias knygas. 5. Geri berniukai niekuomet neskaito blogų knygų. 6. Graikų poetai yra garsūs.

tartum **quasi**	mokinė **discipula, ae** *f*
ginklas **arma, ōrum** *n*	geras **bonus, a, um**
tikras **certus, a, um**	niekuomet **nunquam**
tvirtas **firmus, a, um**	blogas **malus, a, um**
apsauga **praesidium, ii** *n*	graikas **Graecus, i** *m*
puošti **orno, āre**	garsus **clarus, a, um**

Pastaba. Tame pačiame sakinyje neigiama tik **vienu** neiginiu; pvz.: sakinį „jis niekuomet neskaito" lotyniškai reiškiame: „jis niekuomet skaito" — nunquam legit.

IMPERFECTUM ACTIVI

(Veik. rūšies būtasis laikas)

§ 19

1. Imperfectum actīvi turi f o r m a n t ą:

-bā- I ir II asmenuotėms
-ēbā- III ir IV asmenuotėms.

Šis formantas į t e r p i a m a s tarp praesens'o kamieno ir asmeninių galūnių:

laudā-**ba**-m gyriau, girdavau
delē-**ba**-m naikinau, naikindavau
leg-**ēba**-m skaičiau, skaitydavau
audi-**ēba**-m girdėjau, girdėdavau

I	II	III	IV
laudā-**ba-m**	dēlē-**ba-m**	leg-**ēba-m**	audi-**ēba-m**
laudā-**bā-s**	dēlē-**bā-s**	leg-**ēbā-s**	audi-**ēbā-s**
laudā-**ba-t**	dēlē-**ba-t**	leg-**ēba-t**	audi-**ēba-t**
laudā-**bā-mus**	dēlē-**bā-mus**	leg-**ēbā-mus**	audi-**ēbā-mus**
laudā-**bā-tis**	dēlē-**bā-tis**	leg-**ēbā-tis**	audi-**ēbā-tis**
laudā-**ba-nt**	dēlē-**ba-nt**	leg-**ēba-nt**	audi-**ēba-nt**

2. Veiksmažodžio **esse** imperfectum turi formantą[1] **-ā-**, įterpiamą tarp kamieno **er-** (iš **es-**) ir asmeninių galūnių:

er-a-m aš buvau, būdavau	er-ā-mus
er-ā-s	er-ā-tis
er-a-t	er-a-nt

8 pratimas

Nusakykite formas (asmenuotę, laiką, skaičių, asmenį) ir išverskite:

ornābas	eras	agimus et agebāmus
placēbat	agebātis	vidēbant et vident
ornabāmus	cantābas	habētis et habebātis
defendebātis	erātis	ornābas et ornas
5 habebāmus	10 discēbant	15 defendunt et defendēbant

Nusakant formas raštu, reikia išskirti sudedamąsias dalis ir rašyti, pvz., taip: defend-ēba-nt (III asmen., imperf., plur., 3 asmuo) — jie, jos gynė, gindavo.

FUTURUM PRIMUM ACTIVI

(Veik. rūš. būsimasis laikas)

§ 20

1. **I-sios** ir **II-sios** asmenuočių **futūrum I** formantas yra **-b-**, dedamas betarpiškai po kamieno ir jungiamas su galūne jungiamaisiais balsiais **-i-** ir **-u-** (žr. § 14).

2. **III-sios** ir **IV-sios** asmenuočių **futūrum I** formantas yra **-e-**, kurį 1-me sing. asmenyje atstoja **-a-**.

---

[1] **formantas** — priesaga, teikianti žodžiui tam tikrą pavidalą, formą, pvz., sudarant veiksmažodžio laiko, dalyvių ir kitas formas. Ta pačia prasme vartojamas ir žodis „sufiksas“, tik to žodžio sąvoka platesnė; sufikso terminas vartojamas, pvz., pavadinti ir priesagai, reikalingai išvestiniams žodžiams iš pagrindinių daryti ir kt.

I	II
laudā-**b**-ō aš girsiu laudā-**b**-i-s laudā-**b**-i-t laudā-**b**-i-mus laudā-**b**-i-tis laudā-**b**-u-nt	dēlē-**b**-ō aš naikinsiu dēlē-**b**-i-s dēlē-**b**-i-t dēlē-**b**-i-mus dēlē-**b**-i-tis dēlē-**b**-u-nt
III	IV
leg-**a**-m aš skaitysiu leg-**ē**-s leg-**e**-t leg-**ē**-mus leg-**ē**-tis leg-**e**-nt	audi-**a**-m aš klausysiu audi-**ē**-s audi-**e**-t audi-**ē**-mus audi-**ē**-tis audi-**e**-nt

3. Veiksmažodžio e s s e **futūrum I** yra **be** formanto, tik su jungiamaisiais balsiais:

er-ō aš būsiu er-i-s er-i-t	er-i-mus mes būsime er-i-tis er-u-nt

9 pratimas

Išasmenuokite:

a) eram — sum — ero buvau — esu — būsiu
eras — es — eris...
b) cantābam — canto — cantābo
cantābas — cantas — cantābis...
c) legēbam — lego — legam
legēbas — legis — leges...
d) habēbam — habeo — habēbo
habēbas — habes — habēbis...
e) audiēbam — audio — audiam
audiēbas — audis — audies...

IMPERATIVUS

(Liepiamoji nuosaka)

§ 21

Imperatīvus praesentis					
Singulāris				Plurālis	
I.	2.	laudā	girk	laudā-te	girkite
II.	2.	dēlē	naikink	dēlē-te	naikinkite
III.	2.	leg-e	skaityk	leg-i-te	skaitykite
IV.	2.	audī	klausyk	audī-te	klausykite

Liepiamosios nuosakos esamojo laiko v i e n a s k a i t a yra **grynas kamienas.** III-je asmenuotėje veiksmažodžiai liepiamojoje nuosakoje, be kamieno, turi dar galūnę **-e:** leg-e; tik **penkių** veiksmažodžių grynas kamienas būna liepiamąja nuosaka (keturių — III asmenuotės ir penkto — veiksmažodžio **esse**):

1. **dic** (pa)sakyk
2. **duc** vesk
3. **fac** (pa)daryk
4. **fer** nešk
5. **es** būk

Pastaba. Fer ir **es** daugiskaitoje neturi jungiamojo balsio: **fer-te, es-te.**

10 p r a t i m a s

I. Parašykite ir išverskite imperatīvus praesentis formas šių veiksmažodžių: *ornāre, vidēre, discere, munīre.*

II. Išverskite:

A

1. Vive valēque. 2. Vince iram. 3. Redde, quod (ką) debes. 4. Audīte et intellegite. 5. Memoriam exercēte. 6. Aut disce, aut discēde. 7. Quod agitis, bene agite. 8. Salve, magister. 9. Narra mihi fabulam. 10. Audi verba mea. 11. Propera in scholam. 12. Patriam tuam ama et defende.

ira, ae *f* pyktis
reddo, ere grąžinti
quod = ką
intellego, ere suprasti
exerceo, ēre lavinti
aut arba
discēdo, ere pasitraukti
bene gerai
magister, tri *m* mokytojas
narro, āre pasakoti
mihi man
meus, a, um manas, mano
tuus, a, um tavas, tavo

B

1. Mokykitės, mokykitės, mokykitės! 2. Mokiniai, visuomet skaitykite geras knygas. 3. Mergaitės, skubėkite į mokyklą. 4. Mylėkite ir ginkite savo tėvynę. 5. Berniukai, papuoškite savo mokyklą.

Pastaba. Savybiniai įvardžiai **meus, tuus, suus, noster, vester** žymi atitinkamą asmenį; pvz.: jūs mylite **savo** tėvynę — **vestram** patriam amātis, mes mylime **savo** tėvynę — **nostram** patriam amāmus ir t. t.

noster, tra, trum mūsų, mūsiškis
vester, tra, trum jūsų, jūsiškis

§ 22

Imperatīvus futūri				
I	II	III	IV	esse
S. 2. laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō	es-tō
3. laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō	es-tō
P. 2. laudā-tō-te	dēlē-tō-te	leg-i-tō-te	audī-tō-te	es-tō-te
3. lauda-ntō	dēle-ntō	leg-u-ntō	audi-**u**-ntō	**suntō**

1. Imperatīvus futūri turi formantą **-to-**, kuris I, II ir IV asmenuotėse betarpiškai pridedamas prie esamojo laiko kamieno, o III asmenuotėje tarp kamieno ir formanto įterpiami jungiamieji balsiai **-i-** ir **-u-** (3 asm. plur. prieš **-to** įterpiamas **-n-**).

2. Imperatīvus futūri vartojamas reiškiant paliepimą, kuris gali būti kreipiamas į čia pat nesantį asmenį. Tas imperatīvus dažniausiai vartojamas įstatymuose, įsakymuose, testamentuose.

11 pratimas

Išverskite:

1. Pueri viros et senes (senius) honoranto, magistros amanto. 2. Regio imperio duo sunto. 3. Estōte attenti. 4. Cives patriam armis defendunto. 5. Elephantos tradito. *Liv.* 6. Esto probus.

honōro, āre gerbti
regius, a, um karališkas
imperium, ii *n* valdžia
duo du
attentus, a, um žvalus
cives piliečiai
elephantus, i *m* dramblys
trado, ere perduoti, atiduoti

III ASMENUOTĖS VEIKSMAŽODŽIAI GALŪNE -IO

§ 23

1. Keleto trečiosios asmenuotės veiksmažodžių esamajame laike ir iš esamojo laiko kamieno padaromose formose prie kamieno yra trumpoji balsė **-i-** prieš galūnės balsius **a, ē, ō, u;** pvz.: fug-**i**-**ō** bėgu (plg. leg-ō skaitau), fug-**i**-**am,** fug-**i**-**ēs,** fug-**i**-**unt**... (plg. leg-am, leg-es, leg-unt).

Tokiu būdu šių veiksmažodžių praesens ir iš praesens'o kamieno padaromos formos yra panašios į IV asmenuotės veiksmažodžių formas (tik čia **i** yra įterptinis ir trumpas, o IV asmenuotėje — ilgas kamiengalis).

2. Tų veiksmažodžių svarbiausieji yra šie:

cap-i-o, cap-ere imti
cup-i-o, cup-ere norėti
fac-i-o, fac-ere daryti
iac-i-o, iac-ere mesti
fug-i-o, fug-ere bėgti
rap-i-o, rap-ere grobti, plėšti

12 pratimas

I. Palyginkite, atskirkite brūkšneliais sudedamąsias dalis ir nusakykite formas (fac-i-u-nt — audi-u-nt, praesens, 3 asm. plur.):

III		IV
faciēmus	—	audiēmus
faciebātis	—	audiebātis
faciet	—	audiet
facitis	—	audītis
facient	—	audient
faciēbas	—	audiēbas

II. Išverskite:

1. Tres faciunt collegium. 2. Quid Romae faciam? *Iuv.* 3. Fugiunt dies. *Ov.* 4. Discipuli boni in litteris proficiunt.

tres trys
collegium, ii *n* draugija, kolegija
Romae Romoje
dies dienos
litterae, arum *f* mokslas
proficio (pro-facio), **ere** pirmyn žengti, pažangą daryti

TREČIOJI LINKSNIUOTĖ

§ 24

Trečiosios linksniuotės daiktavardžių yra du skyriai:

1. **priebalsinio** kamiengalio;
2. **i** kamiengalio.

Priebalsinio kamiengalio daiktavardžių linksniavimo pavyzdžiai

consul, is *m* — konsulas (kamienas consul-)
nomen, inis *n* — vardas (kamienas nomin-)

	Singulāris		Plurālis	
N.	cōnsul	nōmen	cōnsulēs	nōmina
G.	cōnsulis	nōminis	cōnsulum	nōminum
D.	cōnsulī	nōminī	cōnsulibus	nōminibus
Ac.	cōnsulem	nōmen	cōnsulēs	nōmina
A.	cōnsule	nōmine	cōnsulibus	nōminibus

13 pratimas

Išlinksniuokite:

consul clarus garsus konsulas
odor varius įvairus kvapas
flos (flor-) **albus** balta gėlė
color iucundus maloni spalva
nomen clarum garsus vardas
tempus (tempor-) **pulchrum** gražus laikas

homo (homin-) **probus**	teisingas žmogus
mos (mor-) **noxius**	kenksmingas paprotys
mulier bona	gera moteris
corpus (corpor-) **sanum**	sveikas kūnas
opus (oper-) **parvum**	mažas veikalas

Mišriųjų grupių linksniavimo pavyzdžiai

§ 25

nubes, is *f* — debesis **pars, is** *f* — dalis

	Singulāris		Plurālis	
N.	nūbes	pars	nūbēs	partēs
G.	nūbis	partis	nūbium	partium
D.	nūbī	partī	nūbibus	partibus
Ac.	nūbem	partem	nūbēs	partēs
A.	nūbe	parte	nūbibus	partibus

14 pratimas

Išlinksniuokite:

mens (ment-) **nostra**	mūsų protas
urbs (urb-) **magna**	didelis miestas
collis pulcher	graži kalva
valles lata	platus slėnys
civis Romānus	Romos pilietis

Balsinio (i) kamiengalio daiktavardžių linksniavimo pavyzdžiai

§ 26

turris, is *f* — bokštas (kam. turri-)
mare, is *n* — jūra (kam. mari-)

	Singulāris		Plurālis	
N.	turris	mare	turrēs	maria
G.	turris	maris	turrium	marium
D.	turrī	marī	turribus	maribus
Ac.	turrim	mare	turrēs	maria
A.	turrī	marī	turribus	maribus

15 pratimas

Išlinksniuokite:

animal pulchrum	gražus gyvūnas
secūris magna	didelis kirvis
Tiberis flavus	geltonasis Tiberis

Trečiosios linksniuotės daiktavardžių grupės

§ 27

Lyginant daiktavardžio **consul** (priebalsinio kamiengalio) linksniavimą su daiktavardžio **turris** (**-i** kamiengalio) linksniavimu, matyti, jog, be nom. sing.[1], tik trijų linksnių galūnės nesutampa:

	consul:	turris:
Acc. sing.	**-em**	**-im**
Abl. sing.	**-e**	**-i**
Gen. plur.	**-um**	**-ium**

Pagal šių trijų linksnių galūnes visi 3-sios linksniuotės daiktavardžiai (ir būdvardžiai) linksniavimo atžvilgiu skirstomi į 4 grupes: **I** — **priebalsinė** grupė, **IV** — **balsinė**, **II** ir **III** — **mišriosios** grupės:

	I	II	III	IV
Acc. sing.	**-em**	**-em**	**-em**	**-im**
Abl. sing.	**-e**	**-e**	**-ī**	**-ī**
Gen. plur.	**-um**	**-ium**	**-ium**	**-ium**
	Consul (konsulas)	**Nubes** (debesis)	**Brevis** (trumpas)	**Turris** (bokštas)

[1] 3-sios linksniuotės **nom. sing.** galūnės čia neimamos dėmesin: *jos yra labai įvairios,* jose dažnai ir kamiengalio nėra arba jis pakitęs.

§ 28

1. Pirmosios **(C)** grupės **(-em, -e, -um)** yra:
   a) priebalsinio kamiengalio daiktavardžiai;
   b) visi aukštesniojo laipsnio būdvardžiai;
   c) išimties keliu (turėtų būti **N** grupės) šie daiktavardžiai:

senex, nis senis — **mater,** tris motina
parens, ntis motina, tėvas — **frater,** tris brolis
pater, tris tėvas — **iuvenis,** is jaunikaitis
canis, is šuo

   d) išimties keliu (turėtų būti **B** grupės) šie būdvardžiai:

dives, itis turtingas — **pauper,** eris beturtis
princeps, cipis vadas — **vetus,** eris senas

2. Antrosios **(N)** grupės **(-em, -e, -ium)** yra:
   a) lygiaskiemeniai[1] daiktavardžiai galūnėmis **-es, -is;**
   b) daiktavardžiai su dviem ar daugiau priebalsių prieš gen. sing. galūnę **-is,** pvz., pars (dalis), gen. part-is;
   c) esamojo laiko dalyviai, pvz., laudans, ntis (giriąs).

3. Trečiosios **(B)** grupės **(-em, -i, -ium)** yra **III-sios linksniuotės nelyginamojo laipsnio būdvardžiai.**

4. Ketvirtosios **(T)** grupės **(-im, -i, -ium)** yra:
   a) keli moteriškosios giminės daiktavardžiai, kaip **turris, secūris** (kirvis), **febris** (drugys), **sitis** (troškulys);
   b) niekatrosios giminės daiktavardžiai galūnėmis **-e, -al, -ar;** jų *acc. sing.* galūnės neturi (žr. § 17, 5), užtat **nom.** (ir **acc.**) plur. turi **-i-** prieš **a (-ia).** Šita niekatrosios giminės daiktavardžių **plur.** galūnė **-ia** tinka ir niekatrosios giminės būdvardžių tiems patiems linksniams (**brevia**).

Trečiosios linksniuotės daiktavardžių giminė

§ 29

Trečioji daiktavardžių linksniuotė turi visas **tris gimines:** vyriškąją, moteriškąją ir niekatrąją. *Daiktavardžių giminė susekama iš vienaskaitos vardininko galūnės.*

[1] Jei nom. ir gen. **sing.** turi lygų skiemenų skaičių: nu-bes, nu-bis.

1. **Vyriškosios** giminės daiktavardžių *nom. sing.* galūnės:

-o, -or, -os, -er, -ex ir nelygiaskiemenių **-es.**

Išimtys: a) moteriškosios giminės yra daiktavardžiai galūnėmis **-do** (išskyrus **ordo** — tvarka), **-go, -io** ir žodžiai:

caro, carnis mėsa	**quies,** ētis poilsis
arbor, oris medis	**seges,** etis pasėlis
lex, legis įstatymas	**merces,** ēdis uždarbis

b) niekatrosios giminės yra šie:

cor, cordis širdis	**aequor,** is jūra
aes, aeris varis	**ver,** is pavasaris
ōs, ōris burna	**os, ossis** kaulas

iter, itineris kelionė

2. **Moteriškosios** giminės daiktavardžių *nom. sing.* galūnės:

-as, -is, -aus, -x, -s (prieš kurį yra priebalsis) ir lygiaskiemenių **-es.**

Išimtys: a) vyriškosios giminės yra žodžiai galūnėmis **-cis, -nis. -guis** ir žodžiai:

lapis, idis akmuo	**orbis,** is ratas
fons, ntis šaltinis	**mons,** ntis kalnas
pulvis, eris dulkė	**collis,** is kalva
dens, ntis dantis	**pons,** ntis tiltas

mensis, is mėnuo

b) niekatrosios gim.: **vas,** vasis indas

3. **Niekatrosios** giminės daiktavardžių *nom. sing.* galūnės:

-a, -e, -c,
-l, -n, -t,
-ar, -ur, -us.

Išimtys: a) vyriškosios giminės:

sal, is druska
sol, is saulė

b) moteriškosios giminės yra daiktavardžiai galūnėmis **-ūs,** kurių gen. sing. turi galūnę **-ūtis, -ūdis,** pvz., **virtūs,** ūtis vyriškumas; **palūs,** ūdis pelkė.

16 pratimas

I. Išlinksniuokite:

arbor alta	aukštas medis
ignis parvus	maža ugnis
caro ferīna	žvėries mėsa
iter longum	ilga kelionė
seges bona	geras pasėlis
mons pulcher	gražus kalnas
pons ligneus	medinis tiltas
mensis primus	pirmas mėnuo
orbis magnus	didelis ratas
quies iucunda	malonus poilsis
aequor profundum	gili jūra
lex dura	griežtas įstatymas
os firmum	tvirtas kaulas
sal albus	balta druska

II. Išverskite:

A

1. Corpus firmum et animus bellicōsus ornamentum ducum et militum Graecōrum erat. 2. E numero civitātum antiquārum praecipue clara est civitas Romāna. 3. Iam aetāte regum civitas Romāna bellicōsa et gloriōsa erat. 4. In proeliis milites Romāni semper victōres fuērunt (buvo). 5. Mos erat apud Romānos obsides a victis populis postulāre. 6. Gloria et auctoritas civitātis Romānae apud populos antīquos magna erat. 7. Urbes antīquas alti muri cingēbant, altae turres urbium muros defendēbant. 8. Pax universa esto in orbe terrārum.

animus, i *m* dvasia, siela
bellicōsus, a, um karingas
ornamentum, i *n* papuošimas
dux, ducis *m* vadas
miles, militis *m* karys
e, ex (su *abl.*) iš
civitas, ātis *f* valstybė
civis, is *m f* pilietis, pilietė
praecipue ypatingai
iam jau
aetas, ātis *f* amžius, laikas
rex, regis *m* karalius
gloriōsus, a, um garbingas, garsus
proelium, ii *n* kova, mūšis
victor, ōris *m* (vinco) nugalėtojas
mos, moris *m* paprotys
apud (su *acc.*) pas
obses, obsidis *m f* įkaitas

a, ab (su *ab.*) iš, nuo
victus, a, um nugalėtas, pralaimėjęs
populus, i *m* tauta
postulo, āre reikalauti
gloria, ae *f* garbė, garsas
auctoritas, ātis *f* įtaka, autoritetas
murus, i *m* siena
cingo, ere supti; apjuosti
pax, pacis *f* taika
universus, a, um visuotinis

B

1. Narsus ir sumanus vadas patinka kariams. 2. Jūrose esama įvairių gyvūnų. 3. Graikams ir romėnams buvo žinomos jūros (esančios) tarp Italijos, Graikijos, Azijos ir Afrikos. 4. Jūros prigimtis yra įvairi: vienos jūros yra šiltos, kitos šaltos. 5. Niekuomet nemačiau jūros. 6. Šiltų kraštų žvėrys savo didumu pralenkia mūsų kraštų žvėris.

narsus **fortis, e; audax, ācis**
sumanus **strenuus, a, um**
gyvūnas **animal, ālis** *n*
žinomas **notus, a, um**
tarp **inter** (su *acc.*)
prigimtis **natūra, ae** *f*
įvairus **varius, a, um**
vienas... kitas **alius... alius**
šiltas **calidus, a, um**
šaltas **frigidus, a, um**
kraštas **regio, ōnis** *f*
didumas **magnitūdo, inis** *f*
pralenkti **supero, āre**

TREČIOSIOS LINKSNIUOTĖS BŪDVARDŽIAI

§ 30

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai yra trijų rūšių:

1. būdvardžiai, kurie turi *nom. sing.* tris formas: kiekvienai giminei atskirą formą **(trijų galūnių būdvardžiai)**, pvz., **acer, acris, acre** aštrus, **celer, celeris, celere** greitas;
2. būdvardžiai, kurie turi *nom. sing.* dvi formas: viena forma tinka vyriškajai ir moteriškajai giminėms, o kita forma niekatrajai giminei **(dviejų galūnių būdvardžiai)**, pvz., **fortis** *(m* ir *f)*, **forte** *(n)* drąsus;
3. būdvardžiai, kurie turi *nom. sing.* vieną formą visoms trims giminėms **(vienos galūnės būdvardžiai)**, pvz., **felix** *(m f n)* laimingas.

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai linksniuojami pagal grupės **B** linksniavimą (žr. § 28, 3).

	Singulāris		
N.	ācer ācris ācre	fortis forte	fēlīx
G.	ācris	fortis	fēlīcis
D.	ācrī	fortī	fēlīcī
Ac.	ācrem ācre	fortem forte	fēlīcem fēlīx
A.	ācrī	fortī	fēlīcī
	Plurālis		
N.	ācrēs ācria	fortēs fortia	fēlīcēs fēlīcia
G.	ācrium	fortium	fēlīcium
D.	ācribus	fortibus	fēlīcibus
Ac.	ācrēs ācria	fortēs fortia	fēlīcēs fēlīcia
A.	ācribus	fortibus	fēlīcibus

17 pratimas

Išlinksniuokite:

arx celebris	žymi pilis
caput magnum	didelė galva
mons omnis	kiekvienas kalnas
urbs nostra	mūsų miestas
consilium salūbre	naudingas patarimas
dux perītus	prityręs vadas
miles celer et strenuus	vikrus ir uolus karys
victor felix	laimingas nugalėtojas
copiae equestres	raitelių pajėgos

KETVIRTOJI LINKSNIUOTĖ

u kamiengalis

§ 31

passus — žingsnis **cornu** — ragas

	Singulāris		Plurālis	
N.	passus	cornu	passūs	cornua
G.	passūs	cornūs	passuum	cornuum
D.	passuī	cornū	passibus	cornibus
Ac.	passum	cornu	passūs	cornua
A.	passū	cornū	passibus	cornibus

1. Ketvirtosios linksniuotės daiktavardžiai galūne **-us** yra *vyriškosios* giminės, galūne **-u** — *niekatrosios* giminės. Yra ir keletas moteriškosios giminės daiktavardžių galūne **-us**, pvz.:

domus, us *f* namas
manus, us *f* ranka; būrys ir kt.

2. *Dat.* ir *abl. plur.* linksniuose išliko kai kur **u-** kamiengalis: lac**ubus** (lacus — ežeras), querc**ubus** (quercus — ąžuolas).

3. Žodžio **domus** *abl. sing.* **domo** (pagal II linksn.) ir *acc. plur.* **domos** (greta **domus**). Šio žodžio yra išlikęs ir vietininkas: **domi** — namie; be to, be prielinksnio vartojami pasakymai: **domo** — iš namų, **domum** — namo, į namus.

18 pratimas

I. Išlinksniuokite:

exercitus celeber	šauni kariuomenė
lacus profundus	gilus ežeras
manus dextra	dešinioji ranka
cornu parvum	mažas ragas
domus vestra	jūsų namas
quercus fortis	stiprus ąžuolas
fructus pulcher	gražus vaisius
portus idoneus	patogus uostas

II. Išverskite:

A

1. Sedes quattuor sensuum est in capite: visus in oculis, audītus in auribus, odorātus in naribus, gustus in palāto et in lingua. 2. Cervōrum cornua similia sunt ramis arborum.

sedes, is *f* buveinė, sodyba
quattuor keturi, keturių
sensus, ūs *m* jutimas
visus, ūs *m* matymas, regėjimas
oculus, i *m* akis
audītus, ūs *m* girdėjimas
odorātus, ūs *m* uoslės jutimas
naris, is *f* šnervė; *plur.* nosis
gustus, ūs *m* skonis
palātum, i *n* gomurys
cervus, i *m* elnias
similis, e panašus
ramus, i *m* šaka
arbor, oris *f* medis

B

1. Mokslo šaknys karčios, vaisiai saldūs. *Cato.* 2. Niekas niekuomet nepasilieka (= niekas visuomet pasilieka) savo būvyje. 3. Elnio ragas panašus į medžio šaką.

šaknis	**radix, īcis** *f*	niekas	**nemo**
kartus	**amārus, a, um**	pasilikti	**maneo, ēre**
saldus	**dulcis, e**	būvis	**status, ūs** *m*

III. Įsidėmėkite:

1. Lapsus linguae (apsirikimas kalboje). 2. Lapsus calami (apsirikimas berašant). 3. Casus belli (karo priežastis, proga).

PENKTOJI LINKSNIUOTĖ

e kamiengalis

§ 32

res — daiktas, dalykas

	Singulāris	Plurālis
N.	**rēs**	**rēs**
G.	**reī**	**rērum**
D.	**reī**	**rēbus**
Ac.	**rem**	**rēs**
A.	**rē**	**rēbus**

1. Penktosios linksniuotės daiktavardžiai yra moteriškosios giminės. Tik **dies** (diena) ir **meridies** (pusiaudienis) yra vyriškosios giminės. Tačiau, jeigu kalbama apie konkrečią dieną, apie datą, tada ir **dies** yra moteriškosios giminės: **dies illa** — ana, žinoma diena.

2. Ir vienaskaitą, ir daugiskaitą turi tik du žodžiai: **res** ir **dies.** Kiti V linksniuotės žodžiai turi tik vienaskaitą (jei kartais ir turi daugiskaitą, tai tik **nom.** ir **acc.**).

19 pratimas

Išlinksniuokite:

dies pulcher graži diena
res publica respublika; valstybė
dies constitūta paskirta diena

DAIKTAVARDŽIŲ LINKSNIAVIMO APŽVALGA

§ 33

I. Lotynų kalbos daiktavardžio yra penkios linksniuotės, *visų penkių roidyno balsių* kamiengaliais[1]: a, e, i, o, u.

a	kamiengaliu	silva-	I-oji	linksniuotė
e	„	re-	V	„
i	„	turri-	III	„
o	„	horto-	II	„
u	„	passu-	IV	„

II. Žodžiai su priebalsiniais kamiengaliais priskiriami prie III-sios linksniuotės.

III. Pasitaiko, kad kamiengalis-balsis patiria vad. *vokalinį niuansą,* t. y., pakinta į kitą balsį, pvz., II-sios linksniuotės kamiengalis -o (horto-) vienaskaitos šauksmininko linksnyje virsta -e (horte), lygiai taip kaip ir mūsų šauksmininko linksnyje „vyre" -e yra pakaitalas kamiengalio -a (vyra-s). Taigi *vocatīvus sing.* h o r t e yra grynas kamienas su pakitusiu kamiengaliu.

IV. *Nominatīvus singulāris* būna arba *sigmatinis,* t. y. su galūne **-s** (raidė s graikiškai vadinasi „sigma"), arba *asigmatinis,* t. y. be **-s** galūnėje; pvz.: hortus, turris, fructus, dies yra sigmatiniai vardininkai, o silva, mare, caput, sol — asigmatiniai vardininkai. Lotynų (kaip ir lietuvių) kalboje yra daugybė sigmatinių vardininkų.

Neutra nedaug teturi sigmatinių vienaskaitos vardininkų (ius, os ir kt.), o tų neutra **daugiskaitos** vardininkai — visų linksniuočių ir visų linksniuojamųjų kalbos dalių — turi galūnę **-a**[2].

V. Linksnių formos padaromos, pridedant prie kamieno p i r m i n e s galūnes, kurių indoeuropiečių kalboje-pagrinde nedaug tebuvo. Štai pirminės linksniavimo galūnės:

-i, -m, -om, -s, -som, -bus, -is[3]

Pagal lotynų kalbos dėsnį, kad paskutiniame žodžio skiemenyje **o** trumpasis prieš galinį **m** (ir **s**) virsta **u** trumpuoju, o **s** tarp balsių virsta **r** (rotacizmas), pirminės galūnės **-om** ir **-som** (po balsio) virto galūnėmis **-um** ir **-rum.** Tokiu būdu lotynų kalboje yra šios linksniavimo galūnės: -i, -m, -um, -s, -rum, -bus, -is. Tų septynių galūnių pagalba (p r i d e d a n t jas prie žodžio k a m i e n o) gaunami visi daiktavardžių (ir būdvardžių) linksniai.

---

[1] Šeštas lotynų raidyno balsis **y** yra g r a i k i š k o s kilmės.

[2] Išskyrus *haec* ir *quae* (žr. įvardžius).

[3] Tas septynias galūnes galima suvesti į tris: **-i, -m, -s** (prie **m** būna prisišliejęs garsas **o**: **-om;** prie **s** būna prisišlieję **-om, -bu, -i: -som, -bus, -is**).

VI. Pirmoji linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N. V.	silva	silva-i
G.	silvā-s silvā-i	silvā-rum
D.	silvā-i	silva-is
Ac.	silva-m	silvā-s
A.	silvā	silva-is

Vienaskaitos linksnių galūnės

1. **Nom. (voc.) sing.** yra grynas kamienas (be galūnės, tik kamiengalis **a** sutrumpėjęs). Tokių daiktavardžio vardininkų galūne **-a** (moter. gim.) esama ir kitose indoeuropiečių šeimos kalbose, pvz., liet. siena, rus. „стена" ir kt.

2. **Gen. sing.** yra dvi formos: viena padaryta pridedant prie kamieno **-s**, antra — pridedant **-i**. Vienask. kilm. formos galūne **-s** yra lietuvių ir latvių kalbose, pvz.: sieno-s, Riga-s; lotynų kalboje toks *gen. sing.* galūne -s iki vėlybesnių laikų išliko tik žodyje familia — junginyje pater (mater) familia-s; šiaip visur įsigalėjo *gen. sing.* galūne -i, išlikęs pas kai kuriuos rašytojus (Lukrecijus ir kt.): vitāi, viāi, animāi... (greta vitae, viae, animae...). Įsigalėjus dėsniui, kad balsis prieš balsį trumpėja, kamiengalis **a** prieš **i** virto trumpu ir nebegalėjo būti kirčiuojamas; tada kirtis nusikėlė ant trečiojo skiemens nuo galo, galinis **i** ėmė skambėti labai silpnai ir pagaliau junginys **ai** imta tarti kaip **e**, o vietoje **i** rašyti **e**. Tokiu būdu atsirado stabilinė *gen. sing.* galūnė **-ae**, kuri daugiau nebesikeitė.

3. **Dat. sing.** padaromas irgi galūnės **-i** pagalba. Galūnė **-ai** virto vėlybesne **-ae** panašiu būdu kaip ir kilm. linksnyje. Lietuvių kalboje pirminė linksniavimo galūnė **-i** išliko, sudarius su kamiengaliu dvibalsį ai (sienai, galvai...).

4. **Acc. sing.** padaromas pirminės galūnės **-m** pagalba. Šitas *nosinis* garsas, vartojamas lotynų kalboje visose linksniuotėse vyr. ir mot. giminės *acc. sing.* linksniui padaryti, yra buvęs ir lietuvių kalboje: vienask. galin. *sieną* yra kilęs iš *sienan*, *akį* iš *akin*, *žmogų* iš *žmogun* ir t. t.

5. **Abl. sing.** linksniu eina grynas kamienas (sen. lotynų kalboje čia buvo prie kamieno prisišliejęs dantinis **d**; taigi abl. sing. *silva* yra kilęs iš *silvad*).

Daugiskaitos linksnių galūnės

1. **Nom. (voc.) plur.** padaromas pirminės galūnės **-i** pagalba. Galūnė **-ai** virto **-ae** panašiu būdu kaip ir *gen. sing.* linksnyje.

2. **Gen plur.:** silvā-rum (prie kamieno pridedama galūnė **-rum**, kilusi iš **-som**).

3. **Dat.** ir **abl. plur.** silva-is: kamiengalio ilgasis balsis **ā** prieš balsį **i** sutrumpėjo, kirtis nusikėlė ant trečiojo skiemens nuo galo; susilpnėjusį junginį **ai** imta tarti kaip dvibalsį (su persvara garso i), ir pagaliau atsirado galūnė **-is** (silvis).

4. **Acc. plur.:** silvā-s (iš sen. *silva-ns*, kur nosinis **n**, atstojąs **m**, yra *acc. sing.* galūnė, o **s** — daugiskaitos ženklas).

Pirmines linksniavimo galūnes reikia griežtai skirti nuo atskirų linksniuočių linksnių galūnių.

Pirmosios linksniuotės linksnių galūnės yra susidariusios iš tos linksniuotės *kamiengalio* ir *pirminių linksniavimo galūnių;* tuose linksniuose, kurie padaromi be pirminių linksniavimo galūnių pagalbos, linksniuotės galūne eina tos linksniuotės kamiengalis:

	Singulāris	Plurālis
N. V.	**-a**	**-ae**
G.	**-ae**	**-ārum**
D.	**-ae**	**-īs**
Ac	**-am**	**-ās**
A.	**-ā**	**-īs**

VII. Antroji linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N.	horto-s	horto-i
V.	horte	horto-i
G.	hort(o)-i	horto-rum
D.	horto-i	horto-is
Ac.	horto-m	horto-s
A.	horto	horto-is

Vienaskaitos linksnių galūnės

1. **Nom. sing.** — sigmatinis. Antrosios linksniuotės *nom. sing.* senov. galūnė -os atliepia graikų galūnę -os (lyk**os** — vilkas), o lietuvių -as (vyr**as**, atsirado iš vyro-s). Paskutiniojo skiemens trumpas **o** prieš galinį **s** (ir prieš galinį **m**) lotynų kalboje virto **u**, lietuvių k. — **a**. Tokiu būdu iš *hortos* atsirado *hortus,* o iš *vyros* — *vyras.*

2. **Voc. sing.** linksniu eina grynas kamienas (su vokaliniu kamiengalio niuansu: **e** trumpasis vietoje **o** trumpojo). Tokį pat reiškinį stebime ir lietuvių kalboje: *vyre* yra variantas sen. kamieno *vyro-*.

3. **Gen. sing.:** horti. Jei kalboje-pagrinde būta *horto-i,* o liet. *vyro-i,* tad lotyniškai tame **oi** junginy persvara teko pirminei linksniavimo galūnei **-i**, ir kamiengalis **o** išnyko, o lietuvių kalboje persvara teko kamiengaliui **o**, ir išnyko pirminė linksniavimo galūnė **-i**: *horti* iš *horto-i, vyro* iš *vyro-i.*

4. **Dat. sing.:** sen. *horto-i.* Tos linksniuotės *dat. sing.* galūnė **oi** yra artima lietuviškai galūnei **ui:** ir lietuvių prolytis turėjo būti **oi** (vyr-oi>vyr-uoi>vyr-ui). Tad matome, kad vienask. naudininko pirminė linksniavimo galūnė **-i** lotynų kalboje išnyko (horto), o lietuvių kalboje — išliko (vyrui).

5. **Acc. sing.:** sen. *horto-m* (**o** prieš **m** virto **u:** hortum). Lietuvių kalboje: vyro-n>vyra-n>vyrā (vyrą).

6. **Abl. sing.:** horto (iš *horto-d).* Ir lietuvių kalboje čia turėjo būti „vyro" (vyro>vyruo>vyru).

Daugiskaitos linksnių galūnės

1. **Nom. (voc.) plur.**: sen. *horto-i.* Tos linksniuotės galūnė **oi** išliko graikų kalboje (lyk**oi** — vilkai), o lietuvių kalboje virto **ai** (vyr**ai**). Lotyniška šio linksnio stabilinė forma gali būti išvedama šitaip: sutrumpėjus **o** ilgajam prieš **i**, kirtis nusikėlė ant trečiojo skiemens nuo galo; nebekirčiuojamas **o** susilpnėjo, o paskui ir visai išnyko.

2. **Gen. plur.**: hortō-rum (iš *hortō-som*). Šio linksnio nosinį garsą stebime ir graikų kalboje (lyk**on** — vilkų); lietuviškai irgi buvo kitados: vyr-on (vyr-on> vyr-uon>vyr-un>vyr-ų).

3. **Dat. ir abl. plurālis**: horto-is (virto *hortis* dėl **o** sutrumpėjimo). Šios linksniuotės galūnė **-ois** atliepia lietuvių **-ais** (vyr**ais**).

4. **Acc. plur.**: horto-s (iš *horto-ns,* plg. I linksn.). Lietuvių: vyro-ns> vyruo-ns>vyruo-s>vyru-s.

Antrosios linksniuotės linksnių galūnės yra susidariusios iš tos linksniuotės *kamiengalio* ir *pirminių linksniavimo galūnių;* tuose linksniuose, kurie padaromi be pirminių linksniavimo galūnių pagalbos, linksniuotės galūne eina tos linksniuotės kamiengalis:

	Singulāris	Plurālis
N.	**-us**	**-ī**
V.	**-e**	**-ī**
G.	**-ī**	**-ōrum**
D.	**-ō**	**-īs**
Ac.	**-um**	**-ōs**
A.	**-ō**	**-īs**

Pastabos.

1. Dėl II-sios linksniuotės daiktavardžių (ir būdvardžių) kamienų, kuriuose prieš kamiengalį **-o** yra garsas **r** (puero-, agro-, viro-, tenero-), reikia pasakyti, kad

a) visų jų *nom. sing.* asigmatinės formos bus atsiradusios iš sigmatinių, perėję šias pakopas:

puero-s>puer-s>puerr>puer
agro-s>agr-s>ager-s>agerr>ager.

Taigi tokiuose vardininkuose iš pradžių bus įvykęs trumpojo balsio **o** iškritimas, paskui asimiliacija garso **s** į prieš stovintį **r** ir, galų gale, suprastinimas dvigubo **rr** į vieną **r.**

b) Visi tokie (su asigmatiniu vardininku) žodžiai neturi atskiros *voc. sing.* formos: *nom.* ir *voc.* puer, ager.

2. II-sios linksniuotės daiktavardžių **neutra** turi **asigmatinį** vardininką: bello-m (virto *bellum* dėl **o** trumpojo perėjimo į **u** prieš galinį **m**).

VIII. A. Trečioji balsinė linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N. V.	turri-s	turre-s
G.	turri-s	turri-um
D.	turri	turri-bus
Ac.	turri-m	turre-s
A.	turri	turri-bus

Linksnių galūnės

1. **Dat.** ir **abl. sing.** linksniuose kamiengalis eina galūne.

2. **Nom., voc., acc. plur.** linksniuose kamienas *turri-* patiria vokalinį niuansą (turre). Tokiu būdu šiems linksniams gauta balsinės linksniuotės galūnė **-es** naudojama ir priebalsinei linksniuotei (reg-es). Tačiau *acc. plur.* pasitaiko ir su nepatyrusiu vokalinio niuanso kamienu: turri-s (plg. I linksn. silva-s, II-sios linksn. horto-s).

Trečiosios balsinės linksniuotės linksnių galūnės yra susidariusios iš tos linksniuotės *kamiengalio* ir *pirminių linksniavimo galūnių;* tuose linksniuose, kurie padaromi be pirminių linksniavimo galūnių pagalbos, linksniuotės galūne eina kamiengalis:

	Singulāris	Plurālis
N. V.	**-is**	**-ēs**
G.	**-is**	**-ium**
D.	**-ī**	**-ibus**
Ac.	**-im**	**-ēs (-īs)**
A.	**-ī**	**-ibus**

Pastaba. III-sios linksniuotės **neutra** kamiengaliu **i** padaro **asigmatinį** vardininką, atmesdami arba pakeisdami kamiengalį; pvz.: nom. sing. animal (kamienas animali-), nom. sing. mare (kam. mari-).

B. Trečioji priebalsinė linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N. V.	reg-s (x)	reg-es
G.	reg-is	reg-um
D.	reg-i	reg-ibus
Ac.	reg-em	reg-es
A.	reg-e	reg-ibus

Linksnių galūnės

1. **Nom. sing.** — sigmatinis. (Nemaža priebalsinių kamienų padaro ir asigmatinį vardininką; pvz., kamienas *homin-*, nom. sing. homo; arba kam. *capit-*, nom. sing. caput.)

2. **Gen. sing.** turi balsinės linksn. galūnę **-is.**
3. **Acc. ir abl. sing.** turi galūnes **-em, -e.**
4. **Dat. ir abl. plur.** galūnė **-ibus** yra balsinės linksniuotės galūnė.

IX. Ketvirtoji linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N. V.	passu-s	passū-s
G.	passū-s	passu-um
D.	passu-i	passi-bus
Ac.	passu-m	passū-s
A.	passū	passi-bus

Linksnių galūnės

1. **Nom. (voc.) sing.** — sigmatinis (vyr. ir mot. giminių); šios linksniuotės **neutra** turi asigmatinį vardininką, pvz., cornu. Nom. sing. linksnyje kamiengalis **u** trumpas.

2. **Dat. ir abl. plur.** linksniuose kamiengalis **u** maža kur teišliko (quercubus ir kt.); jis čia pakeistas balsiu *i* (trečiosios balsinės linksniuotės įtaka).

3. Šios linksniuotės **neutra** vienaskaitos linksniuose kamiengalis **u** visur ilgas, ir tik vienas linksnis (gen. sing.) padaromas pirminės linksniavimo galūnės pagalba (cornū-s).

4. Šios linksniuotės keli linksniai visiškai atliepia lietuvių 4-sios linksn. linksnius (sūnu-s, sūnu-i ir kt.).

Ketvirtosios linksniuotės linksnių galūnės yra susidariusios iš tos linksniuotės *kamiengalio* ir *pirminių linksniavimo galūnių*; tuose linksniuose, kurie padaromi be pirminių linksniavimo galūnių pagalbos, linksniuotės galūne eina kamiengalis:

	Singulāris	Plurālis
N. V.	**-us**	**-ūs**
G.	**-ūs**	**-uum**
D.	**-uī**	**-ubus (-ibus)**
Ac.	**-um**	**-ūs**
A.	**-ū**	**-ubus (-ibus)**

X. Penktoji linksniuotė

	Singulāris	Plurālis
N. V.	rē-s	rē-s
G.	re-i	rē-rum
D.	re-i	rē-bus
Ac.	re-m	rē-s
A.	rē	rē-bus

1. Tai vienintelė linksniuotė, kurios nė viename linksnyje nepakito kamiengalis.

Nom. sing. padaromas sigmatiniu būdu, tuo tarpu kai lietuviški kamienai kamiengaliu **e** turi asigmatinį vardininką (žemė, giesmė.).

2. **Gen. sing.** forma senovėje buvo padaroma galūnės **s** pagalba (kaip ir lietuvių kalboje, plg.: žemė-s, giesmė-s); šią formą pavartojo poetas Lukrecijus, senovinių formų mėgėjas (De rerum natūra, IV, 1083: gen. sing. rabie-s).

Penktosios linksniuotės linksnių galūnės yra susidariusios iš tos linksniuotės *kamiengalio* ir *pirminių linksniavimo galūnių;* tuose linksniuose, kurie padaromi be pirminių linksniavimo galūnių, linksniuotės galūne eina kamiengalis:

	Singulāris	Plurālis
N. V.	-ēs	-ēs
G.	-eī	-ērum
D.	-eī	-ēbus
Ac.	-em	-ēs
A.	-ē	-ēbus

XI. I — V linksniuočių daiktavardžių galūnės

	I	II	III	IV	V
		Singulāris			
N. V.	-a	-us, -er[1], -um -e	Įvairios galūnės, žr. § 29	-us, -ū	-ēs
G.	-ae	-ī	-is	-ūs	-eī
D.	-ae	-ō	-ī	-uī, (ū)	-eī
Ac.	-am	-um	-em, -im	-um, (u)	-em
A.	-ā	-ō	-e, -ī	-ū	-ē
		Plurālis			
N. V.	-ae	-ī, -a	-ēs, -a, -ia	-ūs, -ua	-ēs
G.	-ārum	-ōrum	-um, -ium	-uum	-ērum
D. A.	-īs	-īs	-ibus	-ibus -ubus	-ēbus
Ac.	-ās	-ōs, -a	-ēs, -a, -ia	-ūs, -ua	-ēs

[1] Vienas žodis turi galūnę -ir: vir, viri *m* vyras.

PAGRINDINĖS VEIKSMAŽODŽIO FORMOS

§ 34

Kai kurios veiksmažodžio formos yra vadinamos **pagrindinėmis,** nes

a) iš jų pažįstame, kurios asmenuotės yra veiksmažodis,

b) iš jų gauname veiksmažodžio k a m i e n u s, reikalingus visoms to veiksmažodžio formoms sudaryti.

Pagrindinių veiksmažodžio formų yra **keturios:**

1. **praesēns indicātīvī actīvī,**
2. **perfectum indicātīvī actīvī,**
3. **supīnum,**
4. **īnfīnītīvus praesentis actīvī.**

Asmenuotės	Praesens ind. actīvi	Perfectum ind. actīvi	Supīnum	Infinitīvus praesentis actīvi
I. -a kamiengaliu	laudō	laudāv-ī	laudāt-um	laudā-re
II. -e kamiengaliu	dēleō	dēlēv-ī	dēlēt-um	dēlē-re
III. priebalsiniu kamiengaliu	legō	lēg-ī	lēct-um	leg-ere
IV. -i kamiengaliu	audiō	audīv-ī	audīt-um	audī-re

Veiksmažodžio **kamienų,** iš kurių padaromos visos to veiksmažodžio formos, yra **trys:**

1. Esamojo laiko kamienas: **laudā-, dēlē-, leg-, audī-** (gaunamas atmetus bendraties galūnę -re, o 3 asmenuotėje atmetus -ere).

2. Perfekto kamienas: **laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv-** (gaunamas atmetus perfekto 1-jo sing. asmens galūnę -i).

3. Supino kamienas: **laudāt-, dēlēt-, lēct-, audīt-** (gaunamas atmetus supino galūnę -um).

PERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

§ 35

Perfectum ind. activi yra v i e n i n t e l ė lotyniško veiksmažodžio a s m e n u o j a m o j i forma, turinti skirtingas a s m e n i n e s galūnes (žr. § 13, 3).

Singulāris	Plurālis
1. **-ī**	**-imus**
2. **-istī**	**-istis**
3. **-it**	**-ērunt (-ēre)**

I	II	III	IV
laudāv-ī	dēlēv-ī	lēg-ī	audīv-ī
laudāv-istī	dēlēv-istī	lēg-istī	audīv-istī
laudāv-it	dēlēv-it	lēg-it	audīv-it
laudāv-imus	dēlēv-imus	lēg-imus	audīv-imus
laudāv-istis	dēlēv-istis	lēg-istis	audīv-istis
laudāv-ērunt	dēlēv-ērunt	lēg-ērunt	audīv-ērunt

Perfectum parodo atliktą veiksmą: laudāvi — aš pagyriau, esu pagyręs. **Imperfectum** parodo arba nebaigtą, arba dažnai pasikartojantį veiksmą: laudābam — aš gyriau, girdavau.

PLUSQUAMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

§ 36

I	II	III	IV
laudāv-eram	dēlēv-eram	lēg-eram	audīv-eram
laudāv-erās	dēlēv-erās	lēg-erās	audīv-erās
laudāv-erat	dēlēv-erat	lēg-erat	audīv-erat
laudāv-erāmus	dēlēv-erāmus	lēg-erāmus	audīv-erāmus
laudāv-erātis	dēlēv-erātis	lēg-erātis	audīv-erātis
laudāv-erant	dēlēv-erant	lēg-erant	audīv-erant

Plusquamperfectum (laudaveram — aš buvau pagyręs) parodo būtąjį veiksmą, kuris įvyko anksčiau už kitą būtąjį veiksmą, pvz.: Romulus Remum *necāvit,* quod Remus muros novi oppidi *vituperaverat* — Romulas nužudė Remą, nes Remas naujo miesto sienas buvo nupeikęs („buvo nupeikęs" įvyko anksčiau už „nužudė").

FUTURUM SECUNDUM (EXACTUM) ACTIVI

§ 37

I	II	III	IV
laudāv-erō	dēlēv-erō	lēg-erō	audīv-erō
laudāv-eris	dēlēv-eris	lēg-eris	audīv-eris
laudāv-erit	dēlēv-erit	lēg-erit	audīv-erit
laudāv-erimus	dēlēv-erimus	lēg-erimus	audīv-erimus
laudāv-eritis	dēlēv-eritis	lēg-eritis	audīv-eritis
laudāv-erint	dēlēv-erint	lēg-erint	audīv-erint

Futūrum secundum (laudavero — aš būsiu pagyręs) parodo būsimąjį veiksmą, kuris įvyks anksčiau už kitą būsimąjį veiksmą, pvz.: ut sementem *feceris,* ita *metes* — kaip būsi pasėjęs, taip ir nupiausi (Fut. II **feceris** įvyks anksčiau už Fut. I **metes**).

VEIKSMAŽODŽIO SUM, FUI, ESSE PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM IR FUTURUM II

§ 38

Perfectum	Plusquamperfectum	Futūrum II
fuī	fueram	fuerō
fuistī	fuerās	fueris
fuit	fuerat	fuerit
fuimus	fuerāmus	fuerimus
fuistis	fueratis	fueritis
fuērunt	fuerant	fuerint

INDICATIVI ACTIVI LAIKŲ LENTELĖ

§ 39

	Singulāris 1.	2.	3.	Plurālis 1.	2.	3.
Praesens	laud(a)- ō	s	t	mus	tis	nt
	dēle- ō	s	t	mus	tis	nt
	leg- ō	i-s	i-t	i-mus	i-tis	u-nt
	audi- ō	s	t	mus	tis	u-nt
Imperfectum	laudā-, dēlē- bam	bās	bat	bāmus	bātis	bant
	leg-, audi- ē-bam	ē-bās	ē-bat	ē-bāmus	ē-bātis	ē-bant
Futūrum I	laudā-, dēlē- bō	bis	bit	bimus	bitis	bunt
	leg-, audi- am	ēs	et	ēmus	ētis	ent
Perfectum	laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv- ī	istī	it	imus	istis	ērunt
Plusquamperfectum	laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv- eram	erās	erat	erāmus	erātis	erant
Futūrum II	laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv- erō	eris	erit	erimus	eritis	erint

Praesens ind. actīvi **laudo** aš giriu
Imperfectum „ „ **laudābam** aš gyriau, girdavau
Futūrum I ind. actīvi **laudābo** aš girsiu
Perfectum „ „ **laudāvi** aš pagyriau, esu pagyręs
Plusquàmperfectum „ „ **laudaveram** aš buvau pagyręs
Futūrum II „ „ **laudavero** aš būsiu pagyręs.

20 pratimas

I. Parašykite ir išverskite į lietuvių kalbą v i s ų ind. act. laikų formų 3-ąjį daugiskaitos asmenį šių veiksmažodžių:

aedifico *1* statyti
duco, duxi, ductum *3* vesti
video, vidi, visum *2* matyti
facio, feci, factum *3* daryti
mitto, misi, missum *3* siųsti
statuo, statui, statūtum *3* statyti
fallo, fefelli, falsum *3* apgauti
tango, tetigi, tactum *3* liesti
venio, veni, ventum *4* ateiti
capio, cepi, captum *3* imti

II. Išverskite:

A

1. Ubi fuisti, amīce? 2. Ubi heri fuistis, pueri? 3. Nisi pueri seduli fueritis, viri docti et strenui non eritis. 4. Si studia nostra laudabilia fuerint, parentes et magistri nostri laeti erunt. 5. Aestāte in silvis et campis erimus, ubi iam vos omnes fueritis. 6. Romāni castra vallo fossāque munivērunt. 7. Milites patriam armis defendērunt. 8. Urbem Romam a principio reges habuēre. *Tac.* 9. Si te rogavero aliquid, nonne respondēbis? *Cic.* 10. Simul aliquid audiero, scribam ad te. *Cic.* 11. Urbs antíqua fuít, Tyrií tenuére colóni ǁ Cárthāgó. *Verg.*

heri vakar
nisi jei ne
sedulus, a, um darbštus
doctus, a, um mokytas
laudabilis, e girtinas
laetus, a, um linksmas
aestas, ātis *f* vasara
campus, i *m* laukas
vos jūs
castra, ōrum *n* stovykla
vallum, i *n* pylimas
fossa, ae *f* griovys
munio *4* stiprinti
miles, itis *m* karys, kareivis
rogo *1* klausti; prašyti
nonne nejaugi ne, ar
respondeo, ndi, nsum *2* atsakyti
simul kai tik
aliquid ką nors
teneo, nui, ntum *2* laikyti
colōnus, i *m* išeivis; žemdirbys

B

1. Cezaris pasakė: atėjau, pamačiau, nugalėjau. 2. Romos piliečiai gerbė Ciceroną, nes jis buvo išgelbėjęs tėvynę iš didelio pavojaus. 3. Etruskai iš visų pusių (=undique) apsupo Romos miestą. 4. Jei gerą vardą išsaugosite, tikrai būsite laimingi. 5. Viską, ką (omnia, quae) buvau girdėjęs, tėvui papasakojau. 6. Vasarą buvome kaime, kur ir anksčiau esame buvę. 7. Jei gerai būsite išmokę, mokytojai jus (vos) pagirs. 8. Kas neišars lauko, veltui lauks derliaus. 9. Kai (cum) nugalėsime visas kliūtis, būsime patenkinti.

apsupti **circumvenio** *4*	išarti **aro** *1*
išsaugoti **servo** *1*	veltui **frustra**
tikrai **vere**	kliūtis **impedimentum, i** *n*
tikras **verus, a, um**	patenkintas **contentus, a, um**

SAKINIO ANALIZĖ

§ 40

Prieš verčiant sakinį iš lotynų kalbos į lietuvių arba iš lietuvių kalbos į lotynų, reikia padaryti smulkią sakinio analizę, be kurios negali būti tikrumo, kad vertimas padarytas taisyklingai.

Šita sakinio analizė atliekama tam tikra tvarka.

Pirmiausia, prieš pradedant versti, reikia patikrinti visus sakinio žodžius, koks tas sakinys bebūtų: ilgas ar trumpas, sunkus ar lengvas. Šitokį tikrinimą atliekant, reikia prisiminti pradines jau ž i n o m ų žodžių formas (daiktavardžių — vardininką, kilmininką, giminę ir linksniuotę, būdvardžių — atskirų giminių vardininkus ir linksniuotę, veiksmažodžių — pagrindines formas ir asmenuotę), o n e ž i n o m ų žodžių pirmines formas reikia susirasti žodyne ir jas išsirašyti.

Šitą žodžių patikrinimo darbą atliekant, svarbu prisiminti ir kai kuriuos kitus gimininguos žodžius, nors jie šiame vertime ir nebus reikalingi.

Po to, jei sakinys kiek ilgesnis ar painesnis, pirmiausia surandamas sakinio veiksmažodis (indikatyvo formoje), kuris paprastai eina sakinio t a r i n i u. Kad to veiksmažodžio vertimas būtų kaip galima labiau tikslus, reikia nustatyti visas jo kategorijas (rūšį, skaičių, asmenį, laiką, nuosaką). To veiksmažodžio vertimas duodamas p i l n a s (pvz.: videt — **jis, ji** mato — dar nežinia, kokia g i m i n ė bus reikalinga). Išvertę veiksmažodį, nustatome, ar jis yra galininkinis (verbum transitīvum), ar negalininkinis (verbum intransitīvum). Jei veiksmažodis yra v. transitīvum, ieškome papildinio galininko linksnyje, kurį suradę ir išvertę, stebime, ar tas papildinys nėra kartais lydimas pažyminio (irgi galininko linksnyje). Prie veiksmažodžio dažnai būna prieveiksmis ir aplinkybės, atsakančios į klausimus: **kur** vyko veiksmas? **kada?** ir pan. Statydami šiuos klausimus, surandame atsakymus, ir tokiu būdu sakinio d a l i e s mintis aiškėja.

Sakinio veiksnys (su pažyminiu, jei jis yra) lengvai išskiriamas: jis, pirma, dažnai esti sakinio pradžioje ir, antra, reiškiamas lengvai atpažįstama vardininko forma.

Štai paprasčiausio sakinio analizės pavyzdys:

Mane in atrio salutābant dominum boni amīci.

I. Žodžių patikrinimas:

mane rytą

in į, ant (prielinksnis su *acc.* klausiant **kur?** su *abl.* klausiant **kame? in** su linksniuojamojo žodžio ablatyvu = mūsų vietininkui)

atrium, ii *n* salė [a)2-sios linksniuotės niek. giminės daiktavardis, kamienas **atrio-**; b) *nom.* ir *acc.* vienodos formos; c) *nom. plur.* galūnė **-a**]

salūto, āvi, ātum, āre sveikinti (1-sios asmenuotės veiksmažodis, esamojo laiko kamienas **salutā-**, perfekto — **salutāv-**, supino — **salutāt-**)

dominus, i *m* šeimininkas [a)II-sios linksniuotės daiktavardis, kamienas **domino-**; b) jam gimininigas žodis **domina, ae** *f* šeimininkė, kamienas **domina-**]

bonus, a, um geras [a)2-sios ir 1-sios linksniuotės būdvardis, kamienai **bono-, bona-**; plg. prancūzų kalbos **bon, bonne**]

amīcus, i *m* draugas, bičiulis [a)2-sios linksniuotės vyriškosios giminės daiktavardis, kamienas **amico-**; b) jam gimininigas 1-sios linksniuotės daiktavardis moteriškosios giminės **amīca, ae** *f* draugė, kamienas **āmica-**; c) plg. prancūzų kalbos **ami, amie** tos pačios reikšmės]

II. Vertimo sudarymas:

salutābant: 1) **-nt** daugiskaitos 3-jo asmens veikiamosios rūšies (actīvi) galūnė,
2) **-ba-** imperfekto indicatīvi formantas,
3) **saluta-** praesens'o kamienas.

A) **Vertimas:** jie, jos sveikino;

1) **ką** sveikino? **dominum** — šeimininką
2) **kada** sveikino? **mane** — rytą
3) **kur** sveikino? **in atrio** — salėje
4) **kas** sveikino? **amīci** — draugai
5) **kokie** draugai? **boni** —geri

B) **Viso sakinio vertimas:** rytą geri draugai salėje sveikino šeimininką.

Panašiu būdu sakinio analizė daroma ir verčiant iš lietuvių kalbos į lotynų.

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMAS

§ 41

1. Būdvardžių yra trys lyginamieji laipsniai: **gradus positīvus** (nelyginamasis laipsnis), **gradus comparātīvus** (aukštesnysis l.), **gradus superlātīvus**[1] (aukščiausiasis l.).

[1] Gradus positīvus — duotas, pagrindinis laipsnis, gr. comparatīvus — palyginamasis, gr. superlatīvus — aukščiausiasis.

2. *Gradus comparatīvus* galūnės yra **-ior** vyr. ir mot. gim. ir **-ius** niekatr. gim., o *gradus superlatīvus* galūnės — **-issimus, -issima, -issimum.**

Visos šios galūnės yra pridedamos prie nelyginamojo laipsnio būdvardžio kamieno, gaunamo atmetus gen. sing. galūnę **-i** arba **-is**, pvz.:

longus (ilgas) — **long-ior, -ius; long-issimus,** a, um
dulcis (saldus) — **dulc-ior, -ius; dulc-issimus,** a, um

Taip pat laipsniuojami ir dalyviai, kada jie yra pavartojami būdvardžių reikšme:

amans (mylįs) — **amantior, ius; amantissimus,** a, um
doctus (mokytas) — **doctior, ius; doctissimus,** a, um

3. Būdvardžiai galūne **-er** turi aukščiausiajam laipsniui galūnę **-rimus,** pridedamą prie nelyginamojo laipsnio vardininko, pvz.:

pulcher (gražus) — pulchrior, ius; **pulcherrimus,** a, um
acer (aštrus) — acrior, ius; **acerrimus,** a, um
asper (šiurkštus) — asperior, ius; **asperrimus,** a, um

4. Aukštesniojo laipsnio būdvardžiai linksniuojami taip, kaip 3-sios linksniuotės priebalsinio kamiengalio daiktavardžiai (žr. § 28, 1b).

	Singulāris	Plurālis
N.	longior longius	longiōrēs longiōra
G.	longiōris	longiōrum
D.	longiōrī	longiōribus
Ac.	longiōrem longius	longiōrēs longiōra
A.	longiōre	longiōribus

5. Aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai į lietuvių kalbą gali būti verčiami dvejopai, pvz., longissimus — **ilgiausias** arba **labai ilgas.**

21 pratimas

I. Išlinksniuokite:

oratio longissima — ilgiausia kalba
dux peritissimus — labai prityręs vadas

mare profundius	gilesnė jūra
mons altissimus	aukščiausias kalnas
nomen clarius	žymesnis vardas
os firmissimum	stipriausias kaulas
animal velocius	greitesnis gyvulys
arx firmior	stipresnė tvirtovė

II. Išverskite:

A

1. Nunc una machina breviōre tempore difficilius opus explet, quam antea multōrum hominum manus explēbant. 2. Arabum equi celerrimi et pulcherrimi sunt omnium equōrum. 3. Omnium gentium, quae (kurios) Galliam incolēbant, fortissimi erant Belgae. 4. Rei publicae Romānae saepe aurum hostium perniciosius fuit, quam ferrum eōrum (jų). 5. Quid stultius, quam incerta pro certis habēre, falsa pro veris? *Cic.* 6. Nihil est hominis animo iucundius quam discere. 7. Hieme mare calidius, autumnāle salsius. *Plin.*

nunc dabar
machina, ae *f* mašina
expleo *2* atlikti
quam kaip, negu
gens, gentis *f* gentis; tauta
incolo, colui, cultum *3* gyventi, apgyventi
perniciōsus, a, um pražūtingas
ferrum, i *n* geležis
stultus a, um kvailas
incertus, a, um netikras
pro (su *abl.*) už, vietoje
falsus, a, um apgaulingas, netikras
autumnālis, e rudens
salsus, a, um sūrus

B

1. Pavasaris yra maloniausias metų laikas. 2. Oras yra lengvesnis už vandenį. 3. Alpės yra aukščiausi Europos kalnai. 4. Graikų poetų vardai yra garsesni negu romėnų. 5. Garsiausias iš visų romėnų kalbėtojų buvo Ciceronas. 6. Seniausiais laikais persai buvo karingesni už kitas Azijos tautas. 7. Juo karštesnė diena, juo pavėsis malonesnis. 8. Daugelis paukščių rudenį išskrenda į šiltesnius kraštus.

lengvas **levis, e**
juo... juo **quo... eo**
daugelis **multi, ae, a** (derinama su daiktavardžiu)
paukštis **avis, is** *f*
ruduo **autumnus, i** *m*
išskristi **avolo** *1*

C

1. Vero verius nihil est. *Sen.* 2. Nihil est victoria dulcius. *Cic.* 3. Durior est ferro. *Ov.* 4. Ferro nocentius aurum. *Ov.* 5. Lux est sonitu velocior. 6. Fama nihil est celerius. *Liv.* 7. O melle dulci dulcior. *Plt.*

verum, i *n* teisybė
nihil niekas
victoria, ae *f* pergalė
nocens, ntis kenksmingas
lux, lucis *f* šviesa
sonitus, ūs *m* garsas
velox, ōcis greitas
fama, ae *f* gandas, paskala
mel, mellis *n* medus

Pastaba. Prie **gradus comparatīvus** greta *quam* su vardininku vartojamas ir vienas **ablatīvus** (abl. comparatiōnis — palyginimo ablatyvas); pvz.:

a) patria carior est **quam vita;**
b) patria carior est **vitā.**

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMO YPATYBĖS

§ 42

1. Šeši būdvardžiai galūnėmis **-ilis, -ile** (dviejų galūnių) *aukščiausiajam* laipsniui turi galūnę **-limus,** pridedamą prie nelyginamojo laipsnio kamieno:

facilis (lengvas), facilior, **facillimus**
difficilis (sunkus), difficilior, **difficillimus**
similis (panašus), similior, **simillimus**
dissimilis (nepanašus), dissimilior, **dissimillimus**
humilis (žemas), humilior, **humillimus**
gracilis (lieknas), gracilior, **gracillimus**

2. Būdvardžiai galūnėmis **-dicus, -ficus, -volus** *aukštesniajam* laipsniui turi galūnę **-entior (-entius),** *aukščiausiajam* — **entissimus, a, um:**

maledicus (piktakalbis), **maledicentior, maledicentissimus**
magnificus (puikus), **magnificentior, magnificentissimus**
benevolus (palankus), **benevolentior, benevolentissimus**

3. Būdvardžiai galūne **-us** su prieš stovinčiu balsiu laipsniuojami prieveiksmių **magis** (labiau) ir **maxime** (labiausiai) pagalba:

idoneus (patogus), magis idoneus, maxime idoneus
necessarius (reikalingas), magis necessarius, maxime necessarius
arduus (status), magis arduus, maxime arduus

4. Būdvardžiai, kurių lyginamieji laipsniai padaromi *iš įvairių kamienų:*

bonus, a, um (geras); **melior**, ius; **optimus**, a, um
malus, a, um (blogas); **pēior**, ius; **pessimus**, a, um
māgnus, a, um (didelis); **māior**, ius; **māximus**, a, um
parvus, a, um (mažas); **minor**, us; **minimus**, a, um
multus, a, um (daug); **plūs**[1]; **plūrimus**, a, um

5. Nepilnai laipsniuojami būdvardžiai.

A. **Neturi gradus positīvus:**

prior pirmesnis, **primus** pirmas (iš visų)
ulterior tolimesnis, **ultimus** tolimiausias, paskutinis
propior artimesnis, **proximus** artimiausias
exterior[2] išorinis, **extrēmus** kraštutinis, galiausias
superior aukštesnis, **suprēmus (summus)** paskutinis (aukščiausias)

B. **Neturi gradus superlatīvus:**

iuvenis (jaunas), iunior
senex (senas), senior

6. **Dives** (turtingas) aukštesniajam laipsniui greta **divitior** turi **ditior**, aukščiausiajam laipsniui greta **divitissimus — ditissimus.**
Vetus, veteris (senas) laipsniuojamas: **vetustior, veterrimus.**

[1] Sing. vyr. ir mot. gim. nėra; plur.: nom. plures, plura; gen. plurium; dat. abl. pluribus.

[2] exterior (ir superior) tam tikrais atvejais turi ir gr. positīvus: **exteri, ōrum** — svetimtaučiai; **superi, ōrum** — dangaus dievai (= aukštieji).

22 pratimas

A

De varietāte morum

(Pagal *Tacitą*)

Magna est varietas morum populōrum. Ut regiōnes dissimillimae sunt, ita mores incolārum dissimillimi sunt. Aliis temporibus populis alii mores sunt. Dissimillimi erant mores Germanōrum antiquōrum et Romanōrum. Romāni magnificentissima aedificia et celeberrimas urbes habēbant; domus Germanōrum humillimae et angustissimae erant. Romāni habēbant templa pulcherrima et simulacra deōrum pretiōsa, Germāni simulacra et imagines deōrum non habēbant.

1. Plura faciunt homines e consuetudine, quam e ratiōne. *Erasm.* 2. Valet in consiliis auctoritas plurimum. *Quint.* 3. Maximum remedium irae mora est. *Sen.* 4. Elephantōrum corpora maxima sunt, oculi minimi.

varietas, ātis *f* įvairumas
ut... ita kaip... taip
incola, ae *mf* gyventojas
aedificium, ii *n* pastatas
angustus, a, um ankštas
templum, i *n* šventovė
simulacrum, i *n* paveikslas, statula
pretiōsus, a, um brangus, prabangiškas
imāgo, inis *f* paveikslas, atvaizdas
consuetūdo, inis *f* įprotis, paprotys
ratio, ōnis *f* protas
remedium, ii *n* vaistas
ira, ae *f* pyktis, rūstybė

B

1. Kiekviena pradžia labai sunki (yra). 2. Gražiausias senovės šventoves ir didžiausias piramides pastatė vergai. 3. Reikalingiausi daiktai nėra reti. 4. Mūsų mokyklos mokiniai dabar yra geresni ir stropesni. 5. Juo taisyklės trumpesnės, juo geresnės (yra). 6. Dramblio kūnas didelis, akys mažos.

pradžia **initium, ii** *n*
piramidė **pyramis, idis** *f*
pastatyti **aedifico** *1*
reikalingas **necessarius, a, um**
retas **rarus, a, um**
stropus **diligens, ntis**
taisyklė **praeceptum, i** *n*

BŪDVARDŽIŲ APŽVALGA

§ 43

I. Lotynų kalbos b ū d v a r d ž i ų formos ir linksniavimas atitinka d a i k t a v a r d ž i ų formas ir linksniavimą[1]. To mes nematome lietuvių ir rusų kalbose, kur būdvardžiai savo linksniavime yra pasekę labiau į v a r d ž i a i s: tam geram, tuo geruoju... (того доброго, тому доброму).

Lotynų kalbos būdvardžiai yra dviejų rūšių:

1. I—II linksniuočių būdvardžiai,
2. III linksniuotės būdvardžiai.

I—II linksn. būdvardžiai yra v i e n o pavidalo, būtent, visi jie yra t r i j ų g a l ū n i ų (kiekviena giminė turi atskirą galūnę):

Masc.	Fem.	Neutr.
-us, -er, -ur	-a	-um

bon**us**, bon**a**, bon**um** geras
ten**er**, ten**era**, ten**erum** švelnus (su **e** kamieniniu)
pulch**er**, pulch**ra**, pulch**rum** (su **e** įterpt. *nom. sing. masc.* formoje)
sat**ur**, sat**ura**, sat**urum** sotus
Šiai būdvardžių rūšiai priklauso ir vad. įvardiniai būdvardžiai (§ 57).

III linksniuotės būdvardžiai yra t r i j ų pavidalų; pvz.:

a) ac**er**, ac**ris**, ac**re** (*m f n*) aštrus (trijų galūnių būdv.)
b) brev**is**, brev**e** (*mf n*) trumpas (dviejų galūnių „)
c) fel**ix** (*mfn*) laimingas (vienos galūnės „)

Visi III linksniuotės nelyginamojo laipsnio būdvardžiai linksniuojami kaip III linksn. mišriosios grupės (B) daiktavardžiai (abl. sing. **-i**, gen. plur. **-ium**, nom. acc. plur. neutr. **-ia**)[2].

II. **Būdvardžių laipsniavimas. Aukštesniojo laipsnio** formantas **-ior** atsirado iš indoeurop. **-ios (-ies)**. Taigi, pvz., iš būdvardžio **altus** gradus comparatīvus yra buvęs **altios**, gen. **altiosis; s** tarp dviejų balsių rotacizmo dėka (žr. 6 psl.) virto garsu **r**, kuris ilgainiui nusikėlė į **vyr.** gim. *nom. sing.* (altioris — altior), tačiau **niekatr.** gim. *nom. sing.* išlaikė senovišką **s** (altioris — altio**s**; **o** prieš galinį **s** virto **u**, ir atsirado forma **altius**).

---

[1] Išimtį sudaro vad. „įvardiniai būdvardžiai", kurių *gen.* ir *dat. sing.* klasikinėje literatūrinėje kalboje paprastai vartojami su įvardinėmis galūnėmis (žr. § 57).

[2] Keli būdvardžiai sudaro išimtį (žr. § 28, 1 d).

Indoeurop. aukštesniojo laipsnio formanto -ios pakaitalas **-(i)es** yra gerai išlikęs lietuvių kalboje, kur jis (su nosiniu priedu) vartojamas tam pačiam tikslui (aukštesn. laipsnio formai sudaryti), pvz., ger-**es**-n-is, ger-**es**-n-ė.

Visi aukštesniojo laipsnio būdvardžiai linksniuojami pagal III p r i e b a l s i n ę linksniuotę.

Aukščiausiojo laipsnio sen. formantas **-mo-** gerai išliko, pvz., žodyje **summus** (iš sup-mo-s; **p** asimiliavosi: summo-s; **o** prieš galinį **s** virto **u**: summus). Tą patį formantą **-mo-** galime stebėti ir žodyje **primus** (pri-mo-s) arba žodyje **minimus** (iš minu-mo-s).

Gr. superlat. galūnės **-issimus** atsiradimas nėra išaiškintas (galimas daiktas, kad čia turime komplikuotą dviejų formantų junginį: *gr. compar.* **-ios** ir *gr. superl.* **-mo-?**).

Atrodo, kad lietuviškos formos „aukščiausias, plačiausias..." nieko bendro (išskyrus garsą **s**) neturi su lotyniškomis „altissimus, latissimus...".

Gr. superlat. galūnėje **-rimus** (pulcher-rimus) galima įžiūrėti tą patį formantą **-mo-**.

Kaip lietuvių, taip ir lotynų kalboje esama nelaipsniuojamų būdvardžių, pvz., **annuus** metinis, **aureus** auksinis, **ligneus** medinis ir kt.

Tam tikrų būdvardžių (žr. § 42, 3) laipsniai sudaromi n e k e i č i a n t jų pavidalo; pvz.: **idoneus** patogus (magis **idoneus**, maxime **idoneus**), **arduus** status (magis **arduus**, maxime **arduus**) ir kt.

Visi aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai linksniuojami pagal I—II daiktavardžių linksniuotę.

ADVERBIUM
(Prieveiksmis)

§ 44

1. Prieveiksmiai, padaryti iš **2-sios** linksniuotės būdvardžių, turi galūnę **-ē** (atmesta būdvardžio gen. sing. galūnė ir pridėta **-ē**):

altus (aukštas), gen. sing. alt-i, **altē** aukštai
liber (laisvas), gen. sing. liber-i, **liberē** laisvai
pulcher (gražus), gen. sing. pulchr-i, **pulchrē** gražiai

2. Prieveiksmiai, padaryti iš **3-sios** linksniuotės būdvardžių, turi galūnę **-iter** (atmesta būdvardžio gen. sing. galūnė ir pridėta **-iter**):

suavis (saldus), gen. sing. suav-is, **suaviter** saldžiai
acer (aštrus), „ „ acr-is, **acriter** aštriai
celer (greitas), „ „ celer-is, **celeriter** greitai
felix (laimingas), „ „ felīc-is, **feliciter** laimingai

3. Būdvardžiai galūne **-ns** prieveiksmiams turi galūnę **-er:** sapiens (išmintingas), gen. sing. sapient-is, **sapienter**

4. Netaisyklingai padaryti prieveiksmiai:

bene	gerai (bonus)	**subito**	staiga (subitus)
facile	lengvai (facilis)	**tuto**	saugiai (tutus)
cito	greitai (citus)	**verum**	tikrai (verus)
raro	retai (rarus)	**multum**	daug (multus)
sero	vėlai (serus)	**audacter**	drąsiai (audax)

5. Prieveiksmių **gradus comparatīvus** yra toks pat, kaip niekatrosios būdvardžio giminės *gradus comparatīvus.*

Gradus superlatīvus yra toks pat, kaip būdvardžių *gradus superlatīvus,* tik turi galūnę **-ē.**

Gr. positīvus	Gr. comparatīvus	Gr. superlatīvus
alt-ē aukštai	**alt-ius**	**altissim-ē**
pulchr-ē gražiai	**pulchr-ius**	**pulcherrim-ē**
līber-ē laisvai	**līber-ius**	**līberrim-ē**
brev-iter trumpai	**brev-ius**	**brevissim-ē**
facil-ē lengvai	**facil-ius**	**facillim-ē**
ben-ē gerai	**mel-ius**	**optim-ē**

6. Netaisyklingai laipsniuojamųjų prieveiksmių svarbiausieji yra šie:

multum daug	**plus**	**plurimum**
magnopere labai	**magis**	**maxime**
diu ilgai	**diutius**	**diutissime.**

23 pratimas

I. Padarykite, išlaipsniuokite ir išverskite prieveiksmius iš šių būdvardžių:

latus, miser, antīquus, suavis (saldus), velox, durus, fortis, clarus, acer, celer, similis, benevolus.

II. Išverskite:

1. Turpe est rem bene coeptam male finīre. 2. Facis iucunde, quod non solum plurimas epistulas meas, verum etiam longissi-

mas flagitas. *Plin.* 3. Agere considerāte pluris est, quam cogitāre prudenter. *Cic.* 4. Valent pueri; studiōse discunt. *Cic.*

coeptus, a, um pradėtas
finio *4* baigti
non solum... verum etiam ne tik... bet ir
epistula, ae *f* laiškas
flagito *1* reikalauti, prašyti
considerātus, a, um apgalvotas
cogito *1* galvoti
prudens, ntis protingas
studiōsus, a, um uolus

PARTICIPIA

(Dalyviai)

§ 45

1. **Participium praesentis actīvi** (esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvis) padaromas iš esamojo laiko kamieno, pridedant prie jo galūnę **-ns** (III ir IV asmenuotėse pridedant **-ens**). Šis dalyvis linksniuojamas pagal grupę **N** (žr. § 28, 2c). Į lietuvių kalbą verčiamas dalyviu arba pusdalyviu:

I. laudan**s**, ntis giriąs (girdamas)
II. delen**s**, ntis naikinąs (naikindamas)
III. legen**s**, ntis skaitąs (skaitydamas)
faclen**s**, ntis daręs (darydamas)
IV. audien**s**, ntis klausąs (klausydamas)

Šito dalyvio formantas **-nt-** (lauda-**nt**-is) randamas ir lietuvių kalboje ir lengvai išskiriamas kai kuriuose linksniuose, pvz.:

giria-**nt**-į, giria-**nt**-iems, giria-**nt**-io (Žemaičiuose).

2. **Participium perfecti passīvi** (būtojo laiko neveikiamasis dalyvis) padaromas iš supino kamieno, pridedant galūnes **-us, -a, -um.** Linksniuojamas kaip pirmosios ir antrosios linksniuotės būdvardis:

laudāt-**us**, a, um pagirtas
delēt-**us**, a, um (su)naikintas
lect-**us**, a, um skaitytas
audīt-**us**, a, um klausytas

3. **Participium futūri actīvi** (būsimojo laiko veikiamasis dalyvis) padaromas iš supino kamieno, pridedant prie jo galūnes

-ūrus, -ūra, -ūrum. Linksniuojamas kaip pirmosios ir antrosios linksniuotės būdvardis:

laudat-**ūrus**, a, um	girsiąs
delet-**ūrus**, a, um	naikinsiąs
lect-**ūrus**, a, um	skaitysiąs
audit-**ūrus**, a, um	klausysiąs

4. **Participium futūri passīvi** (būsimojo laiko neveikiamasis dalyvis) padaromas iš esamojo laiko kamieno, pridedant prie jo galūnes **-ndus, -nda, -ndum** (III ir IV asmenuotėse pridedant **-endus,** a, um). Šitas dalyvis dažniau vadinamas g e r u n d y v u (**gerundīvum** — reikiamybės dalyvis):

lauda-**ndus**, a, um	girtinas
dele-**ndus**, a, um	naikintinas
leg-**endus**, a, um	skaitytinas
audi-**endus**, a, um	klausytinas

Tokiu būdu **keturi** lotyniško veiksmažodžio dalyviai yra padaromi: **du** iš veiksmažodžio e s a m o j o laiko kamieno (*participium praesentis actīvi* ir *participium futūri passīvi* arba *gerundīvum*) ir **du** iš s u p i n o kamieno (*participium perfecti passīvi* ir *participium futūri actīvi*).

24 p r a t i m a s

I. Padarykite ir išverskite **participia:** 1) a c t ī v i praesentis ir futūri, 2) p a s s ī v i perfecti ir futūri (gerundīvum) iš veiksmažodžių:

monstro *1* rodyti
moveo, movi, motum *2* judinti
scribo, psi, ptum *3* rašyti
iacio, ieci, iactum *3* mesti
munio *4* stiprinti

II. Išverskite:

A

1. Exercēte memoriam: discipuli memoriam exercentes sibi multārum rerum cognitiōnem parābunt. 2. Pessimum inimicōrum genus — laudantes. *Tac.* 3. Oratiōnes vestrae modestae sunto et animos audientium delectanto. 4. Hic vigilans somniat. *Plt.* 5. Non

est consuetūdo populi Romāni ullam accipere ab hoste armāto condiciōnem. *Caes.*

exerceo, cui, citum *2* lavinti
cognitio, ōnis *f* pažinimas
paro *1* ruošti
inimīcus, i *m* priešas
oratio, ōnis *f* kalba
modestus, a, um kuklus, saikingas
delecto *1* džiuginti, linksminti
hic šis
vigilo *1* budėti
somnio *1* sapnuoti; svajoti
ullus, a, um koks nors
accipio, cēpi, ceptum *3* priimti
hostis, is *mf* priešas
armātus, a, um apginkluotas
condicio, ōnis *f* sąlyga

B

1. Mokytojas pagyrė berniuką, lavinantį (savo) atmintį. 2. Kariai, drąsiai kovodami, pavarė priešą. 3. Malonūs atlikti darbai. 4. Rytą gavau iš draugo laišką, vakar parašytą. 5. Tavo kalba tebūnie saikinga: patiks (ji) klausančiam.

kovoti **pugno** *1*
pavaryti **pello, pepuli, pulsum** *3*
atlikti **ago, egi, actum** *3*
darbas **labor, ōris** *m*

ABLATIVUS ABSOLUTUS

§ 46

1. Participium praesentis actīvi ir participium perfecti passīvi dažnai vartojami **ablatīvus absolūtus** konstrukcijoje įvairioms sakinio aplinkybėms (laiko, priežasties, sąlygos, nuolaidos) reikšti.

2. **Ablatīvus absolūtus** yra išskirtinė sakinio dalis, sudaryta iš linksniuojamojo žodžio ir dalyvio ablatyvų. *Abl. abs.* į lietuvių kalbą paprastai verčiamas naudininku su padalyviu, galininku su padalyviu (dalyviu) arba ištisu šalutiniu sakiniu tos aplinkybės, kurią *abl. abs.* reiškia.

3. **Ablatīvus absolūtus** būna trijų pavidalų:

a) su esamojo laiko dalyviu: amīco **vidente** (draugui matant),
b) su būt. l. dalyviu: laboribus **actis** (darbus atlikus),
c) be dalyvio: Antonio consule (Antonijui konsulaujant). Šiuo paskutiniuoju atveju numanomas veiksmažodžio **esse** esamojo laiko nevartojamas dalyvis: Antonijui esant konsulu; mūsų „esąs" lotyniškai nevartojamas.

4. Šita lotyniška konstrukcija atitinka mūsų (ir slavų) *datīvus absolūtus* junginį: mūsų vartojamas pasakymas „jiems ateinant“ yra atsiradęs iš senoviško „jiems ateinantiems“.

25 pratimas

Išverskite:

A

1. Patriā liberātā. 2. Bello confecto. 3. Rebus sic stantibus (išlinksniuokite). 4. Hannibale duce. 5. Causā cognitā. 6. Necessitāte urgente. 7. Caelo serēno. 8. P. Valerius exactis regibus primo anno consul fuit. 9. Re intellectā in verbōrum usu faciles esse debēmus. *Cic.* 10. Equitibus profligātis, interfecto duce Cratero, multis praeterea et maxime nobilibus captis pedester exercitus pacem ab Eumene petiit. *Nep.*

libero *1* laisvą daryti, vaduoti
conficio, fēci, fectum *3* pabaigti
sic taip
sto, steti, statūrus *1* stovėti
causa, ae *f* priežastis
cognosco, nōvi, nitum *3* sužinoti
necessitas, ātis *f* būtinumas
urgeo, ursi *2* spausti; versti
serēnus, a, um giedras, šviesus
exigo, ēgi, actum *3* išvaryti
primus, a, um pirmas
intellego, lexi, lectum *3* suprasti
verbum, i *n* žodis; veiksmažodis
usus, us *m* vartojimas; patyrimas
eques, itis *m* raitelis
proflīgo *1* parblokšti, sunaikinti
interficio, fēci, fectum *3* nužudyti
nobilis, e žinomas; kilnus, šaunus
pedester, tris, tre pėsčias, pėstininkų
peto, petīvi (petii), petītum *3* prašyti, reikalauti

B

1. Tėvynę išlaisvinus, kariai buvo apdovanoti pasižymėjimo ženklais (insigne, is *n*). 2. Mokykitės, draugai, sutelkę visas savo jėgas. 3. Karui pasibaigus, liaudis atstatė priešų sugriautus miestus. 4. Tarkvinijų Išdidųjį ištrėmus (= išvarius), Romoje buvo išrinkti konsulai. 5. Graikai pradėjo karą Aleksandrui viešpataujant, bet pralaimėjo (= buvo nugalėti). 6. Esant giedram dangui, malonu (dulcis, e) būti lauke. 7. Pilypą, Makedonijos karalių, nužudžius, valdžią paėmė (= occupo *1*) sūnus Aleksandras.

apdovanoti **dono** *1*
sutelkti **unio** *4*
jėga **vis** *f* (acc. **vim**, abl. **vi**; plur.: **vires, virium, viribus**)
liaudis **plebs, bis** *f*
atstatyti **restituo, ui, ūtum** *3*
sugriauti **diruo, ui, utum** *3*
miestas **oppidum, i** *n;* **urbs, is** *f*
išrinkti **creo** *1*
pradėti (karą) **committo, mīsi, missum** *3*
viešpatauti **regno** *1*
valdžia **regnum, i** *n*

PASSIVUM

(Neveikiamoji rūšis)

§ 47

1. Asmeninės neveikiamosios rūšies (genus passīvum) galūnės yra šios:

Singulāris		Plurālis	
1.	**-r**	1.	**-mur**
2.	**-ris**	2.	**-minī**
3.	**-tur**	3.	**-ntur**

2. **Praesens indicatīvi passīvi** padaromas:
   a) pridedant asmenines galūnes prie balsinio kamiengalio betarpiškai;
   b) jungiant asmenines galūnes su priebalsiniu kamiengaliu jungiamaisiais balsiais **-i-, -e-** ir **-u-.**

laudor aš esu giriamas, mane giria
deleor aš esu naikinamas, mane naikina
legor aš esu skaitomas, mane skaito
audior aš esu klausomas, mane klauso

Praesens indicatīvi passīvi			
laudo-r	dēleo-r	lego-r	audio-r
laudā-ris	dēlē-ris	leg-e-ris	audī-ris
laudā-tur	dēlē-tur	leg-i-tur	audī-tur
laudā-mur	dēlē-mur	leg-i-mur	audī-mur
laudā-minī	dēlē-minī	leg-i-minī	audī-minī
lauda-ntur	dēle-ntur	leg-u-ntur	audi-u-ntur

3. **Imperfectum** ir **futūrum I passīvi** turi tuos pačius formantus, kuriuos turi tų laikų actīvum (žr. §§ 19, 20).

Imperfectum indicatīvi passīvi			
laudā-ba-r	dēlē-ba-r	leg-ēba-r	audi-ēba-r
laudā-bā-ris	dēlē-bā-ris	leg-ēbā-ris	audi-ēbā-ris
laudā-bā-tur	dēlē-bā-tur	leg-ēbā-tur	audi-ēbā-tur
laudā-bā-mur	dēlē-bā-mur	leg-ēbā-mur	audi-ēbā-mur
laudā-bā-minī	dēlē-bā-minī	leg-ēbā-minī	audi-ēbā-minī
laudā-ba-ntur	dēlē-ba-ntur	leg-ēba-ntur	audi-ēba-ntur

laudābar aš buvau (būdavau) giriamas, mane gyrė (girdavo)

Futūrum I passīvi			
laudā-b-or	dēlē-b-or	leg-a-r	audi-a-r
laudā-b-e-ris	dēlē-b-e-ris	leg-ē-ris	audi-ē-ris
laudā-b-i-tur	dēlē-b-i-tur	leg-ē-tur	audi-ē-tur
laudā-b-i-mur	dēlē-b-i-mur	leg-ē-mur	audi-ē-mur
laudā-b-i-minī	dēlē-b-i-minī	leg-ē-minī	audi-ē-minī
laudā-b-u-ntur	dēlē-b-u-ntur	leg-e-ntur	audi-e-ntur

laudābor aš būsiu giriamas, mane girs

4. III-sios asmenuotės veiksmažodžių galūne **-io** passīvum:

(**capere** — imti)

Praesens ind. pass.: capior, **caperis,** capitur, capimur, capimini, capiuntur

Imperf. ind. pass.: capiēbar, capiebāris...

Futūrum I pass.: capiar, capiēris, capiētur...

26 pratimas

Nusakykite ir išverskite šių veiksmažodžių formas:

monstrāre — rodyti, **vidēre** — matyti, **mittere** — siųsti, **capere** — imti, **munīre** — stiprinti

I	II	III	IV
monstrābunt	vidēbis	mittar	munīris
monstrabitur	vidētis	capiuntur	munis
monstrābant	videbāris	mittebāmus	muniebātis
monstrant	vides	capies	muniemini
monstrabātur	videbitis	mittimini	muniuntur
monstrātur	videndus	caperis	munitūrus
monstrantibus	videbimini	mittitōte	muniētur
monstrandos	videntur	capiendis	munimini
monstrantur	videberis	mittēmur	munienti
monstrābit	vidēris	capiunto	muniemini

Nusakant formas raštu, reikia išskirti sudedamąsias dalis, pvz.:

II, 7 vide-b-i-mini, fut. I pass. — būsite matomi (matomos)

IV, 5 muni-u-ntur, praes. ind. pass. — jie (jos) yra stiprinami (-mos).

VEIKIAMOJO POSAKIO KEITIMAS NEVEIKIAMUOJU

§ 48

1.

A. **Murus cingit hortum** — siena supa sodą.

B. **Hortus cingitur muro** — sodas yra supamas sienos.

Veikiamąjį posakį (A) keičiant neveikiamuoju (B), tiesioginis papildinys (hortum) virsta vardininku (hortus), o buvęs veiksnys (murus) virsta ablatyvu (muro).

2.

A. **Magister docet pueros** — mokytojas moko berniukus.

B. **Pueri docentur a magistro** — berniukai yra mokomi mokytojo.

Jei veikiamojo posakio veiksnys parodo ne daiktą, bet asmenį (magister), iš to veiksnio gautas ablatyvas yra lydimas prielinksnio **a (ab)** ir vadinamas **ablatīvus auctōris** (veikėjo ablatyvas).

27 pratimas

I. Išverskite:

A

1. Malo aliēno saepe docēmur. 2. Nunquam periculum sine periculo vincitur. 3. Nihil recte sine exemplo docētur aut discitur. 4. A Seneca philosopho insula natans describitur, quae arbores habet et herbas nutrit, sed aqua sustinētur et vento impellitur. 5. Laudātur ab his, culpātur ab illis. *Hor.* 6. Vir bonus ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla spe invitabitur. *Sen.* 7. Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. *Nep.* 8. Caesar beneficiis ac munificentia magnus habebātur, integritate vitae — Cato. *Sall.*

malum, i *n* blogybė; nelaimė
aliēnus, a, um svetimas
doceo, cui, ctum *2* mokyti
sine (su *abl.*) be
insula, ae *f* sala
nato *1* plaukyti, plaukti, plaukioti
descrībo, psi, ptum *3* aprašyti
quae kuri
nutrio *4* maitinti
sustineo, tinui, tentum *2* palaikyti
ventus, i *m* vėjas
impello, puli, pulsum *3* varyti
ab his šių; **ab illis** anų
culpo *1* kaltinti
honestus, a, um garbingas; **subst. -um, i** *n* tai kas garbinga
deterreo, ui, itum *2* atbaidyti
spes, spei *f* viltis
invīto *1* kviesti
ut... sic kaip... taip
quotannis kasmet
annuus, a, um metinis, kasmetinis
bini, ae, a po du
beneficium, ii *n* geras darbas
ac = **atque** ir
munificentia, ae *f* dosnumas
integritas, ātis *f* grynumas; kuklumas

B

1. Tave giria (= esi giriamas); juos gyrė. 2. Tave matys; ją matė. 3. Esu berniukų šaukiamas. 4. Joms įsako. 5. Jums buvo įsakoma. 6. Jūs būsite mokytojų šaukiami. 7. Miestas bus karių stiprinamas. 8. Esate žmonių mylimi. 9. Metalai yra žmonių randami žemėje. 10. Taika visų gerų piliečių yra labai mylima.

šaukti, vadinti **voco** *1*
įsakyti **impero** *1*
metalas **metallum, i** *n*
rasti **invenio, vēni, ventum** *4*

II. Pakeiskite veikiamuoju posakiu (žr. str. Triumphus Romānus, 185 psl.):

1. Triumphus ab imperatōre postulabātur. 2. Magistratibus via parātur a lictoribus. 3. A nonnullis militibus praeda portātur. 4. Tota praeda a populo videbitur. 5. A militibus ducis victoriae praedicantur. 6. Albi tauri aurātis cornibus a sacerdotibus ad sacrificium ducebantur.

PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM, FUTURUM II PASSIVI

§ 49

Šie trys sudurtiniai laikai padaromi iš **participium perfecti passīvi** ir veiksmažodžio **sum** trijų formų (praesens, imperfectum ir futūrum I).

Perfectum indicatīvi passīvi	**Plusquamperfectum indicatīvi passīvi**
laudātus, a, um sum, es, est aš esu (buvau) pagirtas	laudātus, a, um eram, eras, erat aš buvau pagirtas
delētus, a, um sum, es, est	delētus, a, um eram, eras, erat
lectus, a, um „ „ „	lectus, a, um „ „ „
audītus, a, um „ „ „	audītus, a, um „ „ „
laudāti, ae, a sumus, estis, sunt	laudāti, ae, a erāmus, erātis, erant
delēti, ae, a „ „ „	delēti, ae, a erāmus, erātis, erant
lecti, ae, a „ „ „	lecti, ae, a „ „ „
audīti, ae, a „ „ „	audīti, ae, a „ „ „

Futūrum secundum passīvi

laudātus, a, um ero, eris, erit aš būsiu pagirtas	laudāti, ae, a erimus, eritis, erunt
delētus, a, um ero, eris, erit	delēti, ae, a „ „ „
lectus, a, um „ „ „	lecti, ae, a „ „ „
audītus, a, um „ „ „	audīti, ae, a „ „ „

28 pratimas

Išverskite:

A

1. Antīquis temporibus urbes muris altis et longis munītae die nocteque a militibus custodītae erant.

2. Lotyniško laiško pavyzdys (Kvintas atsako į brolio Tito laišką):

Quintus Tito salūtem plurimam dicit

Epistula tua, carissime frater, ab omnibus, quibuscum (= su kuriais) amicitia iuncti sumus, lecta est. Iudicio omnium epistula egregie scripta est. Omnibus placuit epistulae tuae initium, quo (= kur) iter tuum descriptum est. Egregie quoque a te dicta sunt, quae (= ką) de tuo adventu in villam avunculi scripsisti. Domi nostrae omnes valent. Scribe mox iterum. Omnia, quae a te scripta erunt, a nobis (= mūsų) magna cum voluptāte legentur. Vale.

nox, noctis *f* naktis (nocteque = et nocte)
custodio *4* saugoti
salus, ūtis *f* sveikata (čia: pasveikinimas)
dico, dixi, dictum *3* sakyti
amicitia, ae *f* draugystė
iungo, iunxi, iunctum *3* (su)jungti
iudicium, ii *n* sprendimas, nuomonė
omnis, e kiekvienas, visi
egregius, a, um skirtingas; puikus
scribo, psi, ptum *3* rašyti
quoque taip pat
adventus, us *m* atėjimas, atvykimas
villa, ae *f* vasarnamis, vila
avunculus, i *m* dėdė
mox greitai, netrukus
iterum antrą kartą, vėl
cum (su *abl.*) su
voluptas, ātis *f* malonumas

B

1. Roma buvo įkurta kairiajame Tiberio krante. 2. Achilo ginklai buvo pagaminti dievo Vulkano. 3. Graikų valstybė buvo romėnų užkariauta. 4. Galų sutvirtintas miestas buvo Cezario sugriautas. 5. Miestas buvo piliečių apgintas. 6. Hektoras buvo Achilo nukautas. 7. Solono įstatymas skelbė (= buvo): kurie kovoje bus nukauti, valstybės lėšomis bus laidojami. 8. Romėnų legionai buvo sunaikinti kalnų tarpekliuose.

įkurti **condo, didi, ditum** *3*
kairysis **sinister, tra, trum**
krantas **ripa, ae** *f*
gaminti **fabrico** *1*
užkariauti **expugno** *1*
valstybės lėšomis **publice**
legionas **legio, ōnis** *f*
tarpeklis **fauces, ium** *f*

PRONOMEN

(Įvardis)

Pronomina personalia

(Asmeniniai įvardžiai)

§ 50

	Singulāris		
	1 asmuo	2 asmuo	Pronōmen reflexīvum (sangrąžinis įv.)
N.	**ego** aš	**tū** tu	— —
G.	**meī** manęs	**tuī** tavęs	**suī** savęs
D.	**mihī** man	**tibī** tau	**sibī** sau
Ac.	**mē** mane	**tē** tave	**sē** save
A.	**mē** manimi	**tē** tavimi	**sē** savimi
	Plurālis		
N.	**nōs** mes	**vōs** jūs	— —
G.	**nostrī** mūsų	**vestrī** jūsų	**suī** savęs
	nostrum iš mūsų	**vestrum** iš jūsų	
D.	**nōbīs** mums	**vōbīs** jums	**sibī** sau
Ac.	**nōs** mus	**vōs** jus	**sē** save
A.	**nōbīs** mumis	**vōbīs** jumis	**sē** savimi

1. Įvardžių **ego** ir **tu** nominatīvus paprastai vartojamas priešingumui reikšti, pvz.: ego labōro, tu ambulas — aš dirbu, o tu vaikštinėji; nos legimus, vos narrātis.

2. Vietoje *cum me* (su manimi) sakoma **mecum;** taip pat: **tecum, secum, nobiscum, vobiscum.**

3. **Pronōmen personāle reflexīvum** vartojamas tik trečiajam asmeniui žymėti (lietuvių kalboje įvardis „savęs, sau...“ vartojamas visiems trims asmenims: aš giriu save, tu giri save...; lotyniškai: **laudo me, laudas te, laudat se, laudāmus nos, laudātis vos, laudant se).**

Pronomina possessīva

(Savybiniai įvardžiai)

§ 51

1. Pronomina possessīva savo formos ir reikšmės atžvilgiu yra tikri 1 ir 2 linksniuotės būdvardžiai:

meus, a, um manas, mano — **tuus,** a, um tavas, tavo
noster, tra, trum mūsiškis, mūsų — **vester,** tra, trum jūsiškis, jūsų
suus, a, um savas, savo

2. **Meus** ir **noster** žymi 1-ąjį asmenį, **tuus** ir **vester** — 2-ąjį, **suus** — 3-ąjį asmenį:

amo	fratrem	meum	aš myliu	savo	brolį
amas	„	tuum	tu myli	savo	„
amat	„	suum	jis, ji myli	savo	„
amāmus	„	nostrum	mes mylime	savo	„
amātis	„	vestrum	jūs mylite	savo	„
amant	„	suum	jie, jos myli	savo	„

Pronomina demonstratīva

(Parodomieji įvardžiai)

§ 52

Parodomieji įvardžiai yra šie:

hic, haec, hoc — šitas, šita *(arti manęs)*
iste, ista, istud — tas, ta *(arti tavęs)*
ille, illa, illud — anas, ana; tas, ta *(arti jo)*
ipse, ipsa, ipsum — pats, pati
is, ea, id — jis, ji; tas, ta
idem, éadem, idem — tas pats, ta pati

Singulāris						
N.	hīc	haec	hoc	ille	illa	illud
G.	h u i u s			i l l ī u s		
D.	h u i c			i l l ī		
Ac.	hunc	hanc	hoc	illum	illam	illud
A.	hōc	hāc	hōc	illō	illā	illō

Plurālis						
N.	hī	hae	**haec**	illī	illae	illa
G.	hōrum	hārum	hōrum	illōrum	illārum	illōrum
D.		h ī s			i l l ī s	
Ac.	hōs	hās	**haec**	illōs	illās	illa
A.		h ī s			i l l ī s	

Iste, a, ud ir **ipse**, a, um linksniuojami kaip **ille**, a, ud.

29 pratimas

Išlinksniuokite:

	hic homo felix	šitas laimingas žmogus
	ille vir fortis	anas narsus vyras
	hoc nomen clarum	šitas garsus vardas
	iste mos (mor-) **tuus**	tas tavo paprotys
5	**illa navis longa**	anas karo laivas
	haec manus firma	šita tvirta ranka
	illud opus magnum	anas didelis veikalas
	ista domus vestra	tas jūsų namas
	hoc mare altius	šita gilesnė jūra
10	**hic puer pulcher bonusque**	šitas gražus ir geras berniukas

§ 53

Singulāris						
N.	is	ea	id	īdem	éadem	idem
G.		e i u s			e i u s d e m	
D.		e ī			e ī d e m	
Ac.	eum	eam	id	eundem	eandem	idem
A.	eō	eā	eō	eōdem	eādem	eōdem
Plurālis						
N.	ī (eī)	eae	ea	īdem (iīdem)	eaedem	éadem
G.	eōrum	eārum	eōrum	eōrundem	eārundem	eōrundem
D.		iīs (eīs)			īsdem (eīsdem)	
Ac.	eōs	eās	ea	eōsdem	eāsdem	éadem
A.		iīs (eīs)			īsdem (eīsdem)	

30 pratimas

Išlinksniuokite:

idem dux	tas pats vadas
ea res pulchrior	tas gražesnis dalykas
idem nomen	tas pats vardas
eadem arbor	tas pats medis

Pronomina relatīva

(Santykiniai įvardžiai)

§ 54

qui, quae, quod	kuris, kas
quicunque, quaecunque, quodcunque	kuris nors, koks nors
quisquis, quidquid	kas nors, kuris nors

	Singulāris			Plurālis		
N.	qui	quae	quod	quī	quae	**quae**
G.	c u i u s			quōrum	quārum	quōrum
D.	c u ī			q u i b u s		
Ac.	quem	quam	quod	quōs	quās	**quae**
A.	quō	quā	quō	q u i b u s		

1. Įvardžio **quisquis, quidquid** vartojamas tik *nom.* ir *abl.* (quoquo modo — kuriuo nors būdu).

2. Vietoj *cum quo, cum qua, cum quibus* dažnai sakoma **quocum, quacum, quibuscum.**

Pronomina interrogatīva

(Klausiamieji įvardžiai)

§ 55

quis? quid?	kas?
qui? quae? quod?	kuris?
uter? utra? utrum?[1]	katras?

[1] **uter** — *gen.* utrīus, *dat.* utri.

Singulāris	
N.	quis quid
G.	cuius
D.	cuī
Ac.	quem quid
A.	quō

Pronomina indefinīta

(Nežymimieji įvardžiai)

§ 56

Substantīva:

aliquis, aliquid kas nors
quidam, quaedam, quiddam kažkas
quisque, quidque kiekvienas
nemo, nihil } niekas

Adiectīva:

aliqui, aliqua, aliquod kuris nors
quidam, quaedam, quoddam kažkoks
quisque, quaeque, quodque kiekvienas

1. Linksniuojant dalelytės **ali-, -dam, -que** nesikeičia.

2. Įvardžių **nemo** — niekas (kalbant apie asmenį) ir **nihil** — niekas (kalbant apie daiktą) linksniavimas:

Singulāris		
N.	nēmō	nihil
G.	nūllīus	nūllīus reī
D.	nēminī (nūllī)	nūllī reī
Ac.	nēminem	nihil
A.	nūllō	nūllā rē

ĮVARDINIAI BŪDVARDŽIAI

§ 57

ūnus	**uter**	**ūllus**
sōlus	**alter**	**nūllus**
tōtus	**neuter**	**alius**

unus, a, um vienas	uter, tra, trum katras	
solus, a, um tik vienas	alter, era, erum vienas iš dviejų, antras	
totus, a, um visas, ištisas	neuter, tra, trum nė vienas iš dviejų	

ullus, a, um	koks nors
nullus, a, um	joks, nė vienas
alius, a, ud	kitoks, kitas

Šitie įvardiniai būdvardžiai *gen. sing.* turi galūnę **-īus,** *dat. sing.* galūnę **-ī** (v i s o m s giminėms).

31 p r a t i m a s

I. Išlinksniuokite:

nulla civitas nota	jokia žinoma valstybė
haec tota urbs	visas šitas miestas
ulla discipula diligens	kokia nors uoli mokinė
uter puer maior	katras didesnis berniukas
ullus poēta celeber	koks nors žymus poetas

II. Išverskite:

A

1. **Sermo de bello Troiāno.**

— Quam rem hodie in schola tractāvit magister?
— De bello Troiāno narrāvit.
— Quid tibi de bello Troiāno notum est? Qui populi gerēbant id bellum?
— Hoc erat bellum Graecōrum et Troianōrum.
— Quis erat dux omnium Graecōrum?
— Agamemnon erat dux omnium Graecōrum.
— Cuius urbis rex erat Agamemnon?
— Mycenārum rex erat Agamemnon.
— Quos duces habēbant Troiāni?

— Troiāni multos duces habēbant; sed nemo erat clarior Hectore et Paride.

— Utrīus mores tibi placent?

— Hectoris mores mihi placent; nam fortitudine, patriae amōre, humanitāte insignis erat Hector.

— Sed uter populus superāvit?

— Graeci Troiānos superavērunt urbemque Troiam delevērunt.

2. Omnia mea mecum porto (išasmenuokite). *Cic.* 3. In me omnis spes mihi est. *Ter.* 4. Tam ego homo sum, quam tu. *Plt.* 5. Idem est beāte vivere et secundum natūram. *Sen.* 6. Ex malis multis malum, quod minimum est, id minime est malum. *Plt.*

sermo, ōnis *m* pasikalbėjimas, kalba
hodie (hoc-die) šiandie
tracto *1* liesti; dėstyti
narro *1* pasakoti
gero, gessi, gestum *3* vesti
fortitūdo, inis *f* drąsumas
humanitas, ātis *f* žmoniškumas
insignis, e žymus
porto *1* nešti
beātus, a, um laimingas
secundum (su *acc.*) pagal, dėl

B

1. Mielai skaitysime Vergilijaus giesmes, kuriose tas garsusis romėnų poetas pasakoja apie Trojos karą. 2. Kuris iš jūsų pirmas ateis? 3. Kuris pirmas ateis, geriausią vietą užims (= turės). 4. Ką man buvai pasakęs, tą ir pats žinojau. 5. Ne tas yra geras, kuris pats save giria, bet tas, kurį giria geri žmonės. 6. Ne visiems tas pat *(plur. neutr.)* naudinga: tai man, tai tau, tai kitiems tinka *(aptum est)*. 7. Kokios knygos buvo tavo skaitytos? 8. Man pasakojant, nieko negirdėjai. 9. Pabaigę darbus *(abl. abs.)*, šie berniukai eis (meo *1*) namo, anie — žaisti. 10. Niekas manęs nematė. 11. Kas nedirba, tas nevalgo. 12. Mūsų šalyje yra labai daug miškų, upių ir ežerų. 13. Mūsų laimingoje šalyje visi piliečiai yra lygūs. 14. Mokytojo buvo mums pasakojama apie mūsų laimėjimus žemės ūkio ir pramonės srityse.

giesmė **carmen, inis** *n*
naudingas **utilis, e**
žaisti **ludo, lusi, lusum** *3*
valgyti **edo, edi, esum** *3*
upė **flumen, inis** *n*
lygus **par, paris**
laimėjimas **successus, us** *m*
žemės ūkis **res rusticae**
pramonė **industria, ae** *f*
sritis (čia) **ratio, ōnis** *f*

ĮVARDŽIŲ APŽVALGA

§ 58

Lotynų kalbos įvardžių formose galima įžiūrėti nemaža bendrumo su lietuviškų (ir rusiškų) įvardžių formomis. Panašumas tas ne atsitiktinis: jis sąlygojamas bendra tų kalbų kilme.

1. **Asmeniniai įvardžiai.** Jei lotyniškas įvardis **tu** visiškai panašus į liet. „tu", tai apie **ego** pasakyti negalima, kad jis būtų panašus į liet. „aš" arba į rusų „я". Tačiau, i s t o r i n i u aspektu žiūrint, ir **ego,** ir **„aš"** bei **„я"** yra vienodos kilmės. Šitų trijų formų yra bendra indoeurop. kalbos-pagrindo šaknis **egh,** iš kurios kilo senovinė aisčių forma **ež** (indoeurop. **gh** atliepia liet. **ž,** slavų **z**); iš aisčių **ež** atsirado **eš** (plg. latvių **es**) ir vėliau **aš;** slavai iš **egh** gavo **az** arba **jaz,** o pranykus garsui z atsirado rusų-lenkų **ja.**

Iš p i r m o j o asmens įvardžio linksniavimo matyti, kad jis yra trijų kamienų: **ego** ir **me-** vienaskaitai, **no-** daugiskaitai. Kamienas **no-** lietuvių kalboje neaptinkamas, bet pastebimas rusų k. (нас, нам...).

A n t r o j o asmens įvardis yra dviejų kamienų: **tu-** vienaskaitai ir **vo-** daugiskaitai. Kamienas **vo-** yra ir rusų kalboje (вас, вам...), o lietuvių kalboje vartojamas antras šio asmens indoeurop. kamienas **yu-** (jūs, jūsų, jums...), plg. anglų **you.**

1-jo ir 2-jo asmens formos kartais vartojamos su stiprinamąja dalelyte **-met:** *egomet* (aš būtent), *nosmet, vosmet, tibimet...*

Asmeninio t r e č i o j o asmens įvardžio lotynų kalba neturi; jį atstoja parodomojo įvardžio **is** (= liet. „jis") formos.

S a n g r ą ž i n i o įvardžio formos **sui, sibi, se** lotyniškai taikomos tik 3-jam asmeniui (lietuvių ir rusų kalbose sangrąž. įvardžio formos naudojamos visiems asmenims ir skaičiams: aš giriu **save,** jūs giriate **save**...); 1-am ir 2-am asmeniui lot. kalboje vartojami atitinkami asmeninių įvardžių linksniai: laudo **me,** laudatis **vos**...

2. **Parodomieji įvardžiai:** hic, iste, ille, is, idem, ipse. Įvardžio **hic, haec, hoc** kamienai: **he-, ha-, ho-,** prie kurių pridėta parodomoji dalelytė **ce.** Vyr. giminės kamienas **he-** aiškėja iš sen. įrašo Scipiono epitafijoje: Hec cepit Corsica Aleriaque urbe (=hic cepit Corsicam Aleriamque urbem). Moter. giminės forma **haec** atsirado iš **ha-i-ce,** kur **-i-** yra kitas įvardinis kamienas (žr. **is**), o **-ce** — rodomoji dalelytė. Niekatr. gim. **hoc** kilo iš **hod-ce,** kur **ho-** kamienas, dantinis **d** tos pačios kilmės, kaip ir rusų dantinis **t** įvardžių galūnėje (то-т, это-т), o **-ce** — jau minėta rodomoji dalelytė. Įvardis **hic** neturi nieko bendro su liet. „šis".

Įvardžio **iste** indoeurop. šaknis **to** atliepia rusų **to** žodžiuose то-т, это-т, o lietuvių **ta** (tas, ta).

Įvardžio **ille** senovinė forma yra **ollus,** aptinkama pas poetus Enijų ir Vergilijų; tos formos kamienas **ol-** (plg. **ol-im** — kitados).

Įvardžio **is, ea, id** yra trys kamienai: **i-(ei-)** ir **eyo-** vyr. ir niekatr. giminėms, **eya-** mot. giminei. Vyr. giminės vardininko forma padaryta sigmatiškai iš kamieno **i-: is** (tas pat ir lietuvių k.: **jis**), o niekatr. gim. — asigmatiškai: i-d, kurio

dantinis **d** buvo aptartas anksčiau; lietuvių kalboje tas pats kamienas **i-** tinka ir mot. gim. formai sudaryti: **ji.**

Idem (sen. is-dem), **eadem, idem** formų atsiradimas aiškinamas taip: kitados prie neutrum **id** buvo pridėta dalelytė **-em** (tam tikram niuansui žymėti), ir taip atsirado niekatr. gim. forma **idem;** ilgainiui pagal šitą neutrum **idem** analogijos keliu buvo sudarytos ir vyr. bei mot. gim. formos **idem** ir **eadem,** kur dalelė **-dem** yra iš dviejų elementų: niekatr. gim. formos galūnės **-d** ir sen. dalelytės **-em.** Patys romėnai, nebesusekdami vyr. gim. formos **idem** atsiradimo, aiškindavo ją kilus iš **is-dem.**

Įvardis **ipse** neturi nieko bendro su liet. „pats", nors tų žodžių reikšmė vienoda. Liet. „pats" (iš „patis, pati") yra bendros kilmės su lot. **potis** (graikų **posis** — vyras, šeimininkas). Forma **ipse** yra kilusi iš įvardžio **is** ir dalelytės **-pse,** taigi **is** + **pse** virto **ipse** (yra išlikusios sen. formos **eum-pse** = ipsum, **eam-pse** = ipsam; be to, **-pse** būdavo jungiama ir su daiktavardžių formomis, pvz., **reapse** = re eapse = re ipsa, plg. rusų „в самом деле").

3. **Klausiamieji, santykiniai ir nežymimieji įvardžiai:** quis? quid? qui, quae, quod; aliquis, aliquid ir kt. Visi šie įvardžiai yra kilę iš tų pačių kamienų **qui-, quo-, qua-. Qui** yra atsiradęs iš senovinio **quo-i,** o **quis** kilęs iš kalbos-pagrindo **qui-s,** graikų **ti-s.** Greta **qui-s** indoeurop. šeimos kalbose yra buvusi forma **quo-s,** iš kurios kilo sanskrito ir lietuvių forma „kas". Šių įvardžių klausiamoji reikšmė yra senesnė už santykinę. **Quis** paprastai vartojamas būdvardžio reikšme, jeigu klausiama apie kieno nors vardą, pvz.: quis senator hoc dixit? — kuris senatorius tai pasakęs (koks to senatoriaus vardas)? **Qui** vartojamas klausiant apie kokybę: qui homo? — koks žmogus (geras ar blogas)? *Gen.* iš **qui** vartojamas prasme „kieno": cuius est liber? quorum sunt libri? — kieno knyga? kieno knygos?

Įvardžių **qui** ir **quis** formos kartais stiprinamos pridedant dalelytę **-nam:** *quisnam, quidnam, cuiusnam.*

Iš klausiamųjų įvardžių padaromi nežymimieji, pridedant tam tikras dalelytes, kurios linksniavimui reikšmės neturi; tų dalelyčių tik **ali-** dedama pradžioje, o kitos — įvardžio gale: *aliquis, aliquid; aliqui, aliqua, aliquod; quisquam, quidquam; quispiam, quidpiam; quilibet, quaelibet, quidlibet (quodlibet* — būdv. prasme); *quivis, quaevis, quidvis (quodvis* — būdv. prasme); *quidam, quaedam, quiddam (quoddam* — būdv. prasme). Po **num, si, nisi** nežymimieji įvardžiai vartojami *be* dalelyčių: *si quis* vietoje *si aliquis* ir pan.

NOMEN NUMERALE

(Skaitvardis)

§ 59

Skaitvardžiai skiriami:

a) kiekiniai **(cardinalia):** unus — vienas, duo — du...

b) kelintiniai **(ordinalia):** primus — pirmas, quartus — ketvirtas...

Skaitvardžių lentelė

Cardinalia		Ordinalia	
1.	ūnus, a, um	I	prīmus, a, um
2.	duo, duae, duo	II	secundus, a, um (alter, era,
3.	trēs, tria	III	tertius, a, um [erum)
4.	quattuor	IV	quārtus, a, um
5.	quīnque	V	quīntus, a, um
6.	sex	VI	sextus
7.	septem	VII	septimus
8.	octō	VIII	octāvus
9.	novem	IX	nōnus
10.	decem	X	decimus
11.	undecim	XI	undecimus
12.	duodecim	XII	duodecimus
13.	trēdecim	XIII	tertius decimus
14.	quattuordecim	XIV	quārtus decimus
15.	quīndecim	XV	quīntus decimus
16.	sēdecim	XVI	sextus decimus
17.	septendecim	XVII	septimus decimus
18.	duodēvīgintī	XVIII	duodēvīcēsimus
19.	undēvīgintī	XIX	undēvīcēsimus
20.	vīgintī	XX	vīcēsimus
21.	vīgintī ūnus[1]	XXI	vīcēsimus prīmus[2]
22.	vīgintī duo	XXII	vīcēsimus alter
28.	duodētrīgintā	XXVIII	duodētrīcēsimus
29.	undētrīgintā	XXIX	undētrīcēsimus
30.	trīgintā	XXX	trīcēsimus
40.	quadrāgintā	XL	quadrāgēsimus
50.	quīnquāgintā	L	quīnquāgēsimus
60.	sexāgintā	LX	sexāgēsimus
70.	septuāgintā	LXX	septuāgēsimus
80.	octōgintā	LXXX	octōgēsimus
90.	nōnāgintā	XC	nōnāgēsimus
100.	centum	C	centēsimus
200.	ducentī, ae, a	CC	ducentēsimus

[1] Sakoma ir **unus et viginti.**

[2] Arba **unus et vicesimus,** alter et vicesimus.

300.	trecentī	CCC	trecentēsimus
400.	quadringentī	CCCC	quadringentēsimus
500.	quīngentī	D	quīngentēsimus
600.	sescentī	DC	sescentēsimus
700.	septingentī	DCC	septingentēsimus
800.	octingentī	DCCC	octingentēsimus
900.	nōngentī	DCCCC	nōngentēsimus
1000.	mīlle	M	mīllēsimus
2000.	duo mīlia	MM	bis mīllēsimus

§ 60

Skaitvardžių linksniavimas

N.	ūnus	ūna	ūnum	duo	duae	duo	trēs	tria
G.	ū n ī u s			duōrum	duārum	duōrum	trium	
D.	ū n ī			duōbus	duābus	duōbus	tribus	
Ac.	ūnum	ūnam	ūnum	duōs, duo	duās	duo	trēs	tria
A.	ūnō	ūnā	ūnō	duōbus	duābus	duōbus	tribus	

1. **Cardinalia** nuo **quattuor** iki **ducenti** *nelinksniuojami.*

2. **Ducenti** ir toliau (iki **nongenti** į s k i r t i n a i) linksniuojami pagal pirmąją ir antrąją daiktavardžių linksniuotes.

3. **Mille** vienaskaitoje nelinksniuojamas, o daugiskaitoje **(milia)** linksniuojamas kaip **tria.** Taigi sakoma: mille milites (1 000 kareivių), duo milia militum (2 000 kareivių), cum duobus milibus militum (su 2 000 kareivių), bet: cum mille militibus.

4. **Ambo,** ambae, ambo (abu) linksniuojamas kaip duo, duae, duo.

5. Sudėtiniuose **kelintiniuose** skaitvardžiuose **visi** skaičiai yra **kelintiniai,** pvz.: anno millesimo nongentesimo quinquagesimo tertio (1953-ais metais).

§ 61

Be *cardinalia* ir *ordinalia* yra dar dvi rečiau vartojamų skaitvardžių rūšys: 1) **distributīva** (dalybiniai) ir 2) **adverbia numeralia** (prieveiksminiai).

Distributīva	Adverbia numeralia
1. singulī, ae, a po vieną	1. semel vienąsyk
2. bīnī, ae, a po du	2. bis dusyk
3. ternī (trīnī), ae, a po tris	3. ter
4. quaternī, ae, a	4. quater
5. quīnī...	5. quīnquiēs
6. sēnī	6. sexiēs
7. septēnī	7. septiēs
8. octōnī	8. octiēs
9. novēnī	9. noviēs
10. dēnī	10. deciēs
11. undēnī	11. undeciēs
12. duodēnī	12. duodeciēs
13. ternī dēnī...	13. ter deciēs...
18. duodēvīcēnī	18. duodēvīciēs
19. undēvīcēnī	19. undēvīciēs
20. vīcēnī	20. vīciēs
21. singulī et vīcēnī, vīcēnī singulī	21. semel et vīciēs, vīciēs semel
30. trīcēnī	30. trīciēs
40. quadrāgēnī	40. quadrāgiēs
50. quīnquāgēnī	50. quīnquāgiēs
60. sexāgēnī	60. sexāgiēs
70. septuāgēnī	70. septuāgiēs
80. octōgēnī	80. octōgiēs
90. nōnāgēnī	90. nōnāgiēs
100. centēnī	100. centiēs
101. centēnī singulī	101. centiēs semel
200. ducēnī	200. ducentiēs
300. trecēnī	300. trecentiēs
400. quadringēnī	400. quadringentiēs
500. quīngēnī	500. quīngentiēs
600. sescēnī	600. sescentiēs
700. septingēnī	700. septingentiēs
800. octingēnī	800. octingentiēs
900. nōngēnī	900. nōngentiēs
1000. singula mīlia	1000. mīliēs
2000. bīna mīlia...	2000. bis mīliēs...
Bis bina sunt quattuor.	Bis quaterna sunt octo.
Bis terna sunt sex.	Ter terna sunt novem.

32 pratimas

Išverskite:

1. Penki ir devyni yra keturiolika. 2. Šešiasdešimt aštuoni ir trisdešimt devyni yra šimtas septyni. 3. Penki šimtai keturiasdešimt aštuoni ir aštuoni šimtai devyniasdešimt šeši yra tūkstantis keturi šimtai keturiasdešimt keturi. 4. Du tūkstančiai trys šimtai penkiolika ir tūkstantis dvidešimt du yra trys tūkstančiai trys šimtai trisdešimt septyni. 5. Žmogus turi dvi kojas, dvi rankas, dvi ausis ir vieną galvą. 6. Dvylikos lentelių įstatymai buvo labai žiaurūs. 7. Metai turi dvylika mėnesių; mėnuo turi trisdešimt ar trisdešimt vieną dieną; diena turi dvidešimt keturias valandas. 8. Metai turi tris šimtus šešiasdešimt penkias arba tris šimtus šešiasdešimt šešias dienas. 9. Stovykloje buvo tūkstantis raitelių ir du tūkstančiai pėstininkų. 10. Mėnuo yra dvyliktoji metų dalis. 11. Spartakas buvo nukautas 71 metais prieš mūsų erą.

koja **pes, pedis** *m*
žiaurus (įstatymas) **durus, a, um**
metai **annus, i** *m*
valanda **hora, ae** *f*
pėstininkas **pedes, peditis** *m*
era **era, ae** *f*

SKAITVARDŽIŲ APŽVALGA

§ 62

Kiekiniai skaitvardžiai

Kiekinių (*cardinalia*) skaičių nuo 1 iki 10 vardai yra labai panašūs į lietuvių (ir rusų) tų pačių skaičių pavadinimus.

ūnus (vienas) kilo iš sen. lot. *oin-os* (plg. gotų *ain-s*, vok. *ein-(s)*, žemaičių tarmėje *v-ein-s;* rusų kalboje sen. kamienas *oin* turi dantinį intarpą *o-д-ин*, o lietuvių kalboje prieš sen. kamieną yra garsas *v*, kurio kilmė neišaiškinta.

duo (du), indoeurop. *dvuo* (plg. rusų *два*); žodžio *duo* galūnė *-o* čia rodo dviskaitos liekaną (plg. *ambo* = abu).

trēs (trys), indoeurop. šaknis *tri-* (rusų *три*).

quattuor (keturi), indoeurop. *quetur* (plg. rusų *четыре*).

quīnque (penki), indoeurop. *penque,* graikų *pente,* rusų *пять,* kurio я tarimas buvo kitados nosinis (*piąt,* plg. lenkų *pięć*).

sex (šeši), indoeurop. *s(u)eks,* vok. *sechs,* rusų *шесть.*

septem (septyni), indoeurop. *septm,* rusų *семь* (iš *siedm,* lenkų *siedem*).

octō (aštuoni), indoeurop. *okto,* slavų *osm,* kur nosinis gali būti aiškinamas analogija su *siem;* rusų žodyje *восемь* garso *v* kilmė taip pat neaiški, kaip lietuviškame *vienas*

novem (devyni), indoeurop. *newen,* vok. *neun;* liet. turėtų būti „nevyni", o ru-

sų k. „nieviat“, tačiau čia *d* vietoje *n* atsirado dėl analogijos su „dešimt, десять“.

decem (dešimt), indoeurop. *dekm,* graikų *deka.*

Skaičių **vī-gint-ī** (20), **trī-gint-ā** (30), **quadrā-gint-ā** ir t. t. sufiksas **-gint-** atliepia lietuvišką *dešimt* (dvi-dešimt...), o žodžio *viginti* **vi** atsirado, pranykus dantiniam **d** (dvi-gint-i).

centum (šimtas), indoeurop. *kemtom,* kurio pirmas garsas *k* atliepia lietuvių *š,* slavų *s* (sto); plg. de*k*m — dešimt.

Kelintiniai skaitvardžiai

Iš kelintinių (*ordinalia*) pažymėtini:

a) **prīmus** (pirmas); lyginant lot. *prī-mus* su liet. *pir-mas* (rusų *пер-вый,* lenkų *pier-wszy),* matyti sen. kamieninio balsio *i* vietos nepastovumas. Forma *prīmus* yra aukščiausiasis laipsnis aukštesniojo laipsnio *pri-or* (pirmas iš dviejų, *prīmus* — pirmas iš visų). Forma *prīmus* yra kilus iš *pri-mos,* kurioje *-mo-* yra aukščiausiojo laipsnio formantas; plg. *superior — summus* (iš *sup-mo-s*), *exterior — extremus* (iš *extre-mo-s* ir kt.).

b) **secundus** (antras, „sekantysis“) ir **alter** (antras iš dviejų).

c) **tertius** (trečias); lietuvių *tre*-čias, rusų *тре-тий,* graikų *tri*-tos turi kamieno balsį *po* r (lot. — *prieš* r).

Dalybiniai skaitvardžiai

Distributīva (dalybiniai) vartojami, atsakant į klausimą *po kiek?* Pvz.: *bina talenta dedit eis* — kiekvienam davė po du talentus.

Distributīva vartojami vietoje *cardinalia* prie *pluralia tantum,* reiškiančių vieną daiktą:

bina castra (vietoje *duo c.*) — dvi stovyklos

binae litterae — du laiškai (reikia skirti: *tres* litterae — trys raidės, *trinae* litterae — trys laiškai).

SAKINIO DALIŲ DERINIMAS

§ 63

1. Tarinys **(praedicātum)** derinamas su veiksniu **(subiectum)** tokiu pat būdu, kaip ir lietuvių kalboje (pvz., vyriškoji giminė turi pirmenybę: pater et mater eōdem die mortui sunt).

2. Jeigu keli veiksniai yra daiktų pavadinimai, tarinys:

a) reiškiamas niekatrąja gimine (beneficium et iniuria inter se contraria sunt) *arba*

b) derinamas su artimiausiuoju veiksniu (oppida et vici incensi sunt; populi provinciaeque liberātae sunt).

3. Sudurtinio tarinio jungtimi **(copula),** be veiksmažodžio **sum,** gali būti **fio, evado, maneo, videor, dicor, putor, existimor** ir kt.

4. Tiesioginio papildinio **(obiectum)** neiginys n e v e i k i a (scribo epistul**am**, non scribo epistul**am**).

5. Valdomasis pažyminys **(attribūtum)**, išreikštas daiktavardžiu (vienu ar su būdvardžiu) gali būti reiškiamas ir įnagininku (mulier excelso animo — kilnios dvasios moteris), vad. **ablatīvus qualitātis.**

6. Aplinkybės **(condiciōnes:** temporis, causae, modi etc.) dažniausiai paaiškina veiksmažodį (rex *crudeliter* regnābat; *duōbus litigantibus* tertius gaudet).

7. Parodomasis įvardis, būdamas veiksniu, derinamas su linksniuojamąja tarinio dalimi ne tik skaičiumi ir linksniu, bet ir gimine **(congruentia inversa):**

hic est pater *meus* — tai mano tėvas
haec est mater *mea* — tai mano motina
hi sunt libri *mei* — tai mano knygos
haec est altera *victoria* — tai antroji pergalė.

LINKSNIŲ VARTOJIMAS

Nominatīvus

§ 64

Jei sakinyje yra du vardininkai (veiksnio — *nom. subiectīvus* ir tarinio — *nom. praedicatīvus),* jie turi vieną pavadinimą — **nominatīvus duplex** (dvejybinis vardininkas):

Croesus *(n. sub.)* existimabātur divitissimus **rex** *(n. praed.).*

Lietuviškai nom. praedicatīvus reiškiamas ir įnagininku (lotyniškai tai neįmanoma): Krezas buvo laikomas *turtingiausiu* karalium.

Genetīvus

§ 65

A. Su d a i k t a v a r d ž i a i s:

1. domus **patris (gen. possessīvus** — nuosavybės kilmininkas); jis vartojamas ir prie **est** reikšme „pareiga, dalykas", pvz., iudicis est — teisėjo pareiga, dalykas; bet įvardžio būna n i e k a t r o s i o s giminės *nominatīvus,* pvz., **meum est** docēre, discere **tuum** — mano pareiga mokyti, tavo — mokytis;

2. amor **patris** (g. **subiectīvus**, jei turi prasmę *pater amat);*
3. amor **patris** (g. **obiectīvus**, jei turi prasmę *amo patrem).*

B. Su b ū d v a r d ž i a i s (aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio) ir su būdvardiškais skaitvardžiais **(gen. partitīvus):** maior **Nerōnum** — vyresnysis Neronas; optimus **omnium;** septimus **regum.**

Šito *dalies kilmininko* vietoje būna kartais, kaip ir lietuvių kalboje, linksniai su prielinksniais, pvz. fortissimi **ex** Gallis, unus **ex** captivis ir pan.

C. Su v e i k s m a ž o d ž i a i s:

1. memento **mei** — atsimink mane **(gen. memoriae);**
2. **tanti** facio, **quanti** es dignus — tiek vertinu, kiek esi vertas **(gen. pretii).**

Datīvus

§ 66

A. Su kai kuriais v e i k s m a ž o d ž i a i s, kurie lietuvių kalboje reikalauja kito linksnio: **parco** hosti — gailiuos priešo; **appropinquo** urbi — artinuosi prie miesto; **studeo** litteris — siekiu mokslo ir kt.

B. Su veiksmažodžiais, sudurtais su p r i e l i n k s n i a i s **ad-, in-, ob-, post-, prae-, sub-: occurro** hosti — susitinku su priešu **(d. praepositīvus).**

C. Non **scholae (d. incommodi** — nenaudos), sed **vitae (d. commodi** — naudos) discimus.

D. Mihi (d. possessīvus) est liber — turiu knygą.

E. Datīvus finālis — tikslo naudininkas; šis datīvus paprastai vartojamas junginy su *dat. commodi* arba *incommodi,* sudarydamas tokiu būdu vad. **dat. duplex,** pvz., hoc **tibi** (d. com.) **laudi** (d. fin.) est — tatai yra tavo garbei.

Accusatīvus

§ 67

A. Su kai kuriais v e i k s m a ž o d ž i a i s, kurie lietuvių kalboje reikalauja kito linksnio, pvz.: **adiuvo** aliquem — padedu kam, **aequo** aliquem, aliquid — prilygstu kam, **curo** aliquid — rūpinuos kuo ir kt.: **fortes** fortūna adiuvat — **drąsuoliams** padeda laimė;

nemo **Demosthenem** eloquentia aequat - - niekas (savo) iškalba neprilygsta **Demostenui.**

B. Acc. obiectīvus su veiksmažodžiais, sudurtais su prielinksniais **circum-, per-, trans-:** partem copiārum Helvetii id flumen **traduxērunt** — dalį kariuomenės helvetai pervedė per tą upę.

C. Acc. adverbiālis: įvardžių ir būdvardžių accusatīvus, pavartotas prieveiksmio reikšme, pvz.: **nihil** — nieko, visai ne, **plus** — daugiau, **multum** — labai, **nimium** — per daug, daugiausia, **aliquid** — truputį, kiek nors ir kt.

D. Acc. duplex (dvejybinis):

1. asmens ir daikto prie **doceo, rogo** ir kt. Cato senex ipse **filium litteras** docuit — senis Katonas pats mokė sūnų skaityti; **hoc te** rogo — klausiu tavęs apie tai;

2. išorės objekto ir tarinio su veiksmažodžiais, kurie būdami passīva reikalauja dvejybinio vardininko: **appellāre, vocāre, dicere, putāre, existimāre** ir kt., pvz.: Cato **Siciliam** nominăvit **nutrīcem** plebis Romānae — Katonas pavadino Siciliją romėnų liaudies maitintoja. Pasitaiko ir lietuviškai pavartoti dvejybinį galininką, pvz.: *lapę gyvą* sugavo;

3. asmens ir vietos su veiksmažodžiais, kurie reiškia „kelti iš vietos į vietą", kaip, pvz., **tradūco, transporto:** Caesar **exercitum Rhenum** transportāvit — Cezaris perkėlė kariuomenę per Reiną.

E. Acc. limitatiōnis (susiaurinimo, apibūdinimo, atžvilgio): **os humeros**que deo similis — iš veido (veido atžvilgiu) ir pečių panašus į dievą. Šis accusatīvus vartojamas ir prie veiksmažodžio **passīvi** formų (vad. *acc. graecus):* **ingenium** mollimur ab arte — menas švelnina mūsų būdą (pažodžiui: per meną minkštėjame būdo *atžvilgiu).*

F. Acc. exclamatiōnis (sušukimo galininkas): me miserum! — o aš nelaimingas!

Ablatīvus

§ 68

A. Tikrasis **ablatīvus:**

1. **abl. separatiōnis** (atskyrimo): **loco** moveo — išjudinu iš vietos; **hac re** careo — to neturiu;

2. **abl. comparatiōnis** (palyginimo): pax **bello** melior est (galima pasakyti ir taip, kaip sakoma lietuviškai: pax melior est **quam** bellum).

B. Abl. instrumentālis (įnaginin k a s):

1. **abl. instrumenti** (įnagio): tauri **cornibus** se defendunt;

2. **abl. causae** (priežasties): **consilio** patris id feci — tėvo patariamas tai padariau;

3. **abl. auctōris** (veikiančiojo asmens): Roma **a Romulo** condita est;

4. **abl. limitatiōnis** (apibūdinimo, atžvilgio): **natiōne** Graecus — graikų tautybės; maior **vi** — stipresnis;

5. **abl. mensūrae** (mato, saiko): **nihilo** minus — vis dėlto; decem **annis** post — po dešimties metų;

6. **abl. pretii** (kainos): **magno** stare — brangiai kainuoti;

7. **abl. modi** (būdo): **eo consilio** — su tokiu nusistatymu, tuo tikslu; milites **maxima fortitudine** dimicavērunt;

8. **abl. qualitātis** (kokybės): flumen **difficili transitu** — sunkiai pereinama upė; mulier **animo forti** (gali būti ir *gen. qualitātis:* femina *eximiae pulchritudinis).*

C. Abl. locatīvus:

1. **abl. loci** (vietos): **hoc loco, tota urbe** (be žodžių **totus** ir **locus** vartojamas prielinksnis **in** su abl.: in magna urbe);

2. **abl. temporis** (laiko): **vere** — pavasarį, **primo Punico bello.**

PRAEPOSITIO

(Prielinksnis)

§ 69

1. Su a b l a t y v u eina šie prielinksniai:

ā (ab, abs) nuo: a pueris — nuo vaikystės; ab urbe condita — nuo miesto įkūrimo; abs te — nuo tavęs (absque te = be tavęs);

cōram prieš, akivaizdoje: coram genero meo — mano žento akivaizdoje;

clam slapta nuo: clam vobis — slapta nuo jūsų;

cum su: cum fratre; nobiscum;

dē apie, iš: de te fabula — apie tave pasaka; de tergo — iš užpakalio; aliquis de dis — kas nors iš dievų;

ē (ex) iš, nuo, dėl: exīre ex urbe — išeiti iš miesto; ex eo die — nuo tos dienos; ex eādem causa — dėl tos pačios priežasties;

prae prieš: prae se agere — varyti prieš save (pasitaiko prasme *dėl:* solem prae sagittārum multitudine non videbitis — dėl daugybės strėlių nematysite saulės);

prō už, prieš, vietoje, dėl, iš, pagal: pro beneficiis reddere gratias — už gera atsidėkoti; pro castris aciem instruere — prieš stovyklą išrikiuoti kariuomenę; habēre pro hostibus — laikyti priešais; pro patria — dėl tėvynės; pro rostris dicere — iš tribūnos kalbėti; pro tempore et pro re — pagal laiką ir aplinkybes;

sine be: sine te — be tavęs;

tenus iki, tik: aqua genu tenus alta — vanduo iki kelio; verbo tenus — tik žodžiais.

2. Su ablatyvu ir akuzatyvu:

in į, ant: in montem — į kalną; in oppido — mieste;

sub po, apačioje: sub mensam, sub mensa — po stalu; sub vesperum — į vakarą; sub ipsa profectiōne — paties išvykimo metu;

super (retai su ablatyvu) viršuj, ant, ties: super modum — be saiko (= virš saiko); super cenam — pietaujant (= per pietus); ligna super foco reponere — dėti malkas ant židinio.

3. Su akuzatyvu:

ad pas, prie, iki, ties: venīre ad aliquem; urbs sita ad mare (prie jūros); ab angulo castrōrum ad flumen — nuo stovyklos kampo iki upės; pugna ad (ties) lacum Trasumennum commissa;

adversus (adversum) prieš, priešais: adversus aliquem pugnāre; adversus aedes publicas — priešais valstybinių pastatų; reverentia adversus homines (žmonių atžvilgiu);

ante prieš, pirma, iki: ante oculos; ante omnia; ante noctem;

apud pas, prie: apud aliquem esse; apud ignem; apud Asiam (= in Asia);

circum (circā) aplink, apie, dėl: terra circum axem se convertit; circa eandem horam; circa (dėl) hoc disputātum est;

citrā, cis šiapus: citra Rubicōnem; cis Padum; cis dies paucos — per nedaugelį dienų; citra scelus — nenusikalstant;

clam slapta: clam me est — tai vyksta slapta nuo manęs;

contrā prieš: insula, quae contra Brundisium portum est; contra septentriōnes — į šiaurę;

ergā prie, atžvilgiu: meus erga te amor; me erga — mano atžvilgiu, į mane;

extrā iš lauko, iš oro, be (išskyrus): extra portam, extra provinciam; extra unum te — be tavęs vieno (= išskyrus t. v.);

infrā žemiau, po: infra caelum; infra genua; Homērus non infra Lycurgum fuit — Homeras gyveno ne vėliau už Likurgą;

inter tarp: inter homines; inter cenam — pietų metu; inter tot annos — per tiek metų;

intrā viduje: intra vallum — pylimo viduje; intra decimum diem (intra decem dies) — ne vėliau kaip dešimtą dieną;

iuxtā šalia, pagal: iuxta theātrum; iuxta finem vitae — prieš pat gyvenimo galą; iuxta praecepta — pagal taisykles;

ob dėl, už, prieš: ob eam causam; mors ei ob (prieš) oculos saepe versāta est; ob aliquod emolumentum aliquid facere;

penes pas: penes me est arbitrium huius rei;

per per, dėl: per manus tradere — per rankas leisti: per deos — dėl dievų; per avaritiam — iš godumo;

post po, už, užpakaly: post cenam; post (už) terga; post me erat Aegīna, ante me Megara;

praeter prošal, išskyrus: exercitum praeter urbem ducere; omnes praeter eum;

prope arti: prope oppidum castra ponere;

propter dėl, arti, palei, iš: propter humanitātem tuam te diligo; propter Siciliam insulae Vulcaniae sunt; propter humum volitat; propter (iš) metum;

secundum pagal, tuoj po: secundum flumen (patekliui) legiōnes duxit; secundum proelium;

suprā ant, viršum: supra lunam; supra duos menses — daugiau kaip du mėnesiai;

trans per, anapus: trans mare; Germāni trans Rhenum incolunt;

ultrā anapus, už: ultra extrēmum diem curas transmittere; milibus passuum duobus ultra (už) eum;

versus linkui: domum versus abiit — nuvyko namų link.

VIETOS REIŠKIMAS

§ 70

Kame?	**Iš kur?**	**Kur?**
in oppido (mieste)	ex oppido	in oppidum
in Italia (Italijoje)	ex Italia	in Italiam

Miestų vardai, klausiant **kame, iš kur, kur,** vartojami *be* prielinksnių:

Carthagine Kartaginoje	**Carthagine** iš Kartaginos	**Carthaginem** į Kartaginą
Athēnis Atėnuose	**Athēnis** iš Atėnų	**Athēnas** į Atėnus

Pastaba. *Pirmosios* ir *antrosios* linksniuotės miestų vardai, vartojami **vienaskaitoje,** klausiant **kame,** būna **kilmininko** linksnyje:

Romae Romoje **Corinthi** Korinte

DAIKTAVARDŽIŲ GIMINĖ PAGAL PRASMĘ

§ 71

1. **Masculīna** yra vyrų, mėnesių, vėjų ir upių pavadinimai, pvz.:

agricola, ae *m* žemdirbys	Aquilo, ōnis *m* Akvilonas (šiaurės vėjas)
consul, is *m* konsulas	
Aprīlis, is *m* balandžio mėn.	Tiberis, is *m* Tiberis
September, bris *m* rugsėjis	

2. **Femināna** yra moterų, šalių, miestų, salų ir medžių pavadinimai, pvz.:

uxor, ōris *f* žmona	Delus, i *f* Delo sala
soror, ōris *f* sesuo	pōpulus, i *f* topolis
Aegyptus, i *f* Egiptas	arbor, oris *f* medis
Carthāgo, inis *f* Kartagina	malus, i *f* obelis
Corinthus, i *f* Korintas	quercus, us *f* ąžuolas

3. **Neutra** yra visi nelinksniuojamieji daiktavardžiai, pvz.:

fas *n* teisėtumas	mane *n* rytas
nefas *n* neteisėtumas	pondo *n* svaras

SUBSTANTIVA DEFECTIVA

§ 72

1. **Defectīva numero.** Pasitaiko daiktavardžių, kuriems **trūksta** (deficit) **skaičiaus.**

A. Daiktavardžiai, kurie teturi vienaskaitą, vadinami **singularia tantum.** Čia priklauso:

a) tikriniai vardai: Roma, Delos, Cicero;

d) daiktavardžiai, reiškią medžiagą: aurum, ferrum, aes (varis);

c) daiktavardžiai, reiškią abstrakčias sąvokas: fides (ištikimybė), iustitia (teisingumas).

Pastaba. Atskirais atvejais a) tikriniai vardai, b) medžiagos pavadinimai ir c) abstraktūs vardai gali būti vartojami ir daugiskaitoje, jeigu a) pažymi šeimos atskirus narius arba ištisas šeimas (Catōnes — Katonai), b) pažymi daiktus, iš medžiagos padarytus (aera — variniai indai), c) vartojami konkrečia prasme (odia — neapykantos pasireiškimai).

B. Daiktavardžiai, kurie teturi daugiskaitą, vadinami **pluralia tantum.** Čia priklauso:

a) daugybė geografinių vardų (Athēnae, Alpes; plg. mūsų „Šiauliai");

b) švenčių vardai (Olympia);

c) daug bendrinių vardų (plg. mūsų „rogės"), kaip antai:

arma, ōrum ginklai	insidiae, ārum žabangos
castra, ōrum stovykla	reliquiae, ārum palaikai
divitiae, ārum turtas	tenebrae, ārum tamsybės

2. **Defectīva casibus.** Pasitaiko daiktavardžių, kuriems **trūksta** kai kurių **linksnių,** pvz.:

vis *f* jėga; *sing.* teturi tris formas iš kamieno vi-: *nom.* **vis,** *acc.* **vim,** *abl.* **vi.** *Plur.* padaromas iš kamieno **vis-,** kuris, rotacizmui įvykus, duoda šias formas: **vires, virium, viribus.**

fors *f* atsitikimas; teturi *abl. sing.* **forte.**

sponte *(abl. sing.) f* noru, valia: **mea** (tua, sua, nostra, vestra) **sponte** savo noru.

INFINITIVUS

(Bendratis)

§ 73

	Actīvum	Passīvum
Praesens	laudā-re girti dēlē-re lege-re audī-re	laudā-rī giriamam būti dēlē-rī leg-ī audī-rī
Perfectum	laudāv-isse dēlēv-isse lēg-isse audīv-isse	laudātum, am, um esse dēlētum, am, um esse lēctum, am, um esse audītum, am, um esse
Futūrum	laudātūrum, am, um esse dēlētūrum, am, um esse lēctūrum, am, um esse audītūrum, am, um esse	laudātum īrī[1] dēlētum īrī lēctum īrī audītum īrī

Veiksmažodžio **sum** inf. — **esse, fuisse, futūrum, am, um esse.**

ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO

§ 74

1. Lotynų kalboje **infinitīvus** vartojamas taip pat, kaip ir lietuvių kalboje; tik sudurtinėse bendraties formose mūsų naudininkas lotyniškai reiškiamas galininku: *pagirtam* būti — *laudātum* esse.

Toks linksniuojamojo žodžio galininkas lotynų kalboje dažnai šliejasi prie įžtisinių bendraties formų, sudarydamas su bendratimi vad. **accusatīvus cum infinitīvo** konstrukciją, kuri eina sakiny išplėstiniu papildiniu (kartais veiksniu). Panašias konstrukcijas pastebime ir kitose kalbose, pvz., prancūzų —

[1] **Inf. fut. passīvi** sudaromas iš **supīnum I** ir žodelio **iri,** todėl ta pati forma tinka visoms giminėms ir skaičiams.

je le vois **venir**, arba vokiečių — ich sehe **ihn gehen,** kur taip pat išplėstinį papildinį sudaro g a l i n i n k a s s u b e n d r a t i m i[1].

Accusatīvus cum infinitīvo konstrukcija verčiama į lietuvių kalbą įvairiai: a) padalyviu su galininku, b) ištisiniu šalutiniu sakiniu, kartais c) dar kitaip:

a) video vos nescīre — matau jus nežinant;

b) scio hostes a militibus nostris victos esse - - žinau, kad priešai buvo mūsų kareivių nugalėti;

c) legem brevem esse oportet - - įstatymas turi būti trumpas.

2. **Accusatīvus cum infinitīvo** konstrukcija turi iš viso šešis pavidalus (pagal bendraties formų skaičių):

Scio Graecos	vincere	(1)	žinau,	kad	graikai	nugali
	vicisse	(2)	„	„	„	nugalėjo
	victūros esse	(3)	„	„	„	nugalės
Scio Graecos	vinci	(4)	„	„	„	yra nugalimi
	victos esse	(5)	„	„	„	buvo nugalėti
	victum iri	(6)	„	„	„	bus nugalėti

3. Sakinio p a p i l d i n i u **acc. c. infinitīvo** būna po:

a) verba **sentiendi** (matyti, girdėti, tikėti, manyti, žinoti...): *video, audio, credo, puto, scio, censeo, sentio, spero, intellego, iudico* ir kt.

b) verba **dicendi** (sakyti, pranešti, teigti, prisipažinti...): *dico, nuntio, affirmo, fateor, respondeo, narro, demonstro* ir kt.

c) verba **affectuum** (džiaugtis, liūdėti, stebėtis...): *gaudeo, doleo, miror, queror* ir kt.

d) verba **voluntātis** (norėti, drausti, leisti...): *volo, veto, nolo, malo, prohibeo, iubeo, cupio* ir kt.

4. Sakinio v e i k s n i u **acc. c. infinitīvo** būna:

a) prie d a i k t a v a r d ž i ų ir niekatrosios giminės b ū d v a r d ž i ų su est: tempus est, opus est, fas est, spes est, iustum est, apertum est, honestum est ir kt.

b) po b e a s m e n i ų pasakymų (aišku, žinoma, reikia...): appāret, constat, oportet, decet, dedecet, placet, interest ir kt.

5. Įsidėmėtinos yra šios acc. c. inf. vartojimo y p a t y b ė s:

[1] Plg. anglų: I believed **him to be** present.

A. Trečiojo asmens įvardis, pažymintis sakinio veiksnį, reiškiamas *pronōmen reflexīvum:*

tėvas pasakė, kad **jis** (t ė v a s) tatai padarys —
pater dixit **se** hoc factūrum esse;
(bet: tėvas pasakė, kad *jis* (k a s k i t a s) tatai padarys — pater dixit *eum* hoc factūrum esse).

B. Sudurtinė bendraties dalis *esse* dažnai išleidžiama: spero te ventūrum — tikiuos, kad ateisi.

C. P a l y g i n a m i e j i sakiniai, kurių tarinys nėra paminėtas, priklausydami acc. c. inf. konstrukcijai, savo v e i k s n į reiškia g a l i n i n k u, pvz.:

Ariovistus dixit se prius in Galliam venisse, quam p o p u l u m R o m ā n u m — Ariovistas pasakė, kad jis pirmiau esąs atėjęs į Galiją, negu r o m ė n ų t a u t a.

(33) p r a t i m a s

I. Iš A ir B pasakymų parašykite vieną sakinį, paversdami sakinį, pažymėtą raide B, acc. c. inf. junginiu ir visur palikdami tą patį laiką:

1. A) Vidēmus — B) Agricola arat.
2. A) Vides — B) Agricola arāvit.
3. A) Scio — B) Tu venies.
4. A) Vidēmus — B) Agri ab agricolis arantur.
5. A) Vides — B) Agri arāti sunt.
6. A) Scio — B) Libri a nobis legentur.
7. A) Galli affirmant — B) Ariovistus magna tribūta postulat.
8. A) Legimus — B) Suebi a Caesare superāti sunt.
9. A) Male vivunt, qui putant — B) Ii semper vivent.
10. A) Pater negāvit — B) Is (pater) hoc fecit.
11. A) Pater negāvit — B) Is (filius) litteras scripsit.
12. A) Filius dicit — B) Litterae a patre scribentur.

II. Išverskite:

A

1. Libertātem non solum ab hominibus, verum etiam a bestiis expeti vidētis. *Cic.* 2. Epicūrum dico unum vidisse verum maximisque erroribus animos hominum liberavisse. *Cic.* 3. Quem defendis,

sperat se absolūtum iri. 4. Non est beātus esse se qui non putat. *Sen.* 5. Mater et soror tibi salūtem me iussērunt dicere.

libertas, ātis *f* laisvė
expeto, petīvi, petītum *3* siekti
error, ōris *m* klaida
spero *1* tikėtis
absolvo, solvi, solūtum *3* išteisinti
puto *1* manyti
iubeo, iussi, iussum *2* įsakyti

B

1. Mes matome, kad mokiniai dabar stropiau mokosi. 2. Berniukai savo mokytojui pasakė, kad jie ryt gražiai papuoš mokyklą. 3. Ar tu žinai, kad mes vakar buvome teatre? 4. Aš laikau tave savo draugu (= aš manau, kad tu esi mano draugas). 5. Mokinys pažadėjo mokytojui kasdien ateiti (= kad jis ateis) į mokyklą.

ryt **cras**
pažadėti **promitto, mīsi, missum** *3*

NOMINATIVUS CUM INFINITIVO

§ 75

Jei veiksmažodis, po kurio būna *acc. c. inf.*, vartojamas neveikiamąja rūšimi, tai buvęs papildinys (accusatīvus) virsta veiksniu, ir tokiu būdu gaunamas **nominatīvus cum infinitīvo** junginys:

1. Dicunt **Homērum** caecum fuisse — jie sako, kad Homeras buvęs aklas.

Homērus caecus fuisse dicitur — sako, kad Homeras buvęs aklas.

2. Video te sedēre — matau, kad tu sėdi.

Sedēre vidēris — atrodo, kad tu sėdi.

Nominatīvus cum infinitīvo vartojamas dažniausiai su šiais veiksmažodžiais:

videor (vidēris, vidētur...) — atrodo, kad aš (kad tu, jis...)
dicor (diceris, dicitur...) — sako, kad aš (kad tu, jis...)
iubeor (iubēris, iubētur...) — man (tau, jam...) įsako
vetor (vetāris, vetātur...) — man (tau, jam...) draudžia
traditur (traduntur) — pasakoja, kad jis, ji (jie, jos).

34 pratimas

I. Paverskite nom. cum. inf. junginiu šias acc. c. inf. konstrukcijas:

1. Tradunt Homērum Lycurgi temporibus vixisse.
2. Multos idem factūros esse dicunt.
3. Existimant Aristīdem omnium iustissimum fuisse.
4. Nuntiābant pontem in Hibēro effectum esse.
5. Amulius iussit Romulum ad Tiberim expōni.
6. Tradunt Helvetios gentem bellicosissimam fuisse.

existimo *1* manyti
iustus, a, um teisingas
nuntio *1* pranešti
efficio, fēci, fectum *3* padaryti, pabaigti
expōno, posui, positum *3* išdėstyti; pamesti

CONIUNCTIVUS

(Tariamoji nuosaka)

Tariamosios nuosakos formų sudarymas

§ 76

Coniunctīvus yra keturių laikų:

praesens, imperfectum, perfectum ir plusquamperfectum.

Visi vientisiniai tariamosios nuosakos laikai sudaromi iš esamojo arba būtojo laiko (perfekto) kamieno, o sudurtiniai — iš *part. perf. pass.* ir pagalbinio veiksmažodžio *esse* formų.

1. **Praesens coniunctīvi** sudaromas iš *esamojo laiko* kamieno:
   a) I asmenuotės veiksmažodžiams pakeičiant kamiengalio balsį **-ā** formantu **-ē-** ir pridedant asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes;
   b) II, III ir IV asmenuočių veiksmažodžiams pridedant prie kamieno formantą **-ā-** ir asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes.

2. **Imperfectum coniunctīvi** sudaromas iš *esamojo laiko* kamieno, pridedant prie jo formantą **-rē-** (kilusį iš **-sē-**) ir asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes.

3. **Perfectum coniunctīvi actīvi** sudaromas iš *perfekto* kamieno, pridedant prie jo formantą **-ĕrĭ-** (kilusį iš **-esi-**) ir asmenines veikiamosios rūšies galūnes.

4. **Plusquamperfectum coniunctīvi actīvi** sudaromas iš *perfekto* kamieno, p r i d e d a n t prie jo formantą **-issē-** ir asmenines veikiamosios rūšies galūnes.

5. Perfectum ir plusquamperfectum **coniunctīvi passīvi** sudaromi panašiai kaip ir tų laikų **indicatīvus passīvi**, būtent, iš **participium perfecti passīvi** ir pagalbinio veiksmažodžio **esse praesens** arba **imperfectum coniunctīvi.**

§ 77

Veiksmažodžio e s s e coniunctīvus

Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum
sim	essem	fuerim	fuissem
sīs	essēs	fueris	fuissēs
sit	esset	fuerit	fuisset
sīmus	essēmus	fuerimus	fuissēmus
sītis	essētis	fueritis	fuissētis
sint	essent	fuerint	fuissent

35 p r a t i m a s

Nusakykite formas ir išverskite šiuos žodžius:

monstrāmus, scribāmus, muniveris
movēmus, monstrēmus, muniāris
scribētis, monstrētis, munīris
scribat, scribet, scribit, monstrābit
moves, moveas, movēris, moveāris
muniam, scribam, monstrābam, videam
mittimus, mittēmus, mittāmus
mittantur, monstrantur, audientur
scribentur, monstrentur, moventur
scribit, monstrābit, moveāmur
moveberis, scriberis, monstrabāris
muniverint, scripsissent, movērunt

VEIKSMAŽODŽIO S U M, F U I, E S S E (BŪTI) ASMENAVIMO LENTELĖ

§ 78

Indicatīvus	Coniunctīvus	Indicatīvus	Coniunctīvus
Praesens		Perfectum	
sum	sim	fuī	fuerim
es	sīs	fuistī	fueris
est	sit	fuit	fuerit
sumus	sīmus	fuimus	fuerimus
estis	sītis	fuistis	fueritis
sunt	sint	fuērunt	fuerint
Imperfectum		Plusquamperfectum	
eram	essem	fueram	fuissem
erās	essēs	fuerās	fuissēs
erat	esset	fuerat	fuisset
erāmus	essēmus	fuerāmus	fuissēmus
erātis	essētis	fuerātis	fuissētis
erant	essent	fuerant	fuissent
Futūrum I	Futūrum II	Infinitīvus	
erō	fuerō	Praesentis esse	
eris	fueris	Perfecti fuisse	
erit	fuerit	Futūri fore (futūrum, am, um esse)	
erimus	fuerimus		
eritis	fueritis	Participium futūri	
erunt	fuerint	futūrus, a, um	
Imperatīvus			
Praesentis		Futūri	
Sg. 2. es		estō	
3. —		estō	
Pl. 2. este		estōte	
3. —		suntō	

§ 79. KETURIŲ TAISYKLINGŲJŲ

Actīvum

Indicatīvus					
Praesens	laudō laudā-s lauda-t laudā-mus laudā-tis lauda-*nt*	aš giriu	dēle-ō dēlē-s dēle-t dēlē-mus dēlē-tis dēle-nt	leg-ō leg-i-s leg-i-t leg-i-mus leg-i-tis leg-u-nt	audi-ō audī-s audi-t audī-mus audī-tis audi-u-nt
Imperfectum	laudā-ba-m laudā-bā-s laudā-ba-t laudā-bā-mus laudā-bā-tis laudā-ba-*nt*	aš gyriau, girdavau	dēlē-ba-m dēlē-bā-s dēlē-ba-t dēlē-bā-mus dēlē-bā-tis dēlē-ba-nt	leg-ē-ba-m leg-ē-bā-s leg-ē-ba-t leg-ē-bā-mus leg-ē-bā-tis leg-ē-ba-nt	audi-ē-ba-m audi-ē-bā-s audi-ē-ba-t audi-ē-bā-mus audi-ē-bā-tis audi-ē-ba-nt
Futūrum I	laudā-b-ō laudā-b-i-s laudā-b-i-t laudā-b-i-mus laudā-b-i-tis laudā-b-u-nt	aš girsiu	dēlē-b-ō dēlē-b-i-s dēlē-b-i-t dēlē-b-i-mus dēlē-b-i-tis dēlē-b-u-nt	leg-a-m leg-ē-s leg-e-t leg-ē-mus leg-ē-tis leg-e-nt	audi-a-m audi-ē-s audi-e-t audi-ē-mus audi-ē-tis audi-e-nt
Perfectum	laudāv-ī laudāv-istī laudāv-it laudāv-*imus* laudāv-istis laudāv-ērunt[1]	aš pagyriau	dēlēv-ī dēlēv-istī dēlēv-it dēlēv-*imus* dēlēv-istis dēlēv-ērunt[1]	lēg-ī lēg-istī lēg-it lēg-*imus* lēg-istis lēg-ērunt[1]	audīv-ī audīv-istī audīv-it audīv-*imus* audīv-istis audīv-ērunt[1]
Plusquamperf.	laudāv-era-m laudāv-erā-s laudāv-era-t laudāv-erā-mus laudāv-erā-tis laudāv-era-nt	aš buvau pagyręs	dēlēv-era-m dēlēv-erā-s dēlēv-era-t dēlēv-erā-mus dēlēv-erā-tis dēlēv-era-nt	lēg-era-m lēg-erā-s lēg-era-t lēg-erā-mus lēg-erā-tis lēg-era-nt	audīv-era-m audīv-erā-s audīv-era-t audīv-erā-mus audīv-erā-tis audīv-era-nt
Futūrum II	laudāv-er-ō laudāv-eri-s laudāv-eri-t laudāv-eri-mus laudāv-eri-tis laudāv-eri-nt	aš būsiu pagyręs	dēlēv-er-ō dēlēv-eri-s dēlēv-eri-t dēlēv-eri-mus dēlēv-eri-tis dēlēv-eri-nt	lēg-er-ō lēg-eri-s lēg-eri-t lēg-eri-mus lēg-eri-tis lēg-eri-nt	audīv-er-ō audīv-eri-s audīv-eri-t audīv-eri-mus audīv-eri-tis audīv-eri-nt

[1] Perf. 3-me daugiskaitos asmenyje gali būti ir galūnė **-ēre.**

ASMENUOČIŲ LENTELĖ

Passīvum

Indicatīvus

laudo-r laudā-ris laudā-tur laudā-mur laudā-minī lauda-ntur	aš esu giriamas	dēle-o-r dēlē-ris dēlē-tur dēlē-mur dēlē-minī dēle-ntur	leg-o-r leg-e-ris leg-i-tur leg-i-mur leg-i-minī leg-u-ntur	audi-o-r audī-ris audī-tur audī-mur audī-minī audi-u-ntur
laudā-ba-r laudā-bā-ris[1] laudā-bā-tur laudā-bā-mur laudā-bā-mini laudā-ba-ntur	aš buvau giriamas	dēlē-ba-r dēlē-bā-ris[1] dēlē-bā-tur dēlē-bā-mur dēlē-bā-minī dēlē-ba-ntur	leg-ē-ba-r leg-ē-bā-ris[1] leg-ē-bā-tur leg-ē-bā-mur leg-ē-bā-minī leg-ē-ba-ntur	audi-ē-ba-r audi-ē-bā-ris[1] audi-ē-bā-tur audi-ē-bā-mur audi-ē-bā-minī audi-ē-ba-ntur
laudā-b-o-r laudā-b-e-ris[1] laudā-b-i-tur laudā-b-i-mur laudā-b-i-minī laudā-b-u-ntur	aš būsiu giriamas	dēlē-b-o-r dēlē-b-e-ris[1] dēlē-b-i-tur dēlē-b-i-mur dēlē-b-i-minī dēlē-b-u-ntur	leg-a-r leg-ē-ris[1] leg-ē-tur leg-ē-mur leg-ē-minī leg-e-ntur	audi-a-r audi-ē-ris[1] audi-ē-tur audi-ē-mur audi-ē-minī audi-e-ntur
laudāt-us, a, um { sum / es / est laudāt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	aš esu pagirtas	dēlēt-us, a, um { sum / es / est dēlēt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	lēct-us, a, um { sum / es / est lēct-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	audīt-us, a, um { sum / es / est audīt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt
laudāt-us, a, um { eram / erās / erat laudāt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	aš buvau pagirtas	dēlēt-us, a, um { eram / erās / erat dēlēt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	lēct-us, a, um { eram / erās / erat lēct-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	audīt-us, a, um { eram / erās / erat audīt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant
laudāt-us, a, um { erō / eris / erit laudāt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	aš būsiu pagirtas	dēlēt-us, a, um { erō / eris / erit dēlēt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	lēct-us, a, um { erō / eris / erit lēct-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	audīt-us, a, um { erō / eris / erit audīt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt

[1] Neveik rūšyje vietoj galūnės **-ris** gali būti ir galūnė **-re** (išskyrus praes.).

Actīvum

Coniunctīvus

Praesens	laude-m	dēle-a-m	leg-a-m	audi-a-m
	laudē-s	dēle-ā-s	leg-ā-s	audi-ā-s
	laude-t	dēle-a-t	leg-a-t	audi-a-t
	laudē-mus	dēle-ā-mus	leg-ā-mus	audi-ā-mus
	laudē-tis	dēle-ā-tis	leg-ā-tis	audi-ā-tis
	laude-nt	dēle-a-nt	leg-a-nt	audi-a-nt
Imperfectum	laudā-re-m	dēlē-re-m	leg-e-re-m	audī-re-m
	laudā-rē-s	dēlē-rē-s	leg-e-rē-s	audī-rē-s
	laudā-re-t	dēlē-re-t	leg-e-re-t	audī-re-t
	laudā-rē-mus	dēlē-rē-mus	leg-e-rē-mus	audī-rē-mus
	laudā-rē-tis	dēlē-rē-tis	leg-e-rē-tis	audī-rē-tis
	laudā-re-nt	dēlē-re-nt	leg-e-re-nt	audī-re-nt
Perfectum	laudāv-eri-m	dēlēv-eri-m	lēg-eri-m	audīv-eri-m
	laudāv-eri-s	dēlēv-eri-s	lēg-eri-s	audīv-eri-s
	laudāv-eri-t	dēlēv-eri-t	lēg-eri-t	audīv-eri-t
	laudāv-eri-mus	dēlēv-eri-mus	lēg-eri-mus	audīv-eri-mus
	laudāv-eri-tis	dēlēv-eri-tis	lēg-eri-tis	audīv-eri-tis
	laudāv-eri-nt	dēlēv-eri-nt	lēg-eri-nt	audīv-eri-nt
Plusquamperf.	laudāv-isse-m	dēlēv-isse-m	lēg-isse-m	audīv-isse-m
	laudāv-issē-s	dēlēv-issē-s	lēg-issē-s	audīv-issē-s
	laudāv-isse-t	dēlēv-isse-t	lēg-isse-t	audīv-isse-t
	laudāv-issē-mus	dēlēv-issē-mus	lēg-issē-mus	audīv-issē-mus
	laudāv-issē-tis	dēlēv-issē-tis	lēg-issē-tis	audīv-issē-tis
	laudāv-isse-nt	dēlēv-isse-nt	lēg-isse-nt	audīv-isse-nt

Imperatīvus

Praes.	laudā	dēlē	leg-e	audī
	laudā-te	dēlē-te	leg-i-te	audī-te
Futūrum	laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō
	laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō
	laudā-tōte	dēlē-tōte	leg-i-tōte	audī-tōte
	lauda-ntō	dēle-ntō	leg-u-ntō	audi-u-ntō

Infinitīvus

Praes.	laudā-re	dēlē-re	leg-e-re	audī-re
Perf.	laudāv-isse	dēlēv-isse	lēg-isse	audīv-isse
Fut.	laudāt-ūrum, am, um esse	dēlēt-ūrum, am, um esse	lēct-ūrum, am, um esse	audīt-ūrum, am, um esse

Participium

Praes.	laudā-ns, antis	dēlē-ns, entis	leg-ē-ns, entis	audi-ē-ns, entis
Fut.	laudāt-ūrus, a, um	dēlēt-ūrus, a, um	lēct-ūrus, a, um	audīt-ūrus, a, um

Passīvum

Coniunctīvus

Praesens	laude-r laudē-ris laudē-tur laudē-mur laudē-minī laude-ntur	dēle-a-r dēle-ā-ris dēle-ā-tur dēle-ā-mur dēle-ā-minī dēle-a-ntur	leg-a-r leg-ā-ris leg-ā-tur leg-ā-mur leg-ā-minī leg-a-ntur	audi-a-r audi-ā-ris audi-ā-tur audi-ā-mur audi-ā-minī audi-a-ntur
Imperfectum	laudā-re-r laudā-rē-ris laudā-rē-tur laudā-rē-mur laudā-rē-minī laudā-re-ntur	dēlē-re-r dēlē-rē-ris dēlē-rē-tur dēlē-rē-mur dēlē-rē-minī dēlē-re-ntur	leg-e-re-r leg-e-rē-ris leg-e-rē-tur leg-e-rē-mur leg-e-rē-minī leg-e-re-ntur	audī-re-r audī-rē-ris audī-rē-tur audī-rē-mur audī-rē-minī audī-re-ntur
Perfectum	laudāt-us, a, um { sim / sīs / sit laudāt-ī, ae, a { sīmus / sītis / sint	dēlēt-us, a, um { sim / sīs / sit dēlēt-ī, ae, a { sīmus / sītis / sint	lēct-us, a, um { sim / sīs / sit lēct-ī, ae, a { sīmus / sītis / sint	audīt-us, a, um { sim / sīs / sit audīt-ī, ae, a { sīmus / sītis / sint
Plusquamperf.	laudāt-us, a, um { essem / essēs / esset laudāt-ī, ae, a { essēmus / essētis / essent	dēlēt-us, a, um { essem / essēs / esset dēlēt-ī, ae, a { essēmus / essētis / essent	lēct-us, a, um { essem / essēs / esset lēct-ī, ae, a { essēmus / essētis / essent	audīt-us, a, um { essem / essēs / esset audīt-ī, ae, a { essēmus / essētis / essent

Imperatīvus

Praes.	—	—	—	—
Fut.	—	—	—	—

Infinitīvus

Praes.	laudā-rī	dēlē-rī	leg-ī	audī-rī
Perf.	laudāt-**um**, am, um esse	dēlēt-**um**, am, um esse	lēct-**um**, am, um esse	audīt-**um**, am, um esse
Fut.	laudāt-**um** īrī	dēlēt-**um** īrī	lēct-**um** īrī	audīt-**um** īrī

Participium

Perf.	laudāt-**us**, a, um	dēlēt-**us**, a, um	lēct-**us**, a, um	audīt-**us**, a, um
Ger.	lauda-**ndus**, a, um	dēle-**ndus**, a, um	leg-e-**ndus**, a, um	audi-e-**ndus**, a, um

COMPOSITA VEIKSMAŽODŽIO ESSE

§ 80

ab-sum, a-fui, ab-esse nebūti
ad-sum, ad-fui, ad-esse (prie ko) būti, dalyvauti
de-sum, de-fui, de-esse trūkti, stokoti
inter-sum, inter-fui, inter-esse būti tarp, dalyvauti
ob-sum, ob-fui, ob-esse kenkti
prae-sum, prae-fui, prae-esse prieky būti, vadovauti
pro-sum, pro-fui, prod-esse padėti
super-sum, super-fui, super-esse likti, gyvam išlikti
in-sum, —, in-esse būti kame, tūnoti
sub-sum, —, sub-esse apačioje būti
possum, potui, posse galėti

1. Veiksmažodis **prosum** turi priešdėlį **prod-** (vietoje *pro-*) tose formose, kur veiksmažodžio *sum* formos prasideda b a l s i u **e:** prod-es, prod-ero etc.

2. Veiksmažodžiai **absum** ir **praesum** turi *participium praesentis:* **ab-sens,** ntis ir **prae-sens,** ntis.

3. Veiksmažodis **possum** yra sudurtas iš dviejų žodžių: **potis,** liet. *pats* (= galįs, galingas) ir **sum** (potis + sum).

Asmenuojamas šitas veiksmažodis taip:

a) kamienas **pot-** išlieka tose formose, kur veiksmažodžio **sum** formos prasideda *balsiu:* pot-es, pot-eram, pot-ero... (inf. praes. **posse** vietoje pot-esse);

b) kamienas **pot-** prieš **s** virsta **pos-:** pos-sum, pos-sim...

c) po kamieno **pot-** garsas **f** pranyksta: pot-ui (iš pot-fui).

	Indicatīvus	Coniunctīvus	Infinitīvus
Praesens	possum potes potest possumus potestis possunt	possim possīs possit possīmus possītis possint	posse

Imperfectum	poteram poterās poterat *etc.*	possem possēs posset *etc.*	
Futūrum I	poterō poteris poterit *etc.*		

Perfekto kamienas **potu-**. Iš jo laikai daromi taisyklingai: *potueram, potuisse etc.*

Composita veiksmažodžio esse vartojimo pavyzdžiai

§ 81

1. absum a vobis — nesu su jumis
   abest **ab** urbe — jo mieste nėra
   nobis absentibus — mums nesant
2. omnes, qui aderant — visi, kas buvo
   adsum pugnae (dat.) — dalyvauju kovoje
3. deest consilium — trūksta plano, sumanymo
   deerat bello (dat.) — nedalyvavo kare
4. interest Tiberis **inter** eos — juos skiria Tiberis
   intererat sermōni — dalyvavo pokalbyje
5. nihil obest tibi dicere — niekas netrukdo tau pasakyti
6. omnibus (dat.) unus praeest — visų priešaky yra vienas
   praeesse exercitui — vadovauti kariuomenei
7. quid mihi prodest? — kokia man nauda?
   prosit (nobis) — tebūnie (mums) į naudą
8. ex eo proelio milia hominum XC superfuērunt — po to mūšio liko devyniasdešimt tūkstančių žmonių
   quod superest — liekana
   superfuit patri — pergyveno tėvą
   superesse temporibus (dat.) — pergyventi sunkius laikus
9. insum in urbe — esu mieste
10. subest lingua palāto (dat.) — liežuvis yra po gomuriu
    mons suberat — netoli buvo kalnas
11. plurimum Helvetii possunt — helvetai turi daugiausia reikšmės
    fieri potest — galimas daiktas.

36 pratimas

I. Parašykite veiksmažodžio *prosum* asmenavimo lentelę.

II. Išverskite šitą pasakėčią ir atsakykite raštu į klausimus:

Leōni, cum robore omnibus animalibus praeesset, nomen regium erat. Cum quondam aegrōtans in specu esset, omnes ferae aderant clamantes: „Quis nobis aderit in periculis, si ille nobis deerit? Quis nos defendere poterit ab hominum insidiis? In nullo nostrum tanta audacia et fortitūdo inest. Nunquam leo officiis regis defuit; nunquam nobis obfuit, sed semper profuit. Nemo supererit, qui nobis praeesse possit".

Vulpes sola concilio non intererat. Tum leo: „In animo", inquit, „mihi est vulpem absentem capitis damnāre!" Vulpes ad regis castra properat. Cum a leōnis specu non multum abesset, misera voce: „Salve", inquit, „optime rex! Ignosce, quod non in tempore adfui. Ut valetudini tuae prodessem, per totum fere orbem terrārum migrāvi medicum quaerens, qui te sanāre posset. Itaque prius adesse non potui. Sed vix tibi nuntiāre possum remedium, quod medicus quidam mihi indicāvit". Tum vero omnes bestiae, quae aderant, imprīmis ursus, magna voce exclāmant: „Cur nuntiāre non potes? In summo honōre eris, si illo remedio regem nostrum sanāre potueris". Tum vulpes respondet: „Regis morbus aberit, si ursi pelle eum velaveritis". Atque statim regis iussu urso pellis detrahitur, leo ea vestītur: iam absunt dolōres, et vulpes a leōne benignissime donātur.

Quis praeest omnibus animalibus? Qua re praeest leo omnibus animalibus? Cui nomen regium est? Quando omnes ferae aderant ad specum leōnis? Quid ferae clamābant? Quis concilio non intererat? Quid dixit leo? Quis ad regis castra properat? Quid vulpes dixit? Dic mihi ipsa verba vulpis. Quid exclāmant omnes bestiae? Quid igitur respondet vulpes? Quid facit leo?

leo, ōnis *m* liūtas
robur, oris *n* jėga
quondam kitados, kartą
aegrōto *1* sirgti
specus, ūs *m* urvas, ola, lindynė
ferus, a, um laukinis; žiaurus; **subst. fem.** žvėris
insidiae, ārum *f* spąstai, vylius
audacia, ae *f* narsumas
vulpes, is *f* lapė
concilium, ii *n* susirinkimas
damno *1* pasmerkti, **capitis** = = mirčiai
propero *1* skubėti

vox, vocis *f* balsas
ignosco, nōvi, nōtum *3* atleisti, nebausti
valetūdo, inis *f* sveikata
migro *1* keliauti
medicus, i *m* gydytojas
sano *1* gydyti
prius pirmiau
indico *1* nurodyti
ursus, i *m* lokys
exclāmo *1* sušukti
morbus, i *m* liga
pellis, is *f* kailis
velo *1* dengti, apdengti
statim tuoj
iussus *m*, **abl.:** įsakymu, liepiant
detraho, traxi, tractum *3* nulupti
vestio *4* apvilkti
dolor, ōris *m* skausmas

VERBA DEPONENTIA[1]

§ 82

1. *Verbum depōnens*[2] vadinamas veiksmažodis, turįs *passīvi* formą, o *actīvi* reikšmę; pvz., hort**or** skatinu, sequ**or** seku, mori**or** mirštu.

Tokių veiksmažodžių yra visose asmenuotėse, pvz.:

I **hortor, hortātus sum, hortāri** skatinti, žadinti
II **vereor, veritus sum, verēri** bijoti, gerbti
III a) **sequor, secūtus sum, sequi** sekti
b) **patior, passus sum, pati** kentėti
IV **partior, partītus sum, partīri** dalyti.

2. *Verba deponentia* yra asmenuojami kaip paprasti veiksmažodžiai neveikiamosios rūšies formose, tik:

a) turi skirtingą **imperatyvą** galūnėmis **-re, -mini:**

hortāre, hortamini skatink, skatinkite
verēre, veremini bijok, bijokite
sequere, sequimini sek, sekite
patere, patimini kentėk, kentėkite
partīre, partimini dalink, dalinkite;

---

[1] *Verba deponentia* ir *semideponentia* skyriams iliustruoti čia tenkinamasi pratimais (37 ir 38); straipsniai LIV, LV ir LVI skaitomi po to, kai bus išeiti jungtukai su konjunktyvu.

[2] Veiksmažodis vadinamas *depōnens*, nes yra „padėjęs į šalį" (deponere — padėti į šalį) arba numetęs veikiamosios rūšies formas. Senovės lotynų kalboje daugelis šių veiksmažodžių yra turėję ir veikiamosios rūšies formas.

b) **gerundīvum** (kartais ir *partic. perfecti)* turi *passīvi* reikšmę:

hortandus s k a t i n t i n a s
(expertus i š t i r t a s);

c) turi šias **actīvi** r e i k š m e s ir f o r m a s:

1. *participium praesentis* ir *futūri* (hortans — s k a t i n ą s, hortatūrus — s k a t i n s i ą s)
2. *infinitīvus futūri* (hortatūrum, am, um esse)
3. *gerundium* (hortandi, o...)
4. *supīnum* (hortātum, hortātu).

37 p r a t i m a s

I. Parašykite asmenavimo lenteles veiksmažodžių hortāri, verēri, sequi, pati ir partīri:

a) indicatīvus (visos formos),
b) coniunctīvus (visos formos),
c) infinitīvus, imperatīvus, participia, supīnum.

P a s t a b a. Sudarant lenteles, reikia brūkšniais atskirti sudedamąsias formų dalis, pvz., horta-b-e-ris, sequ-a-mini, ir išversti bent vienaskaitos pirmojo asmens formą.

II. Išverskite:

1. Atrodo, kad užmiršai mane (gen.). 2. Pasiuntiniai iš Romos nuvyko į Kartaginą. 3. Daug nekalbėk. 4. Samiečiams (= Samo salos gyventojams) ilgai prašant (= ilga kalba prašant) pagalbos, lakedemoniečiai atsakė: „Jūs tiek daug prikalbėjote, ir mes pirmutinius (jūsų) žodžius užmiršome, o paskutiniųjų (žodžių) nesupratome, nes buvome pirmuosius užmiršę". 5. Maharbalas, pūnų raitelių vadas, skatino Hanibalą pulti Romą, sakydamas: „Po penkių dienų (= penktą dieną) pietausi Kapitolijuje". Bet Hanibalas atsisakė tai padaryti. Tada Maharbalas tarė: „Nugalėti moki (scio), Hanibalai, bet nemoki (nescio) naudotis pergale".

užmiršti **obliviscor, oblītus s.** *3*
pasiuntinys **nuntius, ii** *m*
vykti **proficiscor, profectus s.** *3*
kalbėti **loquor, locūtus s.** *3*
prašyti **oro** *1*
pagalba **auxilium, ii** *n*
pietauti **ceno** *1*
atsisakyti, neigti **nego** *1*

VERBA SEMIDEPONENTIA

§ 83

Keli veiksmažodžiai turi **passīvi** formas tik **perfecti** sistemoje, o kitais atvejais — actīvi formas. Tokie veiksmažodžiai vadinami *semideponentia*[1]:

audeo, **ausus sum,** audēre drįsti
gaudeo, **gavīsus sum,** gaudēre džiaugtis
soleo, **solitus sum,** solēre turėti papratimą
fido, **fisus sum,** fidere (ir *composita)* pasitikėti

Verbum semidepōnens laikomas ir **revertor, reverti (reversus sum), reverti** grįžti.

38 pratimas

I. Parašykite veiksmažodžio *audēre* asmenavimo lentelę, imdami asmenuojamųjų formų tik 3 sing. asmenį.

II. Išverskite:

1. Homeras pasakoja, kad Odisėjas, grįždamas tėvynėn, daug iškentėjęs jūroje. 2. Kserksas tikėjosi, kad Leonidas neišdrįs su nedideliu būriu pulti milžinišką persų kariuomenę. 3. Romėnų legionai dažnai nuvykdavo (perf.) į tokias vietas, iš kurių nesitikėjo (= nemanė) grįžti. 4. Ciceronas pasakoja, kad tarnautojas Atenagoras, kuris bado metu (in fame) drįso spekuliuoti (furor *1*) duona, buvo nuplaktas rykštėmis.

milžiniškas **ingens, ntis**
vieta **locus, i** *m* (**pl.** dažniau **loca, ōrum** *n*)
tarnautojas **magistrātus, ūs** *m*
duona **frumentum, i** *n*
nuplakti **caedo, cecīdi, caesum** *3*
rykštė **virga, ae** *f*

CONIUNCTIVUS PAGRINDINIUOSE SAKINIUOSE

§ 84

Coniunctīvus pagrindiniuose sakiniuose būna įvairios reikšmės; tatai iš dalies yra dėl to, kad lotyniškame konjunktyve sutapo dvi pirmykščios savarankiškos nuosakos, būtent, *coniunctīvus* ir *optatīvus* (tariamoji ir geidžiamoji nuos.).

[1] **semi** = pusiau.

Pagrindinių sakinių *coniunctīvus* žymi veiksmą, tuo ar kitu būdu priešingą realybei (tam, kas iš tikrųjų yra). Taigi šiais atvejais reikia skirti:

1. **Coniunctīvus potentiālis,** reiškiąs galimumą (palyginus su tuo, kas iš tikrųjų vyksta): *praesens* — esamojo laiko eigos veikslo galimumui reikšti ir *perfectum* — esamojo laiko įvykio veikslo galimumui reikšti; būtajam galimumui reikšti vartojamas *imperfectum;* pvz.:

a) *Quaerat* quispiam — galėtų kas nors paklausti (= klausinėti dabar).
b) Hoc non *dixerim* — to negalėčiau pasakyti (dabar).
c) Quis unquam *arbitrarētur?* — kas galėtų kada nors pamanyti? (anuomet).

2. **Coniunctīvus irreālis,** vartojamas sąlygos sakiniuose, žymint veiksmą, priešingą realybei: *imperfectum* — priešinga tam, kas yra, *plusquamperfectum* — priešinga tam, kas buvo; pvz.:

Hectora quis *nosset,* felix si Troia *fuisset?* — kas būtų pažinojęs Hektorą, jei Troja būtų išlikusi laiminga? (= kas galėtų ką nors išgirsti apie Hektorą, jei Troja nebūtų išgriauta; bet realybėje (tikrovėje) mes visi esame girdėję apie Hektorą, nes Troja buvo išgriauta).

3. **Coniunctīvus iussīvus** įsakymui ar prašymui reikšti; šiuo atveju vartojamas *coni. praesentis,* pvz.:

Quidquid agis, prudenter *agas* — ką tu bedarytum, daryk sumaniai (atsargiai).

Extrēmum hoc miserae *det* munus amanti *(Verg.)* — tegu jis suteikia nelaimingajai numylėtinei šitą paskutinę dovaną.

4. **Coniunctīvus hortatīvus** raginimui reikšti (*coni. praesentis* 1-jo asmens *plurālis*), pvz.:

Amēmus patriam, *pareāmus* senatui — mylėkime tėvynę, klausykime senato.

Simus laeti — būkime linksmi.

5. **Coniunctīvus prohibitīvus** draudimui reikšti (*coni. praesentis* ir *perfecti*, neiginys — **ne**), pvz.:

Ne conferas culpam in me — neversk kaltės man.

Hoc *ne feceris* — to nedaryk.

6. **Coniunctīvus optatīvus** pageidavimui reikšti; šiuo atveju vartojamas *coni. praesentis* (rečiau perfecti), jei neįsivaizduojama, ar kalbamas pageidavimas gali įvykti, ar negali; jeigu reiškiamas pageidavimas neįvykdomas dabar, vartojamas *coni. imperfecti,* neįvykdomas praeity — *coni. plusquamperfecti;* pvz.:

a) Ut ossa eius bene *quiescant* — tesiilsi jo kaulai ramiai.

b) Illud utinam *ne* vere *scriberem (Cic.)* — pageidaučiau, kad tai, ką rašau, nebūtų teisybė.

c) Utinam Athenienses consiliis Cleontis *ne paruissent* — o kad atėniečiai nebūtų tuomet paklausę Kleonto patarimų!

Pastaba. Coni. optatīvus dažnai lydimas žodžių: *utinam* (o kad), *ut* (kad), *velim, vellem* (norėčiau).

7. **Coniunctīvus concessīvus** nuolaidai reikšti; šitas coni. būna *praesentis* ir *perfecti,* kartais yra lydimas žodelių *ut, licet*; pvz.:

Sit hoc verum (licet, ut hoc verum sit) — tegu, gal tai ir tiesa.

Nátur(am) *éxpellás* furcá, tamen úsque recúrret *(Hor.)* — prigimtį nors su šake varyk, o ji vis dėlto grįš.

Fuerit irātus — tegu jis buvo supykęs (= jis, leiskim, buvo supykęs).

Ut *desint* virés, tamen ést laudánda volúntas — tegu trūksta jėgų, vis dėlto geras noras girtinas.

8. **Coniunctīvus dubitatīvus** abejojimui reikšti (*praesens* ir *imperfectum,* neiginys *non*); pvz.:

Quo me nunc *vertam?* — kur man dabar dėtis?

Cur vulnerāri dux *paterētur* fortes milites? — kodėl vadas turėtų ramiai žiūrėti, kaip (jo) drąsūs kareiviai kenčia nuo sužeidimų?

CONIUNCTIVUS ŠALUTINIUOSE SAKINIUOSE

§ 85

Šalutiniuose sakiniuose vartojamas ir **indicatīvus** ir **coniunctīvus.** Kad paaiškėtų, kodėl vienur, pvz., laiko aplinkybės sakiniuose, vartojamas *coniunctīvus,* o kitur tokiuose pat laiko aplinkybės sakiniuose vartojamas *indicatīvus,* tenka išnagrinėti du pavyzdžius:

A. Kai Cezaris atvyko į Galiją, vienos partijos priešakyje buvo edujai, antros — sekvanai.

B. Kai karaliai buvo išvyti, buvo išrinkti konsulai.

Atrodo, kad šių dviejų pavyzdžių šalutiniai sakiniai niekuo nesiskiria nuo vienas antro: abu jie prasideda žodžiu „kai“, abu jie yra aiškūs laiko aplinkybės sakiniai. Tuo tarpu, pagal lotynų sintaksės dėsnius pirmojo pavyzdžio (A) šalutinio sakinio tarinys „atvyko“ reiškiamas tiesiogine nuosaka, o antrojo pavyzdžio (B) šalutinio sakinio tarinys „buvo išvyti“ reiškiamas tariamąja nuosaka. Kodėl?

Padarykime iš tų dviejų pavyzdžių dvi poras pagrindinių sakinių:

A { 1. Cezaris atvyko į Galiją;
2. (Galijoje) vienos partijos priešakyje buvo edujai, antros — sekvanai.

B { 1. Karaliai buvo išvyti;
2. buvo išrinkti konsulai.

Pažiūrėkime, koks santykis tarp dviejų pagrindinių sakinių, gautų iš pirmojo pavyzdžio (A), ir koks santykis tarp dviejų pagrindinių sakinių, gautų iš antrojo pavyzdžio (B).

Pirmame pavyzdyje kalbama apie du įvykius:

1. Cezario atvykimas,
2. partijų vadovavimas.

Tie du įvykiai n e t u r i jokio v i d i n i o ryšio tarp savęs, jie a t s i t i k t i n a i įvyko vienu metu: jei Cezaris ir nebūtų atvykęs į Galiją, vis tiek tų partijų vadovavimas būtų buvęs toks pat.

Antrame pavyzdyje kalbama irgi apie du įvykius:

1. karalių išvijimas,
2. konsulų rinkimas.

Tie du įvykiai kaip tik ir p r i k l a u s o n u o v i e n a s a n t r o, jie ne atsitiktinai įvyko po kits kito: jei nebūtų buvę išvyti karaliai, nebūtų buvę renkami konsulai.

Šiomis pastabomis pasiremiant, galima nustatyti b e n d r ą tariamosios nuosakos šalutiniuose sakiniuose vartojimo dėsnį:

coniunctīvus a p s k r i t a i vartojamas tokiuose šalutiniuose sakiniuose, kurie, būdami paversti nepriklausomais, neatrodo visiškai laisvi nuo pagrindinio sakinio minties; kitaip sa-

kant, jeigu tarp pagrindinio ir šalutinių sakinių pastebimas v i d i n i s ryšys (laiko, tikslo, priežasties, nuolaidos ir pan.), tada šalutiniam sakinyje paprastai vartojamas *coniunctīvus*.

Tuo tarpu *indicatīvus* a p s k r i t a i vartojamas tokiuose šalutiniuose sakiniuose, kurie, būdami paversti nepriklausomais, atrodo laisvi nuo pagrindinio sakinio minties.

Iš čia aiškėja ir žodžio *coniunctīvus* prasmė: *coniunctīvus* kaip ir iš vidaus jungia (*coniungere* — sujungti) pagrindiniame ir šalutiniame sakiniuose keliamus įvykius bei mintis. Išeina, kad *coniunctīvus,* formaliai turėdamas laiko kategorijų pavadinimus (sakome: *coni. praesentis, imperfecti etc.*), ne laiką pirmoje eilėje akcentuoja, o s a n t y k į, r y š į tarp pagrindinio ir šalutinio sakinių (laiko aspekte). Todėl, pvz., *coni. imperfecti* gali būti verčiamas e s a m u o j u laiku:

Quaerēbam, quid a g e r e s — klausiau, ką v e i k i.

CONSECUTIO TEMPORUM

§ 86

Tariamosios (konjunktyvo) nuosakos vartojimas lotyniškame šalutiniame sakinyje prisilaiko tam tikro dėsningumo: šios ar kitos konjunktyvo formos pavartojimas šalutiniame sakinyje paprastai priklauso nuo pagrindinio sakinio laiko formos, būtent, jei pagrindiniame sakinyje yra pavartotas vienas iš p a g r i n d i n i ų laikų (*praesens* arba *futūrum*), tada šalutiniame sakinyje tegali būti **coniunctīvus praesentis** arba **perfecti;** o jeigu pagrindiniame sakinyje yra pavartotas vienas iš i s t o r i n i ų laikų (*imperfectum, perfectum* arba *plusquamperfectum),* tada šalutiniame sakinyje tegali būti **coniunctīvus imperfecti** arba **plusquamperfecti.** Be to, tais atvejais, kada norima išreikšti, jog šalutinio sakinio veiksmas turi įvykti v ė l i a u už pagrindinio sakinio veiksmą, šalutiniame sakinyje vartojamos dvi *coniugatiōnis periphrasticae actīvae*[1] formos, būtent: 1) coniunctīvus praesentis coniugatiōnis periphrasticae actīvae **(-ūrus sim)** ir 2) coniunctīvus imperfecti coniugatiōnis periphrasticae actīvae **(-ūrus essem).** Šitokia šalutinio sakinio laikų priklausomybė nuo pagrindinio sakinio laikų vadinasi **consecutio temporum.**

[1] žr. § 103.

§ 87

Consecutio temporum lentelė

Pagrindiniai sakiniai	Šalutiniai sakiniai		
Pagrindiniai laikai: **praes., fut.**	Praesens coni.	Perfectum coni.	-ūrus sim
Istoriniai laikai: **impf., perf., plusqpf.**	Imperfectum coni.	Plusquamperfectum coni.	-ūrus essem

Consecutio temporum vartojimo taisyklės

§ 88

1. Jeigu pagrindinio ir šalutinio sakinių veiksmai **įvyksta vienu metu,** tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) **praesens coni.** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) **imperfectum coni.** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

2. Jeigu šalutinio sakinio veiksmas **įvyko anksčiau** už pagrindinio sakinio veiksmą, tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) **perfectum coni.** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) **plusquampf. coni.** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

3. Jeigu šalutinio sakinio veiksmas **įvyks po** pagrindinio sakinio veiksmo, tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) forma **-ūrus sim** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) forma **-ūrus essem** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

Consecutio temporum atžvilgiu visi šalutiniai sakiniai gali būti skirstomi į šias tris grupes:

I. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna p i l n a s consecutio temporum (laikų derinimas).

II. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna dalinis consecutio temporum.

III. Šalutiniai sakiniai, kuriuose nebūna consecutio temporum.

I. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE BŪNA PILNAS CONSECUTIO TEMPORUM

§ 89

A. **Quaestiōnes indirectae** (netiesioginiai klausimai).
B. **Cum** (kadangi, nes) **causāle** (priežasties apl. sakiniai).
C. **Cum** (nors) **concessīvum** (nuolaidos apl. sakiniai).
D. Papildinio sakiniai su **quin** (kad).

A. Quaestiōnes indirectae

§ 90

Klausimai esti tiesioginiai (quaestiōnes directae) ir netiesioginiai (quaestiōnes indirectae).

Tiesioginiai klausimai reiškiami nepriklausomais sakiniais.

Netiesioginiai klausimai reiškiami šalutiniais sakiniais; jungtukais eina klausiamieji įvardžiai ar prieveiksmiai ir tam tikri klausiamieji žodeliai: **-ne, num, nonne, an, utrum... an** (ar, nejaugi).

Reikšmė tų žodelių, vartojamų ir tiesioginiuose klausimuose, nėra vienoda:

veniesne? (ar ateisi?); atsakymas į tokį klausimą gali būti ir teigiamas ir neigiamas: veniam, non veniam;

num venies? (nejaugi ateisi?); pavartojus klausimą **num**, tikimasi neigiamo atsakymo: non veniam;

nonne venies? (nejaugi neateisi?); šiuo atveju tikimasi teigiamo atsakymo: veniam.

Quaestiōnes directae	*Quaestiōnes indirectae*
Quid **agis?** — Ką veiki?	Dic mihi, quid **agas.** — Pasakyk man, ką veiki.
Ubi **fuisti?** — Kur buvai?	Scio, ubi **fueris.** — Žinau, kur buvai.

Quid **leges?** — Ką skaitysi?

Audistīne (= audivistīne)? — Ar girdėjai?

Ubi **es?** — Kur esi?

Quaero, quid **lectūrus sis.** — Klausiu, ką tu skaitysi.

Dic, **audiverisne.** — Pasakyk, ar girdėjai.

Quaerēbam, ubi **esses.** — Klausiau, kur esi.

Pagrind. laik.	Quaero (klausiu), ubi (kur) Quaeram, „	sis (esi) fueris (buvai) futūrus sis (būsi)
Istoriniai laik.	Quaerēbam, „ Quaesīvi, „ Quaesiveram, „	esses (esi) fuisses (buvai buvęs) futūrus esses (būsi)

~~30~~ pratimas

Išverskite:

A

1. Quid agas, scire cupio. *Cic.* 2. Democritus optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. *Cic.* 3. Quam bene vivas, refert (svarbu), non quam diu. *Sen.* 4. Agis rex dicēbat Lacedaemonios non interrogāre, quam multi, sed ubi essent hostes. *Plut.* 5. Quaero, nonne tibi faciendum idem sit. *Cic.* 6. Diu magnum inter mortāles certāmen fuit, vine corporis, an virtūte animi res militāris magis procederet. *Sall.*

scio, scivi, scītum *4* žinoti
explico *1* išpainioti; išaiškinti
gallus, i *m* gaidys
cano, cecini, cantātum *3* giedoti
diu ilgai
interrogo *1* klausti
ubi kur
quaero, quaesīvi, quaesītum *3* ieškoti; klausti
mortālis, e mirtingas
certāmen, inis *n* ginčas; kova
militāris, e karinis, kariškas
procēdo, cessi, cessum *3* pirmyn eiti, žengti; pažengti

B

1. Draugas klausė, ką mes vakar matėme teatre. 2. Papasakokime savo tėvams, ką mes mokykloje skaitėme. 3. Mokytoja klausė, kas papuoš mokyklą. 4. Pasakyk man, kas tavo (= tau) drau-

gas, ir aš pasakysiu, koks (qui) tu esi. 5. Kažkoks išminčius paklaustas, ką žmogus turi geriausia ir ką blogiausia, atsakė: liežuvį. 6. Cezaris per žvalgus sužinojo, kur nuvyko priešai, ir kokios jų jėgos (copiae, ārum *f*). 7. Pasakyk mokytojui, kodėl vakar nebuvai mokykloje.

išminčius **sapiens, entis** *m* žvalgas **explorātor, ōris** *m*

B. Cum causāle

§ 91

Kai kurie priežasties aplinkybės šalutiniai sakiniai yra jungiami su pagrindiniais sakiniais jungtuko **cum** (vad. **causāle**) pagalba. Situose šalutiniuose sakiniuose tarinys reiškiamas konjunktyvu pagal *consecutio temporum.*

40 pratimas /– 6.

Išverskite:

A

1. Maiōres nostri, cum regum potestātem non tulissent, magistrātus annuos creavērunt. *Cic.* 2. Ingens numerus erat bello Punico captōrum, quos Hannibal, cum ab suis non redimerentur, venumdederat. *Liv.* 3. Hannibal navium multitudine superabātur: dolo erat pugnandum, cum par non esset armis. *Nep.* 4. Cum vita sine amīcis metus plena sit, ratio monet amicitias parāre.

maiōres, um *m* sentėviai
potestas, ātis *f* galia, valdžia
fero, tuli, latum, ferre nešti; iškęsti
redimo, ēmi, emptum *3* išpirkti
venumdo, dedi, datum *1* parduoti
navis, is *f* laivas
multitūdo, inis *f* daugybė
dolus, i *m* gudrybė
metus, us *m* baimė
moneo, monui, monitum *2* priminti; raginti

B

1. Saguntas buvo Hanibalo paimtas, nes romėnai neatėjo saguntiečiams į pagalbą. 2. Graikai nugalėjo trojėnus, nes graikams padėjo (= atėjo į pagalbą) Junona. 3. Kadangi pasiuntiniai iš Tesalijos buvo atvykę pas Cezarį, (tai jis) pasiuntė padedamąją kariuomenę.

pasiuntinys **legātus, i** *m* padedamoji kariuomenė **auxilia, ōrum** *n*

C. Cum concessīvum

§ 92

Šalutiniuose n u o l a i d o s sakiniuose, be jungtuko **cum** (vad. **concessīvum,** concedere — nusileisti), vartojami dar jungtukai *etsi, tametsi, etiamsi,* prie kurių būna ir *indicatīvus.*

Sakiniuose **cum concessīvum** tarinys visuomet reiškiamas tariamąja nuosaka (pilnas *consecutio temporum):* Cicero, cum tenuissima valetudinę esset, ne nocturnum quidem sibi tempus ad quiētem relinquēbat — Ciceronas, nors (kad ir) labai silpnos sveikatos buvo, tačiau nė nakties laiko nepasilikdavo poilsiui.

Išverskite: 41 pratimas 1–6.

1. Hoc toto proelio, cum ab hora septima ad vesperum pugnātum sit (= pugnarētur), aversum hostem vidēre nemo potuit. *Caes.* 2. Etsi taceas, res ipsa testis est. 3. Multa sunt, quae adulescentes, etiamsi ingenii facultātes bonae sint, nondum intellegunt. 4. Demosthenem scribit Phalereus, cum „rho" dicere nequīret, exercitatiōnes fecisse, ut planissime diceret. *Cic.* 5. Romāni, tametsi a duce et a fortūna deserebantur, tamen omnem spem salūtis in virtūte ponēbant. *Caes.*

vesper, eri *m* vakaras
aversus, a, um nusisukęs, bėgąs
taceo, ui, itum *2* tylėti
testis, is *mf* liudininkas
adulescens, ntis *m* jaunuolis
ingenium, ii *n* gabumas; protas
facultas, ātis *f* galėjimas, gabumas, jėgos
nondum dar ne
nequeo *4* negalėti, nemokėti
exercitatio, ōnis *f* mankšta, lavinimas
planus, a, um lygus; aiškus, suprantamas
desero, serui, sertum *3* palikti, apleisti
tamen tačiau
pono, posui, positum *3* dėti

D. Quin dubitatīvum

§ 93

1. Po n e i g i a m ų j ų posakių, reiškiančių a b e j o j i m ą, šalutinio papildinio sakinio jungtukas „kad" pasakomas žodžiu **quin:**

Non dubito, quin hoc facias, feceris, factūrus sis.

Non dubitāvi, quin hoc faceres, fecisses, factūrus esses.

2. Quin = **qui non** vartojamas su konjunktyvu po neigiamų jų pagrindinių sakinių: nemo est tam fortis, quin (= qui non) rei novitāte perturbētur — niekas nėra tiek drąsus, kad nesusijaudintų dėl (visai) naujo reiškinio.

Pastaba. Quin nepriklausomuose sakiniuose yra vartojamas su indikatyvu ir reiškia „kodėl ne“: quin loqueris? — kodėl nekalbi?

42 pratimas 1-7

Išverskite:

1. Dubitāri non debet, quin iam ante Homērum poētae fuerint. 2. Non erat dubium, quin totīus Galliae Helvetii plurimum possent (= daugiausia reiškia). 3. Mihi dubium non est, quin hoc tempore bono viro Romae miserrimum sit. *Cic.* 4. Illi non dubitant, quin ea vera sint, quae defendunt. *Cic.* 5. Nec est dubium, quin is, qui liberālis benignusve dicitur, officium, non fructum petat. *Cic.* 6. Non fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visūrus essem. *Cic.*

dubito *1* abejoti
debeo, bui, bitum *2* reikėti, privalėti
dubium, ii *n* abejojimas, abejonė
liberālis, e dosnus, geras
benignus, a, um nuoširdus, geras
-ve arba
officium, ii *n* pareiga
fructus čia = pelnas, nauda

II. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE BŪNA DALINIS CONSECUTIO TEMPORUM

§ 94

A. Ut (ne) fināle (tikslo aplink. sakiniai)
B. Ut (ne) obiectīvum (papildinio sakiniai)
C. Cum historicum (laiko apl. sakiniai)

A. Ut (ne) fināle

§ 95

Šalutinių tikslo aplinkybės sakinių jungtukas „kad“ reiškiamas lotyniškai jungtuku **ut**, „kad ne“ — **ne.**

1. Jei pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas pagrindiniu laikú, tada šalutinio *ut (ne) finãle* sakinio tarinys reiškiamas **praesens coniunctīvi** laiku.

2. Jei pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas istoriniu laiku, tada šalutiniame *ut (ne) finãle* sakinyje esti **imperfectum coniunctīvi** (žr. *consecutio temporum* lentelės pirmuosius du langelius, § 87).

Legãti **mittuntur,** ut pacem **petant** — pasiuntiniai siunčiami prašyti taikos.

Legãti **missi sunt,** ut pacem **peterent** — pasiuntiniai buvo nusiųsti prašyti taikos.

3. Vietoje **ut is** (ut ii) vartojama **qui,** vietoje **ut eo — quo:**

Legãti missi sunt, **qui** (= ut ii) pacem peterent.

Lex brevis esse debet, **quo** (= ut eo) facilius ab imperītis teneãtur — įstatymas turi būti trumpas, kad nepriterytų jo lengviau laikytųsi.

4. Pasitaiko, kad didesniam aiškumui vietoje **ne** vartojama **ut ne:**

Adhibenda diligentia est, **ut ne** quid temere agãmus — reikia būti rūpestingam, kad nieko nedarytume nepagalvoję.

43 pratimas

I. Išasmenuokite:

1. Edo, ut vivam, non vivo, ut edam (valgau, kad gyvenčiau...) edis, ut vivas, non vivis, ut edas...
2. Edēbam, ut viverem, non vivēbam, ut ederem edēbas, ut viveres, non vivēbas, ut ederes...

II. Išverskite:

A

1. Ut amēris, amabilis esto. *Ov.* 2. Non, ut edam, vivo, sed, ut vivam, edo. *Quint.* 3. Inventa sunt specula, ut homo ipse se vidēret. *Sen.* 4. Date puero panem, ne ploret. *Quint.* 5. Rex equitãtum omnem expeditosque delectos pedites ad id flumen misit, qui transitu Caesarem prohibērent. *Caes.* 6. Plutarchus ait regi Deiotaro plures fuisse filios; quorum cum ipse uni relinquere imperium atque omne patrimonium suum cuperet, quo id facilius faceret, ce-

teros omnes manibus suis trucidāvit. 7. Ex eo libro ego, quod inter nos liceat dicere, millesimam partem vix intellego. *Cic.*

amabilis, e meilės vertas, meilus
speculum, i *n* veidrodis
do, dedi, datum *1* duoti
panis, is *m* duona
ploro *1* verkti
equitātus, us *m* raiteliai, kavalerija
expedītus, a, um pasiruošęs kovai
deligo, lēgi, lectum *3* išrinkti, rinkti
mitto, misi, missum *3* siųsti
transitus, us *m* perėjimas
prohibeo, ui, itum *2* sulaikyti, kliudyti
aio (ais, ait) sakyti, tvirtinti
relinquo, līqui, lictum *3* palikti
patrimonium, ii *n* turtas, lobis
ceteri, ae, a kiti, likę
licet, licuit *2* galima, leidžiama
vix vos
intellego, lexi, lectum *3* suprasti, suvokti

B

1. Daug kas (multi) giria kitus, kad patys būtų kitų giriami. 2. Neptūnas išvedė Enėją iš kovos lauko (= iš kovos), kad nebūtų Achilo nukautas. 3. Sula įsakė skirti premiją blogam poetui, kad (šis) nieko (kad nieko = ne quid) ateityje neberašytų. 4. Mes mokomės, kad būtume naudingesni savo tėvynei.

išvesti **edūco, duxi, ductum** *3*
nukauti **neco** *1*
įsakyti **impero** *1*
skirti **tribuo, ui, ūtum** *3*
premija **praemium, ii** *n*
ateityje **postea**

B. Ut (ne) obiectīvum

§ 96

1. Šalutiniai papildinio sakiniai **ut (ne) obiectīvum** eina po pagrindinio sakinio veiksmažodžių, reiškiančių: norėti, prašyti, reikalauti, stengtis *(verba curandi et postulandi:* opto, rogo, curo, operam do, oro, postulo, suadeo, decerno, statuo, impero, cogo, impetro, permitto etc.) Laikų derinimas toks pat, kaip ir ut (ne) fināle sakiniuose:

Optāmus, ut attenti sitis — norime, kad būtumėte atidūs.
Optabāmus, ut attenti essētis — norėjome, kad būtumėte atidūs.

2. Po veiksmažodžių, reiškiančių „bijoti“ *(verba timendi:* timeo, metuo, caveo, terreo, vereor etc.), vartojami jungtukai **ut, ne non, ne** (ut non):

Timeo, **ne** veniat — bijau, kad jis ateis (noriu, kad neateitų).

Timeo, **ut** veniat — bijau, kad jis neateis (= noriu, kad ateitų).

Vereor, **ne** exercitum firmum habēre **non** possit — būkštauju, kad jis negalės turėti stiprios kariuomenės (= noriu, kad turėtų).

3. Po veiksmažodžių, reiškiančių „trukdyti, kliudyti“ *(verba impediendi:* impedio, obsisto, deterreo etc.), vartojami **ne obiectīvum** ir **quominus** (= ut eo minus):

Plura **ne** scribam, dolōre impedior — daugiau rašyti man kliudo sielvartas.

Senectus non impedit, **quominus** studia litterārum teneāmus — senatvė nekliudo mums užsiimti mokslu.

4. **Ut (ne) obiectīvum**, taip pat **ut (ne) fināle** ir **quaestiōnes indirectae** sakiniuose t r e č i o j o asmens įvardžiai, jeigu jie pažymi pagrindinio sakinio veiksnį, reiškiami įvardžiais **sui, sibi, se, suus...** (jo, jos, jų; jam, jai, jiems, joms...):

Amīcus orāvit, ut **sibi** librum **suum** redderem — draugas paprašė, kad **jam** grąžinčiau **jo** knygą.

44 pratimas

Išverskite:

A

1. Cura, ut valeas. *Cic.* 2. Moneo te, ut cum viris bonis, iucundis, amantibus tui vivas. *Cic.* 3. Cura incesserat patres, ne plebs tribūnos militum ex plebe creāret. *Liv.* 4. Optime institūtum est, ut ab Homēro atque Vergilio lectio inciperētur. *Quint.* 5. Timor Romae grandis fuit, ne iterum Galli Romam caperent. *Eutr.*

vivo, vixi, victum *3* gyventi
incēdo, cessi, cessum *3* žygiuoti; apimti
instituo, stitui, stitūtum *3* statyti; nustatyti
lectio, ōnis *f* skaitymas
incipio, cēpi, ceptum *3* pradėti
grandis, e didžiulis, didelis
capio, cepi, captum *3* imti, paimti

B

1. Cezaris paveda Labienui paruošti (= kad paruoštų) kuo daugiausia laivų. 2. Kiekvienas gyvūnas stengiasi save apsaugoti. 3. Vadas įsakė, kad nauja kariuomenė (copiae, ārum *f*) ateitų į pa-

galbą (dat.) išvargusiems. 4. Vergai norėjo iš vergijos išsilaisvinti. 5. Cezaris įsakė kareiviams paruošti laivus. 6. Atėniečiai prašė lakedemoniečius ateiti jiems į pagalbą.

pavesti **mando** *1*
stengtis **operam dare**
apsaugoti **conservo** *1*
išvargęs **fessus, a, um**
vergija **servitus, ūtis** *f*

C. Cum historicum

§ 97

Jungtukas **cum historicum** vartojamas šalutiniam laiko aplinkybės sakiniui prijungti prie pagrindinio, jei tuose sakiniuose kalbama apie b ū t u o s i u s atsitikimus. Pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas i s t o r i n i u laiku, o šalutiniame sakinyje esti arba **imperfectum coniunctīvi,** arba **plusquamperfectum coniunctīvi** (žr. cons. temp. lentelės du pirmuosius apatinio posmo langelius, § 87).

Cum Priamus **regnāret,** Troia cecidit — kai Priamas viešpatavo, Troja žlugo (Priamui viešpataujant...).

Cum reges **exacti essent,** consules creāti sunt — kai karaliai buvo išvyti, buvo išrinkti konsulai (išvijus karalius...).

45 pratimas

Išverskite:

A

1. Zenōnem, cum Athēnis essem, audiēbam frequenter. *Cic.* 2. Epaminondas, cum vicisset Lacedaemonios apud Mantinēam atque ipse gravi vulnere exanimāri se vidēret, quaesīvit, salvusne esset clipeus. Cum salvum esse flentes sui respondissent, rogāvit, essentne fusi hostes. Cum id quoque, ut cupiēbat, audivisset, evelli iussit eam, qua erat transfixus, hastam. *Cic.*

frequens, ntis dažnas
vulnus, eris *n* žaizda
exanimo *1* gyvybę atimti
salvus, a, um sveikas, nesužalotas
clipeus, i *m* skydas
fleo, flevi, fletum *2* verkti
fundo, fudi, fusum *3* lieti; išblaškyti, išvaryti
evello, velli, vulsum *3* ištraukti
transfīgo, fixi, fixum *3* perdurti
hasta, ae *f* ietis

B

1. Romėnams paėmus Kartaginą (= Kai romėnai...), daugelis kartaginiečių, kad gyvi nepatektų (= ateitų) į priešų rankas, šoko (me praecipito *1*) į ugnį. 2. Hanibalas, iš tėvynės išvytas, nuvyko (profectus est) pas Azijos valdovus (= karalius). 3. Buvo kitados (antea) laikas, kada galai (savo) drąsumu pralenkdavo germanus. 4. Kai romėnai sunaikino Kartaginą, į vergiją buvo išgabenta penkiasdešimt tūkstančių kartaginiečių. 5. Galai, nugalėję etruskus, apgulė Kluzijų.

paimti **expugno** *1*
gyvas **vivus, a, um**
išvyti **expello, puli, pulsum** *3*
išgabenti **abdūco, duxi, ductum** *3*
apgulti, apsiausti **obsideo, sēdi, sessum** *2*

III. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE NEBŪNA CONSECUTIO TEMPORUM

§ 98

A. Ut (ut non) consecutīvum (išeities sakiniai)
B. Si, nisi (sąlygos sakiniai)

A. Ut (ut non) consecutīvum

§ 99

Jungtukas **ut consecutīvum** vartojamas išeities sakiniuose. Šalutiniai išeities sakiniai parodo pagrindinio sakinio veiksmo išeitį, padarinį. Pagrindiniame sakinyje būna:

1) parodomieji įvardžiai, prieveiksmiai: **is, talis, tantus, ita, sic, tam, adeo;**
2) beasmeniai veiksmažodžiai: **contingit** (atsitinka), **evenit** (išeina), **fit, est** (būna);
3) **est** su daiktavardžiais ir būdvardžiais, kuriais reiškiama tam tikra išeitis: **lex est, mos est, consuetūdo est, commūne est, optimum est.**

Ut consecutīvum sakinio tarinys reiškiamas tariamąja nuosaka; tačiau šalutinio sakinio laikas nepriklauso nuo pagrindinio sakinio laiko (nebūna cons. temp.): ut consecutīvum turi tokį laiką, koks būtų, jei sakinys būtų nepriklausomas, tik vietoje laukiamo perfekto čia dažniausiai būna *imperfectum coni.*

1. Non **is** sum, ut mortis periculo terrear — aš ne toks, kad mirties pavojaus būčiau įbaugintas.
2. **Accidit,** ut plena luna esset — atsitiko, kad buvo pilnatis.
3. Ariovistus respondit **ius esse** belli, ut, qui vicissent, imperārent — Ariovistas atsakė, jog esanti karo teisė, kad nugalėtojai įsakinėtų (valdytų).

46 pratimas

I. Išverskite

A

1. Tanta est potentia veritātis, ut se ipsam sua claritāte defendat. 2. Romam tantus terror ex hac clade (ad Trebiam flumen) perlātus est (= pasiekė), ut iam ad urbem Romānam crederent hostem ventūrum. *Liv.* 3. Honōres quam multi ita contemnunt, ut nihil inanius, nihil esse levius existiment. *Cic.*

potentia, ae *f* galybė, jėga
veritas, ātis *f* teisybė, tiesa
claritas, ātis *f* aiškumas
terror, ōris *m* baimė, siaubas
clades, is *f* pralaimėjimas
credo, credidi, creditum *3* tikėti, manyti
inānis, e tuščias

B

1. Nieko nėra tiek sunkaus (= niekas yra tiek sunkus), ko (= kad to) nenugalėtų žmogaus protas. 2. Toks buvo Scipiono rimtumas, kad jį lengvai pripažintum (= dico *3)* romėnų tautos vadu. 3. Tokia buvo kareivių drąsa, kad priešai neatsilaikė (= pasitraukė).

rimtumas **gravitas, ātis** *f* pasitraukti **cedo, cessi, cessum** *3*

II. Iš antrųjų (b) sakinių sudarykite šalutinius ut consecutīvum sakinius, įterpę į pirmuosius (a) sakinius žodžius *adeo* (iki tokio laipsnio), *tam* (tiek), *tantus* (toks didelis):

1. a) Gallus quidam audax erat;
   b) barbam Papirii senatōris permulsit (paglostė).
2. a) Senatōres Gallos contemnēbant;
   b) in urbe mansērunt (pasiliko).
3. a) Dentātus fortis miles fuit;
   b) Romānus Achilles appellabātur.

4. a) Subito timor exercitum occupāvit;
   b) omnium animos perturbāvit.

B. Sąlygos sakiniai

§ 100

Sąlygos sakiniuose s ą l y g a reiškiama šalutiniu sakiniu (vad. *protasis)* su jungtukais **si** — jei, **nisi** — jei ne, o i š v a d a reiškiama pagrindiniu sakiniu (vad. *apodosis).*

Sąlygos sakinių yra dvi rūšys:

1. **casus reālis** (si reāle),
2. **casus irreālis** (si irreāle).

1. Jei turima galvoje vien tik sąlygos ir išvados s a n t y k i o t i k r u m a s („realumas" — casus **reālis),** atseit, jei iš tokios, būtent, sąlygos eina tokia, o ne kitokia išvada (pvz.: duodu, jei turiu; jei neturiu, neduodu), tada ir protasis ir apodosis reiškiami **indikatyvu:**

Si hoc dicis, erras — jei tai sakai, klysti. (Ar tikrovėje dabar sakai, ar nesakai, nesvarbu: svarbu tik sąlygos ir išvados s a n t y k i o t i k r u m a s).

2. Jei turima galvoje n e v i e n t i k sąlygos ir išvados santykio tikrumas, bet kreipiamas dėmesys ir į tai, kad to, apie ką kalbama sąlygos sakiniuose, tikrovėje nėra ar nebuvo (casus **irreālis),** tada ir protasis ir apodosis reiškiami **konjunktyvu.** Taigi šiuo atveju abejuose sąlygos sakiniuose būna:

a) **praesens (perfectum) coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje nėra, bet g a l ė t ų b ū t i;
b) **imperfectum coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje n ė r a;
c) **plusquamperfectum coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje n e b u v o:

Si hoc dicas (dixeris), **erres** (erraveris) — jei tai sakytum, klystum (tikrovėje g a l i sakyti, taigi g a l i ir klysti).

Si hoc diceres, errāres — jei tai sakytum, klystum (bet tikrovėje nesakai, taigi ir neklysti).

Si hoc dixisses, erravisses — jei tai būtum sakęs, būtum klydęs (bet tikrovėje nesakei, taigi ir neklydai).

3. Jei sąlygos sakinys eina po veiksmažodžių, kurie reikalauja *accusatīvus cum infinitīvo,* tai a p o d o s y j e, kur buvo *imperfec-*

tum coni., vartojamas infinitīvus **-ūrum esse**, o kur buvo *plusquamperfectum coni.* — infinitīvus **-ūrum fuisse:**

Puto te, si id diceres, **erratūrum esse** — aš manau, kad tu klystum, jei taip sakytum.

Puto te, si id dixisses, **erratūrum fuisse.**

4. Jei sąlygos sakinys su *plusquamperfectum coni.* priklauso nuo **ut, ne, quin,** arba jei pats sąlygos sakinys išreiškia t i e s i o g i n į klausimą, tai a p o d o s y j e vietoje *plusqpf. coni.* vartojama forma **-ūrus fuerim** arba **-ūrus fuissem:**

Non dubito, **quin** si id dixisses, **erratūrus fueris.**

Quaerēbam, **num** si id dixisses, **erratūrus fuisses.**

5. **Nisi** — „jei ne" neigia v i s o sakinio mintį, pvz.: iucunde vivi non potest, **nisi** cum virtūte vivitur — negalima smagiai gyventi, jeigu gyvenama nedorai.

Si non — „jei ne" neigia v i e n ą žodį arba sakinio d a l į, pvz.: ferrum si exerceas, conteritur, **si non** exerceas, rubīgo interficit — jei geležį vartoji (vartotum), dyla, jei nevartoji (nevartotum) rūdis naikina.

47 p r a t i m a s

I. Išasmenuokite:

1. Si habeo, do (si habes, das...)
2. Si habēbo, dabo (si habēbis, dabis...)
3. Si habeam, dem (si habeas, des...)
4. Si habuerim, dederim (si habueris, dederis...)
5. Si habērem, darem (si habēres, dares...)
6. Si habuissem, dedissem (si habuisses, dedisses...)

II. Išverskite:

A

1. Si te rogavero aliquid, nonne respondēbis? *Cic.* 2. Plures cecidissent, ni (= nisi) nox proelio intervenisset. *Liv.* 3. Si omnes, qui reipublicae consulunt, cari nobis esse debent, certe imprīmis imperatōres (vadai), quorum consiliis, virtūte, periculis retinēmus et nostram salūtem et reipublicae dignitātem. *Cic.* 4. Si hoc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine civium Romanōrum, non apud senatōres, non in foro populi Romāni, de tot et tam acerbis suppliciis civium Romanōrum, tamen animos etiam barbarōrum hominum permovērem. *Cic.*

cado, cecidi, casum *3* kristi; žūti
intervenio, vēni, ventum *4* pasirodyti; trukdyti
imprīmis pirmiausia, ypatingai
retineo, tinui, tentum *2* palaikyti
dignitas, ātis *f* vertė, garbė
hic čia
forum, i *n* aikštė, forumas
tot tiek, tiek daug
tam taip, tiek
acerbus, a, um rūgštus; žiaurus
supplicium, ii *n* bausmė
barbarus, a, um laukinis
permoveo, mōvi, mōtum *2* sujudinti; sujaudinti

B

1. Jei mokinės gražiai papuoš savo klasę, mokytojai jas pagirs. 2. Jeigu vadas būtų žinojęs, kiek raitelių turi priešas, nebūtų pradėjęs mūšio. 3. Jei atneštum man gražią knygą, būčiau labai dėkingas (= padėkočiau). 4. Jei nebūtų buvę išgriauta daug senovinių tautų miestų, nebūtų buvę sunaikinta tiek daug žmogaus proto kūrinių.

pradėti mūšį **proelium committere**
dėkoti **gratias agere** (labai dėkoti — **maximas gratias a.**)
senovinis **antīquus, a, um**
protas **mens, mentis** *f*
kūrinys **opus, operis** *n*

DAŽNIAU VARTOJAMIEJI JUNGTUKAI SU INDIKATYVU

§ 101

1. **cum** temporāle kai
2. **ut, ut primum**
3. **ubi, ubi primum**
} kai tik
4. **postquam** po to kai
5. **dum** a) kai, b) kol
6. **quod**
7. **quia**
8. **quoniam**
} nes, kadangi
9. **quamquam** nors

1. Tùm tua rés agitúr, pariés *cum* próximus árdet — reikalas tave liečia tada, kai kaimyno namas dega.

2. Pompeius, *ut* equitātum suum pulsum vidit, acie excessit — Pompėjus, pamatęs savo raitelius išblaškytus, pasitraukė iš kovos lauko.

3. *Ubi* id cognovero, tibi scribam — kai tik apie tai sužinosiu, tau parašysiu.

4. Caesar, *postquam* Germanos vicit, ripas Rheni ponte iunxit — Cezaris, nugalėjęs germanus, tiltu sujungė Reino krantus.

5. a) Alexander, *dum* inter primōres pugnat, sagitta ictus est — Aleksandras, besikaudamas pirmose eilėse, buvo strėle sužeistas.

b) *Dum* spirāmus, sperāmus — kol kvėpuojame, vilties nenustojame.

Pastaba. Jungtukas **dum** (dummodo) prasme „kad tik" arba prasme „kol" su t i k s l o atspalviu vartojamas su konjunktyvu: oderint, dum *metuant* — tegu neapkenčia, kad tik bijotų; paulum requiescam, dum se calor *frangat* — truputį pasilsėsiu, kol praeis kaitra.

6. Dolēbam, *quod* socium gloriōsi labōris amiseram — liūdėjau, nes buvau netekęs garbingo darbo talkininko.

Pastaba. Prie **quod** (causāle) pasitaiko ir konjunktyvas. Tatai būna tais atvejais, kai autorius nori pabrėžti, jog priežastis pareiškiama kaip pagrind. sakinio v e i k s n i o nuomonė (s u b j e k t y v i priežastis), o ne paties autoriaus nuomonė; pvz.: 1) noctu ambulābat Themistocles, quod somnum capere non posset (coni. imperf. parodo, kad priežastis pareiškiama, kaip pagr. sakinio veiksnio, Temistoklio, nuomonė, atseit — s u b j e k t y v i priežastis); 2) noctu ambulābat Themistocles, quod somnum capere non poterat (indicatīvus parodo, kad priežastis reiškiama, kaip autoriaus, sakytojo nuomonė, atseit — o b j e k t y v i priežastis).

7—8. *Quoniam* iam nox est, in tecta vestra discedite — kadangi jau naktis, skirstykitės į savo namus.

9. Ubii paulo, *quamquam* sunt eiusdem generis, sunt ceteris Germānis humaniōres *(Caes.)* — nors ubijai yra tos pačios padermės, vis dėlto yra kiek žmoniškesni už kitus germanus.

GERUNDIUM. GERUNDIVUM

§ 102

1. *Gerundium* (gerundijus) yra veiksmažodinis (2-sios linksn.) daiktavardis, turįs tik keturis vienaskaitos linksnius (**be** vardininko; jo vietoje būna infinitīvus praes. act.):

N.	(laudāre)	(dēlēre)	(legere)	(audīre)
G.	lauda-ndī	dēle-ndī	leg-endī	audi-endī
D.	lauda-ndō	dēle-ndō	leg-endō	audi-endō
Ac.	lauda-ndum	dēle-ndum	leg-endum	audi-endum
A.	lauda-ndō	dēle-ndō	leg-endō	audi-endō

2. Gerundijaus ypatybės: a) jis valdo tokį pat linksnį, kaip ir veiksmažodis, iš kurio jis yra padarytas; b) jis, kaip ir veiksmažodis, pažymimas prieveiksmiu (ne būdvardžiu):

a) neque **arma** capiendi spatium datum est — nebuvo laiko griebtis ginklų;
b) occasio **bene** studendi — proga gerai mokytis.

3. Į lietuvių kalbą gerundijus verčiamas: a) veiksmažodiniu daiktavardžiu, b) bendratimi, c) pusdalyviu (padalyviu):

a) ars legendi — s k a i t y m o menas;
b) aptus ad legendum — tinkamas s k a i t y t i;
c) discimus legendo — mokomės s k a i t y d a m i.

4. Jei prie gerundijaus yra papildinys galininko linksnyje, tai gerundijus paprastai paverčiamas reikiamybės dalyviu — gerundyvu *(papildinio galininkas virsta gerundijaus linksniu, o patsai gerundijus, tapdamas gerundyvu, derinamas su buv. papildiniu);* pvz.:

a) { (occasio capiendi urbem) / occasio urbis capiendae } b) { (locus condendo (dat.) oppidum) / locus oppido condendo }

c) { (ad petendum pacem) / ad pacem petendam } d) { (in eligendo amīcos) / in amīcis eligendis. }

48 p r a t i m a s

Išverskite:

A

1. Ars dicendi. 2. Ars administrandae reipublicae (paverskite gerundijaus pasakymu). 3. Dicere dicendo discimus, scribere scribendo. 4. Dux diem dixit castris oppugnandis (paverskite gerundijaus pasakymu). 5. Caesar oppidum expugnāvit et ad diripiendum militibus concessit. *Caes.* 6. Legendi semper occasio est, audiendi non semper. *Plin.*

administro *1* valdyti, vadovauti
oppugno *1* pulti, šturmuoti
diripio, ripui, reptum *3* išgrobti, plėšti
concēdo, cessi, cessum *3* sutikti, leisti
occasio, ōnis *f* proga

B

1. Mokiniai mokosi skaitydami ir rašydami. 2. Ši knyga tinka skaityti visiems. 3. Centurionai parinko patogią vietą stovyklai pastatyti. 4. Yra laikas ir dirbti ir žaisti. 5. Žmonės yra linkę ne tik mokytis, bet ir mokyti.

centurionas **centurio, ōnis** *m*
statyti stovyklą **castra ponere**
linkęs **pronus ad**
ne tik... bet ir **non solum... sed etiam**

CONIUGATIO PERIPHRASTICA

§ 103

Būsimojo laiko dalyviai *(part. fut. act.* ir *part. fut. pass.* arba *gerundīvum)* dažniausiai vartojami su veiksmažodžio *esse* formomis. Toks junginys vadinamas **coniugatio periphrastica** (aprašomasis asmenavimas) **actīva** ir **passīva.** To junginio formų pavadinimai yra nustatyti pagal būs. dalyvio rūšį ir pagal veiksmažodžio *esse* formų laiką bei nuosaką, pvz.:

laudatūrus, a, um *sum* — coniugatiōnis periphrasticae **actīvae** *praesens* indicatīvi
laudatūrus, a, um *sim* — coniugatiōnis periphrasticae **actīvae** *praesens* coniunctīvi *etc.*
laudandus, a, um *eram* — coniugatiōnis periphrasticae **passīvae** *imperfectum* indicatīvi
laudandus, a, um *essem*— coniugatiōnis periphrasticae **passīvae** *imperfectum* coniunctīvi *etc.*

Coniugatio periphrastica *actīva* išreiškia ketinimą, pasiryžimą, o con. per. *passīva* — reikalingumą:
laudatūrus sum — ketinu girti;
laudandus sum — mane reikia girti, esu girtinas.

Pastaba. Prie con. per. *passīva* veikiančiojo asmens pavadinimas reiškiamas datyvu (o ne abl. auctōris), pvz.: liber **mihi** legendus est (bet: liber a me legitur).

49 pratimas

Išverskite:

1. Iniuriam qui factūrus est, iam facit. *Sen.* 2. Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profutūrum? *Cic.* 3. Dum deliberāmus, quando incipiendum sit, incipere iam serum est. *Quint.* 4. Non omnis error stultitia est dicenda. *Cic.* 5. Legendi poētae, cognoscendae historiae, omnium bonārum artium doctōres atque scriptōres legendi, laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi. Disputandum de omni re in contrarias partes. Perdiscendum ius civile, cognoscendae leges, percipienda omnis antiquitas. *Cic.* 6. Deliberandum est saepe, statuendum est semel. *Syr.*

mortem oppetere mirti
delibero *1* svarstyti, galvoti
quando kada
serus, a, um vėlus; pavėluotas
stultitia, ae *f* kvailumas
ars, artis *f* menas, mokslas
doctor, ōris *m* mokytojas
interpretor *1* aiškinti
corrigo, rexi, rectum *3* taisyti
vitupero *1* smerkti, peikti
refello, felli,— 3 atmesti, paneigti
contrarius, a, um priešingas
perdisco, didici, — 3 rimtai mokytis
civīlis, e pilietinis
percipio, cēpi, ceptum *3* suvokti
antiquitas, ātis *f* senovė
statuo, ui, ūtum *3* statyti; nutarti

SUPINUM

(Siekinys)

§ 104

1. Du supinai (siekiniai) yra veiksmažodinių 4-sios linksniuotės daiktavardžių liekanos:

supīnum I — *accusatīvus sing.*: laudātum;
supīnum II — senoviškas *dat. sing.*: laudātu.

2. Supīnum I vartojamas po slinkties veiksmažodžių (eo, venio, mitto *etc.*), reiškiant **siekimą** bei **tikslą.**

Supīnum I, kaip ir gerundijus, *valdo veiksmažodžio linksnį:*

pacem petere — prašyti taikos;
pacem petītum — prašytų taikos.

Lietuvių kalboje siekinys dabar mažai bevartojamas; jo vietoje vartojama bendratis; taigi, vietoje „jis eina medžiotų“ paprastai sakoma „jis eina medžioti“. Ir lotyniškas siekinys-supīnum gali būti pakeičiamas kitokiais pasakymais, pvz.:

Belgae legatos misērunt pacem *petītum.*

1. „ „ „ ut (qui) pacem peterent.
2. „ „ „ pacis petendae causa.
3. „ „ „ ad pacem petendam.
4. „ „ „ pacem petitūros (pas Livijų).

3. Supīnum II n e v a l d o veiksmažodžio linksnio ir yra vartojamas tik keliais atvejais (po kai kurių būdvardžių ir vieno kito daiktavardžio):

res facilis **cognitu** — dalykas lengvas pažinti;
hoc nefas est **dictu** — neleistina tai sakyti;
horribile **audītu** — baisu klausyti.

Supīnum II, kaip ir supīnum I, gali būti pakeičiamas kitokiais pasakymais; pvz., sakinys „res est facilis cognitu“ gali būti pakeistas šitokiais pasakymais:

1. Res est facilis ad cognoscendum.
2. Facile est rem cognoscere.
3. Res facile cognoscitur.
4. Rei cognitio facilis est.

50 p r a t i m a s

Išverskite:

1. Lacedaemonii Agesilāum bellātum misērunt in Asiam. 2. Hannibal patriam defensum revocātus est. *Nep.* 3. Haec etiam audītu acerba sunt. *Cic.* 4. Agesilāus magna praeda militibus locupletātis, Ephesum hiemātum exercitum reduxit. *Nep.* 5. Quo brevior, eo cognitu facilior narratio est. *Cic.* 6. Forsitan hoc, quod dictūrus sum, mirabile audītu esse videātur, sed certe id dicam, quod sentio. *Cic.*

bello *1* kovoti
revoco *1* atšaukti
praeda, ae *f* grobis
locuplēto *1* praturtinti
hiemo *1* žiemoti
redūco, xi, ctum *3* atgal vesti

facilis, e lengvas
naratio, ōnis *f* pasakojimas
forsitan gal būt
mirabilis, e nuostabus, stebėtinas
sentio, sensi, sensum *4* jausti

VEIKSMAŽODŽIO FORMŲ PADARYMO APŽVALGA

Bendros pastabos

§ 105

I. Veiksmažodžio kategorijos ir formos. Visos lotyniško veiksmažodžio formos skirstomos į dvi grupes:

a) **asmenines** veiksmažodžio formas, sudarančias vad. **verbum finītum**[1] kategoriją;
b) **vardines** veiksmažodžio formas, sudarančias vad. **verbum infinītum**[2] kategoriją.

Verbum finītum charakterizuojamas asmens požymio buvimu, būtent, veiksmažodžio reiškiamo veiksmo nukreipimu a) į sakantį asmenį (1-ojo asmens forma), b) į asmenį, kuriam sakoma (2-ojo asmens forma) ir c) į bet kurį 3-ąjį asmenį (3-ojo asmens forma).

Verbum infinītum asmens požymio neturi. Vardinės veiksmažodžio formos (verbum infinītum) yra šios:

a) *infinitīvus* (bendratis),
b) *participia* (dalyviai), kurių vienas turi atskirą pavadinimą — gerundīvum (reikiamybės dalyvis),
c) *gerundium* (veiksmažodinis 2-sios linksn. daiktavardis),
d) *supīna* (veiksmažodinio 4-sios linksniuotės daiktavardžio **dvi** izoliuotos linksnių formos).

Verbum finītum, be asmens požymio, turi dar tris požymius šių kategorijų:

a) *genus* (veiksmažodžio rūšis),
b) *modus* (veiksmažodžio nuosaka),
c) *tempus* (veiksmažodžio laikas).

Dvi šių kategorijų, būtent, rūšis ir laikas, yra būdingos ir vardinėms veiksmažodžio formoms (verbum infinītum). Todėl, pvz., veiksmažodinis daiktavardis — *gerundium,* turėdamas veiksmažodžio rūšies kategoriją, valdo veiksmažodžio linksnį, o *participium* ir *infinitīvus* esti visų trijų laikų.

II. Vardinės veiksmažodžio formos (verbum infinītum):

1. **Infinitīvus** — 6 formos (praesentis, perfecti, futūri actīvi ir praesentis, perfecti, futūri passīvi): laudāre, laudavisse, laudatūrum esse; laudāri, laudātum esse, laudātum iri.

[1] apibrėžtas, pažymėtas veiksmažodis
[2] neapibrėžtas, nenusakytas veiksmažodis

2. **Participia** — 4 formos (du veikiamieji ir du neveikiamieji dalyviai (participium praesentis actīvi, participium futūri actīvi; participium perfecti passīvi, participium futūri passīvi (šis pastarasis dažniau vadinamas gerundīvum): laudans, laudatūrus; laudātus, laudandus.
3. **Gerundium** — 4 vienaskaitos linksniai (be vardininko, kurio vietoje imamas *infinitīvus praesentis actīvi):* laudandi, laudando, laudandum, laudando.
4. **Supīna** — 2 formos (*acc. sing.* ir sen. *dat. sing.*): laudātum, laudātu.

PAGRINDINĖS VEIKSMAŽODŽIO FORMOS

§ 106

Tuo tarpu kai lietuvių kalbos veiksmažodis teturi tris pagrindines formas (*gauna, gavo, gauti*), lotyniškas veiksmažodis tokių pagrindinių formų turi keturias:

a) **praesens indicatīvi actīvi** (laudo),
b) **perfectum indicatīvi actīvi** (laudāvi),
c) **supīnum** (laudātum),
d) **praesens infinitīvi actīvi** (laudāre).

Kadangi pirmoji ir ketvirtoji pagrindinė forma yra tos pačios praesens'o kategorijos, tai tos abi formos ir padaromos iš vieno (praesens'o) kamieno. Tokiu būdu, nors pagrindinių formų yra keturios, tačiau kamienų, iš kurių padaromos visos veiksmažodžio formos, yra trys: **praesens'o, perfekto** ir **supino;** todėl jei mes randame žodyne parašymą, pvz.: **tango, tetigi, tactum** *3,* kur vietoje ketvirtosios formos yra tiktai skaitmuo *3* (asmenuotei pažymėti), tai turime patys susidaryti 3-sios asmenuotės ketvirtąją (infinityvo) formą galūne *-ere* iš kamieno, aiškiai matomo pirmojoje pagrindinėje formoje *tang-o: tangere.*

Jei visos veiksmažodžio formos — ir asmeninės, ir vardinės — padaromos iš trijų kamienų, kyla klausimas, iš kur atsirado tie trys kamienai, ir ar nėra ko bendro tarp jų. Tie trys kamienai yra kilę iš vieno kamieno-pagrindo, kuris vienuose veiksmažodžiuose aiškiai išskiriamas, kituose — ne taip jau aiškiai. Pvz., veiksmažodžiuose *laudo, deleo, lego, audio* pirmykštis kamienas-pagrindas maža kuo skiriasi nuo perfekto ir supino kamienų, o su praesens'o kamienu jis sutampa. Iš tikrųjų, paimkime tų veiksmažodžių tris pagrindinių formų kamienus, kuriems rasti, kaip jau buvo minėta (žr. § 34), reikia:

a) praesens'o kamienui — atmesti infinityvo galūnę -re (3-oje asmenuotėje — -ere),

b) perfekto kamienui — atmesti perfekto 1-ojo asmens galūnę -i,
c) supino kamienui — atmesti supino galūnę -um. Tokiu būdu gauname:

laudā-	laudāv-	laudāt-
delē-	delēv-	delēt-
leg-	lēg-	lēct-
audī-	audīv-	audīt-

Įsižiūrėję į tuos kamienus, matome, kad:

a) perfekto kamienas padaromas iš praesens'o kamieno, kuris čia eina ir kamienu-pagrindu, pridedant prie jo formantą **v**, o 3-oje asmenuotėje to **v** nepridedant, tik pailginant kamieno-pagrindo balsį (lēg);

b) supino kamienas padaromas taip pat iš kamieno-pagrindo, pridedant prie jo formantą **t** (kartais, kaip, pvz., čia, pailginant kamieno-pagrindo balsį: lēct).

Tačiau toli gražu ne visų veiksmažodžių perfekto ir supino kamienai padaromi iš kamieno-pagrindo šitokiu paprastu būdu. Jeigu perfekto kamienui padaryti vartojamas formantas **v** po kamiengalio balsių a, e, i (lauda-v, dele-v, audi-v), tai esant priebalsiniam kamiengaliui, perfekto kamienas padaromas iš kamieno-pagrindo:

1) nieko nepridedant; pvz., *perf.* **vert-i,** kur perfekto kamienas *vert-* nė kiek nesiskiria nuo kamieno-pagrindo *vert-* (verto, verti, versum, vertere — kreipti, versti);

2) nieko nepridedant, bet pailginant kamieno-pagrindo balsį: **lēg-i** (lego, lēgi, lēctum, legere);

3) pridedant formantą **u** (= v po balsinio kamiengalio): **strep-u-i** (strepo, strepui, strepitum, strepere — tarškėti); šitas **u** vartojamas ir tada, kada balsinis kamiengalis pranyksta: **mon-u-i** (vietoje *mone-vi*; moneo, monui, monitum, monēre — priminti, skatinti);

4) keičiant praesens'o kamieno balsį: **frēg-i** (frango, fregi, fractum, frangere — laužti); **cēp-i** (capio, cepi, captum, capere);

5) pridedant formantą s: **carp-s-i** (carpo, carpsi, carptum, carpere — raškyti, plg. mūsų „kirpti");

6) reduplikacijos (pakartojimo) pagalba:

a) reduplikuojant (pakartojant) pirmąjį kamieno-pagrindo skiemenį: **po-posc-i** (posco, poposci, poscere — reikalauti); **cu-curr-i** (curro, cucurri, cursum, currere — bėgti);

b) reduplikuojant pirmąjį kamieno-pagrindo priebalsį, įterpiant garsą **e** ir pakeičiant praesens'o kamieno balsį: **te-tig-i** (tango, tetigi, tactum, tangere); **pe-pig-i** (pango, pepigi, pactum, pangere — įkalti, sutvirtinti);

c) keičiant kamiengalį ir pridedant reduplikuotą kamieno priebalsį: **de-d-i** (iš kamieno **da-**: do, dedi, datum, dare; kiek panašų reiškinį galime stebėti ir lietuvių kalboje: da-vė — duod-u).

Taip pat ir supino kamienas padaromas iš kamieno-pagrindo, ne visuomet vien pridedant formantą **t**, kaip laudat-, delet-, lect-, audit-. Kartais supino kamieną padarant:

a) prieš formantą **t** atsiranda balsis **i** (kamiengaliui pranykus): **mon-i-t-** (moneo, monui, monitum, monēre), **dom-i-t-** (domo, domui, domitum, domāre — ramdyti);

b) vietoje formanto **t** būna **s: cae-s-** (caedo, cecīdi, caesum, caedere — kirsti); **divi-s-** (divido, divīsi, divīsum, dividere — dalyti); šito **s** atsiradimas aiškinamas taip: susidūrus dviem dantiniams priebalsiams gaunamas junginys

ss, kuris paskui suprastinamas į vieną **s**: cae**d-tum** > caes**sum** > ca**es**um; divi**dtum** > divi**ss**um > divi**s**um ir pan. (suprastinimas dviejų ss į vieną pastebimas ir kitais atvejais, pvz.: iš kamieno *ped-* darant sigmatišką vardininką gaunama *ped-s,* po asimiliacijos — *pess,* po suprastinimo — *pes*).

Pastaba. Supino formantas **s**, atsiradęs dėl fonetinių pakitimų (dt>ss>s), analogijos dėka jungiamas ir su kitais, ne dantinių kamiengalių kamienais: **fix-um** (iš *fig-s-um;* figo, fixi, fixum, figere — prikalti), **ter-s-um** (tergeo, tersi, tersum, tergēre — trinti).

PRAESENS'O KAMIENAS

§ 107

Jei perfekto ir supino kamienams padaryti iš kamieno-pagrindo yra reikalingi tam tikri formantai, tai praesens'o kamienui padaryti tokių formantų nepastebime. Praesens'o kamienu eina arba pats kamienas-pagrindas, arba kamienas-pagrindas su nežymiais pakitimais. Štai keli pavyzdžiai kamieno-pagrindo pakitimų, charakterizuojančių praesens'o kamieną:

a) praesens'o kamienas padaromas iš kamieno-pagrindo nosinio garso (**n** arba **m**) pagalba, kuris įterpiamas į kamieną-pagrindą: **ta-n-g-o** (kam. pagr. *tag-*): tango, tetigi, tactum, tangere — liesti; **ru-m-p-o** (kam. pagr. *rup-*): rumpo, rupi, ruptum, rumpere — laužti (plg. mūsų „gau-n-a, gavo, gauti");

b) praesens'o kamienas padaromas iš kamieno-pagrindo reduplikacijos pagalba: **gi-gn-o** (kam. pagr. *g(e)n-*): gigno, genui, genitum, gignere — gimdyti;

c) praesens'o kamienas gaunamas, pridedant balsį **i** prie kamieno-pagrindo: **cap-i-o** (capio, cepi, captum, capere; prieš trumpąjį **e** tas **i** pranyksta: *capere*);

d) praesens'o kamienas padaromas, įterpiant junginį **-esc-** (veiksmo pradžiai pažymėti): **sen-esc-o** (senesco, senui, senescere — senti);

e) veiksmažodžio esse praesens'o kamienas **es,** išlikęs infinityvo formoje, indikatyvo esamajame laike prieš **u** būna redukuoto (sumažinto) laipsnio: **s-u-m** (iš *es-m,* plg. sen. rusų есмь), **s-u-mus, s-u-nt.**

VEIKSMAŽODŽIO FORMŲ PADARYMAS IŠ PAGRINDINIŲ FORMŲ

§ 108

A. Praesens'o kamienas

Pats praesens'o kamienas eina *imperatīvi praesentis* 2-jo *sing.* asmens forma: lauda, dele, audi, es. Trečiojoje asmenuotėje praesens'o kamienas eina imperatyvo forma tik 4-ių veiksmažodžių: dic, duc, fac, fer; kituose tos asmenuotės veiksmažodžiuose prie praesens'o kamieno pridedamas balsis **e** imperatyvo formai sudaryti: leg-e, scrib-e, tang-e. (Lietuvių kalboje liepiamosios nuosakos formantu eina garsas **k,** po kurio gali būti balsis **i**: būk — būki, eik — eiki; šis garsas **i** privalomas daugiskaitai: eik-i-te, būk-i-te; tokį pat **i** (jungiamasis balsis) randame ir lotynų kalboje: leg-i-te — skaityk-i-te).

Iš **praesens'o** kamieno padaromos šios formos:

Verbum finītum:

1. **Praesens** — 4 formos: 2 indicatīvi (actīvi ir passīvi): laudo (iš lauda-o), laudor; tango, tangor; 2 coniunctīvi (actīvi ir passīvi): laudem, lauder; tangam, tangar.
2. **Imperfectum** — 4 formos: 2 indicatīvi (actīvi ir passīvi): laudā-ba-m, laudā-ba-r; tang-ēba-m, tang-ēba-r; 2 coniunctīvi (actīvi ir passīvi) su formantu **re**: laudā-re-m, laudā-re-r; tang-e-re-m, tang-e-re-r.
3. **Futūrum I** — 2 formos — 1 actīvi ir 1 passīvi: laudā-bo, laudā-b-or; tang-a-m, tang-e-s...; tang-a-r, tang-ē-ris.
4. **Imperatīvus futūri:** laudā-to, tang-i-to.

Verbum infinītum:

1. **Infinitīvus praesentis** — 2 formos — 1 actīvi ir 1 passīvi: laudā-re, laudā-ri; tang-e-re, tang-i.
2. **Participium praesentis actīvi:** lauda-ns, lauda-nt-is; tang-e-ns, tang-e-nt-is.
3. **Participium futūri passīvi (gerundīvum):** lauda-nd-us, tang-e-nd-us.
4. **Gerundium:** lauda-nd-i, tang-e-nd-i.

B. Perfekto kamienas

Visos iš šio kamieno padaromos formos yra veikiamosios rūšies:

Verbum finītum:

1. **Perfectum actīvi** — 2 formos — 1 indicatīvi ir 1 coniunctīvi: laudāv-i, tetig-i; laudav-eri-m, tetig-erim.
2. **Plusquamperfectum actīvi** — 2 formos — 1 indicatīvi ir 1 coniunctīvi: laudav-era-m, tetig-era-m; laudav-isse-m, tetig-isse-m.
3. **Futūrum II actīvi:** laudav-ero, tetig-ero.

Verbum infinītum:

Infinitīvus perfecti actīvi: laudav-isse, tetig-isse.

C. Supino kamienas

Verbum infinītum:

1. **Supīnum I:** laudāt-um, tact-um.
2. **Infinitīvus futūri passīvi:** laudātum iri, tactum iri.
3. **Supīnum II:** laudāt-u, tact-u.
4. **Participium perfecti passīvi:** laudāt-us, a, um; tact-us, a, um.
5. **Infinitīvus perfecti passīvi:** laudātum, am, um esse; tactum, am, um esse.
6. **Participium futūri actīvi:** laudat-ūr-us, a, um; tact-ūr-us, a, um; šio būsimojo veikiamojo dalyvio formantas yra -ur-, atsiradęs iš -us- (rotacizmas), kuriame garsas **s** yra tas pat kaip ir lietuvių kalboje (jis čia eina būsimojo laiko formantu: bū-s-iu, ei-s-iu; bū-s-iąs, ei-s-iąs).
7. **Infinitīvus futūri actīvi:** laudatūrum, am, um esse; tactūrum, am, um esse.

Verbum finītum:

Iš supino kamieno gautas būtasis neveikiamasis dalyvis (participium perfecti passīvi), sudėtas su veiksmažodžio **sum** formomis, duoda šias verbi finīti formas:

1. **Perfectum passīvi** — 2 formas — 1 indicatīvi ir 1 coniunctīvi: laudātus, a, um sum; laudātus, a, um, sim; tactus a, um sum; tactus, a, um sim.
2. **Plusquamperfectum passīvi** — 2 formas — 1 indicatīvi ir 1 coniunctīvi: laudātus, a, um eram; laudātus, a, um essem; tactus, a, um eram; tactus, a, um essem.
3. **Futūrum II passīvi:** laudātus, a, um ero; tactus, a, um ero.

§ 109

IŠVESTINĖMS (IŠ PAGRINDINIŲ) FORMOMS DARYTI FORMANTŲ SĄRAŠAS

Formos pavadinimas	Formantas	Pastabos
Verbum finītum		
1. Praesens coniunctīvi	**-ā-**	II, III, IV asmenuotėse; pirmojoje asm. formanto nėra, tik kamiengalio balsis **ā** pakeičiamas balsiu **ē**
2. Imperfectum indicatīvi	**-bā-**	III ir IV asmenuotėse prieš -bā- yra **ē** ilgasis (-ēbā-)
3. Imperfectum coniunctīvi	**-rē-**	
4. Futūrum I	1) **-b-** 2) **-ē-**	I—II asmenuot. -b-, III—IV asmenuot. -ē-, kurį 1 sing. asmenyje atstoja **-a-**
5. Perfectum coni. actīvi	**-eri-**	
6. Futūrum II actīvi	**-eri-**	1 sing. asm. be galūnės -i: **-er-o**
7. Plusquamperf. ind. act.	**-erā-**	
8. Plusquamperf. coni. act.	**-issē-**	
Verbum infinītum		
9. Participium praesentis actīvi	**-nt-**	lauda-ns iš lauda-nt-s (dantinis t prieš s pranyksta, kaip ir liet. k.: einąs iš eina-**nt**-s)
10. Gerundīvum ir gerundium	**-nd-**	
11. Participium futūri act.	**-ūr-**	iš pirmykščio -ūs-

IŠVESTINIŲ VEIKSMAŽODŽIO FORMŲ PADARYMO APŽVALGA

§ 110

I. Iš **praesens'o** kamieno padaromos v i s o s praesentis, imperfecti ir futūri (actīvi ir passīvi) formos; taip pat — gerundium ir gerundīvum.

II. Iš **perfekto** kamieno padaromos perfecti, plusquamperfecti ir futūri II a c t ī v i formos.

III. Iš **supino** kamieno padaroma: a) perfecti, plusquamperfecti ir futūri II p a s s ī v i formos (pridedant veiksmažodžio e s s e formas); b) participium futūri actīvi; c) infinitīvus futūri actīvi ir futūri passīvi.

IŠVESTINIŲ VEIKSMAŽODŽIO FORMŲ IŠ TRIJŲ KAMIENŲ PADARYMO LENTELĖ

§ 111

Žr. pridėtą lentelę.

VERBA ANOMALA

§ 112

Verba anomala (netaisyklingieji veiksmažodžiai) yra šie:

1) **sum, fui, esse** (ir *composita*) būti (žr. §§ 78, 80, 81)
2) **fero, tuli, latum, ferre** (ir *composita*) nešti
3) **volo, volui, velle** norėti
   nolo, nolui, nolle nenorėti
   malo, malui, malle labiau norėti
4) **eo, ii, itum, ire** (ir *composita*) eiti
5) **fio, factus sum, fieri** (ir *composita*) darytis, tapti.

Visų *verba anomala* netaisyklingumas liečia vien praesens'o sistemą; formos iš perfekto ir supino kamienų asmenuojamos taisyklingai.

§ 113

Fero, tuli, latum, ferre nešti

Šio 3-sios asmenuotės veiksmažodžio kai kurios formos iš esamojo laiko kamieno padaromos **be** jungiamųjų balsių, pvz., fer-s, fer-t, fer-tis.

Actīvum			Passīvum	
Praes. ind.	Inf. praes.	Imperat.	Praes. ind.	Inf. praes.
ferō	**ferre**	*Pr.* **fer**	feror	**ferrī**
fers		**ferte**	**ferris**	
fert	*Impf. coni.*	*Fut.* **fertō**	**fertur**	*Impf. coni.*
ferimus	ferrem	**fertō**	ferimur	**ferrer**
fertis	ferrēs	**fertōte**	feriminī	ferrēris
ferunt	*etc.*	feruntō	feruntur	*etc.*

Kitos formos daromos taisyklingai (su jungiamaisiais balsiais).

Composita veiksmažodžio **ferre**

af-fero, at-tuli, al-lātum, af-ferre atnešti
au-fero, abs-tuli, ab-lātum, au-ferre nunešti
con-fero, con-tuli, col-lātum, con-ferre sunešti, sulyginti
de-fero, de-tuli, de-lātum, de-ferre žemyn nešti, gabenti; pranešti
dif-fero, dis-tuli, di-lātum, dif-ferre, atidėti, nukelti
dif-fero, — — dif-ferre skirtis, panašiam nebūti
ef-fero, ex-tuli, e-lātum, ef-ferre išnešti
in-fero, in-tuli, il-lātum, in-ferre įnešti
of-fero, ob-tuli, ob-lātum, of-ferre siūlyti
per-fero, per-tuli, per-lātum, per-ferre pernešti; pakęsti, pakelti
prae-fero, prae-tuli, prae-lātum, prae-ferre geriau mėgti, bevelyti
re-fero, ret-tuli, re-lātum, re-ferre parnešti; pranešti
trans-fero, trans-tuli, trans-lātum, trans-ferre pernešti

51 pratimas

I. Parašykite veiksmažodžio *ferre* tris asmenavimo lenteles:

1) likusių (be duotų § 113) formų, išvedamų iš praesens'o kam.;
2) formų, išvedamų iš perfekto kamieno;
3) formų, išvedamų iš supino kamieno.

II. Išasmenuokite:

1) non feram, non patiar, non sinam (visos formos — fut. I, sino *3* leisti), *Cic.;*
2) relāta refero;
3) in silvam ligna (malkos) tuleram.

III. Išverskite:

A

1. Sua quisque facta ad caelum fert. *Sall.* 2. Omnes arbores, quo magis senescunt, eo maturius ferunt fructus. *Plin.* 3. Mercurium Galli omnium inventōrem artium ferunt, viārum atque itinerum ducem. *Caes.* 4. Dies affert vel hora potius, nisi provīsum est, magnas saepe clades. *Cic.* 5. In India ei, qui sapientes habentur, nudi aetātem agunt et Caucasi nives hiemalemque vim perferunt sine dolōre. *Cic.*

senesco, senui, senescere senti
matūrus, a, um prinokęs; ankstyvas
inventor, ōris *m* išradėjas
potius labiau; geriau sakant
provideo, vīdi, vīsum *2* numatyti
nudus, a, um nuogas, neapsivilkęs
nix, nivis *f* sniegas
hiemālis, e (hiems) žiemos

B

1. Mano draugas atnešė man labai gražią knygą. 2. Brolis, atnešęs (postquam su *perf. ind.*) tris knygas, nuėjo į teatrą. 3. Taikos niekas mums (iš šalies) neatneš: mums patiems savo darbais reikia ją pasiekti. 4. Pakelk (perfero) ir ištverk: darbas šis tau bus naudingas ateity (išvertę šitą sakinį tokia žodžių tvarka, kaip čia parašyta, gausite hegzametrą).

pasiekti **assequor, assecūtus s., assequi**
ištverti **obdūro** *1*
ateity **olim**

§ 114

Volo, volui, velle norėti
nolo, nolui, nolle nenorėti
malo, malui, malle labiau norėti, bevelyti

Praes. ind.			Praes. coni.		
volō	nōlō	mālo	**velim**	**nōlim**	**mālim**
vīs	**nōn vīs**	**māvīs**	velīs	nōlīs	mālīs
vult	**nōn vult**	**māvult**	velit	nōlit	mālit
volumus	nōlumus	mālumus	**velīmus**	**nōlīmus**	**mālīmus**
vultis	nōn vultis	māvultis	velītis	nōlītis	mālītis
volunt	nōlunt	mālunt	velint	nōlint	mālint

Impf. ind.			Impf. coni.		
volēbam	nōlēbam	mālēbam	**vellem**	nōllem	māllem
volēbās *etc.*	nōlēbās	mālēbās	vellēs	nōllēs	māllēs
Futūrum I			Imperatīvus		
volam	nōlam	mālam	*Praes.*	**nōlī, nōlītē**	
volēs *etc.*	nōlēs	mālēs	*Fut.*	**nōlītō,** nōlītōte	

1. Tik veiksmažodis *nolle* turi liepiamąją nuosaką. Formomis **noli, nolīte** su bendratimi reiškiamas draudimas: noli *tangere* — neliesk!

2. Dalyviai paprastai nevartojami (norįs — *cupiens,* nenorįs — *invītus;* pvz., invītus hoc feci — padariau tai nenorėdamas).

3. Iš perfekto kamieno išvedamos formos asmenuojamos taisyklingai.

52 pratimas

I. Parašykite veiksmažodžių *velle, nolle, malle* asmenavimo lenteles iš perfekto kamieno.

II. Išverskite:

A

1. Fere libenter homines id, quod volunt, credunt. *Caes.* 2. Nihil est difficile volenti. *Erasm.* 3. Hispāni bellum, quam otium, malunt: si extraneus deest, domi hostem quaerunt. *Iust.* 4. Cato esse, quam videri, bonus malēbat. *Sall.* 5. Sulla primus e patriciis Corneliis igni voluit cremāri. *Cic.* 6. Quam vellem Romae esses, si forte non es. *Cic.* 7. Nolo ego metui, amāri mavolo. *Plt.* 8. Verum illud verbum est, quod dici solet omnes sibi malle melius esse, quam alteri. *Ter.*

fere beveik; paprastai
otium, ii *n* poilsis; ramūs laikai
extraneus, a, um išorinis, svetimas
patricius, ii *m* patricijus
cremo *1* sudeginti
forte atsitiktinai
metuo, metui *3* bijoti, nerimauti

1. Jei norite kitų mylimi būti, patys teikite kitiems pagalbą. 2. Vienas lakedemonietis pasakė, kad atėniečiai žiną, kas (plur.) yra teisinga, bet nenorį to daryti. 3. Temistoklis paklaustas, ar (utrum) labiau norėtų būti Achilu, ar (an) Homeru, atsakė: „Pasakyk man pats pirmiau, ar verčiau nori būti per olimpines žaidynes nugalėtoju, ar šaukliu, kuris skelbia nugalėtojų vardus (= nugalėtojus). 4. Nelieskite manęs! 5. Atrodo, kad nenori grįžti namo (nom. c. inf.).

teikti **praebeo, ui, itum** *2*
vienas **quidam**
olimpinės žaidynės **Olympia, ōrum** *n*
šauklys **praeco, ōnis** *m*
skelbti **pronuntio** *1*
liesti **tango, tetigi, tactum** *3*

§ 115

Eo, ii, itum, ire eiti

Šio veiksmažodžio visos formos (išskyrus kai kurias praesens'o kamieno) padaromos iš šaknies **i.**

Praes. ind.	**eō**	īs	it	īmus	ītis	**eunt**
,, coni.	**eam**	eās	eat	eāmus	eātis	eant
Impf. ind.	**ībam**	ībās	ībat	ībāmus	ībātis	ībant
,, coni.	īrem	īrēs	īret	īrēmus	īrētis	īrent
Futūrum I	**ībō**	ībis	ībit	ībimus	ībitis	ībunt
Perf ind.	iī	**īstī**	iit	iimus	**īstis**	iērunt
,, coni.	ierim	ieris	ierit	ierimus	ieritis	ierint
Plusqpf. ind.	ieram	ierās	*etc.*			
,, coni.	īssem	īssēs	*etc.*			
Futūrum II	ierō	ieris	*etc.*			

Imperatīvus: praes. ī, īte; *fut.* ītō, ītōte, **euntō**
Infinitīvus: praes. īre; *perf.* **īsse;** *fut.* itūrum, am, um esse
Participium: praes. iēns, **euntis;** *fut.* itūrus, a, um
Gerundium: eundī; *gerundīvum:* eundum est

Passīvum vartojamas tik b e a s m e n i š k a i (vienaskaitos 3 asm.): **itur** einama, **itum est** eita, **eundum est** eitina. V i s a s *passīvum* vartojamas tik kai kurių *composita,* pvz.: **praetereor** eina pro mane, **praeterīris** eina pro tave...

Composita veiksmažodžio **ire**

ab-eo, abii, abitum, abīre nueiti, pasitraukti
ad-eo, adii, aditum, adīre prieiti; kreiptis į ką
ex-eo, exii, exitum, exīre išeiti
in-eo, inii, initum, inīre įeiti; pradėti
inter-eo, interii, interitum, interīre žūti
ob-eo, obii, obitum, obīre eiti priešais, susitikti
per-eo, perii, peritum, perīre pražūti[1]
praeter-eo, praeterii, praeteritum, praeterīre praeiti
prod-eo, prodii, proditum, prodīre pirmyn išeiti; pasirodyti
red-eo, redii, reditum, redīre grįžti
sub-eo, subii, subitum, subīre paeiti; pakęsti
trans-eo, transii, transitum, transīre pereiti
veneo, venii, —, venīre parduodamam būti[2]

53 p r a t i m a s

I. Parašykite veiksmažodžio transīre visų laikų ir nuosakų 2-jo asmens *sing.* ir *plur.* formas.

II. Parašykite šių straipsnelių atpasakojimą, pakeitę šalutinius sakinius pagrindiniais ir atvirkščiai:

1. Cum quondam exercitus Lacedaemoniōrum ad bellum abīret, uxor Leonidae, clarissimi illīus regis, filio scutum tradens: „Aut cum hoc", inquit, „aut in hoc redeas". Melius enim videbātur Lacedaemoniis perīre, quam sine virtūte ac turpiter vivere. Post pugnam ipsae matres in campum prodībant, ut vulnera filiōrum spectārent interfectōrum.

2. Cum Brasidas rex in pugna mortem obisset, nuntius rediens matri mortem filii nuntiāvit. Tum mater ex eo quaesīvit, quomodo filius perisset. Nuntius multis laudibus mortuum efferens: „Periit", inquit, „fortissime pugnans neque habet patria alterum virum, Brasidae similem". At mater: „Non bene dixisti", inquit, „fortis erat filius meus atque honestus, sed patria nostra multos viros tulit, qui ei pares atque etiam meliōres sunt".

uxor, ōris *f* žmona, patì
scutum, i *n* skydas
turpis, e biaurus, nedoras
pugna, ae *f* mūšis, kova
specto *1* žiūrėti
quomodo kaip, kokiu būdu
laus, laudis *f* pagyrimas

[1] Eina p a s y v u veiksmažodžiui *perdo, perdidi, perditum, perdere* — naikinti, pražudyti.

[2] Eina p a s y v u veiksmažodžiui *vendo, didi, ditum, dere* — parduoti.

§ 116

Fio, factus sum, fieri darytis, tapti

Veiksmažodis *fio* (prasme — darytis, tapti) yra veiksmažodžio *facio* neveikiamoji rūšis.

Išskyrus *gerundīvum* (f a c i e n d u s), visos šito veiksmažodžio formos, išvedamos iš esamojo laiko kamieno, padaromos iš šaknies **fi-.**

Praes. ind.	fīo	fīs	fit	fīmus	fītis	fīunt
„ coni.	fīam	fīās	fīat	fīāmus	fīātis	fīant
„ imp.	fī	fīte				
Impf. ind.	fīēbam	fīēbās	fīēbat	*etc.*		
„ coni.	**fierem**	fierēs	fieret	*etc.*		
Fut. I	fīam	fīēs	fīet	*etc.*		
Inf. praes.	**fierī**					
„ fut.	fore	*arba*	futūrum, am, um esse			
„ fut. pass.	factum īrī					

Composita veiksmažodžio **facio,** k e i č i ą kamieno balsį **a** balsiu **i,** turi taisyklingas *passīvi* formas: *interficio — interficior, interficiebam — interficiebar* etc.

Composita, n e k e i č i ą kamieno balsio **a,** turi *passīvum* **fio:** *patefacio* — **patefio** (atverti — atviram būti).

54 p r a t i m a s

I. Parašykite veiksmažodžio *fio* visų formų, padaromų iš p e r f e k t o kamieno, asmenavimo lentelę.

II. Išverskite:

A

1. Sapiens fies, si cum sapientibus versaberis. 2. Dux imperavit, ut portae signo dato patefierent. 3. a) Caesar milites pontem **facere** iussit, b) Caesar pontem **fieri** iussit, c) milites pontem **facere** iussi sunt, d) pons **fieri** iussus est. 4. Undique loci natura Helvetii continebantur; ita fiebat, ut et minus late vagarentur et

minus facile finitimis bellum inferre possent. Qua de causa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur. *Caes.*

versor *1* būti tarp; būti
signum, i *n* ženklas
undique iš visur
contineo, tineo, tentum *2* sulaikyti; **se c.** sulaikomam būti
vagor *1* klaidžioti, bastytis
finitimus, a, um kaimyninis, *subst.* kaimynas
cupidus, a, um trokštąs; godus
afficio, fēci, fectum *3* padaryti, **dolōre affici** nusiminti

B

1. Jei gerai mokysiuos, tapsiu išmintingesniu (išverskite ir išasmenuokite). 2. Niekas nepasidaro geru atsitiktinai (casu). 3. Mokytojai nori, kad jūs taptumėt gerais mokiniais.

VERBA DEFECTIVA

§ 117

Verba defectīva (trūkstamieji veiksmažodžiai) yra: a) veiksmažodžiai **coepi, memini, odi,** turį tik *perfectum* su išvestinėmis iš jo formomis, ir b) veiksmažodžiai **inquam** ir **aio,** turį tik kai kurias formas.

1. **coepi** aš pradėjau
2. **memini** aš atsimenu
3. **odi** aš neapkenčiu

} esamojo laiko reikšme

Perf. ind.	meminī atsimenu meministī meminit *etc.*	ōdī neapkenčiu ōdistī ōdit *etc.*
Perf. coni.	meminerim	ōderim
Plusqpf. ind.	memineram atsiminiau	ōderam neapkenčiau
„ coni.	meminissem	ōdissem
Fut. II	meminerō atsiminsiu	ōderō neapkęsiu
Infinitīvus	meminisse atsiminti	ōdisse neapkęsti
Imperatīvus	**mementō** atsimink **mementōte** atsiminkite	*Part. fut.* ōsūrus, a, um

4. **inquam** sakau, tariu (tiesioginėje kalboje) teturi šias formas:

Praes.	S. inquam, inquis, inquit P. — — inquiunt
Fut. I	S. — inquiēs, inquiet
Perf.	S. — — inquit

5. **āiō** (sakau, tvirtinu) turi: a) p i l n ą *imperfectum:* āiēbam, āiēbās *etc.;*
b) *praes.:* āiō, ais, ait, —, —, āiunt;
c) *perf.:* —, —, ait.

55 p r a t i m a s

Išverskite:

1. Dimidium facti, qui coepit, habet. *Hor.* 2. Memini etiam quae nolo, oblivisci non possum quae volo. *Cic.* 3. Cui dolet, meminit. *Cic.* 4. Aiunt homines plus in aliēno negotio vidēre, quam in suo. *Sen.* 5. Compressis, ut aiunt, manibus sedēre. *Liv.* 6. Meminisse dulce est, quae fuit durum pati. *Syr.* 7. Omnia vera diligimus, id est fidelia, simplicia, constantia; vana, falsa, fallentia odimus. *Cic.*

dimidium, ii *n* pusė
doleo, ui, itūrus *2* liūdinti; liūdėti
negotium, ii *n* darbas; reikalas
comprimo, pressi, pressum *3* suspausti
diligo, lexi, lectum *3* mylėti
fidēlis, e ištikimas, teisingas
simplex, icis paprastas
constans, ntis pastovus
vanus, a, um tuščias, netikras
fallo, fefelli, falsum *3* apgauti

VERBA IMPERSONALIA

(Beasmeniai veiksmažodžiai)

§ 118

1. Beasmenių veiksmažodžių vartojama tik:
a) bendratis ir
b) 3 asmuo *sing.*

2. Beasmeniai veiksmažodžiai yra:

a) veiksmažodžiai, reiškią o r o a t m a i n a s:

pluit, pluit, pluere — lyja
ningit, nīnxit, ningere — sninga
tonat, tonuit, tonāre — griaudžia

b) veiksmažodžiai, vartojami t i k b e a s m e n i š k a i:

decet (me), decuit, decēre — tinka (man), pritinka
dēdecet (me), dēdecuit, dēdecēre — netinka (man)
paenitet (me), paenituit, paenitēre — jaučiu gailesį
pudet (me), puduit, pudēre — gėda (man)
miseret (me), —, miserēre — gaila (man)
libet (mihi), libuit, libēre — patinka (man)
licet (mihi), licuit, licēre — leidžiama (man)
oportet, oportuit, oportēre — reikia, privalu.

Su daugeliu šių veiksmažodžių vardas asmens, kuris ką jaučia, vartojamas g a l i n i n k o linksny, o kas jaučiama — k i l m i n i n k o linksny; pvz.: pudet **te** pigritiae **tuae** — gėdiniesi savo tinginystės.

c) veiksmažodžiai, kurie tik t a m t i k r a p r a s m e vartojami beasmeniškai:

accidit, accidit, accidere — atsitinka
appāret, appāruit, appārēre — aišku
cōnstat, cōnstitit, cōnstāre — žinoma
contingit, contigit, contingere — pasitaiko
iuvat, iūvit, iuvāre — malonu
placet, placuit, placēre — patinka
praestat, praestitit, praestāre — geriau (yra), verčiau.

3. Beasmenių veiksmažodžių i m p e r a t y v ą pakeičia *coniunctīvus,* pvz.: **pudeat** te pigritiae — gėdinkis savo tinginiavimo.

56 p r a t i m a s

Išverskite:

1. Pluet hodie. 2. Pluit sanguine. *Cic.* 3. Lapides (acc.) pluit. *Liv.* 4. Aqua pluendo crevit. 5. Si paenitēre possint. *Liv.* 6. Eōrum nos miseret. *Cic.* 7. Aliis si licet, tibi non licet. 8. Oratōrem irasci minime decet. *Cic.* 9. Maiōri parti placuit castra defendere. *Caes.* 10. Appāret omnibus. *Nep.*

sanguis, inis *m* kraujas
lapis, idis *m* akmuo
cresco, crevi, cretum *3* augti
orator, ōris *m* kalbėtojas, oratorius
irascor, irātus s. *3* pykti

KAI KURIOS ASMENAVIMO YPATYBĖS

§ 119

1. Pasitaiko perfecti actīvi formų, kuriose **-vi-** prieš **s** ir **-ve-** prieš **r** išleidžiama:

ornāsti (= ornavisti), **ornāsse** (= ornavisse), **ornārunt** (= ornavērunt).

2. Perf. ind. act. galūnė **-ērunt** gali būti pakeičiama galūne **-ēre:**

ornavēre (= ornavērunt).

3. 2-jo asmens **sing. passīvi** galūnė **-ris** gali būti pakeičiama galūne **-re:**

Quousque tandem **abutēre** (= abutēris), Catilina, patientiā nostrā? (Cicerono kalbos prieš Katiliną pradžia).

4. Kai kurių veiksmažodžių *participium futūri actīvi* forma padaroma iš kamieno, nesutampančio su pagrindiniu *supino* kamienu, pvz.:

pario, sup. *partum,*	part. fut. act.:	**paritūrus**
iuvo „ *iutum,*	„ „ „	**iuvatūrus**
orior, *ortus sum,*	„ „ „	**oritūrus**
morior, *mortuus sum,*	„ „ „	**moritūrus**

5. Kai kurių *verba deponentia* part. perf. greta veikiamosios reikšmės turi dar ir n e v e i k i a m ą j ą reikšmę, pvz.:

populor, part. perf. **populātus** — niokojęs **ir** niokotas
experior „ „ **expertus** — bandęs **ir** išbandytas.

6. Pasitaiko a r c h a i n i ų asmenavimo formų:

a) *futūrum* (prasme fut. II) galūne **-so** (-sso): **faxo** (iš facio), -is, -it, -imus, -itis, faxint, **dixo** (iš dico)..., **amasso** (iš amo) ...

b) *coniunctīvus* galūne **-sim** (-ssim): **faxim,** faxis... (iš facio), **dixim... levassim** (iš levo);

c) *coniunctīvus* galūne **-am,** padarytas ne iš esamojo laiko kamieno, bet iš g r y n o kamieno: **tagam** (iš tango).

ORATIO OBLIQUA

§ 120

Oratio recta (t i e s i o g i n ė kalba) yra tai savos ar svetimos kalbos pakartojimas tais pačiais žodžiais, kuriais ji buvo pasakyta. Tiesioginė kalba išskiriama kabutėmis, prieš kurias yra *verbum dicendi* su dvitaškiu (*inquit* įterpiamas į tiesioginės kalbos pradžią). Pvz.:

Aristoteles dixit: „Apud Hypanim fluvium bestiolae quaedam nascuntur, quae unum diem vivunt".

Oratio oblīqua (n e t i e s i o g i n ė arba a t p a s a k o j a m o j i kalba) yra laisvas, bet tikslus, kieno nors kalbos atpasakojimas, priklausąs nuo (išreikšto arba tik numanomo) *verbum dicendi* arba *sentiendi.* Pvz.:

Apud Hypanim fluvium Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quae unum diem vivant.

Verbum *dicendi (sentiendi),* nuo kurio priklauso oratio oblīqua, vadinamas *verbum regens,* nes prie jo yra derinamos konjunktyvo formos netiesioginėj kalboj (pagal *consecutio temporum).*

Lotyniškos n e t i e s i o g i n ė s kalbos yra šios ypatybės:

I. Tiesioginės kalbos *pagrindiniai* sakiniai:

a) p a s a k o j a m i e j i (tiesioginiai) sakiniai netiesioginėje kalboje virsta *acc. cum inf.;*

b) l i e p i a m i e j i (g e i d ž i a m i e j i) sakiniai, kurie tiesioginėje kalboje yra reiškiami imperatyvo arba kojunktyvo formomis, n e t i e s i o g i n ė j e kalboje visados turi *coniunctīvus imperfecti* arba *plusquamperfecti;*

c) k l a u s i a m i e j i tiesioginės kalbos sakiniai:

1) taikomi 2-jam asmeniui yra netiesioginėje kalboje reiškiami *coni. imperf.* arba *plusquamperf.,*

2) taikomi 1-jam ar 3-jam asmeniui yra reiškiami posakiu *acc. c. inf.;*

d) sąlygos sakinių *apodosis* netiesiog. kalboje reiškiamas posakiu *acc. c. inf.*

II. Tiesioginės kalbos *šalutiniai* sakiniai netiesiog. kalboje visados turi k o n j u n k t y v ą to laiko, kurio reikalauja *verbum regens* pagal cons. temporum. Šalutinių sakinių *futūrum I* netiesioginėj kalboj reiškiamas *coni. praesentis* arba *imperfecti* formomis, o *futūrum II — coni. perfecti* arba *plusquamperfecti* formomis.

III. *Įvardžių* vartojimas netiesioginėje kalboje:

a) pirmojo asmens įvardis *(ego, nos)* yra pakeičiamas sangrąžiniu *(sui, sibi, se, suus* ir kartais vardininku *ipse);*

b) antrojo asmens įvardis *(tu, vos)* yra pakeičiamas įvardžiu *ille* (kartais *is);*

c) trečiam asmeniui vartojamas įvardis *is,* kartais *ille, iste.*

IV. Netiesioginėje kalboje v e n g i a m i žodžiai, kurie rodo a r t i m u m ą; taigi

tiesiog. kalbos	hic		neties. kalboje	pakeičiamas	ille (is)
„	„	nunc	„	„	„	tum
„	„	hodie	„	„	„	eo die
„	„	cras	„	„	„	postero die
„	„	heri	„	„	„	pridie *etc.*

I. Pagrindiniai sakiniai	Tiesioginėje kalboje	Netiesioginėje kalboje
1. Pasakojamieji	Indicatīvus	Acc. cum infinitīvo
2. Liepiamieji	Imperatīvus arba coni. iussīvus	Coniunctīvus
3. Klausiamieji		
a) 1 ir 3 asm.	Indicatīvus	Acc. cum. inf.
b) 2 asm.	Indicatīvus	Coniunctīvus
4. Sąlygos apod.	Ind. arba coni.	Acc. cum. inf.
II. Šalutiniai sakiniai	Indicatīvus arba coniunctīvus	Coniunctīvus

Patikrinkite taisykles pagal šitą pavyzdį:

Oratio oblīqua

Is (Divico) ita cum Caesare egit:

Si pacem populus Romānus cum Helvetiis **faceret,** in eam partem **itūros** atque ibi **futūros** Helvetios, ubi eos Caesar **constituisset** atque esse **voluisset;** sin bello persequi **perseverāret, reminiscerētur** et veteris incommodi populi Romāni et pristinae virtūtis Helvetiōrum. Quod improvīso unum pagum **adortus esset,** cum ii, qui flumen **transissent,** suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magno opere virtūti **tribueret** aut ipsos **despiceret.**

Se ita a patribus maioribusque suis **didicisse,** ut magis virtūte contenderent, quam dolo aut insidiis niterentur. Quare **ne committeret,** ut is locus, ubi **constitissent,** ex calamitāte populi Romāni et interneciōne exercitus nomen **caperet** aut memoriam **proderet.**

(Caes., B. G., I, 13)

Oratio recta

Si pacem populus Romānus nobiscum **faciet,** in eam partem **ibimus** atque ibi **erimus,** ubi tu nos **constitueris** atque esse **volueris;** sin bello persequi **perseverābis, reminiscere** et veteris incommodi populi Romāni et pristinae virtūtis nostrae. Quod improvīso unum pagum **adortus es,** cum ii, qui flumen **transierant,** suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut tuae magno opere virtūti **tribueris** aut nos **despexeris.**

Ita a patribus maioribusque nostris **didicimus,** ut magis virtūte contenderēmus, quam dolo aut insidiis niterēmur. Quare **ne commiseris** (= noli committere), ut is locus, ubi **constitimus,** ex calamitāte populi Romāni et interneciōne exercitus nomen **capiat** aut memoriam **prodat.**

ŽINIOS IŠ PROSODIJOS IR METRIKOS

§ 121

1.

Romėnų versifikacija (eilėdara) paremta ilgais ir trumpais skiemenimis, arba, tiksliau sakant, ta tvarka, kuria eina po vienas kito ilgieji ir trumpieji skiemenys.

Toji gramatikos dalis, kuri kalba apie skiemenų kiekybę, apie jų ilgumą ar trumpumą, vadinama **prosodija.**

Laiko vienetas, reikalingas trumpam skiemeniui tarti, vadinamas *mora.* Ilgas skiemuo tariamas dvigubai ilgiau negu trumpas, dėl to jam ištarti reikalingos dvi moros. Ilgas skiemuo (dviejų morų) žymimas brūkšneliu, trumpas skiemuo (vienos moros) — lankeliu. Yra skiemenų, kurie poezijoje laikomi ilgais ir, pagal reikalą, trumpais; pavyzdžiui, keturių skiemenų žodyje *mediocris* priešpaskutinis skiemuo *o,* po kurio eina *muta cum liquida (cr),* prozoje laikomas trumpu, o poezijoje g a l i b ū t i trumpas arba ilgas.

Prosodija turi nemaža skiemenų ilgumo ir trumpumo taisyklių. Keletas tų taisyklių buvo nurodyta gramatikos pradžioje (§ 4).

Ilgų ir trumpų skiemenų junginys vadinamas pėda *(pes).* Mažiausia pėda turi dvi moras, pvz.: bĕnĕ. Dažniausiai vartojamos pėdos yra trijų ir keturių morų:

a) mātĕr (3-jų morų dviskiemenė pėda — *trochaeus* arba *chorēus)*
ămāns (3-jų morų dviskiemenė pėda — *iambus*)

b) virtūs (4-rių morų dviskiemenė pėda — *spondēus*)
tempŏră (4-rių morų triskiemenė pėda — *dactylus*).

Kaip ir kuria tvarka iš atskirų pėdų sudaryti eilutę, o iš eilučių eilėraštį, nurodo **metrikos** mokslas.

2.

Iš dažniausiai vartojamų pėdų junginių-eilučių pažymėtinas h e g z a m e t r a s *(hexameter, versus heroicus)*, kurį sudaro šeši (graikiškai *hex*) daktiliai, tik paskutinis, šeštasis, daktilis nepilnas.

Hegzametro schema:

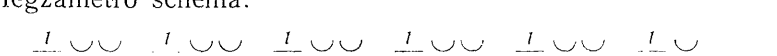

Vienas pėdos skiemuo tariamas pakeltu balsu *(arsis)*, kiti tos pėdos skiemenys tariami nuleistu balsu *(thesis)*. Arsis žymimas ženklu ' *(ictus)*. Taisyklingai išlaikomi *arsis* ir *thesis* sudaro r i t m ą. Ritmiškas eilių skaitymas vadinamas s k a n d a v i m u *(scandere* — kopti, žengti).

Skanduojant žodžiai ir pėdos dažnai nesutampa, pvz., hegzametre

quádrupedánte putrém sonitú quatit úngula cámpum

yra šios pėdos: 1. quádrupe, 2. dántepu, 3. trémsoni, 4. túquatit, 5. úngula ir 6. cámpum; čia tik du žodžiai (ungula, campum) sutampa su pėdomis (5-ąja ir 6-ąja).

Kadangi daktilis ir spondėjas turi po 4 moras, tai kiekvienas hegzametro daktilis, išskyrus penktąjį[1], gali būti pakeistas spondėju[2]. Tokiu būdu, hegzametras, kurio nė vienas daktilis nėra pakeistas spondėju, turi 17 skiemenų; hegzametras, kurio visi daktiliai, išskyrus penktąjį, yra pakeisti spondėjais, teturi 13 skiemenų. Hegzametro morų skaičius — pastovus (23, o 6-ją pėdą iracionaliai pakeitus — 24). Tokį skiemenų skaičių vienu atveju pasakyti sunku, todėl maždaug hegzametro viduryje stabtelėjama *(caesūra)*. Cezūra vadinama stipriąja arba vyriškąja, jei ji daroma po pėdos arsio; cezūra po tesio (arba tesio vidury) vadinama moteriškąja (silpnąja):

vyr. cez.: quádrupedánte putrém ‖ sonitú quatit úngula cámpum
mot. cez.: praécipitát suadéntque ‖ cadéntia sídera sómnos

Cezūra dažniausiai daroma po trečiojo arsio. Bet pasitaiko hegzametrų ir su dviem cezūrom: po antro ir ketvirto arsio. Šitokias cezūras vartoja ir mūsų Donelaitis:

túo laukús ‖ oraí drungní ‖ gaivíndami glóstė

---

[1] Penktas daktilis pakeičiamas spondėju labai retai.

[2] Šeštas, nepilnas, daktilis sutampa su trochėju (yra 3-jų morų); dviskiemenio trochėjo (3-jų morų) pakeitimas dviskiemeniu spondėju (4-rių morų) vadinamas i r a c i o n a l i u (netaisyklingu), tačiau jis dažnai pasitaiko.

arba lot. pavyzdys:

nám nullí ‖ tacuísse nocét, ‖ nocet ésse locútum.

3.

Drauge su hegzametru yra dažnai vartojamas pentametras — penkių (graikiškai *pente*) pėdų eilutė. Pentametras susideda iš dviejų vienodų dalių, iš kurių kiekviena yra ne kas kita, kaip hegzametro dalis, baigiama trečiuoju arsiu:

témpora sí fuerínt ‖ núbila, sólus erís.

Pirmojoje pentametro dalyje yra dvi pėdos su puse, tiek pat ir antrojoje, taigi iš viso 5 pėdos (20 morų).

Hegzametro ir pentametro junginys vadinamas *distichon elegiacum* (elegiškas dvieilis), pvz.:

scíte tamén, quamvís longá regióne remótus
ábsim, vós animó sémper adésse meó.

4.

Skanduojant reikia žinoti šias taisykles:

a) jei žodžio gale yra balsis, dvibalsis arba **m**, o einąs paskui jį žodis prasideda balsiu, dvibalsiu arba **h**, tai paskutinis pirmutinio žodžio skiemuo (tiksliau: balsis, arba balsis ir m) neištariamas *(elisio):*

struxisse ad	tariame	**struxissad**
peregrīnum ut	„	**peregrīnut**

b) jei antrasis žodis yra *est,* tai netariamas žodžio *est* balsis *e:*

sata est	tariame	**satast**
laudandum est	„	**laudandumst**

c) *elisio* nedaroma, jei susiduria vienskiemeniai žodžiai, arba žodžius skiria cezūra:

o et praesidium tariame **o et praesidium**
posthabita coluisse *Samo: hic* illius arma

d) du greta stovintieji žodžio balsiai kartais tariami vienu skiemeniu: *deinde* (triskiemenis žodis tariamas kaip dviskiemenis: dein-de), *anteire* (keturių skiemenų žodis tariamas kaip triskiemenis: an-tei-re), *cui* tariamas „kvi“ ir pan.

5.

Visų prosodijos taisyklių nežinant, tikriausias būdas hegzametro pėdoms nustatyti yra šitoks: kadangi 5-ji ir 6-ji hegzametro pėdos paprastai esti pastovios, atskiriame 5 paskutinius skiemenis ir gauname 2 pėdas (5-ją — trijų skiemenų ir 6-ją — dviejų skiemenų), pvz.:

milibus ex multis unus vix fidus amīcus.

Šio hegzametro 6-ji pėda *mícus,* ir 5-ji — *fídusa.* Liko nustatyti 4 pėdas. Jei tos keturios likusios pėdos būtų daktiliai, jos turėtų 12 skiemenų; tačiau šiame hegzametre tėra 9 skiemenys; taigi yra 3 daktiliai pakeisti spondėjais. Norint surasti tuos spondėjus, reikia prisiminti dvi fonetikos taisykles: 1) balsis prieš du ar daugiau priebalsių laikomas ilgu, 2) balsis prieš balsį laikomas trumpu. Likusius hegzametro skiemenis pradedame peržiūrinėti taip pat iš galo: žodyje *vix* **i** ilgas, nes po to **i** yra du priebalsiai x ir f (ir pats x, kaip sudurtinis priebalsis, gali sudaryti ilgumą). Jei **i** ilgas, tai ir skiemuo *vix* ilgas; o ilguoju skiemeniu baigiasi spondėjo pėda. Taigi ketvirtoji pėda bus dviskiemenis spondėjas: *núsvix.* Liko dar nustatyti tris pėdas, iš kurių dvi bus spondėjai. Žodyje *multis* (dat. arba abl. plur.) skiemuo **-is** ilgas (žinome iš morfologijos). Jeigu **-is** ilgas, tai ir **u** ilgas; čia bus spondėjas (2-sis): **tísu.** Toliau, tame pačiame žodyje *multis* **u** ilgas, nes po jo yra du priebalsiai; jei pėdos galas ilgas, tai ir čia bus spondėjas (3-sis) *éxmul.* Lieka pirma pėda: *milibus.* Taigi:

1 — *mílibus,* 2 — *éxmul,* 3 — *tísu,* 4 — *núsvix,* 5 — *fídusa,* 6 — mícus. Skaitydami su cezūra, gauname:

mílibus éx multís || unús vix fídus amícus.

Žinoma, šitokia ilga procedūra, nustatant pėdas, taikytina retai, pvz., kai abejojama dėl pėdos arba arsio, arba norima patikrinti sunkesnio hegzametro skandavimą.

IŠVESTINIŲ VEIKSMAŽODŽIO FORMŲ IŠ TRIJŲ KAMIENŲ PADARYMO LENTELĖ

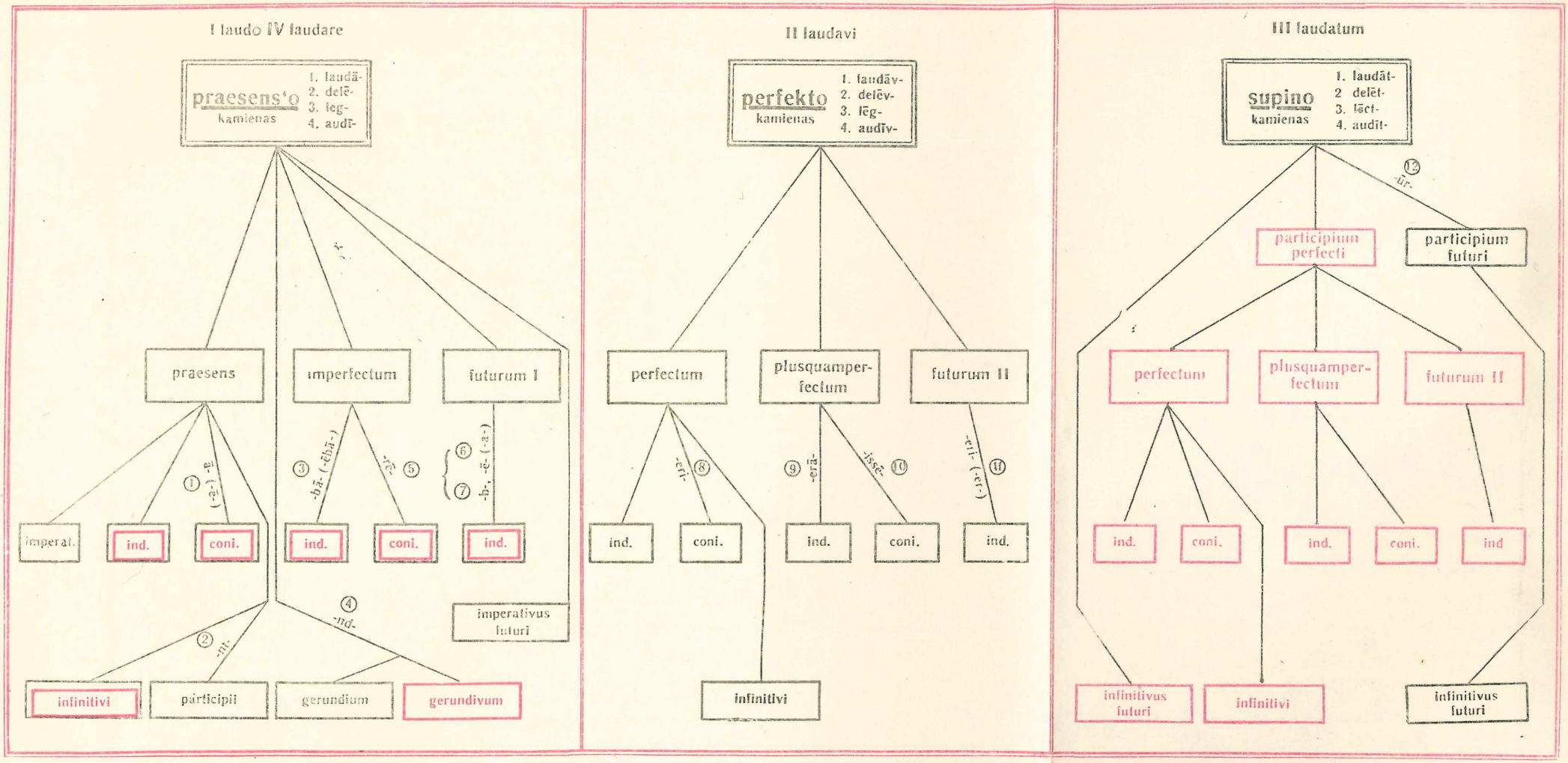

activum

passivum

Asmeninės galūnės					
I Activi		*II Passivi*		*III Perf. ind. act.*	
S. 1. -m (-o) 2. -s 3. -t	P. 1. -mus 2. -tis 3. -nt	S. 1. -r 2. -ris 3. -tur	P. 1. -mur 2. -minī 3. -ntur	S. 1. -ī 2. -istī 3. -it	P. 1. -imus 2. -istis 3. -ērunt

II

SKAITINIAI

SANTRUMPOS

Apul. — Apuleius, II m. e. amž.
Caes. — Gaius Iulius Caesar, 100—44.
Cato — Marcus Porcius Cato, 234—149.
Cat. — Gaius Valerius Catullus, 87—54.
Cic. — Marcus Tullius Cicero, 106—43.
Curt. — Quintus Curtius Rufus, I m. e. amž.
Dion. — Dionysius Cato, IV m. e. amž.
Erasm. — Desiderius Erasmus, 1467—1536.
Eucl. — Euclīdes, 300 m. pr. m. e.
Eutr. — Eutropius, IV m. e. a.
Flor. — Publius Annius Florus, II m. e. m.
Gell. — Aulus Gellius, apie 130 m. e. m.
Hor. — Quintus Horatius Flaccus, 65—8.
Iust. — Marcus Iustiniānus Iustīnus, II m. e. amž.
Iuv. — Decius Iunius Iuvenālis, 60—140.
Liv. — Titus Livius, 59 pr. m. e. — 17 m. e. m.
Lucr. — Titus Lucretius Carus, 98—55.
Macr. — Ambrosius Theodosius Macrobius, V m. e. amž.
Mart. — Marcus Valerius Martiālis, 40—102.
Nep. — Cornelius Nepos, 94—24.
Ov. — Publius Ovidius Naso, 43 pr. m. e. — 18 m. e. m.
Pers. — Aulus Persius Flaccus, 34—62.
Phaedr. — Phaedrus, I m. e. amž.
Plin. — Gaius Plinius Secundus, 23—79.
Pl. — Titus Maccius Plautus, 254—184.
Plut. — Plutarchus, 46—120.
Prop. — Sextus Propertius, 49—15.
Quint. — Marcus Fabius Quintiliānus, 35—96.
Sall. — Gaius Sallustius Crispus, 86—35.
Sen. — Lucius Annaeus Seneca, 4—65.
Suet. — Gaius Suetonius Tranquillus, 75—150.
Syr. — Publilius Syrus, I m. e. amž.
Tac. — Cornelius Tacitus, 55—120.
Ter. — Publius Terentius Afer, 190—159.
Tib. — Albius Tibullus, I pr. m. e. amž.
Varro — Marcus Terentius Varro, 116—27.
Verg. — Publius Vergilius Maro, 70—19.

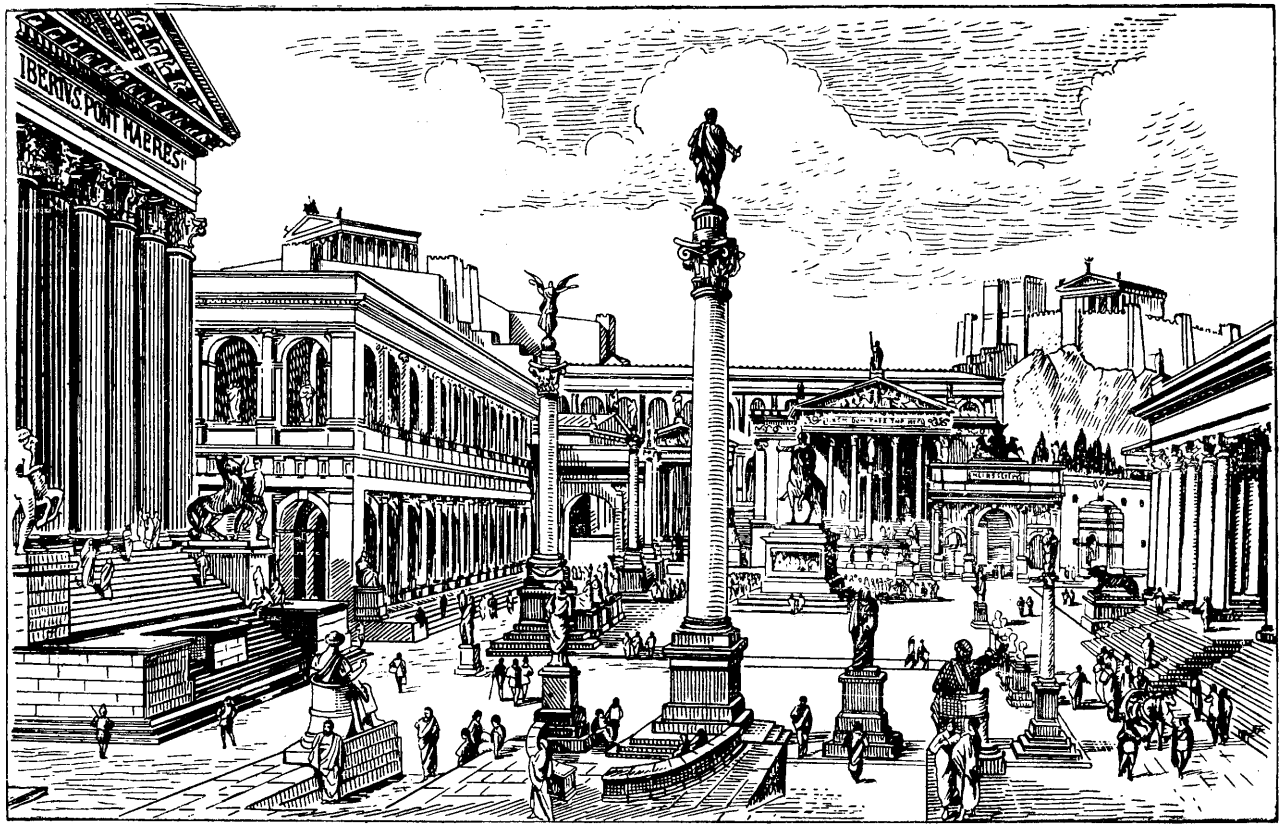

Forum Romānum (rekonstrukcija)

PIRMOJI IR ANTROJI LINKSNIUOTĖS. PRAESENS, IMPERFECTUM, FUTURUM I, IMPERATIVUS

I

Cincinnātus

Lucius Quinctius Cincinnātus in villa sua extra oppidum sita habitābat. Aliquando agrum arābat; tum legāti populi Romāni in agro adsunt. „Salvēte", inquit Cincinnātus; „sed paulum exspectāte! Toga enim me ornābo. Statim adero". Iam filia togam pulchram ex villa apportat, et Cincinnātus: „Parātus sum", inquit; „nunc mandāta vestra nuntiāte! Legāti enim populi estis".

Legāti respondent: „Aequi castra nostra obsident. Saepe in periculis erāmus, nunc in summo periculo sumus: superbōrum adversariōrum servi erimus, nisi parātus eris patriam servāre.

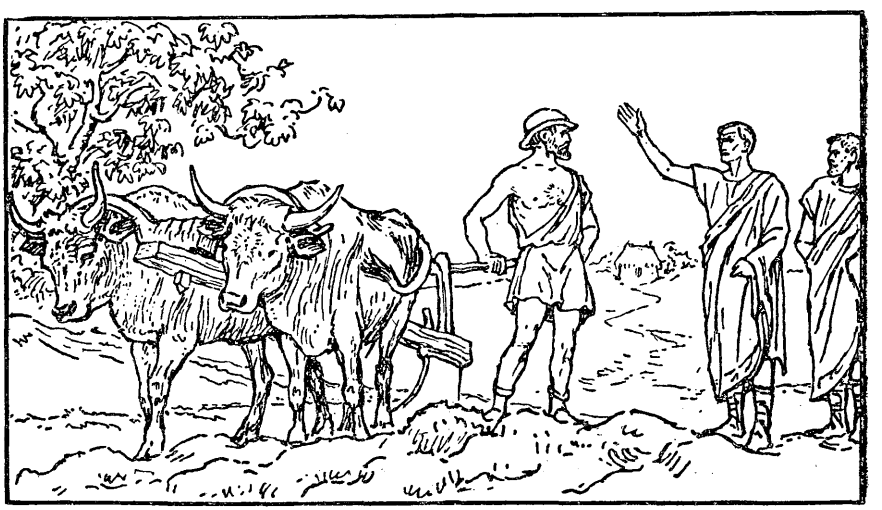

Cincinnātus

Tu semper vir strenuus eras, tu es belli perītus. Tuo auxilio ab Aequis tuti erimus. Ades nobis! Patria te vocat. Salve, dictātor!"

Tum Cincinnātus armis se ornat, deinde legātis: „Parātus sum", inquit, „vobis adesse", et cum legātis in oppidum properat.

---

1. Non scholae, sed vitae discimus. *Sen.* 2. Historia est magistra vitae. *Cic.* 3. Verba docent, exempla trahunt. 4. Aut disce, aut discēde.

II

Camillus

Olim bellum erat inter Romānos et Faliscos. Romāni ante Falerios, oppidum Faliscōrum, castra habēbant. Tum servus Graecus in oppido magister puerōrum erat. Pueri etiam in bello extra oppidum se exercēbant.

Aliquando magister cum discipulis suis in castra Romāna intrat et Camillo: „Frustra", inquit, „oppidum nostrum oppugnas; frustra studes Falerios delēre. Armis, Romāni, oppidum non expugnabitis; sed dolo incolas mox superabitis. Vide discipulos meos! Pueros Faliscōrum adversariis mando. Ita victoriam Romānis praebeo".

Camillus respondet: „Arma habēmus contra viros, non contra pueros; itaque pueris non nocebimus. Semper armis bellābam; itaque Faliscos non perfidia superābo, non dolo Falerios delēbo". Et pueris Camillus: „Magistrum", inquit, „habētis perfidum. Itaque magistrum vestrum virgis in oppidum agitāte!"

---

1. Et gaudium et solacium in litteris est. *Plin.* 2. Stude, stude! *Sen.* 3. Bonis nocet, qui malis parcit. *Sen.* 4. Inter dominum et servum nulla amicitia est. *Curt.*

III

Caesar et Ariovistus

Tum, cum Caesar in Gallia erat, Ariovistus, regulus Suebōrum, Gallos premēbat. Ab Haeduis Sequanisque magna tribūta exigēbat. Multa oppida et vici Sequanōrum iam Suebōrum erant. Magis

magisque Ariovistus Sequanos ex terra expellēbat. Itaque Caesar constituit Gallis contra superbos Germānos succurrere.

Legātos ad Ariovistum cum his mandātis mittit: „Nos, Romāni, sumus amīci Haeduōrum. Haedui enim sunt fidi socii populi Romāni. Tu quoque adhuc amīcus populi Romāni eras. Cur Haeduis nimia tribūta impōnis Sequanorumque terram adimis? Mihi et populo Romāno perpetua gratia atque amicitia tecum erit, si socios meos premere desines. Si non, Haeduos ceterosque amīcos populi Romāni defendam".

Tum Ariovistus: „Sequani", inquit, „a me auxilium petēbant. Itaque cum copiis meis in Gallia sum. Haedui stipendiarii mei sunt semperque erunt. Terra Haeduōrum Sequanorumque non tua provincia, sed mea est semperque erit. Numquam me coges ex Gallia recedere. Te tuasque copias non metuo. Nam Germāni mei invicti sunt et facile vos vincent".

---

1. Multum magnōrum virōrum iudicio credo. *Sen.* 2. Parvo est natūra contenta. *Cic.* 3. Nón ignára malí, miserís succúrrere dísco. *Verg.* 4. Audacia pro muro habētur. *Sall.*

TREČIOJI LINKSNIUOTĖ

IV

De Cicerōne

Multi sunt oratōres clari Graecōrum et Romanōrum. In numero clarōrum oratōrum Romanōrum erat Cicero.

Cicero non solum egregius orātor erat, sed etiam clarus scriptor Latīnus. Libri Cicerōnis varii sunt, nam vir erat doctus. Non solum libri scriptōrum Romanōrum Cicerōni noti erant, sed etiam libri scriptōrum Graecōrum.

---

1. Quot homines, tot sententiae. *Ter.* 2. Amīcus Plato, sed magis amīca veritas. 3. Repetitio est mater studiōrum. 4. Homo locum ornat, non hominem locus. 5. Nóx erat, ét caeló fulgébat lúna seréno. *Hor.*

V

De militibus Romānis

Magnus erat numerus militum Romanōrum. Milites Romāni aut pedites erant aut equites. Arma peditum et equitum magnifica erant. Peditibus erant gladii, pila, lorīcae, galeae, scuta. Arma equitum ab armis peditum non admodum diversa erant.

Arma Romanōrum

Magna erat constantia militum Romanōrum. Romāni non modo cum populis Italiae, sed etiam cum populis aliārum terrārum bella gerēbant, velut cum Carthaginiensibus, Graecis, Gallis, Germānis. Milites Romāni custōdes et defensōres patriae erant, sed senatōres et duces legiōnum Romanārum erant magni invasōres.

---

1. Docto homini et erudīto vivere est cogitāre. *Cic.* 2. Homines, dum docent, discunt. *Sen.* 3. Generōsos animos labor nutrit. *Sen.* 4. Ét ventí rapidó percúrrunt túrbine cámpos. *Lucr.*

VI

De nominibus Romānis

Viris Romānis plerumque tria nomina erant. Ita Cicerōni, egregio oratōri, plenum nomen Marcus Tullius Cicero erat. Marcus erat praenōmen, Tullius nomen vel nomen gentilicium, Cicero cognō-

men. In nomine Gai Iulii Caesaris Gaius erat praenōmen, Iulius nomen, Caesar cognōmen.

Numerus praenominum Romanōrum parvus erat. Praenomina erant: Lucius, Publius, Quintus, Sextus, Titus. Praenomina Romāni una vel paucis litteris notābant. Ex cognomine primi imperatōris postea imperatōres Romānos Caesares appellābant.

Mulieribus Romānis plerumque solum nomen gentilicium erat, velut: Iulia, Cornelia, Tullia.

M. T. Cicero

---

1. Delectant homines ludi. *Cic.* 2. In Britannia caelum crebris imbribus ac nebulis foedum. *Tac.* 3. Grammatici — custōdes Latīni sermōnis. *Sen.* 4. Timor non est diuturnus magister officii. *Cic.* 5. Dúm virés anníque sinúnt, toleráte labóres. *Ov.*

VII

De mari

Mare vastum et profundum est. In mari insulae multae et magnae sunt. Maria habent litora, flumina ripas. Litora marium saepe arenōsa sunt. In maria multa et magna flumina fluunt. In maribus multa et mira animalia sunt.

Nautae perīti per vastum mare navigant. Autumno et hieme maria nautis periculōsa sunt. Aliis maribus alia sunt nomina. Multa maria Romānis et Graecis nota non erant.

---

1. Ó formóse puér, nimiúm ne créde colóri. *Verg.* 2. Finis corōnat opus. 3. Non semper idem floribus est honor. *Hor.* 4. Dura lex, sed lex.

VIII

De Roma antīqua

Urbs Roma, caput imperii Romāni, in septem collibus aedificāta erat. Romam urbem septem montium Romāni appellābant. In monte Aventīno oppidum primum Romuli erat. In monte Capitolīno templum Iovis Capitolīni erat.

In aliis partibus montis arx et rupes Tarpeia erat. De rupe Tarpeia scelestos homines praecipitābant. Inter montes Capitolīnum et Palatīnum in valle forum Romānum erat. Ibi mercatōres merces mutābant et oratōres oratiōnes habēbant.

---

1. Procul ex oculis, procul ex mente. 2. Leōnem mortuum et catuli mordent. 3. Magno malo est hominibus avaritia. *Cic.* 4. Consuetūdo quasi altera natūra. *Cic.*

TREČIOSIOS LINKSNIUOTĖS BŪDVARDŽIAI

IX

De exercitationibus corporis

Nostris temporibus omnes pueri et puellae alacri animo corpora exercent. Etiam vester animus alacer est, cum in campo luditis. Ludite acri studio, liberi; nam ludi corporibus vestris salubres sunt.

Imprīmis cursus salūber est; nam cursus celer vires corporis firmat. In proeliis equestribus pedites cursum equōrum celerium adaequābant. Itaque cursum celerem saepe exercēmus.

Etiam balneum salubre est. Balnea celebria in urbe nostra sunt. Hieme in balneo celebri, aestāte in fluvio aut in mari lavāmur. Aqua fluviōrum non tam salubris est quam aqua maris.

Adulescentes Graeci in gymnasiis corpora exercēbant. In Graecia multa gymnasia celebria erant. Ibi adulescentes non modo currēbant, sed etiam hastas acres iactābant.

---

1. Arrige aures, Pamphile! *Ter.* 2. Vulpes pilum mutat, non mores. *Suet.* 3. Nemo malus felix. *Iuv.* 4. Crédere fállācí gravis ést deméntia fámae.

X

De Hannibale

Celebris erat Carthāgo, celebria erant templa et aedificia urbis, celebre est nomen Hannibalis, egregii Carthaginiensium ducis. Hannibal erat vir acris ingenii, civibus suis consiliōrum salubrium auctor, militum dux impavidus et belli perītus, miles celer et strenuus. Ut Hannibal dux celer et strenuus erat, ita erant milites Carthaginiensium celeres et strenui et impavidi.

Hannibal victor magnārum copiārum equestrium et pedestrium erat. Copiae equestres et pedestres Hannibalis ducibus et militibus Romanōrum diu causa timōris erant. Discordia Carthaginiensium erat causa cladis Hannibalis.

Hannibal

---

1. Veritātis simplex oratio est. *Sen.* 2. Longum iter per praecepta, breve per exempla. *Sen.* 3. Sapienti sat! *Plt.* 4. Non ergo felīcem faciunt divitiae. *Varro.* 5. Córrige praéteritúm, praeséns rege, cérne futūra.

KETVIRTOJI LINKSNIUOTĖ

XI

De exercitu Romāno

Exercitus Romānus praesidium civitātis Romānae erat. Exercitus ex peditātu et equitātu constābat. In exercitu non solum cives Romāni, sed etiam socii erant. Equitātus exercitūs Romāni ex sociis constābat. Romāni alas exercitūs cornua appellābant. In cor-

nibus exercitūs plerumque equitātus pugnābat. Cornu dextro semper consul, dux exercitūs, imperābat.

Adventus et aspectus exercituum Romanōrum saepe hostibus causa metus erat. Temporibus imperatōris Augusti exercitūs Ro-

Dux Romānus

māni in Germania erant. Castra exercituum Romanōrum principium multōrum oppidōrum Germaniae erant.

---

1. Exitus acta probat. *Ov.* 2. Senectus est occāsus vitae. *Cic.* 3 Eventus stultōrum magister. *Liv.* 4. Fletus aerumnas levat. *Sen.* 5. Témpus in ágrōrúm cultú consúmere dúlce (e)st. *Ov.*

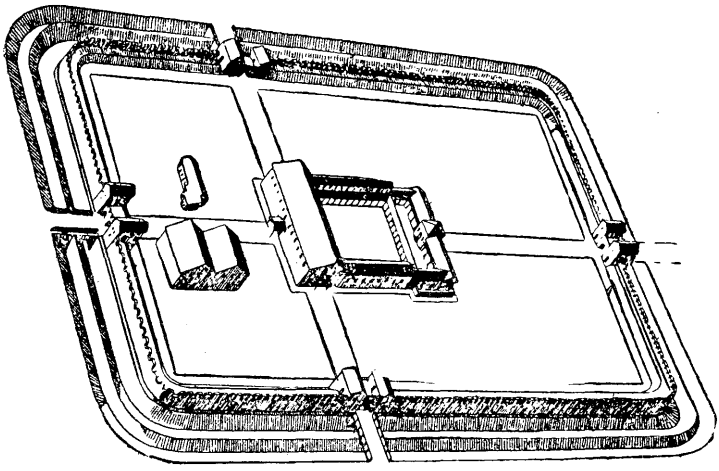

Castra Romāna

XII

De Scythia

Scythiam inclūdunt ab uno latere Pontus, ab altero — montes Riphaei, a tergo Asia et Phasis flumen. Scythia multum in longitudinem et in latitudinem patet.

Hominibus inter se sunt nulli fines; neque enim agrum exercent, nec domus est ulla, aut tectum, aut sedes; armenta et pecora semper pascunt et per incultas solitudines semper errant. Uxōres liberosque suos secum in plaustris vehunt.

Spernunt aurum et argentum, quae reliqui mortāles appetunt. Lacte et melle vivunt; lanae usus ac vestium est ignōtus; pelles ferīnae aut murīnae sunt pro vestibus. *Iust.*

---

1. Vitae brevis est cursus, gloriae sempiternus. *Cic.* 2. Nihil semper suo statu manet. 3. Membra metu debilia sunt. *Ter.* 4. Magis vultum, quam ingenium, bonum habet. *Sall.* 5. Héu quam difficilé (e)st crimén non pródere vúltu! *Ov.*

PENKTOJI LINKSNIUOTĖ

XIII

De diebus et noctibus

Causa diēi et noctis motus terrae est. Longitūdo diērum et noctium est diversa. In nonnullis partibus Asiae et Africae longitūdo diērum et noctium aequa est. In regionibus nostris aestāte sunt dies longi, noctes breves; hieme dies breves, noctes longae. Tempus meridiēi in omnibus terrae partibus diversum est; causa est motus terrae. Nomina diērum sunt: dies Solis, dies Lunae, dies Martis, dies Mercurii, dies Iovis, dies Veneris, dies Saturni.

---

1. Nil agenti dies longus est. *Sen.* 2. Nulla dies sine linea. *Plin.* 3. Dúm licet, ín rebús iucúndis víve beátus. *Hor.*

XIV

De cornibus

Multae bestiae cornua habent. Cornua taurōrum dura sunt, cervōrum autem dura et pulchra. Bestiae cornibus se defendunt. Ictus cornuum periculōsus est.

Etiam exercitus Romānus cornua habēbat. Romāni enim aciem cum tauro comparābant: ut taurus, ita acies cornua habet. In cornu sinistro copias sociōrum collocābant, cornu dextro dux exercitūs imperābat. In cornibus aciēi saepe equitātus pugnābat.

---

1. Omnium rerum principia parva sunt. *Cic.* 2. Est rerum omnium magister usus. *Caes.* 3. Omnium regīna rerum oratio. *Cic.* 4. Dívitiaé trepidánt, paupértas líbera rés est.

PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM, FUTURUM II

XV

De Tarpeia

Sabīni olim cum Romānis bellum gerēbant. Sed Capitolium, quod defendebat Sp. Tarpeius, ascendere frustra contendēbant. Denique eius filiam Tarpeiam auro corrūpit Tatius, regulus Sabi-

nōrum. Excesserat enim forte Tarpeia extra muros, quod aquam sacris petēbat. Sabīni puellam comprehendērunt et ad Tatium duxērunt.

Regulus Sabinōrum: „Magnum praemium", inquit, „tibi promitto, si nobis Capitolium prodes". Tum Tarpeia: „Capitolium vobis prodam", inquit, „si mihi promittētis, quae sinistris bracchiis geritis". Gerēbant enim Sabīni sinistris bracchiis armillas aureas. Tatius: „Quae sinistris bracchiis gerimus", inquit, „tua erunt, si tuo auxilio in muros invaserimus".

Paulo post Sabīni auxilio Tarpeiae in muros invasērunt. Tarpeiam autem scutis obruērunt et occidērunt. Solvērunt igitur, quod promiserant; neque enim armillas solum, sed etiam scuta sinistris gerēbant.

---

1. Veni, vidi, vici. *Suet.* 2. Iam seges est, ubi Troia fuit. 3. Meis auribus audīvi. *Apul.* 4. Si te rogavero aliquid, nonne respondēbis? *Cic.* 5. Urbs antíqua fuít, Tyrií tenuére colóni. *Verg.*

XVI

Lupus in fabulis

Sunt duo poētae antīqui, qui saepe fabulas de lupo narrant: unus poēta Graecōrum, Aesōpus nomine, alter Phaedrus, poēta Romanōrum. Fabulae eōrum lupum, ut bestiam saevam et feram, pingunt.

Lupus aliquando ad rivum agnum vidit. Rivi aqua a lupo ad agnum fluēbat, sed lupus avidus agno clamāvit: „Cur mihi aquam turbas?" Et agnum miserum devorāvit. Sic Phaedrus narrat.

Aesōpus fabulam de lupo et equo narrat. Lupus equum in arvum invitāvit et avēnam ei promīsit. Lupo in animo erat equum lacerāre. Sed dolus eius patuit. Itaque equus salvus erat.

Et pueri, et viri timēbant lupum eumque vel nominare cavēbant. Lupus, ut fama erat, advenīre solēbat, si eum memorābant. Unde proverbium est: lupus in fabulis. Nam si quis subito advenit, cum de eo colloquium est, convīvae digitis eum monstrant et „lupus in fabulis" clamant.

---

1. Verba, simul atque evolavērunt, non revolant. *Erasm.* 2. Quin vocasti[1] hominem ad cenam? *Plt.* 3. Impensa monumentī

[1] = vocavisti.

supervacua est: memoria nostri durābit, si vita meruimus. *Plin.* 4. Simul aliquid audivero, scribam ad te. *Cic.* 5. Éxēgí monumént(um) aére perénniús. *Hor.*

XVII

De Romulo et Remo

Olim Albae Longae, in urbe Latii, fuit rex nomine Numitor. Is fratrem Amulium habuit, qui regno Numitōrem privāre constituit. Itaque fratrem pepulit et se regem declarāvit. Addidit praeterea sceleri scelus. Nam Rheam Silviam, Numitōris filiam, retinēbat in atrio Vestae deae, cuius ministrae matrimonio se abstinēbant. Tamen a Rhea Silvia duo filii nati sunt, Romulus et Remus, quorum pater, ut erat fama, Mars, deus bellōrum, fuit. Amulius pueros servis tradidit, qui eos in fluvium, qui prope oppidum erat, praecipitāre debēbant.

Sed quia ver fuit, fluvius super ripas effūsus erat. Itaque servi, qui pueros portābant, eos in proxima eluvie exposuērunt, non dubitantes de interitu eōrum. Paulo post aqua recessit et alveum, in quo servi pueros collocaverant, in sicco relīquit. Forte lupa, siti compulsa, ex montibus descenderat, pueros flentes invēnit et eos lacte suo nutrīre coepit. Faustulus, pastor regius, pueros animadvertit et in casam portāvit, ubi uxōri suae tradidit. Ita Romulus et Remus servāti et inter pastōres educāti sunt.

---

1. Minus habeo, quam sperāvi, sed fortasse plus sperāvi, quam debui. *Sen.* 2. Victōrum cupiditātes nulla unquam civīlis victoria satiāvit. *Tac.* 3. Urbem Romam a principio reges habuēre. 4. Illa vox vulgāris „audīvi". *Cic.*

GRADUS COMPARATIONIS

XVIII

De clarissimis urbibus et fluminibus Italiae

Multae urbes Italiae clarae sunt. Clara est Capua, clarior Alba Longa, clarissima Roma. Multi sunt in Italia fluvii. Notus est Ticīnus, notior Padus, notissimus Tiberis. Fluvii Italiae longum cursum non habent. Padus est longior et profundior, quam Tiberis. Padus est longissimus et profundissimus omnium fluviōrum Italiae, sed

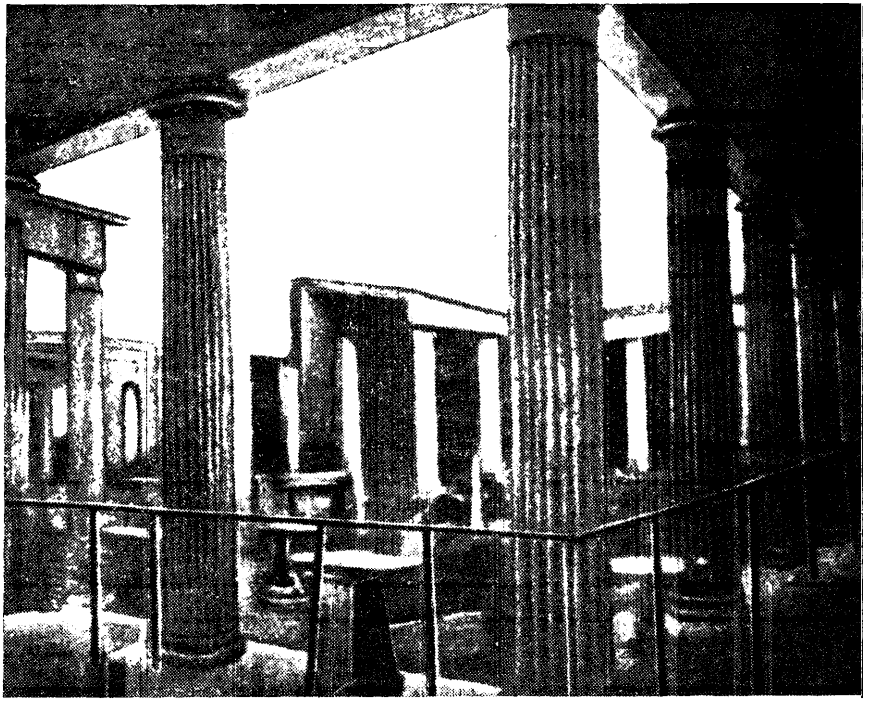

Domus Romāna

non est in numero longissimōrum et profundissimōrum fluviōrum Eurōpae. Longiōrem cursum Rhenus et Rhodanus et Danuvius habent, longissimum — Rha fluvius [1]. Fertilissima ac felicissima regio Italiae erat Campania. Celeberrima et florentissima omnium urbium Italiae erat Roma.

---

1. Ars est dux certior, quam natūra. *Cic.* 2. Sum avidior etiam, quam satis est, gloriae. *Cic.* 3. Nullus est locus domestica sede iucundior. *Cic.* 4. Grátior ést pulchró veniéns e córpore vírtus. *Sen.*

XIX

De domo Romāna

Antiquissimis temporibus domus Romānae erant parvae et indecōrae. In domibus conclavia angusta erant, fenestrae non multae et eaedem parvae.

---

[1] Volgos upė.

Postea vero nobiles Romāni, postquam bellis magnas divitias sibi comparaverant, magnificas domos sibi aedificavērunt. Nonnullae domus porticus amplas, ianuas pulchras habēbant. Ante portas saepe erat inscriptio: „Cave canem!" E vestibulo ianua ducēbat in ostium, ex ostio in atrium.

Atrium erat in media domo. In medio atrio erat impluvium, ubi aqua de tecto aperto confluēbat. Atrium ornābant simulacra deōrum et imagines maiōrum. In atrio servi et amīci mane salutābant dominum, et familia interdiu habitābat. Erat in atrio focus, locus sacer, ubi tota familia deis domesticis sacrificābat. Circum atrium erant cubicula et triclinia, ubi cenābant, cellae denique servōrum. Post atrium erat tablīnum, post tablīnum hortus.

Hae nobilium Romanōrum domus erant. Plebs tamen Romāna in aliis domibus habitābat, quas insulas appellābant. Insulae erant domus magnae, quae plurimos incolas habēbant. Temporibus imperii Romāni magna differentia inter domicilia nobilium Romanōrum et plebis Romānae erat. Nam domicilia plebis erant parva, incommoda, umida, indecōra.

---

1. Corvo rarior albo. *Iuv.* 2. Quis amicior, quam frater fratri? *Sall.* 3. Durior saxo. *Ov.* 4. Risu inepto res ineptior nulla est. *Cat.* 5. Vénto quíd leviús? Fulmén. Quid fúlmine? Fáma.

XX

De civibus et servis

Cives Romāni in negotiis publicis totum fere diem consumēbant, forum et alia loca frequentābant, in servos autem omnes difficiles labōres impositi erant. Condicio servōrum erat miserrima. Cives Romāni in servos ius vitae necisque habēbant.

Servi aut publici aut privāti fuērunt. Servi publici ad opera publica adhibiti sunt, servi privāti aut in familia urbāna aut in villa habiti sunt. A vilico saepe gravibus poenis coerciti sunt, etsi poenas non meruerant.

Alii servi erant barbari et rudes, agros igitur colēbant aut pecudes pascēbant, alii autem erant Graeci, qui Romānis saepe doctiōres semperque callidiōres erant. Hi libros domini curābant,

litteras scribēbant, pecuniam numerābant. Domina etiam habēbat servas multas, quae vestimenta parābant aut infantem curābant.

Servi, qui validiōres erant quam ceteri, saepe in Circo Maximo pugnābant. Hi gladiatōres vocabantur, quia saepius gladio pugnābant. Inter liberos cives et servos erat vestītus discrīmen. Nam servi modo tunicam, liberi super tunicam togam induēbant. Toga erat insigne civis Romāni.

Cives Romāni non omnes inter se pares fuērunt. Nam iis, qui claros maiōres habēbant, via ad omnes honōres patēbat; nomen iis erat patricii. Reliqua autem civium multitūdo, quae nomen plebis habēbat, minus in re publica valēbat; inter eos multi mercatōres et opifices fuērunt.

Toga

---

1. Dulcius serēnum post tempestātes est. *Quint.* 2. Facilius est multa facere, quam diu. *Quint.* 3. Fama nihil est celerius. *Liv.*

XXI

De seditionibus servōrum

Servi Romanōrum, crudelitāte dominōrum adducti, haud raro se libertatemque suam vindicāre temptavērunt et sediti̯ōnes concitavērunt. Tum fortiter pugnantes exercitus Romānos saepe pepulērunt et res suas suo arbitrio ordinavērunt, sed postrēmo victi sunt.

Nihilominus divites et nobiles Romāni, motu servōrum territi, eos hostium loco habēbant. Notum est illud: „Quot servi, totidem hostes".

Multi et clari et belli perīti duces servōrum nomina sua immortalitāti commendavērunt, in his praecipue Spartacus ille, quem etiam nunc magnis laudibus celebrāmus.

---

1. Ferro nocentius aurum. *Ov.* 2. Litterārum radīces amārae sunt, fructus iucundiōres. *Cato.* 3. Nihil est victoria dulcius. 4. Ni-

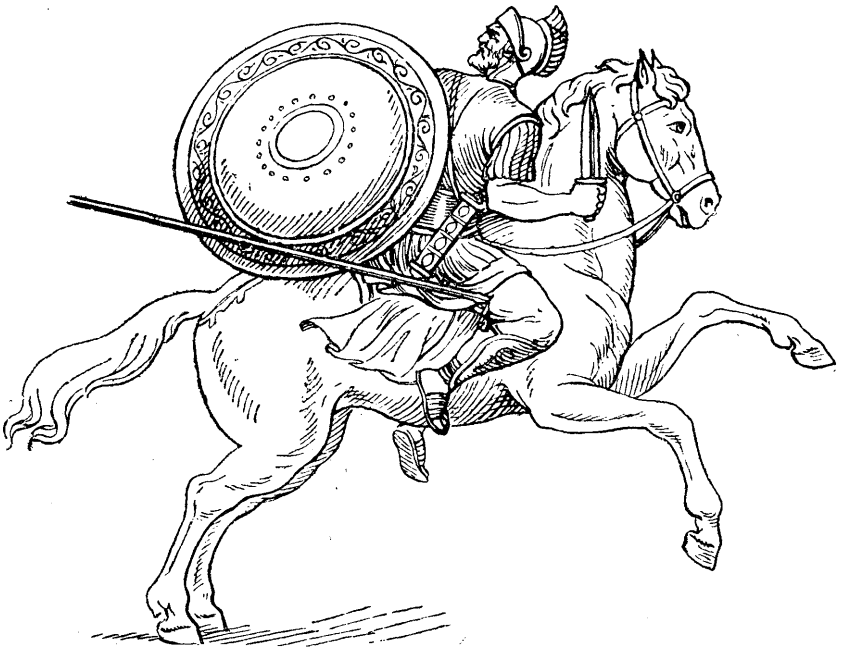

Spartacus vulnerātus

hil est praestantius, quam de republica bene merēri. *Cic.* 5. Vílius árgentúm (e)st auró, virtútibus áurum. *Hor.*

XXII

De clientibus

Erat apud Romānos vetus mos, quo homines pauperiōres patrōnos sibi inter nobiles sumēbant et eōrum fidei se commendābant. Patrōnus clientes suos — id autem nomen habēbant — in iudiciis defendēbat, praeterea cibo aut pecunia iuvābat. Clientes patrōno in rebus adversis multa officia praestābant; quin etiam quotidie mane dominum salutābant et in forum eum deducēbant. Quo plures clientes patricius habēbat, eo plus inter cives valēbat.

---

1. Nihil est utilius sale et sole. *Plin.* 2. Omnes fontes aestāte, quam hieme, gelidiōres. *Plin.* 3. Lumina in tenebris clariōra sunt. *Quint.*

XXIII

De schola Romāna

Discipuli in scholis carmina poetārum clarōrum legēbant. Nullīus antīqui poētae Romanōrum carmen clarius fuit, quam Odyssēa Livii Andronīci. Libenter pueri de egregio illo rege Ithacae et marīto Penelopae legēbant, quem Ulixem vocābant.

Discipuli etiam carmina Ennii, Naevii aliorumque poetārum legēbant. Praecipue Publii Vergilii carmen de erroribus Aenēae magni aestimābant. Etiam Quinti Horatii Flacci et Publii Ovidii Nasōnis carmina in scholis discipuli legēbant, pulcherrimos locos memoria tenēbant. Poētae et amoenissima Italiae loca et praeclarissima Romanōrum facta praedicavērunt.

Schola Romāna

Discipuli litteras in tabulis cerātis stilo exarābant. Si scriptum emendandum erat, lata stili parte delēbant. Unde dictum: „Stilum verte".

---

1. Sunt facta verbis difficiliōra. *Cic.* 2. Senioribus gravis est inveterāti moris mutatio. *Curt.* 3. Tardiōra sunt remedia, quam mala. *Tac.* 4. Mortāles inconsideratiōres in secunda, quam in adversa sunt fortūna. *Nep.* 5. Héu meliór quantó sórs tua sórte meá (e)st! *Ov.*

XXIV

De libris

Opera poetārum servi transcribēbant. Unus e servis dictābat, reliqui calamis, atramento tinctis, scribēbant. Ita uno tempore multa exemplaria parābant. Alii libri erant scripti in charta, ex papyro facta, alii in membrāna, ex corio parāta. Singulas paginas, inter se conglutinātas, in umbilīcum volvēbant, unde libros appellābant volumina. Volumina in scriniis servābant.

---

1. Nostris consiliis et laboribus vitam hominum tutiōrem et opulentiōrem reddere studēmus. *Cic.* 2. Nihil est veritātis luce dulcius. *Cic.* 3. Nullus suavior animo cibus est, quam cognitio veritātis. 4. Lux est sonitu velocior. *Plin.*

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMO YPATYBĖS

XXV

De Prometheo

Prometheus, qui auxilio Minervae homines ex terra et aqua fecerat, de genere humāno bene meruit. Di saepe eum ad suas epulas magnificentissimas invitābant. Itaque consilium Iovis, qui omnes homines abolēre constituit, Prometheus cognōvit.

Prometheus aliquando in caelum venit, ignem, quem Iuppiter hominibus negaverat, de Olympo detraxit et hominibus donāvit. Quamquam ira Iovis maxima erat, genus humānum non delēvit. Prometheum autem Vulcānus iussu Iovis in monte Caucaso ferreis catēnis ad saxum alligāvit cotidiēque aquila iecur Promethei devorābat. Iecoris pars, quam aquila interdiu devoraverat, noctu crescēbat. Ita Prometheus ingentes dolōres tolerābat. Postea Hercules aquilam sagitta necāvit Prometheumque liberāvit.

---

1. Nihil est agricultūra melius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. *Cic.* 2. Da locum melioribus. *Ter.* 3. Luna est, ut ostendunt mathematici, maior, quam dimidia pars terrae. *Cic.* 4. Plús in amóre valét virtús, quam fórma caduca.

XXVI

Romāni consules creant

Romāni initio reges habuērunt, qui ad arbitrium suum civitātem regēbant. In rebus gravioribus rex convocābat consilium, quod ex viris clarissimis et videlicet potentissimis constābat. Nomen consilio senātus fuit.

Sed ob nimiam ultimi regis superbiam Romāni eum ex urbe expulērunt et duos consules creavērunt. Ex eo tempore populus quotannis consules creābat. In manibus consulum summa potestas in pace et summum imperium in bello erat. Consules inter alios magistrātus insignibus imperii eminēbant; cum in publicum procedēbant, duodecim lictōres cum fascibus eis praecedēbant.

Magistrātus

---

1. Plus in amicitia valet similitūdo morum, quam affinitas. *Nep.* 2. Pluris est oculātus testis unus, quam aurīti decem. *Plt.*

PRIEVEIKSMIAI

XXVII

De luscinia et acanthide

Ante fenestram duae caveae pendēbant. Ibi luscinia et acanthis, quas puer quidam captaverat, misere inclūsae erant. Mane luscinia pulcherrime cantābat. Puer conclāmat:

— Quam pulchre acanthis mea cantat!

Luscinia autem vocibus perterrita subito tacuit.

Tum pater ad filium:

— Num, inquit, acanthis tam suaviter cantāvit?

Puer celeriter respondet:

— Profecto acanthis suavius cantat quam luscinia, nam pennae eius multo pulchriōres sunt.

Deinde pater benigne ridet et:

— Male erras, inquit; luscinia tam suaviter cantāvit. Nam saepe aves, quae minus pulchre vestītae sunt, suavissime cantant.

---

1. Festīna lente. 2. Qui timide rogat, docet negāre. *Sen.* 3. Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. *Syr.* 4. Agere considerāte pluris est, quam cogitāre prudenter. *Cic.*

PARTICIPIUM. ABLATIVUS ABSOLUTUS

XXVIII

Horatius Cocles

L. Tarquinium Superbum, septimum regem, cives Romāni propter superbiam regno cedere coëgērunt eīque aqua et igni interdixērunt. Tarquinio e republica exclūso Porsenna, Clusīnus rex, Romānis bellum indixit; habēbat enim in animo Tarquinium in regnum reducere.

Adventu hostium nuntiāto Romāni in urbem ex agris demigravērunt. Tum pons paene hostes in urbem admīsit, nisi unus vir fuisset, Horatius Cocles. Iam hostes de colle Ianiculo ad flumen accedēbant. Itaque Cocles periculo intellecto commilitōnes monuit: „Pontem ferro aut igni rescindite! Ego interim solus impetum hostium defendam".

Vadit inde in primum aditum pontis. Duos tamen cum eo pudor tenuit, Sp. Larcium et T. Herminium, ambos claros genere factisque. Cum his primum impetum sustinuit. Deinde eos quoque reditu paene interclūso illinc cedere in tutum coēgit. Tum Etrusci clamōre excitāto in unum hostem provolavērunt. Proelio renovāto clamor Romanōrum subito hostes terruit.

Tum Cocles pontem delētum esse animadvertit et armātus in Tiberim se praecipitāvit. Integer ad suos tranāvit. Grata in tantam virtūtem civitas fuit: statua in comitio collocāta et tantum agri, quantum uno die circumarāvit, donātum est.

---

1. Temeritas est florentis aetātis, prudentia senescentis. *Cic.* 2. Milites utique moritūros in aciem misistis. *Liv.* 3. Caesar obsides Haeduis custodiendos tradit. *Caes.*

PASSIVUM

XXIX

Triumphus Romānus

Senatōres de triumpho, qui ab imperatōre postulabātur, in campo Martio consilium publicum habuērunt. Imperātor triumphābit; impetrāvit enim, quod postulaverat.

Iam via triumphi magna copia hominum, virōrum et mulierum, puerōrum et senum, complebātur. Magistratibus via parātur a lictoribus. Viri, qui in honoribus sunt, salutantur: consules, censor, praetōres, quaestōres. A nonnullis militibus praeda portātur; tota praeda a populo videbitur. Magnus est dolor captivōrum: nam servi erunt, nonnulli vinculis continebuntur aut in carcere publico trucidabuntur.

Triumphus

Tum albi tauri aurātis cornibus a sacerdotibus ad sacrificium ducebantur. Iam imperātor curru splendido, quem quattuor equi trahēbant, vehebātur, toga pulchra et lauro sacra ornātus. Magno clamōre salutātur: „Salve, victor! Io triumphe!“ Post imperatōrem milites sunt, a quibus ducis victoriae praedicantur.

---

1. Dabitur tibi magnum malum. *Plt.* 2. Scythae lacte et melle plerumque vescebantur. 3. Minus contemnēmur, si vindicaverimus iniuriam. *Sen.* 4. Gráta supérveniét, quae nón sperábitur, hóra. *Hor.*

XXX

Terror Cimbricus

Olim Cimbri et Teutones, populi Germaniae, cum feminis liberisque Italiae appropinquaverant et copias Romānas maximo proelio vicērunt. Ubi fuga legiōnum nuntiāta est, summus erat terror totīus Romae et Romāni, graviter commōti, deis sacrificābant et salūtem petēbant.

Tum Manlius orātor animos populi ita confirmāvit: „Germāni Romae appropinquant! Res in maximo periculo est! Agri a barbaris vastantur, oppida delentur, incolae aut necantur aut in servitūtem rediguntur. Itaque nisi novis animis proelium novum committētur et Germāni ex patria nostra sine mora agentur, erit nulla salus feminis nostris liberisque. Servāte liberos! Servāte patriam! Antea superāti sumus, quia imperatōres nostri fuērunt infirmi. Nunc a Mario, claro imperatōre, qui iam multas alias victorias reportāvit, legiōnes ducentur et animi nostri terrōre Cimbrico liberabuntur".

Orātor

Marius tum in Africa bellum gerēbat. Sine mora ex Africa in Italiam vocātur. Copiae novae non solum Italiae, sed etiam provinciis sociōrum imperantur. Dura disciplīna laboribusque perpetuis milites exercentur. Tum cum peditibus equitibusque Marius ad Germanōrum castra properat. Diu et acriter pugnātur. Denique Germāni terga vertunt et multi in fuga ab equitibus nostris trucidantur. Itaque Romāni terrōre Cimbrico liberantur.

---

1. Malo aliēno saepe docēmur. 2. Verae amicitiae difficillime reperiuntur. 3. Vir bonus ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nul-

la spe invitabitur. *Sen.* 4. Pacem sperātis, cum vincēmur, quam nunc, cum vincimus, dat nemo? *Liv.* 5. Párturiúnt montés, nascétur rídiculús mus. *Hor.*

XXXI

Hannibal iter per Alpes facit

Hannibal ab Druentia campestri maxime itinere ad Alpes cum bona pace Gallōrum, qui incolēbant eas regiōnes, pervēnit. Inde iter per Alpes facere coepit. Primum agmen elephanti et copiae equestres erant; ipse post cum robore peditum circumspectans omnia incedēbat. Saepe Poeni in magno periculo erant. Nam omnibus locis apparuērunt montāni, qui imminentes montes occupaverant. Undique ex insidiis barbari erumpunt et saxa ingentia in agmen devolvunt.

Nono die in iugum Alpium perventum est per errōres, quos ducum fraus faciēbat. Biduum in iugo castra statīva habita sunt fessisque labōre ac pugna quies est data militibus. Procedere inde agmen coepit et hostes nihil iam temptābant. Ceterum iter non minus difficile erat, quam in ascensu fuerat. Omnis enim fere via praeceps, angusta, lubrica erat; alii super alios et iumenta in homines occidēbant. *Livius.*

---

1. Ad liquidum veritas explorāta est. *Liv.* 2. Omnia cum approbatiōne ingenti sunt audīta. *Liv.* 3. Melior tutiorque est certa pax, quam sperāta victoria. *Liv.* 4. Natio est omnis Gallōrum admodum dedita religionibus. *Caes.*

ĮVARDŽIAI

XXXII

Hannibalis oratio

Hannibal, clarissimus ille Poenōrum imperātor, postquam Alpium montes altissimos superāvit, militum animos hac oratiōne firmāvit:

„Vidētis, milites fortissimi, Italiam illam, domicilium hostium nostrōrum. Galli, incolae harum regiōnum, socii amicīque nostri erunt: hi nobis omnes res necessarias praebēbunt; hi erunt hostes acerrimi Romanōrum illōrum improbōrum. Urbes opulentae, Roma

ista, caput ipsum et opes urbis illīus praeda vestra erunt. Haec omnia in manibus vestris sunt. Romāni ipsi in maximo sunt timōre. Vos Saguntum, oppidum illud munitissimum, expugnavistis, Pyrenaeos illos montes superavistis, Gallos fugavistis; etiam Romānos illos superabitis".

---

1. Nihil mihi vidētur turpius, quam optāre mortem. *Sen.* 2. Nudo detrahere vestimenta me iubes. *Plt.* 3. In maximis meis doloribus excruciat me valetūdo Tulliae nostrae. *Cic.*

4. Vos éxemplária Graéca
nócturná versáte manú, versáte diúrna. *Hor.*

XXXIII

De Alexandro, rege Macedonum

Philippo rege Macedonum occīso Alexander regnum occupāvit. Gentibus finitimis domitis a rege exercitus adversus Persas parātus est. Alexandro bellum gerente Graeci bellum movērunt, sed devicti sunt. Hellesponto traiecto Persas ad Granīcum flumen vicit; plurima oppida maritima portas Alexandro aperuērunt. Rex urbibus maritimis captis magnam partem Asiae occupāvit.

---

1. Non est magni animi, qui de aliēno liberālis est, sed ille, qui, quod alteri donat, sibi detrahit. *Sen.* 2. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possum. *Erasm.* 3. Non est iam lenitāti locus; severitātem res ipsa flagitat. *Cic.* 4. Nihil felicius discitur, quam quod ab ipsa pueritia discitur. *Erasm.*

XXXIV

De Galliae populis

Gallia est omnis divīsa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitāni, tertiam, qui ipsōrum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institūtis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitānis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit.

Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitāte provinciae longissime absunt minimēque ad eos

mercatōres saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos pertinent, important, proximīque sunt Germānis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. *Caesar.*

---

1. Illi nobile nomen, laus rei militāris maxima. *Nep.* 2. Haec cum illi dico, tibi dico. *Ter.* 3. Hinc illae lacrimae. *Ter.* 4. De amicitia omnes ad unum idem sentiunt. *Cic.* 5. Quí procul éx oculís, procul ést a límine córdis.

XXXV

M. Porcius Cato maior

Omnes patricios plebeiosque nobilissimārum familiārum Cato longe antecedēbat. In hoc viro magna vis animi ingeniīque fuit. In omnibus rebus singulāri fuit industria; nam et agricola sollers et perītus iuris et magnus imperātor et probabilis orātor et cupidissimus litterārum fuit. Asperi sine dubio animi et linguae acerbae et liberae fuit, sed invicti cupiditatibus animi, contemptor gratiae et divitiārum. In patientia labōrum et periculōrum fuit ferrei corporis animīque: eum ne senectus quidem, quae solvit omnia, fregit.

---

1. Nusquam est, qui ubīque est. *Sen.* 2. Semper potentior lex est, quae vetat, quam quae permittit. *Quint.* 3. Non scribit, cuius carmina nemo legit. 4. Quód latet, ígnōtúm (e)st; ignóti núlla cupído. *Ov.*

SKAITVARDŽIAI

XXXVI

De mensibus anni Romāni

Apud Romānos initio Martius primus anni mensis erat, Aprīlis alter, Maius tertius, Iunius quartus. Quintīli, quinto mensi, postea, quod C. Iulius Caesar hoc mense natus erat, nomen erat Iulius. Sextīlis, sextus mensis, ex imperatōre Augusto Augustus nominabātur. Menses proximi olim, ut nomina ipsa docent, erant menses September, Octōber, November, December. Undecimus mensis erat Ianuarius, duodecimus autem Februarius, qui dies duodetriginta aut undetriginta habet. Ab anno ante eram nostram 153 Ianuarius primus anni mensis est.

Primo mensis diēi nomen erat Calendae, septimo diēi mensium Martii, Maii, Iulii, Octōbris nomen Nonae, quinto decimo diēi eorundem mensium nomen Idus. Ceterōrum mensium Nonae erant quinto mensis die, Idus tertio decimo. C. Iulius Caesar decrēvit, ut annus trecentos sexaginta quinque dies habēret, quarto autem cuīque anno dies trecentesimus sexagesimus sextus adicerētur.

1. Etiam capillus unus habet umbram suam. *Syr.* 2. Duo cum idem faciunt, saepe non est idem. *Ter.* 3. In studiis plus efficitur una hora matutīna, quam tribus pomeridiānis. *Erasm.* 4. Cato ille noster mihi unus est pro centum milibus. *Cic.*

XXXVII

De Helvetiōrum numero

Helvetiōrum fines in longitudinem milia passuum ducenta quadraginta, in latitudinem centum octoginta patēbant.

Omnium eōrum, qui domo exiērunt, summa erat capitum: Helvetiōrum milia ducenta sexaginta tria, Tulingōrum milia triginta sex, Latobrigōrum quattuordecim, Rauricōrum viginti tria, Boiōrum triginta duo; ex his, qui arma ferre possent, ad milia nonaginta duo. Summa omnium fuērunt ad milia trecenta duodeseptuaginta. Eōrum, qui domum rediērunt, censu habito repertus est numerus milium centum et decem. *Caesar.*

---

1. Senātor post sexagesimum et quintum annum in curiam venīre non cogitur nec vetātur. *Sen.* 2. Britanni singuli pugnant, universi vincuntur. *Tac.* 3. Taedet iam audīre eadem milies. *Ter.* 4. Víx duo trésve mihí de tót superéstis, amíci. *Ov.*

XXXVIII

Ex urbis Romae descriptiōne

In antīqua urbis descriptiōne, quae inscribitur „Curiōsum urbis Romae regiōnum quattuordecim", omnia aedificia, loca, res memoria dignae enumerantur.

Erant Romae octo pontes, duodecim fora, octo campi, triginta septem portae, quadringenti viginti tres vici, mille septingentae nonaginta septem domus, quadraginta sex milia sescentae duae

insulae, duo macella in Caelio et Esquilīno montibus sita, ducenta quinquaginta pistrīna, ducenta nonaginta horrea, undeviginti aquaeductus, duodecim thermae, octingenta quinquaginta sex balnea, mille trecenti quinquaginta duo putei; deinde duo Capitolia, alterum in monte Capitolio, alterum in colle Quirināli situm, decem basilicae, quadringenta viginti tria templa, duodetriginta bibliothēcae, duo amphitheātra, tria theātra, duo circi, quinque naumachiae; duo columnae, Traiāni et Marci Aurelii, quae adhuc supersunt, sex obelisci, duo colossi Nerōnis et Augusti, triginta sex arcus marmorei, viginti duo equi magni, octoginta dei aurei, septuaginta sex dei eburnei; etiam latrīnae publicae non deerant, numerus eārum centum quadraginta quattuor erat.

Aquaeductuum longitūdo ingens erat: velut Aqua Appia supra undecim milia passuum longa erat, Aqua Marcia supra sexaginta milia passuum, Aqua Claudia quadraginta sex milia passuum, Anio novus duodesexaginta milia passuum.

---

1. Digiti quibusdam in manibus seni. *Plin.* 2. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos. *Plin.* 3. Ex eo libro millesimam partem vix intellego. 4. Homini novissimi dentes circiter vicesimum annum gignuntur, multis et octogesimo. *Plin.* 5. Vér, aestás, autúmnus, hiéms sunt quáttuor ánni ‖ témpora.

INFINITIVUS

XXXIX

1. Pompeios, celebrem Campaniae urbem, consedisse terrae motu audivimus. Nonis Februariis hic fuit motus Regulo et Verginio consulibus. *Sen.*

2. Caesar intellegit mortem ab dis immortalibus non esse supplicii causa constitūtam, sed aut necessitātem natūrae, aut labōrum ac miseriārum quiētem esse. *Cic.*

3. Ita sentio et saepe disserui Latīnam linguam non modo non inopem, sed locupletiōrem etiam esse, quam Graecam. *Cic.*

4. Apud maiōres nostros A. Manlius Torquātus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necāri iussit atque ille egregius adulescens immoderātae fortitudinis morte poenas dedit. *Sall.*

XL

1. Scythae sine pedibus dicunt esse Fortūnam, quae manus et pennas tantum habet; cum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non sinit. *Curt.*

2. Ego enim sic existimo in summo imperatōre quattuor has res inesse oportēre: scientiam rei militāris, virtūtem, auctoritātem, felicitātem. *Cic.*

3. Multam operam, amīci, frustra consumpsi: Critōni enim nostro non persuāsi me hinc avolatūrum neque mei quidquam relictūrum. *Cic.*

4. Nec privātos focos, nec publicas leges vidētur, nec libertātis iura cara habēre, quem discordiae, quem caedes civium, quem bellum civīle delectat, eumque ex numero hominum eiciendum, ex finibus humānae natūrae exterminandum puto. *Cic.*

5. Quem enim nostrum ille moriens apud Mantinēam Epaminondas non cum quadam miseratiōne delectat? Qui tum denique sibi evelli iubet spiculum, posteāquam ei percontanti dictum est clipeum esse salvum. *Cic.*

CONIUNCTIVUS

XLI

1. Amēmus patriam, pareāmus senatui. *Cic.* 2. Omnium civium maxime intersit patriam salvam esse. 3. Discant cantāre puellae. *Ov.* 4. Quid tibi pro meritis optem? 5. Cum dignitāte potius cadāmus, quam cum ignominia serviāmus. 6. Utinam falsus vates sim! 7. Audiātur et altera pars! 8. Utinam frater meus viveret et iterum classem duceret! *Liv.* 9. Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere? *Cic.* 10. Quis vos liberos fuisse putet? *Cic.* 11. Ingenia studiaque oppresseris facilius, quam revocaveris. *Tac.* 12. Quídquid agís, prudénter agás et réspice fínem.

QUAESTIONES INDIRECTAE. UT FINALE, UT OBIECTIVUM

XLII

1. Pyrrhus a filiis interrogātus, cui regnum mandāret: „Ei", inquit, „cuius gladius acerrimus est".

2. Unicae filiae pater Themistŏclem consulēbat, utrum eam pauperi, sed ornāto, an locuplēti parum probāto collocāret. Tum

is: „Malo“, inquit, „virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem“.

3. Epaminondas, dux Thebanōrum clarissimus, in proelio ad Mantinēam graviter vulnerātus, interrogāvit, salvusne esset clipeus. Amīci flentes respondērunt: „Salvus est“. Tum quaesīvit, essentne fusi hostes. Id quoque a circumstantibus affirmātum est. „Libenter“, inquit, „vita excēdo“. Tum hastam extraxit statimque exspirāvit.

XLIII

De Diogene

Alexander aliquando Diogeni male vestīto et sub divo dormienti: „Surge“, inquit, „Diogenes, Alexander adest, ut tibi subveniat; nam multis rebus eges“. Cui Diogenes: „Uter nostrum pluribus eget? Ego, qui praeter baculum, peram, pallium nihil desidero, an tu, qui nunquam cupiditātes tuas non satias?“

Idem Diogenes lucerna accensa tempore meridiāno in foro ambulābat quaerenti similis. Rogantibus, quid ageret: „Hominem“, inquit, „quaero“.

XLIV

De Mida

Midae, regi Phrygiae, Bacchus quondam: „Quid“, inquit, „optas? Omnia, quae optaveris, tua erunt“. Tum ille: „Effice“, inquit, „ut omnia, quae tetigero, in aurum mutentur“. Non detrectāvit id deus. Statim Midas ramum de arbore decerpsit; subito ramus in aurum mutātus est; tetigit lapidem, lapis erat aureus. Exsultābat rex gaudio. Sed eōdem die Midas cibum sumere in animo habuit: omnes cibi in aurum mutāti sunt. Tum stultitiam suam intellexit et aurum contempsit. Nam auro fames non explētur.

XLV

1. Darēus, rex Persārum, exercitum in Eurōpam traducere constituerat, ut cum Scythis bellum gereret. Tum Persa quidam a rege petīvit, ut unum ex quattuor filiis patri relinqueret. Cui rex: „Cum a me petiveris, ut unum ex filiis tibi relinquerem, tibi relinquam cunctos“. Quae ubi dixit, imperāvit, ut quattuor filii eius occiderentur.

2. Pyrrhus rex in itinere canem vidit, qui corpus hominis necāti custodiēbat. Rex imperāvit, ut mortuus sepelirētur, canis autem curarētur. Non multo post canis, qui semper cum rege erat, inter milites eum vidit, qui dominum suum necaverat. Statim latrans ad eum cucurrit. Pyrrhus eum militem examināvit, et is, cum minis regis perterritus facinus suum non negāret, iustam poenam dedit.

CUM HISTORICUM. CUM CAUSALE

XLVI

Quantum valeat labor

Rusticus quidam, qui nullas habēbat divitias, mortem appropinquāre sentiens, excitāre animos filiōrum cogitābat ad studium agrōrum cultūrae et ad assiduitātem labōris. Convocātis igitur filiis: „Vidētis", inquit, „me a vobis mox discessūrum esse. Omnes, quas habeo divitias, in vinea nostra quaeritōte!" Paulo post efflāvit animum. At filii, cum crederent illum in vinea alicubi abdidisse thesaurum, totum vineae solum ligonibus frustra eruunt; thesaurum inveniunt nullum. Sed terra versa proximo autumno uberrimos fructus ex vitibus demessuērunt.

Miles Romānus

XLVII

1. Diogenes philosophus, cum amīci ab eo quaererent, quo modo sepelīrent eum: „Proicite me", inquit, „inhumātum". Tum amīci: „Avibusne et feris?" — „Minime vero", inquit, „sed baculum prope me ponite, ut eas abigam". — „Quo modo abiges? Non enim senties". — „Quid igitur mihi ferae nocēbunt, qui nihil sentiam?"

2. Post Alexandri mortem regis amīci regnum inter se divisērunt. Unus ex iis, Antigonus, multos annos magnam Asiae partem imperio regēbat. Aliquando duo Antigoni milites, in bello regis tabernaculum custodientes, de rege dicēbant et male de eo

existimābant. Audiverat omnia Antigonus, cum inter dicentes et audientem velum interesset. Quod ille leviter removet et: „Longius", inquit, „discedite, ne vos rex audiat!"

3. Miles Romānus bello Sertoriāno, cum in castris Cn. Pompēi militāret, fratrem suum acrius pugnantem ex adversa parte occīdit. Cum scelus cognovisset, cadāver sublātum rogo superposuit et gladio se transfōdit.

XLVIII

Nonnulla de virtūte Lacedaemoniōrum

Ferrea non modo corpora, ferrei fuērunt etiam animi Lacedaemoniōrum. Audīte exempla nonnulla!

1. Unus ex Lacedaemoniis interrogātus, cur urbem non munīrent: „Moenibus", inquit, „hostes non impedientur; Sparta munītur nostris corporibus".

2. Spartānus quidam interrogātus, qua de causa nunquam leges mutārent, dixit: „Ne serviant leges hominibus, sed homines oboediant legibus".

3. Rex quidam, cum interrogātus esset de Lacedaemoniōrum numero: „Satis multi sumus", inquit, „ut hostes impedīre possīmus".

4. Cum exercitus in aciem educerētur, mater filio: „Cura", inquit, „ne huc venias sine scuto! Veni aut cum scuto aut in scuto".

5. Lacaena, cum filium in proelium misisset et eum in acie vitam efflavisse audivisset: „Natus erat", inquit, „ut esset, qui pro patria vita non dubitāret excedere".

6. Cum magnam post cladem nomina mortuōrum nuntiāta essent, propinqui mortuōrum laeti, vivōrum propinqui maesti in publicum venērunt.

UT CONSECUTIVUM

XLIX 3-4.

De Daedalo et Icaro

Daedalus, artifex clarissimus, cum casu hominem necavisset, Athēnis fugit et in insulam Cretam ad regem Minōem migrāvit. Ibi iussu regis labyrinthum aedificāvit, domum amplissimam. Cum domus aedificāta esset, Daedalus in patriam remigrāre constituit. Sed propter artem regi adeo carus erat, ut ille eum dimittere non

consentīret. At Daedalus sibi et Icaro filio ex pennis avium cera consertis alas fecit, ut per aëra effugerent. Dum alas umeris aptat, filium monet: „Mediam regiōnem serva, ne soli marīve nimis appropinques". Icarus vero cum in aëra se sustulisset, volandi suavitāte captus patris verba neglexit et loca adeo alta petīvit, ut alae eius nimio calōre liquescerent et ipse in mare decideret. Illud mare ab Icaro nomen habet Mare Icarium. Daedalus in Siciliam pervēnit.

---

1. Iustis hominibus ita fides habētur, ut nulla sit in iis fraudis suspicio. *Cic.* 2. Est mihi magnae curae, ut ita erudiātur Lucullus, ut patri respondeat. *Cic.* 3. Nemo tam puer est, ut Cerberum timeat. *Sen.* 4. Ném(o) adeó ferus ést, ut nón mitéscere póssit. *Hor.*

L

1. Zeuxis et Parrhasius, pictōres clarissimi, certāmen inter se instituērunt. Ille uvas adeo natūrae convenienter pinxit, ut aves ad tabulam advolārent. Hic linteum pictum proposuit. Zeuxis poposcit, ut linteum removēret et pictūram ostenderet. Ridens Parrhasius: „Ipse", inquit, „linteum remove!" Ille, cum errōrem intellexit: „Vicisti", inquit, „Parrhasi. Nam ego aves fefelli, tu artificem".

2. Cum olim Galli Clusium, Etruriae oppidum, oppugnavissent, Clusīni auxilium a Romānis postulavērunt. Romāni per legātos Gallis denuntiavērunt, ne Clusīnos vexārent. Sed cum unus ex legātis Romānis contra ius gentium ducem Gallōrum necavisset, Galli a Romānis postulavērunt, ut legātos punīrent. Quod cum non impetravissent, ad urbem cum magno exercitu contendērunt et apud Alliam fluvium copias hostīles tam profligavērunt, ut Romāni diem illīus caedis inter nefastos numeraverint.

SI REALE, SI IRREALE

LI

De Pyrrho

Pyrrhus, quamquam ad Asculum, oppidum Apuliae, Romānos vicerat, tamen ex hac victoria maiōrem gloriam, quam laetitiam, percēpit. Amīcis gratulantibus: „Quid mihi", inquit, „de tali victoria, ubi exercitus robur amīsi, gratulamini? Nam si iterum hoc modo vicero, sine ullo milite in Epīrum revertar". Magno igitur numero copiārum orbātus Tarentum cum reliquo exercitu recessit

Inde in Siciliam copias transportāvit, sed ibi quoque frustra fortūnam belli tentāvit. Itaque post tres annos bellum cum Romānis in Italia renovāvit, sed a Romānis, quibus Curius Dentātus consul praeerat, ad Beneventum fusus fugatusque est et parvo praesidio in arce Tarentīna collocāto in Graeciam revertit. Paulo post, dum Argos oppugnat, a muliere quadam tegula e tecto proiecta, interfectus est.

Pyrrhus

---

1. Si summus dolor est, inquit Epicūrus, brevem necesse est esse. *Cic.* 2. Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. *Plin.* 3. Memoria minuitur, nisi eam exerceas. 4. Sí bene flóruerínt segetés, erit área díves.

LII

Mucius Scaevola

Porsenna, Clusīnus rex, in ripis Tiberis castra collocāvit, ut inde fines Romanōrum ferro ignique vastāret et Romānos inopia frumenti laborantes obsidiōne superāret. C. Mucius adulescens senatoribus: „Tiberim", inquit, „tranābo et in castra hostium invādam: magnum facinus mihi in animo est". Probavērunt patres consilium. Itaque ferrum intra vestem occultāvit et ex urbe excessit.

Intrat hostium castra. Ibi scriba, prope regem sedens, multa cum militibus agēbat. Itaque Mucius dubitans interrogāre, uter Porsenna sit, scribam pro rege trucīdat. Discedentem custōdes comprehendunt.

A rege interrogātus, quis esset: „Romānus sum", inquit, „civis. C. Mucium me vocant. Hostium regem necāre in animo habui et parātus sum ad mortem, ut ad caedem parātus fui. Nec unus in te ego hos animos gero; post me longus ordo est adulescentium, idem

Mucius Scaevola

decus desiderantium. Mea prima sors fuit. Ceteri suo tempore aderunt".

Cum rex ediXisset, ut Mucius vivus comburerētur: „Ista poena", inquit ille, „non terreor: corpus non est carum Romānis, magnam gloriam vid- tibus". Deinde accessit ad aram et manum dextram combussi . Qua constantia Porsenna perterritus est; itaque Mucium dimīsit et cum Romānis de pace egit. Mucio autem postea a clade manus dextrae cognōmen Scaevola fuit.

---

1. Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria. *Phaedr.* 2. Scíre tuúm nihil ést, nisi té scir(e) hóc sciat álter. *Pers.* 3. Quídquid id ést, timeó Danaós et dóna feréntes. *Verg.*

LIII

Coriolānus

C. Marcius Coriolānus, eques Romānus, cum a plebe ex urbe expulsus esset, ad Volscos, qui erant hostes Romanōrum, contendit et magnum exercitum Volscōrum contra Romānos duxit. Missi sunt de pace ad Marcium oratōres; acerbum responsum ille reddidit. Sacerdōtes quoque a Coriolāno frustra pacem petivērunt. Tum

Veturia, mater Coriolāni, Volumniaque uxor cum agmine matronārum in castra Volscōrum contendērunt, ut, quoniam armis viri defendere urbem non possent, mulieres precibus lacrimisque defenderent.

Coriolānus, cum inter ceteras cognovisset Veturiam matrem, ab sede sua surrexit et matri occurrit. Sed mulier in iram ex precibus versa est et: „Dic", inquit, „utrum hostis an filius sis, utrum captīva an mater in castris tuis sim! Nonne tibi, cum in fines patriae invaderes, ira cecidit? Liberōrum memento, qui, si perges, aut occidentur aut in servitūtem abducentur". His verbis fractus est tandem vir. Suos dimīsit et Volscos ex agro Romāno reduxit. Ab irātis Volscis occīsus est.

Minerva

---

1. Ceterum censeo Carthaginem delendam esse. *Cato.* 2. Túrbātó meliús capiúntur flúmine písces. *Ov.* 3. Primos in orbe deos fecit timor. 4. Dúmmodo sít dívés, bárbarus ípse placét. *Ov.* 5. Tú nihil ínvītá faciés dicésve Minérva. *Hor.*

VERBA DEPONENTIA. VERBA SEMIDEPONENTIA

LIV

Scipio colloquitur cum Catōne

Cato omnibus honoribus — quaestōris, praetōris, consulis, censōris — summa cum laude functus erat. Cum senex honesto otio fruerētur, Scipio adulescens quondam a sene quaesīvit: „Quibus rebus urbs nostra tantam gloriam adepta est et ad tantas progressa est opes? Saepe mirātus sum, quod Romāni cum tot hostibus congressi, tot bellis perfuncti, tot calamitātes perpessi sunt".

Scipio

Tum Cato sic fere locūtus est: „Magnitudinis nostrae prima causa est prisca morum integritas. His temporibus et pietas et modestia iam lapsūrae sunt, ex quo nobilissimi Romāni artes Graecas amplexi sunt et divitiis abūti coepērunt. Saepe de his rebus questus sum.

Secundam dico causam patriae amōrem. Romāni semper magistratibus obsecūti sunt. Cives, rei publicae nati, pro ea mori nunquam sunt cunctāti. Iam ipse quoque moritūrus sum; de morte appropinquante non queror. Sed cum mortuus ero, operam date, amīci, ne res publica nostra labātur".

---

1. Ut magistratibus leges, ita populo praesunt magistrātus, verēque dici potest magistrātum legem esse loquentem, legem autem mutum magistrātum. *Cic.* 2. Dulc(e) ét decórum (e)st pró patriá morí. *Hor.* 3. Gútta cavát lapidém non ví, sed saépe cadéndo. *Ov.*

LV

Senatōres ausi sunt fortiter Gallos exspectāre

Anno a. e. n. CCCXC Galli Alpes superavērunt et magnam Italiae partem ferro ignīque populabantur. Cum exercitum Romānum ad Alliam flumen profligavissent, urbi Romae appropinquavērunt.

Tum Romāni uxōres suas et liberos in arcem Capitolium, quo in magnis periculis confugere soliti erant, statim deduxērunt. Senatōres autem, salūti patriae diffīsi, in ipsa urbe manēre ausi sunt; omnibus insignibus suis indūti in foro aequo animo, in sedibus eburneis sedentes, hostes exspectābant.

Senatōres a Gallis trucidantur.

Cum Galli in urbem ingressi eos conspexissent, primo venerabundi intuebantur in senes, simillimos deis, et ad eos velut ad simulacra stabant. Cum vero unus ex Gallis barbam senatōris cuiusdam manu tetigisset, statim ab eo scipiōne eburneo percussus est. Tum initium caedis ortum esse dicitur. Multi senatōres in sedibus suis trucidāti esse dicuntur.

---

1. Similis simili gaudet. 2. Nescit vox missa reverti. 3. Gloria umbra virtūti est: etiam invītam comitabitur. 4. Fórtiter ét ferrúm saevós patiémur et ígnes. *Prop.* 5. Ísta decéns faciés longís vitiábitur ánnis. *Ov.*

LVI

Scytha quidam Alexandrum Magnum vituperat

Concupiscis, quod non capis. Ab Eurōpa petis Asiam, ex Asia venis in Eurōpam. Deinde, si humānum genus superaveris, cum silvis et nubibus et fluminibus ferisque bestiis gestūrus es bellum.

Gloriāris te ad persequendos latrōnes venīre. Sed ipse omnium gentium latro es: Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactriānos habes in potestāte, Indos petisti. Iam etiam ad pecora nostra avāras et insatiabiles manus porrigis.

Musa

Scilicet ignōras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpāri. Stultus est, qui fructus eārum spectat, altitudinem non metītur. Leo quoque aliquando minimārum avium pabulum fuit; et ferrum rubīgo consūmit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Proinde impōne felicitāti tuae frenos: facilius illam reges. *Curtius.*

---

1. Quid laetāris, quod ab hominibus his laudāris, quos non potes ipse laudāre? *Sen.* 2. Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis. *Liv.* 3. Vos mihi testes estis me verum loqui. *Plt.* 4. Non progredi est regredi. 5. Dignum láude virúm Músa vetát morí. *Hor.*

VERBA ANOMALA

LVII

Germanōrum malitia

Usipetes et Tencteri a Suebis agris expulsi et multis locis Germaniae triennium vagāti ad Rhenum pervenērunt; quas regiōnes Menapii incolēbant. Hi Germānos Rhenum transgredi prohibēbant. Illi omnia experti, cum transgredi propter custodias Menapiōrum non possent, reverti se in suas sedes simulavērunt. Sed tridui viam progressi rursus revertērunt atque Menapios oppressērunt. His interfectis navibusque eōrum occupātis flumen transgressi sunt. *Caesar.*

---

1. Quae de illo dicuntur, dici non possunt; quae dici possunt, non dicuntur. *Cic.* 2. Potuisti populāri hanc terram, quae te (= Coriolānum) genuit atque aluit? *Liv.* 3. Non omnes casus providēre

legum latōres potuērunt. *Quint.* 4. Quid per se peregrinatio prodesse cuiquam potuit? *Sen.*

5. Iámqu(e) opus éxēgí, quod néc Iovis íra nec ígnis
néc poterít ferrúm nec edáx abolére vetústas. *Ov.*

LVIII

De Demosthenis et Demadis astutia

1. Demosthenes, causam dicens, cum iudices parum attentos vidēret: „Paulisper", inquit, „aures mihi praebēte: rem vobis no-

Demosthenes

vam et iucundam narrābo". Cum aures iudices arrexissent: „Iuvenis", inquit, „quispiam asinum conduxerat, quo Athēnis Megaram profectūrus uterētur. In itinere, cum sol ureret neque esset umbra-

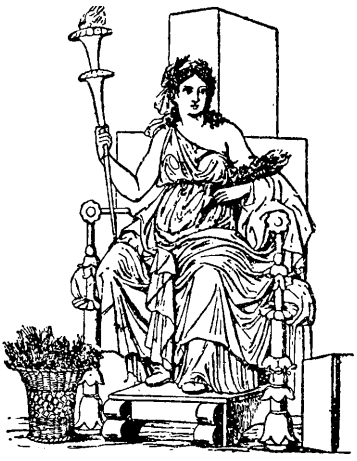

Ceres

culum, deposuit onus et sub asino consēdit, ut eius umbra tegerētur. Id vero dominus vetābat, clamans asinum locātum esse, non umbram asini. Itaque controversia magna orta in ius profecti sunt..."

Haec locūtus Demosthenes, ubi homines diligenter auscultantes vidit, discedēbat. Tum revocātus ab iudicibus rogatusque, ut reliquam fabulam enarrāret: „Quid?", inquit, „de asini umbra libet audīre; causam hominis de vita periclitantis non audiētis?"

2. Demades, orātor clarissimus, quondam coram Atheniensibus oratiōnem habuit. Qui cum animos non attenderent, orāvit, ut sibi fabulam proferre permitterent.

Quod cum permisissent, ille hanc fabulam narrāvit: „Ceres et hirundo et anguilla una iter faciēbant. Sed cum ad flumen venissent, hirundo avolāvit, anguilla submersit". Tum orātor tacuit. Cum autem interrogātus esset, quid Ceres fecisset: „Irascitur", inquit, „vobis, quod rei publicae commoda neglegitis et fabulas antefertis".

---

1. Utinam tam facile vera invenīre possim, quam falsa convincere! *Cic.* 2. Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera. *Plt.* 3. Pacem huc fertis, an arma? *Verg.* 4. Díffer: habént parvaé cómmoda mágna moraé. *Ov.*

LIX

Nonnulla de Socrate philosopho

1. Socrates, cum vidēret Alcibiadem divitiis et agrōrum vi superbīre, adduxit eum ad locum, ubi tabula quaedam descriptiōnem terrae complectens suspensa erat, rogavitque, ut Africam terram ibi requireret. Quam cum repperisset, suos fundos eum iussit oculis investigāre; et cum respondisset nusquam ibi pictos esse: „Horum igitur", inquit, „possessiōne te effers, qui nulla pars est terrae".

2. Xanthippe, Socratis philosophi uxor, morōsa admodum fuisse fertur et iurgiōsa, irisque et molestiis muliebribus per diem perque noctem scatēbat. Has eius intemperies in marītum Alcibiades demirātus, interrogāvit Socratem, quaenam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. „Quoniam", inquit, „cum illam domi talem perpetior, insuesco et exerceor, ut ceterōrum quoque foris petulantiam et iniuriam facilius feram".

Socrates

---

1. Praeferre patriam liberis civem decet. *Sen.* 2. Mirāris, si liberi hominēs superbiam tuam ferre non possumus. *Curt.*
3. Graécia cápta ferúm victórem cépit et ártes íntulit ágrestí Latió. *Hor.*

LX

1. „Noli turbāre circulos meos" Archimēdes exclamavisse traditur, cum Syracūsis captis miles Romānus, ut praedarētur, domum eius intravisset; is ignārus, quis ille esset, Archimēdem necāvit, quamquam Marcellus, dux Romanōrum, virum illum doctissimum interfici noluerat.

2. Cum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exsul, invitātus est ab hospitibus suis, ut Phormiōnem Peripateticum, si vellet, audīret. Cumque se non nolle dixisset inclutus Carthaginiensium imperātor, locūtus esse dicitur homo copiōsus aliquot horas de imperatōris officio et de re mīlitāri. Tum, cum ceteri, qui illum audierant, vehementer essent delectāti, quaerēbant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho iudicāret. His Poenus non optime Graece, sed tamen libere respondisse fertur multos se delīros senes vidisse, sed qui magis, quam Phormio, vidisse neminem. *Cic.*

---

1. Aut prodésse volúnt, aut délectáre poétae. *Hor.* 2. Faciam ita, ut vis. *Plt.* 3. Adulescens vult diu vivere, senex diu vixit. *Cic.* 4. Regnat, non loquitur, qui nil, nisi quod vult, blatit. *Syr.* 5. Idem velle atque idem nolle — ea demum firma amicitia est. *Sall.*

LXI

De libris Sibyllīnis

In antīquis annalibus memoria de libris Sibyllīnis haec prodita est. Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicēbat divīna oracula; eos velle se vendere dixit. Tarquinius pretium percontātus est; mulier nimium atque immensum poposcit.

Rex, quasi anus aetāte desiperet, derīsit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, tres libros ex novem deussit et, ecquid reliquos sex eōdem pretio emere vellet, regem interrogāvit. Sed Tarquinius id multo magis risit dixitque anum iam procul dubio delirāre. Mulier ibīdem statim tres alios libros exussit atque denuo placide rogāvit, ut tres reliquos eōdem illo pretio emeret.

Tarquinius iam eam constantiam confidentiamque non neglegendam esse intellegit et libros tres reliquos mercātur. nihilo minōre pretio, quam quod erat petītum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc a Tarquinio digressam postea nusquam loci visam constat. Libri tres, in sacrarium conditi, Sibyllīni sunt appellāti. Ad eos, quasi ad oraculum, quindecimviri adeunt, cum di immortāles consulendi sunt. *A. Gellius.*

---

1. Omnia mutantur, nihil interit. *Ov.* 2. Qualis artifex pereo! *Suet.* (Nero). 3. I, bone, quó virtús tua té vocat, í pede fáusto. *Hor.*

4. Díffugére nivés, redeúnt iam grámina cámpis
árboribúsque comaé. *Hor.*

LXII

De Vedio Polliōne

Cenāvit aliquando divus Augustus apud Vedium Polliōnem. Fregerat unus ex servis eius crystallinum. Rapi eum Vedius iussit nec vulgāri quidem peritūrum morte: muraenis obici iubebātur, quas ingentes in piscīna continēbat. Evāsit e manibus puer et confūgit ad Caesaris pedes nihil aliud petitūrus, quam ut aliter perīret nec esca fieret. Motus erat novitāte crudelitātis Caesar et servum quidem mitti, crystallina autem omnia coram se frangi iussit complerīque piscīnam. *Seneca.*

---

1. Orātor fit, poēta nascitur. 2. Brevis esse labōro, obscūrus fio. *Hor.* 3. Omnia, quae secundum natūram fiunt, sunt habenda in bonis. *Cic.* 4. Bonum ex malo non fit: divitiae fiunt; fiunt autem ex avaritia. Divitiae ergo non sunt bonum. *Sen.* 5. Ómnia, Cástor, emís: sic fíet, ut ómnia véndas. *Mart.*

LXIII

De Germanico

Germanicus, Augusti nepos, postquam legionibus Germanicis praefectus est, imperāvit, ut, si fieri posset, viae in interiōrem Germaniam patefierent et pontes in fluminibus fierent. Hac re factum est, ut milites laboribus et periculis assuefierent: Animi militum faciendo pontes, patefaciendo vias alacriōres fiunt; brevi fit, ut imperatōrem adeant postulantes, ut denuo impetus in hostes fiat.

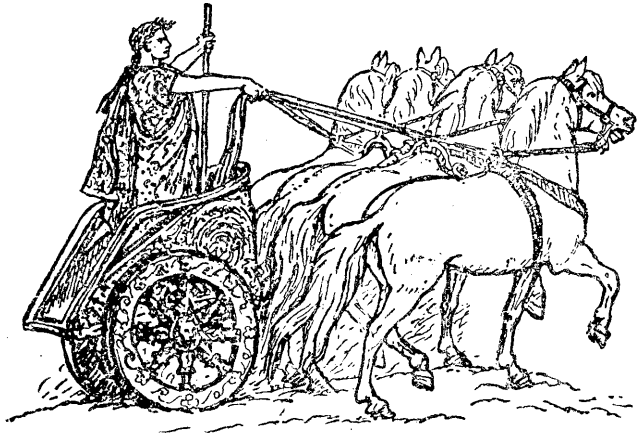

Triumphātor

Sed priusquam bellum confici poterat, Germanicus ab imperatōre Tiberio in urbem est revocātus. Milites id aegre ferēbant, in dies fiēbant tristiōres. Tum vero Germanicus: „Nolīte", inquit, „seditiōsi fieri! Revocat me Tiberius, ut vobiscum de Germānis triumphum agam".

---

1. Discordia fit carior concordia. *Syr.* 2. Pars magna bonitātis est velle fieri bonum. *Sen.* 3. Stoici omnia fato fieri dicunt. *Cic.* 4. Díc mihi, sí fiás tú leo, quális erís? *Mart.*

VERBA DEFECTIVA. VERBA IMPERSONALIA

LXIV

1. Qui amīcus esse coepit, quia expedit, et desinit, quia expedit. *Sen.* 2. Beneficium non est, cuius sine rubōre meminisse non possum. *Sen.* 3. Fórsan et haéc olím meminísse iuvábit. *Verg.*

4. Díscit ením citiús meminítque libéntius íllud,
   quód quis dérīdét, quam quód probat ét venerátur. *Hor.*
5. Aequám meménto rébus in árduís
   serváre méntem. *Hor.*
6. Ódērúnt hilarém tristés tristémque iocósi. *Hor.*
7. Ód(i) et amó. Quar(e) íd faciám, fortásse requíris.
   Néscio, séd fierí sénti(o) et éxcruciór. *Cat.*
8. Quód licet, íngrātúm (e)st, quod nón licet ácrius úrit. *Ov.*

LXV

De Spartaco

Spartacus, Crixus, Oenomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius eiusdem fortūnae viris erupēre Capua; servisque ad vexillum vocātis cum statim decem milia amplius coissent, homines modo effugisse contenti, iam et vindicāri volēbant. Prima sedes mons Vesuvius placuit. Ibi cum obsiderentur a Clodio Glabro, per fauces cavi montis vitineis delapsi vinculis ad imas eius descendēre radīces et exitu invīso nihil tale opinantis ducis subito impetu castra rapuērunt totamque pervagantur Campaniam. Nec villārum atque vicōrum vastatiōne contenti Nolam atque Nuceriam, Thurios atque Metapontum terribili strage populantur.

Affluentibus in diem copiis cum iam esset iustus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clipeos, ex ferro ergastulōrum recocto gladios ac tela fecērunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui, domitis obviis etiam gregibus parātur equitātus, captaque de praetoribus insignia et fasces ad ducem detulēre. Inde iam consulārem quoque aggressus in Apennīno Lentuli exercitum cecīdit, apud Mutinam Gai Cassi castra delēvit. Quibus elātus victoriis de invadenda urbe Romāna deliberāvit.

Tandem enim totis imperii viribus contra Spartacum consurgunt. A Licinio Crasso pulsi fugatīque in extrēma Italiae refugērunt. Ibi circa Bruttium angulum clusi, cum fugam in Siciliam

parārent neque navigia suppeterent, ratesque ex trabibus et dolia conexa virgultis rapidissimo freto frustra experirentur, tandem eruptiōne facta dignam viris obiēre mortem et, quod sub gladiatōre duce oportuit, sine missiōne pugnātum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissime dimicans quasi imperātor occīsus est. *Florus.*

LXVI

De industria humāna

Operibus hominum, id est, manibus, cibi varietas invenītur et copia. Nam et agri multa efferunt manu quaesīta, quae vel statim consumantur vel mandentur condita vetustāti, et praeterea vescimur bestiis et terrēnis, et aquatilibus, et volatilibus, partim capiendo, partim alendo.

Efficimus etiam domitu nostro quadrupedum vectiōnes, quorum celeritas atque vis nobis ipsis affert vim et celeritātem. Nos onera quibusdam bestiis, nos iuga imponimus, nos elephantōrum acutissimis sensibus, nos sagacitāte canum ad utilitātem nostram abutimur; nos e terrae cavernis ferrum eligimus, rem ad colendos agros necessariam; nos aeris, argenti, auri venas penitus abditas invenīmus, et ad usum aptas, et ad ornātum decōras.

Vulcānus

Arborum autem consectiōne omnīque materia — et culta et silvestri — partim ad calefaciendum corpus, igni adhibito, et ad mitigandum cibum utimur, partim ad aedificandum, ut tectis saepti frigora caloresque pellāmus. Magnōs vero usus affert ad navigia facienda, quorum cursibus suppeditantur omnes undique ad vitam copiae; quasque res violentissimas natūra genuit, eārum moderatiōnem nos soli habēmus, maris atque ventō-

rum, propter nauticārum rerum scientiam plurimisque maritimis rebus fruimur atque utimur.

Terrenōrum item commodōrum omnis est in homine dominātus: nos campis, nos montibus fruimur; nostri sunt amnes, nostri lacus; nos fruges serimus, nos arbores; nos aquārum inductionibus terris fecunditātem damus; nos flumina arcēmus, dirigimus, avertimus; nostris denique manibus in rerum natūra quasi alteram natūram efficere conāmur.

CORNELII NEPOTIS

VITAE

Epaminondas

1. Epaminondas, Polymnii filius, Thebanus. De hoc priusquam scribimus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse a principis persona, saltare vero etiam in vitiis poni. Quae omnia apud Graecos et grata et laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primum de genere eius, deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique facultatibus et si qua alia memoria digna erunt, postremo de rebus gestis, quae a plurimis animi anteponuntur virtutibus.

2. Natus igitur patre, quo diximus, genere honesto, pauper iam a maioribus relictus est, eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et citharizare et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina, cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone. At philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentinum, Pythagoreum. Cui quidem sic fuit deditus, ut adulescens tristem ac severum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate anteposuerit, neque prius eum a se dimisit, quam in doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intellegi posset pari modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia et potius contemnenda; at in Graecia, utique olim, magnae laudi erant. Postquam ephebus est factus et palaestrae dare operam coepit, non tam magnitudini virium servivit quam velo-

citati: illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum currendo et luctando ad eum finem, quoad stans complecti posset atque contendere. In armis vero plurimum studii consumebat.

3. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniurias, in primis commissa celans, quodque interdum non minus prodest quam diserte dicere, studiosus audiendi: ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de re publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari possit omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus aut virgo nubilis propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat. Eamque summam cum fecerat, potius quam ipse acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent faciebat, ut ille, ad quem ea res pervieniebat, sciret, quantum cuique deberet.

4. Tentata autem eius est abstinentia a Diomedonte Cyziceno. Namque is, rogatu Artaxerxis regis, Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit et Micythum adulescentulum, quem tum Epaminondas plurimum diligebat, quinque talentis ad suam perduxit voluntatem. Micythus Epaminondam convenit et causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonti coram: „Nihil", inquit, „opus pecunia est: nam si rex ea vult, quae Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus; sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patria caritate. Tu quod me incognitum tentasti tuique similem existimasti, non miror tibique ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. Et tu, Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui". Hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire suaque, quae attulerat,

liceret efferre: „Istud quidem", inquit, „faciam, neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem". A quo cum quaesisset, quo se deduci vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut tuto perveniret.

5. Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset eloquentia, neque minus concinnus in brevitate respondendi quam in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Menecliden quendam indidem Thebis et adversarium in administranda re publica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus inest virium quam ingenii. Is, quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. Huic ille: „Fallis", inquit, „verbo cives tuos, quod eos a bello avocas. Otii enim nomine servitutem concilias. Nam paritur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse debent. Quare si principes Graeciae vultis esse, castris est vobis utendum, non palaestra".

. . . . . .

7. Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives sui praeficere exercitui noluissent duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore res eo esset deducta, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari coepta est Epaminondae diligentia: erat enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione liberatum domum reduxit incolumem.

. . . . . .

9. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostes, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede edita multisque occisis fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum, concidere viderunt. Huius casu aliquantum retardati sunt Boeoti, neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas, cum animadverteret mortiferum se vulnus accepisse simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset,

animam statim emissurum, usque eo retinuit, quoad renuntiatum est vicisse Boeotos. Id postquam audivit: „Satis", inquit, „vixi. Invictus enim morior". Tum ferro extracto confestim exanimatus est.

Paaiškinimai

1. alienos mores ad suos referre svetimus papročius lyginti su savaisiais, spręsti apie svetimus papročius pagal savuosius. — **in vitiis poni** yra laikoma ydomis, ydinga. — **consuetudinis atque vitae;** *consuetudo* čia „elgimosi būdas", o *vita* — „gyvenimas". — **primum ... deinde ... tum ... postremo:** pirmiausia bus kalbama apie Epaminondo kilmę, paskui — apie jo mokslą ir mokytojus, toliau — apie būdą ir gabumus, galų gale — apie jo nuveiktus darbus.

2. magis; aukštesniajame laipsnyje. — **Dionysius ... Damon ... Lamprus;** Dionisijus, garsus, anot Plutarcho, lyrikas ir muzikos žinovas, o Damonas ir Lampras, Periklio bendralaikiai, buvo ir Sokrato mokytojais. — **tristem;** *tristis* čia = niūrus. — **in doctrinis** moksluose. — **ad nostram consuetudinem** palyginus su mūsų papročiais. — **magnae laudi esse** teikti didelę garbę. — **palaestrae dare operam** lankyti imtynių (atletų) mokyklą.

3. continens susivaldąs. — **patiens** kantrus, ištvermingas. — **de re publica** apie politiką. — **caruit** = *non usus est.* — **fide,** *scil. amicorum.* — **ut iudicari possit** kad galima tvirtinti. — **pro facultatibus,** *scil. cuiusque.* — **eique...** versti šia tvarka: *et faciebat, ut ipsi (nominat.) ei (dat.) numerarent.* — **ea res** = *eamque summam* (sakinio pradžioje).

4. abstinentia nesavanaudiškumas. — **pecunia corrumpere** papirkti. — **convenit** su *acc.* = *visere, adire aliquem.* — **Diomedonti** priklauso nuo *inquit.* — **argentum** = *pecuniam.* — **nisi ... facis** = *nisi ... feceris.* — **magistratui** valdžios organams. — **ne ... aliquis** vietoje įprastinio *ne quis.* — **Athenas,** *scil. se deduci velle.*

5. indidem Thebis iš tų pačių Tebų. — **verbo,** *scil. „pax".* — **paritur pax bello** — senas agresorių taktikos dėsnis (plg. *si vis pacem, para bellum,* arba *qui desiderat pacem, praeparet bellum* ir pan.).

7. praeficere exercitui paskirti kariuomenės vadu. — **de salute pertimescere** nuogąstauti dėl išsigelbėjimo. — **nullam adhibuit memoriam** neužsiminė.

9. instare hostes *(=hostibus)* pulti priešus. — **patriae** priklauso nuo tolimesnio *salutem.*

C. I. CAESARIS BELLI GALLICI
LIBER SEXTUS

12. Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus valerent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis

magnaeque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxerant eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant. Proeliis vero compluribus factis secundis atque omni nobilitate Haeduorum interfecta tantum potentia antecesserant, ut magnam partem clientium ab Haeduis ad se traducerent obsidesque ab iis principum filios acciperent et publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii inituros et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent Galliaeque totius principatum obtinerent. Qua necessitate adductus Divitiacus auxilii petendi causa Romam ad senatum profectus infecta re redierat. Adventu Caesaris facta commutatione rerum, obsidibus Haeduis redditis, veteribus clientelis restitutis, novis per Caesarem comparatis, quod ii, qui se ad eorum amicitiam aggregaverant, meliore condicione atque aequiore imperio se uti videbant, reliquis rebus eorum gratia dignitateque amplificata Sequani principatum dimiserant. In eorum locum Remi successerant; quos quod adaequare apud Caesarem gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres inimicitias nullo modo cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in clientelam dicabant. Hos illi diligenter tuebantur; ita et novam et repente collectam auctoritatem tenebant. Eo tum statu res erat, ut longe principes haberentur Haedui, secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

C. I. Caesar

13. In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum habetur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio. Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant. Nobilibus in hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac pri-

vata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrit, magnoque hi
5 sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt, et, si quod est facinus admissum, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia est,
6 idem decernunt, praemia poenasque constituunt; si qui aut privatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt.
7 Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus
8 ius redditur neque honos ullus communicatur. His autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem.
9 Hoc mortuo aut, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum allegitur;
10 nonnumquam etiam armis de principatu contendunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis
11 iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

1 **14.** Druides a bello abesse consuerunt neque tributa una cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum
2 habent immunitatem. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque
3 mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Graecis utantur litteris.
4 Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere, quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memo-
5 riam remittant. In primis hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc
6 maxime ad virtutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

15. Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque ali- 1
quod bellum incidit, — quod ante Caesaris adventum fere quot-
annis accidere solebat, — uti aut ipsi iniurias inferrent aut
illatas propulsarent, omnes in bello versantur, atque eorum, ut 2
quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum
se ambactos clientesque habet. Hanc unam gratiam potentiam-
que noverunt.

16. Natio est omnis Gallorum admodum dedita religioni- 1
bus, atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis 2
quique in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia druidibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi 3
hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publiceque eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani magnitu- 4
dine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis circumventi flamma exanimantur homines. Supplicia 5
eorum, qui in furto aut latrocinio aut aliqua noxia sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitrantur. Sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.

Eques Gallorum

17. Deorum maxime Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem fere, 2
quam reliquae gentes, habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. Huic, 3
cum proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello ceperint, plerumque devovent; cum superaverunt, animalia capta immolant, reliquas res in unum locum conferunt. Multis in civitatibus

harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam religione aut capta apud se occultare aut posita tollere auderet, gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

1 **18.** Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant idque
2 ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensum et annorum initia sic observant, ut noctem dies sub-
3 sequatur. In reliquis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili aetate in publico in conspectu patris assistere turpe ducunt.

1 **19.** Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus
2 communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur; uter eorum vita superavit, ad eum pars
3 utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores sicuti in liberos vitae necisque habent potestatem; et cum pater familiae illustriore loco natus decessit, eius propinqui convenium et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum quaestionem habent et, si compertum est,
4 igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt. Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo supra hanc memoriam servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis una cremabantur

1 **20.** Quae civitates commodius suam rem publicam administrare existimantur, habent legibus sanctum, si quis quid de re publica a finitimis rumore ac fama acceperit, uti ad magis-
2 tratum deferat neve cum quo alio communicet, quod saepe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere cognitum
3 est. Magistratus, quae visa sunt, occultant, quaeque esse ex usu iudicaverunt, multitudini produnt. De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

1 **21.** Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacri-
2 ficiis student. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt

et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit; a parvis labori ac duritiae student. 3

22. Agri culturae non student, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum certum aut fines habet proprios, sed magistratus ac principes 1 2

Germanus captivus

in annos singulos gentibus cognationibusque hominum quique una coierunt, quantum et quo loco visum est agri, attribuunt atque anno post alio transire cogunt. Eius rei multas afferunt causas: ne assidua consuetudine capti studium belli gerendi agri cultura commutent; ne latos fines parare studeant potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi aequitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat. 3 4

23. Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere consistere. Simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque minuunt. Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant. Atque ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur, consurgunt ii, qui et causam et hominem probant, suumque auxilium pollicentur atque a multitudine collaudantur; qui ex his secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides derogatur. Hospitem violare fas non putant; qui quacumque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanctosque habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur.

24. Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilissima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. Nunc quoniam in eadem inopia, egestate, patientia, qua ante Germani, permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus largitur, paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis ne se quidem ipsi cum illis virtute comparant.

25. Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum et Nemetum et Rauricorum finibus rectaque fluminis Danuvii regione pertinet ad fines Dacorum et Anartium. Hinc se flectit sinistrorsus diversis a flumine regionibus multarumque

gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius Germaniae, qui se aut audisse aut adisse ad initium eius silvae dicat, cum dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit. Multaque in ea genera ferarum nasci constat, quae reliquis in locis visa non sint, ex quibus, quae maxime differant a ceteris et memoriae prodenda videantur, haec sunt.

26. Est bos cervi figura, cuius a media fronte inter aures unum cornu exsistit excelsius magisque derectum his, quae nobis nota sunt, cornibus; ab eius summo sicut palmae ramique late diffunduntur. Eadem est feminae marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum.

27. Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis capris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulisque habent. Neque quietis causa procumbunt neque, si quo afflictae casu conciderunt, erigere se ac sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus; ad eas se applicant atque ita paulum modo reclinatae quietem capiunt. Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatoribus, quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pondere affligunt atque una ipsae concidunt.

28. Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna vis eorum est et magna velocitas; neque homini neque ferae, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foveis captos interficiunt. Hoc se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent et, qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quae sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines et mansuefieri ne parvuli quidem excepti possunt. Amplitudo cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. Haec studiose conquisita ab labris argento circumcludunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

12.

1. **alterius ... alterius** vienos ... antros. — 2. **Hi**, *i. e. Sequani.* — **cum ... valerent:** kadangi patys per maža turėjo reikšmės. — **Ariovistum;** Ariovistas — svebų valdovas, kurį sekvanai pasikvietė pagalbon prieš hedujus 72 pr. m. e metais. — 4. **publice** tautos vardu. — **nihil ... inituros** = kad jie (hedujai) jokio sąmokslo prieš sekvanus nedarysią. — **per vim** prievarta. — 5. **Divitiacus;** Diviciakas buvo hedujų kunigaikštis. — **profectus infecta re redierat;** versti dviem sakiniais: nuvyko, bet neatlikęs reikalo (nieko nepešęs) sugrįžo. — 6. **facta commutatione rerum** aplinkybėms pasikeitus. — **per Caesarem** Cezario pagalba. — **eorum,** *i. e. Haeduorum.* — 7. **quos ... intellegebatur;** versti šia tvarka: *quod intellegebatur* (= kadangi buvo aišku) *quos (Remos) apud Caesarem (Haeduos) adaequare; adaequare gratia* — turėti tiek pat prielankumo. — 8. **collectam:** čia *colligere* — įsigyti. — 9. **longe principes haberentur** buvo laikomi pačiais svarbiausiais

13.

1. **qui ... honore** *(abl. qual.)* = kurie yra įsigiję nemaža reikšmės ir pagarbos. — **genera:** čia = luomai. — **nihil audet per se** ji pati nieko nesiryžta. — **nullo** (archaiška datyvo forma) = *nulli.* — **nullo adhibetur consilio** nekviečiama į jokį susirinkimą. — 2. **sese in servitutem dicant** pasiduoda į (kieno nors) verguvę. — 3. **druidum:** Galijos ir Britanijos dvasininkų luomas, turėjęs didelės įtakos žmonėms. — **equitum:** antras įtakingas galų luomas. — 4. **religiones:** visa tai, kas liečia tikybą. — **disciplinae causa:** versti „mokytis". — 5. **controversiis;** *controversia* = nesusipratimai. — 7. **his ... decedunt** nuo jų šalinasi. — **ius redditur** teismas sprendžia, *ius non redditur* teismas atsisako spręsti. — **neque ... communicatur** neteikiama jokios pagarbos. — 10. **certo** tam tikru. — **media habetur** laikoma centru. — 11. **Disciplina** = druidų mokslas. — **illo** ten (į Britaniją).

14.

1. **a bello abesse** = *bello non interesse.* — **una:** *adverbium.* — **militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem** yra laisvi nuo karo tarnybos ir kitokių pareigų. — 2. **in disciplinam** = *ad discendum.* — 3. **ibi** = *apud druides.* — **ediscere** išmokti atmintinai. — **in disciplina permanent** = *discunt.* — **litteris mandare** užrašyti. — **fere** paprastai. — 4. **Id:** draudimas užrašinėti druidų mokslą. — **praesidio litterarum** = *confisi litteris.* — **remittant** = *neglegant.* — 5. **ab aliis ... ad alios:** iš vieno žmogaus kūno į kito žmogaus kūną. — 6. **tradunt** = *docent.*

15.

1. **usus** reikalas. — **in bello versantur:** priešingumas anksčiau buvusiam pasakymui *a bello abesse consuerunt* — 2. **ut ... ita** = *quo ... eo.* — **Hanc unam gratiam potentiamque noverunt** tik šiuo vienu būdu pasireiškia jų įtaka ir galybė, tik tokią įtaką ir galią jie težino.

16.

2. **affecti gravioribus morbis** = *affectus sum morbo graviore* sunkiai sergu. — 3. **pro vita hominis ... hominis vita:** *chiasmus* (kryžminė žodžių tvarka; be chiasmo būtų: pro vita hominis .. vita hominis). — **publice** tautos vardu. — 4. **Alii** = kiti gãlai. — **simulacra** stabus. — 5. **in furto ... noxia** = vagiant, plėšiant, ar kokį nors kitokį nusikaltimą darant. — **eius generis,** *i. e. nocentium.* — **ad supplicia descendunt** ima žudyti.

17.

1. **Mercurium:** Cezaris galų dievus vadina romėnų dievų vardais (atsižvelgdamas į tų dievų paskirties panašumą). — **ferunt** laiko. — **viarum atque itinerum;** *via* — bendra kelio sąvoka, o *iter* — atskiro asmens kelias, kelionė. — 2. **operum atque artificiorum initia tradere** suteikia amatų ir meno pradus. — 3. **proelio dimicare** kautis, kariauti. — **animalia:** gyvulius, o jų tarpe ir žmones. — 5 **neque saepe** labai retai — **tollere** nunešti. — **eius rei** = už tokį nusikaltimą.

18.

1. **Dite:** Ditas — pragaro dievas, panašus į graikų Plutoną; žodis *Dis* yra kilęs iš būdvardžio *dives.* — 2. **spatia omnis temporis ... finiunt** = kiekvieno laikotarpio ilgumą apibrėžia. Panašų apibrėžimą aptinkame ir dabar: angliška savaitė — *sennight (seven nights* — septynios naktys), dvi savaitės — *fortnight (fourteen nights* — keturiolika naktų); prancūzai dar XVII amž. sakydavo *anuict (= hac nocte)* prasme „šiandien"; toks laiko skaičiavimas galėjo būti ir ne dėl Cezario nurodytos priežasties (pvz., mėnulio fazės, mėnulio metai). — **observant** skaičiuoja. — 3. **institutis;** čia *institutum* = paprotys. — **reliquis,** *scil. nationibus.* — **nisi cum adoleverunt** išskyrus subrendusius tiek. — **turpe ducunt** laiko netinkamu dalyku.

19.

1. **Viri ... communicant:** kiek vyrai gauna iš žmonų turto kraičio pavidalu, tiek jie apskaičiavę savo turto prijungia. — 2. **ratio** apyskaita. — **fructus** pajamos, procentai. — **servantur;** čia *servare* = taupyti. — 3. **pater familiae:** Cezaris nevartoja senosios genetyvo formos *familias.* — **decessit** mirė. — **in servilem modum** kaip vergus. — **quaestionem habent** tardo. — **si compertum est** jei kaltė įrodyta. — 4. **pro cultu Gallorum** palyginti su gãlų gyvenimu. — **cordi fuisse;** *mihi cordi est* man patinka, malonu. — **paulo supra hanc memoriam** kiek anksčiau. — **una** *(adverbium), scil. cum mortuus.*

20.

1. **habent legibus sanctum** turi nustatytą dėsnį; *sanctum* — *part. perf pass.* veiksmažodžio *sancio.* — **rumore ac fama;** *rumor* — gandas, todėl būna ir *falsus,* o *fama* — plačiai visų kalbamas dalykas. — 2. **de summis ... capere** = imasi spręsti svarbiausius valstybės reikalus. — 3. **quae visa sunt,** *scil occultare.* — **ex usu** naudinga. — **nisi ... non** tik. — **per concilium** = *in concilio.*

21.

1. **ab hac consuetudine,** *i. e. horum consuetudine.* — **neque ... student** ir nesirūpina. — 3. **vita ... consistit** = gyvenimas praleidžiamas ... kariškuose pratimuose. — **a parvis** = *a pueris* (iš pat mažens).

22.

1. **Agri culturae non student:** tai nereiškia, kad jie visiškai nedirbtų žemės. Tacitas sako, kad žemės darbą dirbo moterys, seneliai ir vyrai, kurie netiko karui. — **victus ... consistit** = maitinasi pienu ... — 2. **Neque quisquam** = *et nemo.* — **agri modum certum** atskirą žemės sklypą. — **quique una coierunt:** tie, kurie neįeidami nei į *gens* (atskirų šeimų susibūrimą), nei į *cognatio* (giminaičių skaičių), gyvena bendruomenėmis. — **visum est,** *scil. magistratibus.* — 3. **afferunt,** *scil. Germani.* — **capti** suvilioti. — **studium belli gerendi** pamėgimas kariauti. — 4. **ut animi aequitate plebem contineant** kad ramiu dvasios nusiteikimu palaikytų liaudyje tvarką. — **cum potentissimis** = *cum opibus potentissimorum.*

23.

2. **Hoc proprium virtutis existimant** tai laiko drąsumo požymiu. — **consistere** apsigyventi. — 4. **bellum .. infert** = valstybė arba užpulta ginasi, arba pati puola. — 5. **In pace** taikos metu. — 6. **Latrocinia ... infamiam** = plėšimai nelaikomi biauriu darbu. — **ea,** *i. e. latrocinia.* — 7. **causam et hominem probant:** pritaria ir iškeltajam reikalui, ir asmeniui, kuris tą reikalą iškėlė. — 8. **fides derogatur;** *fidem alicui derogare* = kam nors nepasitikėti — 9. **qui ... prohibent;** versti šia tvarka: *(eos), qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent.* — **victus ... communicatur** (su jais) dalinasi maistu.

24.

1. **colonias** = *colonos.* — 2. **Hercyniam silvam:** šiuo vardu buvo vadinama miškais apaugusi kalnų grandinė, prasidedanti nuo Švarcvaldo ir siekianti Karpatų kalnus. — **Eratostheni;** *Eratosthenes* — graikų matematikas ir geografas, Aleksandrijos bibliotekos vedėjas, gyv. 275—194 m. — **fama** iš kalbų. — **video** kaip žinau. — **ibi consederunt** apsigyveno. — 3. **his sedibus sese continet** ten gyvena. — **summamque ... opinionem** = ir laikoma labai teisinga ir narsia. — 4. **qua** kaip. — **permanent** gyvena. — 5. **cultu corporis** drabužiais. — **multa ... largitur** = pradeda prasigyventi ir patenkinti gyvenimo reikalus. — **assuefacti,** *scil. Galli.*

25.

1. **demonstrata** paminėtas. — **latitudo ... patet** = plotas, pereinamas žmogaus be krovinio per devynias dienas — **noverunt,** *scil. Germani.* — 2. **Nemetum:** germanų kilmės nemetai gyveno kairiajame Reino krante. — **recta ... Danuvii regione** tiesia Dunojaus kryptimi (lygiagrečiai su Dunojumi). — **Dacorum;** trakų kilmės dakai gyveno tarp Dunojaus ir Karpatų kalnų. — **Anartium;** anartijai, dakų kaimynai, gyveno dabart. Vengrijoje. — 4. **huius Germaniae;**

kalbama apie vakarinę Germanijos dalį, kur tuo laiku buvo Cezaris. — 5. **in ea,** *scil. silva.* — **memoriae prodenda;** *memoriae prodendus = memorabilis, memoria dignus.*

26.

1. **est** = ten yra. — **bos;** romėnai žodžiu *bos* vadindavo visus didelius žolėdžius gyvulius, kurie jiems buvo mažiau žinomi (net dramblius: *bos lucanus).* Spėjama, kad čia Cezaris kalba apie šiaurės elnią *(cervus tarandus),* kuris, kol dar nebuvo iškirstos Germanijos girios, veisdavosi ir šiose srityse. — **figura** *abl. qual.,* nors ir be pažyminio. — **media fronte** kaktos vidury. — **unum cornu:** Cezaris, matyt, kokį nors pramanytą pasakojimą apie tokį gyvulį bus palaikęs už tiesą. — 2. **summo;** čia *summum, i* viršus, viršūnė. — **palmae ramique** *(hendiadys) = palmae ramosae; palma* čia = atauga. — 3. **Eadem... natura:** ir patelės turi ragus, tik mažesnius.

27.

1. **alces** briedžiai. — **consimilis capris** = *consimilis figurae caprarum.* — **mutilae ... cornibus** *(abl. limit.)* yra bukais (nešakotais) ragais. — **crura ... habent:** Cezaris, matyt, kitų pasakojimo buvo suklaidintas. — 2. **quo ... casu** — *abl. modi.* — 3. **se applicant** prisiglaudžia, atsiremia. — **quietem capiunt** ilsisi, miega. — 5. **pondere,** *scil. corporis sui.*

28.

1. **uri** stumbrai. — 3. **se durant** užsigrūdina. — **in publicum** žmonių susirinkime (**relatis** parodę). — **ferunt laudem** įsigyja pagarbą. — 4. **excepti** pagauti — 6. **Haec,** *i. e. cornua.*

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSES

1. Phaëthon

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo;
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
Quo simul acclivi Clymeneia limite proles
venit et intravit dubitati tecta parentis,
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul: neque enim propiora ferebat
lumina. Purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
A dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae;

Verque novum stabat, cinctum florente corona;
stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat;
stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis,
et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.
Ipse loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus aspicit omnia, vidit:
„Quae" que „viae tibi causa? quid hac", ait, „arce petisti,
progenies Phaethon, haud infitianda parenti?"

Ille refert: „O lux immensi publica mundi,
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris".

Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
deposuit radios propiusque accedere iussit,
amplexuque dato: „Nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros", ait, „edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras; promissis testis adesto
dis iuranda palus, oculis incognita nostris".

Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.

Paenituit iurasse patrem; qui terque quaterque
concutiens illustre caput: „Temeraria", dixit,
„vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
non dare! Confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non est mortale, quod optas.
. . . . . .
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita: dabitur (Stygias iuravimus undas)
quodcumque optaris. Sed tu sapientius opta".

Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat,
propositumque premit flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.

Per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
clara repercusso reddebant lumina Phoebo.

Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
purpureas Aurora fores et plena rosarum
atria. Diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer et caeli statione novissimus exit.
Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
cornuaque extremae velut evanescere lunae,
iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes,
ambrosiae suco saturos, praesepibus altis
quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
contigit et rapidae fecit patientia flammae;
imposuitque comae radios praesagaque luctus
pectore sollicito repetens suspiria dixit:
„Si potes his saltem monitis parere parentis,
parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
Sponte sua properant; labor est inhibere volantes.

. . . . . .

Utque ferant aequos et caelum et terra calores,
nec preme nec summum molire per aethera currum:
altius egressus caelestia tecta cremabis,
inferius — terras. Medio tutissimus ibis."

. . . . . .

Occupat ille levem iuvenali corpore currum,
statque super manibusque leves contingere habenas
gaudet et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
flammiferis implent pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
reppulit et facta est immensi copia caeli,
corripuere viam pedibusque per aera motis
obstantes scindunt nebulas pennisque levati
praetereunt ortos isdem de partibus Euros.

Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat.

Utque labant curvae iusto sine pondere naves
perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
sic onere assueto vacuus dat in aera saltus
succutiturque alte similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriiugi spatium nec, quo prius, ordine currunt.

. . . . . .

Ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
palluit, et subito genua intremuere timore,
suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.

. . . . . .

Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est: animo metitur utrumque.
Et modo, quos illi fatum contingere non est,
prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus stupet, et nec frena remittit,
nec retinere valet, nec nomina novit equorum.

. . . . . .

Corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus
fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
cumque suis totas populis incendia gentes
in cinerem vertunt. Silvae cum montibus ardent.

. . . . . .

At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem.

. . . . . .

Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

At Phaethon rutilos flamma populante capillos
volvitur in praeceps longoque per aera tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
HIC · SITVS · EST · PHAETHON · CVRRVS ·
AVRIGA · PATERNI
QVEM · SI · NON · TENVIT · MAGNIS · TAMEN ·
EXCIDIT · AVSIS.

Paaiškinimai

1. Regia: prasme *arx.* — **sublimibus ... columnis** = didingas pastatas su aukštomis kolonomis. — **2. clara** = *splendens* (šviečiąs). — **imitante:** prasme *simili.* — **3. fastigia summa** *(acc.)* labai aukštą frontoną. — **4. bifores valvae** suveriamos durys.

5. Quo (prieveiksmis) = *ad regiam Solis.* — **simul** = *simulatque.* — **proles** = *filius;* Faetontas buvo Klimenės ir Febo (saulės) sūnus. — **6. dubitati,** *i. e. de quo dubitatur* (abejotinas). — **7. patrios ... vultus** = *vultus patris.* — **fert vestigia sua** eina. — **9. lumina:** prasme „spinduliai". — **13. novum:** prasme „jaunas". — **florente corona** = *corona florum.* — **14. nuda** pusnuogė, *nudus* ne visuomet reiškia „nuogas"; taip vadinosi ir tas, kuris vilkėjo viena tunika (marškiniais), be togos. — **spicea serta** varpų vainikai. — **15. sordidus:** prasme „apsitaškęs". — **16. canos ... capillos** *acc. limit.;* verčiant *hirsuta* derinti su *capillos.* — **17. loco** *abl. limit.* — **19. quaeque:** jungtukas *-que* priklauso tolimesniam žodžiui *ait.* — **hac arce** = *in hac arce.* — **petisti:** prasme „ieškai". — **20. progenies** = *proles, filius.* — **haud infitianda parenti** — nuo kurio tėvas (ir) nemano atsisakyti.

21. publica = *communis.* — **23. pignora:** prasme „įrodymai". — **per quae** = = *ut per ea.* — **24. credar** sangrąžine prasme: g a l ė č i a u s a v e laikyti. — **errorem** = *dubitationem.*

28. veros ... ortus: pasakė teisybę apie tavo kilmę. — **29. quoque** = *et ut eo.* — **30. feras** = *accipias.* — **31. dis iuranda palus** = palus, per quam di iurant (palus = Styx).

32. vix bene — vos (visiškai). — **33. in diem** vienai dienai.

35. Temeraria ... Ž. t.: **vox** (priesaika) mea facta est temeraria tua temeraria voce (dėl tavo neišmintingo prašymo). — **37. negarem** apodosio *coni.* prie numanomo protasio: *si liceret.* — **39. istis** = *tuis.* — **43. ne dubita** vietoje įprasto *ne dubitaveris* arba *noli dubitare.* — **44. optaris** = *optaveris.*

46. currus *gen. obi.* — **47. qua** = *quoad.* — **49. summae curvatura rotae** rato lankas. — **50. radiorum:** prasme „stipinų". — **51. iuga** pavalkai. — **52. Phoebo** = *sole.*

54. vigil: prasme „ankstyva“. — **56. agmina cogit** eina būrio užpakaly. — **57. Lucifer** rytinė žvaigždė. — **58. Quem petere ...** Ž. t.: ut (= ut primum) Titan vidit eum (= Luciferum) petere terras. — **59. extremae ... lunae** paskutinė mėnulio atmaina. — **60. Titan:** Febas pavadintas savo tėvo, titano Hiperiono, vardu. — **63. addunt:** prasme „užmauna“. — **64. sacro medicamine** = ambrozija. — **65. rapidae** deginančios. — **66. praesaga** derinti su tolimesniu *suspiria.* — **67.** Ž. t.: e pectore sollicito repetens (= išleisdamas) suspiria praesaga luctus. — **68. his saltem** bent šiuos. — **69. utere:** prasme „laikyk“. — **71. ferant** = *accipiant.* — **74. tutissimus:** versti prieveiksmiu.

76. super adverbium. — **77. grates** = *gratias.* — **80. repagula:** prasme „vartai“. — **81. nepotis:** deivė Tetidė — Klimenės motina. — **82. facta est ... copia** = atsidarė laisvas kelias į ... — **83. corripuere viam** pasileido keliu.

86. nec ... possent = nec (tale), ut id cognoscere possent. — **88. labant** siūbuoja. — **92. tritum** pramintas, pravažinėtas.

96. pálluit iš *pallescere.* — **subito** būdv. — **105. fissaque agit rimas** = *finditur et agit r.* — **108. Parva queror:** prasme „maža to“.

111. pater omnipotens, *i. e. Iuppiter.* — **et:** prasme „ir ypatingai“. — **113. arduus** prieveiksmio prasme. — **114. ab aure dextra** virš galvos. — **115. anima rotisque expulit** „iš gyvybės ir vežimo išmetė“. — **116. compescuit** užgesino. — **ignibus** = žaibais. — **121. vestigia** = skeveldros.

124. fertur = lekia žemyn. — **126. Quem,** *i. e. Phaethontem.* — **diverso ... orbe,** būtent, vakaruose. — **128. Naides Hesperiae** Vakarų krašto vandenės. — **129. carmine** antkapio užrašu. — **131. quem si non tenuit** = *etsi eum* (= *currum) n. t.:* nors jo nesugebėjo valdyti. — **magnis ... ausis:** prasme „drąsiam žygy“. — **excidit** žuvo.

2. Daedalus et Icarus

Daedalus interea, Creten longumque perosus
exsilium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. „Terras licet“, inquit, „et undas
obstruat, at caelum certe patet, ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos“.
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias et ceris alligat imas,
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et ignarus sua se tractare pericla
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris

Daedalus et Icarus

impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
Instruit et natum: „Medioque ut limite curras,
Icare", ait, „moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola! Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
me duce carpe viam!" Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accomodat alas.

Inter opus monitusque genae maduere seniles
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo, pennisque levatus
ante volat comitique timet, velut ales ab alto
quae teneram prolem produxit in aera nido.
Hortaturque sequi damnosasque erudit artes,
et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent
credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva

parte Samos, fuerant Delosque Parosque relictae,
dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
remigioque carens non ullas percipit auras;
oraque caerulea patrium clamantia nomen
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater: „Icare", dixit,
„Icare", dixit, „ubi es? Qua te regione requiram?
Icare", dicebat: pennas aspexit in undis,
devovitque suas artes, corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti.

Paaiškinimai

1. Daedalus: garsus Atėnų menininkas, pastatęs Kretos saloje labirinto rūmus; atlikęs darbą, rengėsi grįžti į tėvynę, bet Kretos valdovas Minas nenorėjo jo išleisti. — **Creten** *acc. sing.* graikiška galūne = *Cretam.* — **2. tactus loci natalis amore** išsiilgęs gimtinės. — **3. clausus** = *circumclusus.* — **licet** jungiama su 4-os eil. *obstruat (coni. concessivus);* tarinio *obstruat,* kaip ir 5-os eil. tarinių *possideat* ir *possidet,* veiksnys *Minos.* — **4. illac** tuo keliu. — **5. possideat** *coni. concess.* — **aera** *acc. sing.* graikiška galūne.

6. animum dimittit kreipia savo mintį į ... — **7. naturamque novat** bando pakeisti gamtos dėsnius. — **nam:** prasme „būtent". — **8. ut clivo ...** Ž. t.: ut credas (eas in) clivo crevisse. — **rustica** piemenų. — **quondam** kartais. — **9. fistula ... avenis;** dūda buvo panaši į paukščio sparną; ją sudarydavo keli vamzdeliai, sujungti vienas su kitu tokia tvarka, kad po ilgesnio vamzdelio sekė kiek trumpesnis, o visa vamzdelių eilė turėjo nuosaikaus nuolaidumo pavidalą. — **10.** Ž. t.: tum (pennas) medias et imas alligat lino et ceris. — **medias et imas** versti atitinkamais prieveiksmiais. — **12. veras ... aves** = *veras avium alas.* — **una** greta. — **13. tractare sua pericla** žaidžia daiktu, iš kurio jam gresia pavojus. — **14. renidenti** nušvitusiu. — **modo ...** Ž. t.: modo captabat plumas, quas ... aura, modo pollice mollibat flavam ceram. — **vaga ... aura** švelnus vėjelis. — **16. mollibat:** sen. forma = *molliebat.* — **17. manus ultima;** *coeptis manum ultimam imponere* = darbą pabaigti. — **18. geminas ... libravit in alas ... corpus** pakilo ant sparnų. — **19. mota ... in aura** išjudintame (sparnais) ore. — **20. et:** prasme „taip pat ir". — **medio ... moneo.** Ž. t.: et ait: Icare, moneo, ut medio limite curras. — **21. demissior,** kaip ir toliau *celsior,* versti prieveiksmiais. — **ibis** lėksi, skrisi. — **22. ignis,** *scil solis.* — — **23. Booten ... Helicen ... Orionis:** pavadinimai žvaigždynų, kurie naktį padėdavo plaukiojantiems orientuotis jūroje: Helice (Ursa Maior) — Grįžulo

Ratai, Bootes — Jaučių Varovas, Orion — Šienpioviai. — **25. carpe viam** („skink kelią“) skrisk. — **26. ignotas ... alas:** prasme „iki šiol neišbandytus sparnus“.

27. seniles ir toliau **patriae** vietoje *senis, patris.* — **28—29. dedit oscula ... non ... repetenda** pabučiavo paskutinį kartą. — **levatus** pakilęs. — **30. ante** prieveiksmis. — **alto** derinti su *nido.* — **34. hos aliquis ...** Ž. t.: hos aliquis vidit, dum tremula harundine captat pisces, aut baculo innixus pastor, aut stiva (innixus) arator, et obstipuit et credidit eos, qui aethera carpere possent, esse deos. — **harundine** meškere. — **36. aethera carpere** pagal *viam carpere* (žr. 25 eil.). — **37. Iunonia** Junonos globojama. — **39. Lebinthos ... Calymne:** nedidelės salos į pietus nuo Samo salos. — **41. caelique cupidine tractus** pagautas noro pažinti dangų. — **42. altius egit iter** per aukštai nuskrido. — **rapidi** karštos. — **44. nudos,** *scil. alis.* — **45. remigio:** sparnai čia lyginami su irklais. — **non ullas** = *nullas.* — **46. oraque ...** Ž. t.: et ora, clamantia patrium nomen, excipiuntur caerulea aqua. — **47. traxit:** prasme „gavo“; Egėjo jūros dalis prie Ikarijos salos vadinosi *mare Icarum.*

49. qua regione = *in qua regione.* — **requiram** *coni. dubitativus.* — **52. tellus,** būtent, Ikarijos sala.

TITUS LUCRETIUS CARUS

Religiniai prietarai

Humana ante oculos foede cum vita iaceret
in terris, oppressa gravi sub religione,
quae caput a caeli regionibus ostendebat
horribili super aspectu mortalibus instans,
primum Graius homo mortales tollere contra
est oculos ausus primusque obsistere contra.
Quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
irritat animi virtutem, effringere ut arta
naturae primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
processit longe flammantia moenia mundi
atque omne immensum peragravit mente animoque,
unde refert nobis victor quid possit oriri,
quid nequeat, finita potestas denique cuique
quanam sit ratione atque alte terminus haerens.
Quare religio pedibus subiecta vicissim
obteritur, nos exaequat victoria caelo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
impia te rationis inire elementa viamque

indugredi sceleris. Quod contra saepius illa
religio peperit scelerosa atque impia facta.
Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necesse est
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.
Principium cuius hinc nobis exordia sumet,
nullam rem e nilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortales continet omnes,
quod multa in terris fieri caeloque tuentur,
quorum operum causas nulla ratione videre
possunt ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res ubi viderimus nil posse creari
de nilo, tum quod sequimur iam rectius inde
perspiciemus, et unde queat res quaeque creari
et quo quaeque modo fiant opera sine divum.

Paaiškinimai

1. ante oculos visų akyse, visiems matant. — **iaceret** skendėjo tamsoje. — **3. caput ostendebat:** religija vaizduojama pabaisa, rodančia iš dangaus savo šlykštųjį veidą žmonėms. — **5. Graius homo.** Epikuras gimė 341 m. pr. m. e. Samo saloje; jo tėvas buvo mokytojas, ir jis pats kurį laiką mokytojavo. 306 metais Epikuras įsteigė Atėnuose mokyklą, kurioje dėstė savo mokiniams materialistinį atomizmą. Marksas vadina Epikurą „tikruoju senovės švietėju", drąsiai puolusiu antikinę religiją. Lukrecijus garbina jį kaip didvyrį, kuris pirmas drįso nugramzdinti dievus ir sutrempti religiją. Epikuras parašė apie 300 veikalų, iš kurių mus pasiekė tik keli jo parašyti laiškai ir įvairių raštų nuotrupos. — **11. vivida vis pervicit** *alliteratio* (v). — **12. flammantia moenia mundi** *alliteratio* (m, n); *moenia* neprieštarauja Lukrecijaus skelbiamai visatos begalybei, nes kalbamos *moenia* liečia tik m ū s ų pasaulį. — **13. mente animoque** mintimi ir dvasia. Kitoje vietoje Lukrecijus sako: *consilium, quod nos animum mentemque vocamus* (išmonė, kurią vadiname protu ar dvasia). — **17. vicissim** savo ruožtu. Mintis: iki Epikuro žmogaus *mens* buvo *subiectus pedibus* (pamintas po kojų), o po Epikuro — šitoje būklėje atsidūrė *religio*. — **21. indugredi:** archaiška forma *(= ingredi),* kaip *induperator (= imperator) etc.* — **24. lucida tela diei** = *radii solis.* — **25. species ratioque** (gamtos) stebėjimas ir pažinimas. — **27. divinitus** dievo valia. — **28. mortales omnes** *(acc. pl.);* čia kalbama apie tautos žmones, kurie neprotaudami, *nulla ratione (= nullo modo) possunt videre operum causas.* — **35. opera sine divum** = *sine opera deorum* („be įsikišimo dievų").

III

ŽODYNAI

I

ŽODŽIAI SKAITINIAMS

I

in (su *acc.* ir *abl.*) į, ant; su *abl.* atstoja mūsų vietininką
villa, ae *f* sodyba
suus, a, um savas, savo
extra (su *acc.*) už (ribų)
oppidum, i *n* miestas
situs, a, um padėtas, pastatytas
habito, āre gyventi
aliquando kartą, kitados
ager, gri *m* laukas
aro, āre arti
tum tada, tuo metu
legātus, i *m* pasiuntinys
populus, i *m* tauta
Romānus, a, um romėnų, romėniškas
adsunt = pribūna, pasirodo
salveo, ēre sveikam būti
inquit pasakė, tarė
sed bet
paulum kiek, truputį
exspecto, āre laukti, palaukti
toga, ae *f* toga, viršutinis romėnų piliečių drabužis
enim juk; mat, berods
me mane (save)
orno, āre puošti, papuošti
statim tuojau
adero = ateisiu
iam jau
filia, ae *f* duktė
pulcher, chra, chrum gražus
ex (su *abl.*) iš
apporto, āre atnešti
et ir
parātus, a, um pasiruošęs
nunc dabar
mandātum, i *n* tai, kas pavesta; reikalas
vester, tra, trum jūsiškis, jūsų
nuntio, āre pranešti, papasakoti
respondeo, ēre atsakyti
castra, ōrum *n* stovykla
noster, tra, trum mūsiškis, mūsų
obsideo, ēre apgulti
saepe dažnai
periculum, i *n* pavojus
summus, a, um aukščiausias; didžiausias
superbus, a, um išdidus
adversarius, ii *m* priešas
servus, i *m* vergas
nisi jei ne
patria, ae *f* tėvynė
servo, āre saugoti; gelbėti
tu tu
semper visuomet
vir, viri *m* vyras
strenuus, a, um smarkus; veiklus
bellum, i *n* karas
perītus, a, um prityręs
tuus, a, um tavas, tavo
auxilium, ii *n* pagalba
ab (su *abl.*) nuo
tutus, a, um saugus; apsaugotas
ades nobis = būk su mumis, padėk mums
te tave
voco, āre šaukti, vadinti
arma, ōrum *n* ginklai
se save
deinde paskui

vobis adesse = atvykti pas jus; padėti jums
cum (su *abl.*) su
propero, āre skubėti

---

non ne
schola, ae *f* mokykla
vita, ae *f* gyvenimas
disco, ere mokytis
historia, ae *f* istorija
magistra, ae *f* mokytoja
verbum, i *n* žodis
doceo, ēre mokyti
exemplum, i *n* pavyzdys
traho, ere traukti; patraukti
aut arba
discēdo, ere nueiti, pasitraukti

II

olim kitados, kitą kartą
inter (su *acc.*) tarp
ante (su *acc.*) prieš
habeo, ēre turėti
magister, tri *m* mokytojas
puer, eri *m* berniukas
exerceo, ēre lavinti; **se exercēre** lavintis, mankštintis
discipulus, i *m* mokinys
oppugno, āre pulti
studeo, ēre stengtis, norėti; mokytis
deleo, ēre naikinti, griauti
expugno, āre užkariauti
dolus, i *m* klasta
mox greitai, tuoj
supero, āre nugalėti
meus, a, um manas, mano
mando, āre pavesti
ita taip, tuo būdu
victoria, ae *f* pergalė
praebeo, ēre (su)teikti
contra (su *acc.*) prieš
itaque taigi, todėl
noceo, ēre kenkti
bello, āre kovoti, kariauti
perfidia, ae *f* klasta
perfidus, a, um klastingas
virga, ae *f* virbas; rykštė
agito, āre varyti

---

gaudium, ii *n* džiaugsmas
solacium, ii *n* paguoda
litterae, ārum *f* mokslas; literatūra; laiškas
bonus, a, um geras
qui kuris, kas
parco, ere gailėtis; atleisti
dominus, i *m* šeimininkas, savininkas
nullus, a, um joks
amicitia, ae *f* draugystė, draugavimas

III

cum kada, kai
regulus, i *m* kunigaikštis
premo, ere spausti; skriausti
-que ir
magnus, a, um didelis
tribūtum, i *n* mokestis; duoklė
exigo, ere išvaryti; (iš)reikalauti
multi, ae, a daugelis, daug
vicus, i *m* kaimas
magis labiau, daugiau
terra, ae *f* žemė, kraštas
expello, ere išvaryti
constituo, ere nutarti, nuspręsti
succurro, ere į pagalbą eiti, skubėti
ad (su *acc.*) pas
cum his su šiais, su šiomis
mitto, ere siųsti
nos mes
amīcus, i *m* draugas
fidus, a, um ištikimas
socius, ii *m* sąjungininkas
quoque taip pat
adhuc iki šiol
cur kodėl
nimius, a, um per didelis, nepaprastas
impōno, ere uždėti; apdėti
adimo, ere atimti
mihi man
perpetuus, a, um nuolatinis; amžinas
gratia, ae *f* palankumas; dėkingumas
atque ir, be to, ir net
tecum su tavim
si jei
desino, ere nustoti, paliauti
ceteri, ae, a kiti, likę

defendo, ere ginti, apginti
a me manęs
peto, ere prašyti, reikalauti
copiae, ārum *f* karo pajėgos, kariuomenė
stipendiarius, ii *m* duoklininkas
provincia, ae *f* užkariautas kraštas, provincija
numquam niekuomet
cogo, ere versti, priversti
recēdo, ere pasitraukti
metuo, ere bijoti
nam nes
invictus, a, um nenugalėtas; nenugalimas
facile lengvai
vos jus
vinco, ere nugalėti

---

multum labai, daug
iudicium, ii *n* sprendimas, nuomonė
credo, ere tikėti, pasitikėti
parvus, a, um mažas
natūra, ae *f* gamta; prigimtis
contentus, a, um patenkintas
ignārus, a, um nežinąs, nenusimanąs
malum, i *n* blogybė; nelaimė
miser, era, erum nelaimingas, vargingas
succurro, ere pagelbėti
audacia, ae *f* drąsa, narsumas
pro (su *abl.*) dėl, vietoje
murus, i *m* siena
habētur = yra laikoma

IV

de (su *abl.*) apie
orātor, ōris *m* kalbėtojas
clarus, a, um garsus
numerus, i *m* skaičius
egregius, a, um įžymus, šaunus
scriptor, ōris *m* rašytojas
liber, libri *m* knyga
varius, a, um įvairus
doctus, a, um mokytas
notus, a, um žinomas

---

quot kiek
homo, inis *m* žmogus
tot tiek
sententia, ae *f* nuomonė; posakis
amīca, ae *f* draugė, bičiulė
veritas, ātis *f* teisybė
repetitio, ōnis *f* kartojimas
mater, tris *f* motina
studium, ii *n* užsiėmimas; mokslas
locus, i *m* vieta
nox, noctis *f* naktis
caelum, i *m* dangus
fulgeo, ēre blizgėti, šviesti
luna, ae *f* mėnulis
serēnus, a, um giedras, šviesus

V

miles, militis *m* kareivis, karys
pedes, peditis *m* pėstininkas
eques, equitis *m* raitelis
magnificus, a, um puikus
gladius, ii *m* kardas
pilum, i *n* (svaidomoji) ietis
lorīca, ae *f* šarvas
galea, ae *f* (odinis) šalmas
scutum, i *n* (pailgas) skydas
admodum labai; visai
diversus, a, um skirtingas
constantia, ae *f* pastovumas, rimtumas
non modo ... sed etiam ne tik ... bet ir
alius, a, ud kitas
gero, ere vesti, vežti; **bellum gerere** kariauti
velut kaip, kaip pavyzdžiui
custos, ōdis *m* sargas
defensor, ōris *m* gynėjas
senator, ōris *m* senatorius
dux, ducis *m* vadas
legio, ōnis *f* legionas
invāsor, ōris *m* užpuolikas

---

erudītus, a, um išlavintas
vivo, ere gyventi
cogito, āre galvoti
dum kol
generōsus, a, um kilnus
animos *čia* = homines

labor, ōris *m* darbas
nutrio, īre maitinti
ventus, i *m* vėjas
rapidus, a, um smarkus, staigus
percurro, ere perbėgti, perlėkti
turbo, inis *m* vėtra, audra
campus, i *m* lyguma; tyras laukas

VI

nomen, inis *n* vardas
plerumque dažniausiai
tres, tria trys
plenus, a, um pilnas
praenōmen, inis *n* vardas
vel arba
gentilicius, a, um giminės, genties
cognōmen, inis *n* pravardė
parvus, a, um mažas
unus, a, um vienas
pauci, ae, a keli, nedaug
littera, ae *f* raidė
noto, āre žymėti
primus, a, um pirmas
imperātor, ōris *m* (kariuomenės) vadas
postea paskui, vėliau
appello, āre vadinti
mulier, eris *f* moteris
solus, a, um tik vienas, vienintelis

---

delecto, āre linksminti, džiuginti
ludus, i *m* žaidimas
creber, bra, brum tankus; dažnas
imber, bris *m* lietus, liūtis
ac ir
nebula, ae *f* debesys
foedus, a, um biaurus, šlykštus
grammaticus, i *m* kalbininkas
sermo, ōnis *m* pasikalbėjimas; kalba
timor, ōris *m* bijojimas, baimė
diuturnus, a, um ilgai trunkąs, ilgas
officium, ii *n* pareiga
vis (acc. *vim*, abl. *vi*; plur. *vires, virium, viribus*) jėga
annus, i *m* metai
sino, ere leisti
tolero, āre kęsti, pakelti

VII

mare, maris *n* jūra
vastus, a, um neišmatuojamas, labai didelis
profundus, a, um gilus
insula, ae *f* sala
litus, oris *n* jūros pakrantė
flumen, inis *n* upė
ripa, ae *f* (upės) krantas
arenōsus, a, um smėlėtas
fluo, ere tekėti
mirus, a, um nuostabus
animal, ālis *n* gyvas padaras; gyvūnas; gyvulys
nauta, ae *m* jūrininkas
navigo, āre (laivu) plaukti; perplaukti
autumnus, i *m* ruduo
hiems, is *f* žiema
periculōsus, a, um pavojingas
notus, a, um žinomas

---

formōsus, a, um gražus, dailus
nimium per daug
ne ne
credo, ere tikėti
color, ōris *m* spalva; išorė
finis, is *m* galas
corōno, āre vainikuoti
opus, eris *n* darbas; veikalas
idem toks pat
honor, ōris *m* garbė
durus, a, um kietas; griežtas
lex, legis *f* įstatymas

VIII

antīquus, a, um senovinis, senovės
urbs, bis *f* miestas
caput, pitis *n* galva; sostinė
imperium, ii *n* įsakymas; vadovybė; valstybė
septem septyni
collis, is *m* kalva
aedificātus, a, um pastatytas
mons, ntis *m* kalnas
templum, i *n* šventovė
pars, partis *f* dalis
arx, arcis *f* pilis
rupes, is *f* uola

scelestus, a, um nusižengęs, nusikaltęs
praecipito, āre (nu)versti, numesti
valles, is *f* slėnys
forum, i *n* aikštė; forumas
ibi ten
mercātor, ōris *m* pirklys
merx, mercis *f* prekė
muto, āre keisti
oratio, ōnis *f* kalba; kalbėjimas

---

procul toli
oculus, i *m* akis
mens, mentis *f* protas, mintis
leo, leōnis *m* liūtas
mortuus, a, um miręs, pastipęs
catulus, i *m* šunytis
mordeo, ēre kąsti, kandžioti
malum, i *n* blogis, nelaimė
avaritia, ae *f* gobšumas, šykštumas
consuetūdo, inis *f* įprotis
quasi tartum
alter, era, erum antras, kitas

IX

exercitatio, ōnis *f* mankšta, mankštymas, lavinimas
corpus, oris *n* kūnas
omnis, e visas
puella, ae *f* mergaitė
alacer, cris, cre miklus, gyvas
animus i *m* dvasia, siela; būdas
etiam taip pat, net, dar
ludo, ere žaisti
liberi, ōrum *m* vaikai
salūber, bris, bre sveikas
imprīmis visų pirma, pirmiausia
cursus, us *m* bėgimas
celer, eris, ere greitas
firmo, āre stiprinti
proelium, ii *n* kova
equester, tris, tre raitelių
equus, i *m* arklys
adaequo, āre prilyginti; prilygti
balneum, i *n* pirtis, vonia
celeber, bris, bre garsus, žymus
aestas, ātis *f* vasara
fluvius, ii *m* upė
lavāmur = maudomės
aqua, ae *f* vanduo
tam taip, tiek
quam kaip, kiek
adulescens, entis *m* jaunuolis
gymnasium, ii *n* gimnastikos įstaiga
curro, ere bėgti
hasta, ae *f* ietis
acer, cris, cre aštrus
iacto, āre mėtyti, svaidyti

---

arrigo, ere ištiesti; iškelti
auris, is *f* ausis
vulpes, is *f* lapė
pilus, i *m* plaukas
nemo niekas
malus, a, um blogas
felix, īcis laimingas
fallax, ācis linkęs apgauti, netikras
gravis, e sunkus; rimtas
dementia, ae *f* kvailumas, beprotybė
fama, ae *f* gandas, paskalos

X

aedificium, ii *n* pastatas
dux, ducis *m* vadas
ingenium, ii *n* protas, gabumas
civis, is *mf* pilietis, pilietė
consilium, ii *n* patarimas; planas
auctor, ōris *m* autorius, sumanytojas
impavidus, a, um nebailus, drąsus
ut... ita kaip... taip
victor, ōris *m* nugalėtojas
pedester, tris, tre pėstininkų
diu ilgai
causa, ae *f* priežastis
discordia, ae *f* nesantaika
clades, is *f* pralaimėjimas

---

simplex, licis (pa)prastas, nesudėtingas
longus, a, um ilgas
iter, itineris *n* kelias, kelionė
per (*c.acc.*) per
praeceptum, i *n* įsakymas; taisyklė
brevis, e trumpas
sapiens, entis išmintingas, protingas
sat (=satis) gana, pakankamai

ergo taigi, tat, vadinas
faciunt daro, padaro
divitiae, ārum *f* turtas, gėrybė, lobis
corrigo, ere atitiesti; pataisyti
praeteritum, i *n* tai, kas praėjo; praeitis
praesens, entis *n* tai, kas yra; dabartis
rego, ere tiesti; valdyti; tvarkyti
cerno, ere atskirti; numatyti
futūrum, i *n* tai, kas bus; ateitis

XI

exercitus, ūs *m* kariuomenė
praesidium, ii *n* apsauga
civitas, ātis *f* valstybė
peditātus, ūs *m* pėstininkai
equitātus, ūs *m* kavalerija
consto, āre susidėti (iš)
solum tik
ala, ae *f* sparnas
cornu, ūs *n* ragas
pugno, āre kautis, kariauti
dexter, tra, trum dešinysis
consul, lis *m* konsulas
impero, āre įsakyti; vadovauti
adventus, ūs *m* atėjimas, atvykimas
aspectus, ūs *m* išvaizda, pasirodymas
hostis, is *mf* priešas
metus, ūs *m* baimė
tempus, oris *n* laikas
castra, ōrum *n* stovykla
principium, ii *n* pradžia

---

exitus, ūs *m* pabaiga; rezultatas
acta, ōrum *n* veiksmai, darbai
probo, āre pripažinti geru, pagirti
senectus, ūtis *f* senatvė
occāsus, ūs *m* nusileidimas; pabaiga
vita, ae *f* gyvenimas
eventus, ūs *m* išeitis, pabaiga
stultus, a, um kvailas
fletus, ūs *m* verksmas; ašaros
aerumna, ae *f* sunkumas; kentėjimas; vargas
levo, āre lengvinti, lengvą daryti
cultus, ūs *m* (į)dirbimas
consūmo, ere praleisti, leisti
dulcis, e saldus; malonus

XII

inclūdo, ere uždaryti; supti
latus, eris *n* šonas
mons, montis *m* kalnas
tergum, i *n* nugara; **a tergo** — iš užpakalio (čia: iš pietų)
multum daug, labai
longitūdo, inis *f* ilgumas
latitūdo, inis *f* platumas
pateo, ēre tęstis; siekti
fines, ium *m* ribos, siena
exerceo, ēre lavinti; dirbti
neque = nec nei, ir ne
ullus, a, um koks nors, kažkoks
tectum, i *n* stogas; namas
sedes, is *f* sodyba
armentum, i *n* darbiniai galvijai, arkliai; kaimenė
pecus, oris *n* galvijai; smulkūs gyvuliai, avys
pasco, ere ganyti
incultus, a, um neišdirbtas
solitūdo, inis *f* dykuma
erro, āre klaidžioti
uxor, ōris *f* žmona, pati
secum su savim
plaustrum, i *n* vežimas
veho, ere vežti
sperno, ere nepaisyti, niekinti
aurum, i *n* auksas
argentum, i *n* sidabras
quae *čia* kurių
reliquus, a, um likęs; kitas
mortālis, e mirtingas
appeto, ere siekti, pageidauti
lac, lactis *n* pienas
mel, mellis *n* medus
vivo, ere gyventi; misti
lana, ae *f* vilna, vilnonis audinys
usus, ūs *m* vartojimas
ac ir, taip pat, dar
vestis, is *f* drabužis
ignōtus, a, um nežinomas

pellis, is *f* kailis
ferīnus, a, um žvėries
murīnus, a, um pelių

---

cursus, ūs *m* bėgimas; kelias
gloria, ae *f* garbė, garsas
sempiternus, a, um nuolatinis, amžinas
status, ūs *m* padėjimas, būklė
maneo, ēre likti, pasilikti
membrum, i *n* narys; *pl.* kūnas
debilis, e silpnas
magis labiau
vultus, ūs *m* veidas
ingenium, ii *n* protas; gabumai
heu ak! varge!
difficilis, e sunkus
crimen, minis *n* kaltė
prodo, ere išduoti; paskelbti

XIII

dies, ēi *mf* diena
motus, ūs *m* judėjimas; sukimasis
aequus, a, um lygus, vienodas
regio, ōnis *f* šalis, kraštas
meridies, ēi *m* vidurdienis

---

nil (nihil) niekas
ago, ere varyti; veikti, daryti; **agens, entis** — daras
linea, ae *f* linija, brūkšnys; žymė; tikslas
licet galima
beātus, a, um laimingas

XIV

bestia, ae *f* žvėris; gyvulys
taurus, i *m* jautis
cervus, i *m* elnias
autem o, bet, gi
ictus, ūs *m* smūgis
periculōsus, a, um pavojingas
acies, ēi *f* aštruma; išrikiuota kariuomenė, būrys
comparo, āre sulyginti, lyginti
sinister, tra, trum kairys
colloco, āre patalpinti, padėti

---

regīna, ae *f* karalienė
trepido, āre neramiam būti, nedrįsti, blaškytis
paupertas, ātis *f* neturtas
liber, era, erum laisvas

XV

gero, gessi, gestum *3* vesti; nešioti
quod = kurį
ascendo, ndi, nsum *3* užkopti
frustra veltui; be reikalo, be tikslo
contendo, ndi, ntum *3* stengtis
denique pagaliau
eius = jo
corrumpo, rūpi, ruptum *3* papirkti
excēdo, cessi, cessum *3* išeiti
forte atsitiktinai
quod nes, kadangi
sacrum, i *n* auka, aukojimas
peto, tīvi, tītum *3* ieškoti
comprehendo, ndi, nsum *3* suimti
duco, duxi, ductum *3* vesti, nuvesti
praemium, ii *n* dovana
tibi = tau
promitto, mīsi, missum *3* žadėti
nobis = mums
prodo, didi, ditum *3* išduoti
vobis = jums
mihi = man
quae = ką
bracchium, ii *n* ranka
armilla, ae *f* apyrankė
aureus, a, um auksinis
tuus, a, um tavo
invādo, vāsi, vāsum *3* įsiveržti, įeiti
paulo post netrukus
scutum, i *n* skydas
obruo, rui, rutum *3* užversti, apmėtyti
occīdo, cīdi, cīsum *3* užmušti
solvo, solvi, solūtum *3* ištesėti; sumokėti
igitur taigi; todėl; vadinasi
quod = ką
neque ir ne
sinistra, ae *f* kairė ranka

---

venio, veni, ventum *4* ateiti
video, vidi, visum *2* matyti

vinco, vici, victum *3* nugalėti
seges, segetis *f* pasėlis; užsėtas laukas
audio, īvi, ītum *4* girdėti, klausyti
rogo *1* klausti; prašyti
aliquid = ką nors (ko nors)
nonne nejaugi ne
respondeo, ndi, nsum *2* atsakyti
teneo, tenui, tentum *2* laikyti, turėti; valdyti
colōnus, i *m* žemdirbys, valstietis

XVI

lupus, i *m* vilkas
narro *1* pasakoti, papasakoti
saevus, a, um žiaurus
rivus, i *m* upokšnis
agnus, i *m* ėriukas
turbo *1* drumsti
devoro *1* praryti
arvum, i *n* dirva; ganykla
invīto *1* kviesti
avēna, ae *f* aviža, avižos
promitto, mīsi, missum *3* žadėti
lacero *1* draskyti
pateo, patui, — 2 atdaram būti; aiškėti
salvus, a, um sveikas; gyvas
caveo, cavi, cautum *2* saugotis
advenio, vēni, ventum *4* ateiti
soleo, solēre papratimą turėti, (daryti ką) paprastai
memoro *1* priminti, minėti
unde iš čia
proverbium, ii *n* patarlė
subito staiga, netikėtai
cum kai
colloquium, ii *n* pasikalbėjimas, kalba
convīva, ae *mf* svečias, viešnia
digitus, i *m* pirštas

---

simul atque vos tik, kai tik
evolo *1* išlėkti
revolo *1* atgal lėkti, grįžti
quin kodėl gi ne
cena, ae *f* pietūs
impensa, ae *f* išlaidos
monumentum, i *n* paminklas
supervacuus, a, um nereikalingas
memoria, ae *f* atmintis; atminimas
nostri = mūsų, apie mus
duro *1* ištverti
mereo, merui, — *2* užsitarnauti, nusipelnyti
simul kai tik
scribo, scripsi, scriptum *3* rašyti, parašyti
exigo, ēgi, actum *3* pabaigti
aes, aeris *n* varis
perennius = pastovesnį, tvirtesnį (už varį)

XVII

is jis
frater, tris *m* brolis
habeo, habui, habitum *2* turėti
qui kuris, kurie
regnum, i *n* karalystė
privo *1* atimti
constituo, ui, ūtum *3* nutarti, nuspręsti
pello, pepuli, pulsum *3* varyti, išvaryti
declāro *1* paskelbti
addo, didi, ditum *3* pridėti, prijungti
praeterea be to
scelus, sceleris *n* nusikaltimas, piktas darbas
retineo, tinui, tentum *2* sulaikyti
atrium, ii *n* rūmai, šventovė
dea, ae *f* deivė
cuius = kurio, kurios
ministra, ae *f* tarnaitė
matrimonium, ii *n* santuoka
abstineo, tinui, tentum *2* sulaikyti; **se abstinēre** susilaikyti
tamen tačiau
duo du
filius, ii *m* sūnus
nati sunt = gimė
quorum = kurių
eos = juos
prope (*c. acc.*) arti, šalia
praecipito *1* nustumti, numesti
debeo, debui, debitum *2* privalėti, turėti
quia kadangi
ver, veris *n* pavasaris

super (*c. acc.*) ant, viršum, už
effūsus, a, um išsiliejęs
porto *1* nešti
proximus, a, um artimiausias
eluvies, ēi *f* potvynis; išplova; klanas
expōno, posui, positum *3* išdėstyti; pamesti
dubitans, antis abejojąs, abejodamas
interitus, ūs *m* žlugimas
eōrum = jų
recēdo, cessi, cessum *3* trauktis
alveus, i *m* lovys, valtis
siccum, i *n* sausuma, sausžemis
relinquo, līqui, lictum *3* palikti
lupa, ae *f* vilkė
sitis, is *f* troškulys
compulsus, a, um priverstas
descendo, scendi, scensum *3* žemyn eiti, nusileisti
flens, flentis verkiąs
invenio, invēni, inventum *4* rasti
nutrio *4* maitinti
coepit = pradėjo
pastor, ōris *m* piemuo
regius, a, um karališkas, karaliaus
animadverto, verti, versum *3* pastebėti, pamatyti
casa, ae *f* trobelė, lūšnelė
ubi kur
servātus, a, um išgelbėtas
educātus, a, um užaugintas, išauklėtas

---

minus mažiau
spero *1* tikėtis
fortasse gal būt
plus daugiau
victor, ōris *m* nugalėtojas, laimėtojas
cupiditas, ātis *f* troškimas, noras, užgaidas
unquam kitą sykį, kada nors
civīlis, e piliečių, pilietinis
victoria, ae *f* pergalė
satio *1* prisotinti
illa = anas
vox, vocis *f* garsas; žodis
vulgāris, e liaudies; paprastas, žinomas

XVIII

clarus, a, um garsus, žymus
notus, a, um žinomas
cursus, ūs *m* bėgimas; kelias
profundus, a, um gilus
fertilis, e derlingas
felix, īcis laimingas
regio, ōnis *f* kraštas, šalis
florens, entis žydįs; puikus

---

ars, artis *f* menas, mokslas
certus, a, um tikras
avidus, a, um godus, trokštąs
domesticus, a, um namų, naminis
gratus, a, um malonus; dėkingas

XIX

domus, ūs *f* namas
indecōrus, a, um negražus
conclāve, is *n* kambarys
angustus, a, um ankštas, mažas
fenestra, ae *f* langas
eaedem = tie patys
postea po to, paskui, vėliau
vero gi, bet; iš tiesų
nobilis, e žinomas; kilnus
comparo *1* paruošti; **sibi c.** įsigyti
magnificus, a, um puikus
aedifico *1* pastatyti
amplus, a, um erdvus
porticus, ūs *f* dengta galerija, portikas
ianua, ae *f* durys
ante (*c. acc.*) prieš
porta, ae *f* vartai, durys
inscriptio, ōnis *f* užrašas
caveo, cavi, cautum *2* saugotis
canis, is *mf* šuo
vestibulum, i *n* prieangis
ostium, ii *n* įėjimas, koridorius; durys
atrium, ii *n* salė
medius, a, um vidurinis; **in media domo** namų viduryje
impluvium, ii *n* baseinas
apertus, a, um atviras; **de tecto aperto** = per stogo skylę
confluo, fluxi, — *3* subėgti

simulacrum, i *n* statula, atvaizdas
deus, dei *m* dievas
imāgo, inis *f* paveikslas; vaškinė kaukė
maiōres, um *m* sentėviai
mane rytą
salūto *1* sveikinti
dominus, i *m* šeimininkas
familia, ae *f* šeimyna
interdiu dienos metu, dieną
habito *1* gyventi
focus, i *m* židinys
sacer, cra, crum šventas
totus, a, um visas
sacrifico *1* aukoti
circum (*c. acc.*) aplink
cubiculum, i *n* miegamasis kambarys
triclinium, ii *n* valgomasis kambarys
ceno *1* pietauti, valgyti
cella, ae *f* kamarėlė
post (*c. acc.*) už; po
tablīnum, i *n* archyvas
hae = šitokie
plebs, plebis *f* liaudis, plebėjai
insula, ae *f* sala; didelis namas (nuomojimui)
plurimus, a, um labai daug
differentia, ae *f* skirtumas
domicilium, ii *n* gyvenamoji vieta, namai
incommodus, a, um nepatogus
umidus, a, um drėgnas

---

corvus, i *m* varnas
rarus, a, um retas
albus, a, um baltas
quis, quid kas
saxum, i *n* uola, akmuo
risus, us *m* juokas
ineptus, a, um ne vietoje, netinkamas, kvailas
levis, e lengvas
fulmen, inis *n* žaibas

XX

negotium, ii *n* darbas, užsiėmimas; pareiga, tarnyba
publicus, a, um valstybinis
fere beveik
consūmo, sumpsi, sumptum *3* praleisti
frequento *1* dažnai lankyti
labor, ōris *m* darbas
impositus, a, um uždėtas, užkrautas
condicio, ōnis *f* padėtis, būklė
ius, iuris *n* teisė
nex, necis *f* užmušimas, nužudymas; **ius vitae necisque** — teisė palikti gyvą ar užmušti
privātus, a, um privatus, asmeniškas
opus, operis *n* darbas
adhibitus, a, um panaudotas
urbānus, a, um miesto, mieste gyvenąs
habitus, a, um laikytas, laikomas
vilicus, i *m* ūkvedys, prievaizdas
poena, ae *f* bausmė
coërcitus, a, um nubaustas, baudžiamas
etsi nors
mereo, ui, — *2* užsitarnauti
alii... alii vieni... kiti
barbarus, a, um tamsus, prastas; svetimos šalies
rudis, e nemokytas
colo, colui, cultum *3* (į)dirbti
pecus, udis *f* gyvulys
pasco, pavi, pastum *3* ganyti
doctus, a, um mokytas
callidus, a, um gudrus
hi = šie
liber, bri *m* knyga
curo *1* rūpintis, prižiūrėti
litterae, ārum *f* laiškas
scribo, scripsi, scriptum *3* rašyti
pecunia, ae *f* pinigai
numero *1* skaičiuoti
domina, ae *f* šeimininkė
serva, ae *f* vergė
vestimentum, i *n* drabužis
paro *1* ruošti, gaminti
infans, antis *mf* kūdikis
validus, a, um stiprus
gladiātor, ōris *m* gladiatorius
vocabantur = vadinosi
saepius dažniau
vestītus, ūs *m* drabužis, apdaras
discrīmen, inis *n* skirtumas

modo tik
tunica, ae *f* tunika (marškiniai)
toga, ae *f* toga
induo, ui, ūtum *3* apvilkti; vilkėti
insigne, is *n* ženklas, žymė
par, paris lygus
iis, qui = tiems, kurie
via, ae *f* kelias
honor, ōris *m* garbė; aukšta valdinė vieta
patricius, ii *m* patricijus
multitūdo, inis *f* daugybė; minia
quae = kuri
valeo, lui, — *2* reikšti
inter eos = tarp jų
mercātor, ōris *m* pirklys
opifex, ficis *m* amatininkas; darbininkas

---

dulcis, e saldus; malonus
serēnum, i *n* giedra
tempestas, ātis *f* audra
facilis, e lengvas
facio, feci, factum, facere daryti, dirbti

XXI

seditio, ōnis *f* sukilimas
crudelitas, ātis *f* žiaurumas
adductus, a, um paskatintas, priverstas
raro retai
libertas, ātis *f* laisvė
vindico *1* (ap)ginti
tempto *1* mėginti, bandyti
concito *1* sukelti, išjudinti
fortiter drąsiai
pugnans, ntis kovojąs, kovodamas
arbitrium, ii *n* sprendimas, nuožiūra
ordino *1* tvarkyti
postrēmo galų gale
victus, a, um nugalėtas
nihilominus vis dėlto
dives, itis turtingas
territus, a, um įbaugintas, pabūgęs
eos... habēbant = laikė juos savo priešais
illud = anas posakis
quot kiek
totidem tiek pat ir
immortalitas, ātis *f* nemirtingumas, amžina garbė
commendo *1* pavesti, perduoti; **n. s. im. com.** = savo vardams suteikė, įsigijo amžiną garbę; įamžino s. vardus
in his = jų tarpe
praecipue ypač, ypatingai
ille, quem = anas, kurį
nunc dabar
celebro *1* gerbti; minėti; švęsti

---

ferrum, i *n* geležis
nocens, ntis kenksmingas
radix, īcis *f* šaknis
amārus, a, um kartus; nesmagus
fructus, ūs *m* vaisius
praestans, ntis šaunus, puikus
mereo, merui, — *2* užsitarnauti, nusipelnyti; **merēri** = merēre
vilis, e pigus

XXII

cliens, ntis *m* klientas (globotinis)
vetus, veteris senas
mos, moris *m* paprotys
pauper, eris neturtingas
patrōnus, i *m* patronas (globėjas)
sumo, sumpsi, sumptum *3* imti; pasirinkti
eōrum fidei = jų globai
iudicium, ii *n* teismas
cibus, i *m* maistas
pecunia, ae *f* pinigai
iuvo, iuvi, iutum *1* padėti, pagelbėti
adversus, a, um priešingas; **res adversae** nemalonumai, nelaimė
officium, ii *n* patarnavimas
praesto, stiti, — *1* atlikti; užtikrinti
quin etiam net, dargi
quotidie kasdien
quo plures... eo plus = juo daugiau... juo labiau
valeo, valui, — *2* stipriam būti; reikšmės turėti

---

utilis, e naudingas
sal, salis *m* druska

sol, solis *m* saulė
fons, fontis *m* šaltinis
gelidus, a, um šaltas
lumen, luminis *n* šviesa
tenebrae, ārum *f* tamsa, patamsės

XXIII

discipulus, i *m* mokinys
carmen, inis *n* daina, giesmė; eilės; poez. kūrinys
lego, legi, lectum *3* rinkti; skaityti
nullīus = jokio
libenter mielai
de illo = apie aną
marītus, i *m* vyras (vedęs)
error, ōris *m* bastymasis; klaidžiojimas
magni labai
aestimo *1* vertinti
teneo, nui, ntum *2* laikyti; **memoria t.** atmintinai išmokti
amoenus, a, um puikus, žavingas
praeclārus, a, um šaunus, garsus
factum, i *n* darbas; žygis
praedico *1* išgarsinti
tabula, ae *f* lenta, lentelė
cerātus, a, um vaškuotas
stilus, i *m* rašomasis pagaliukas
exaro *1* išarti; išbrėžti, braižyti
scriptum, i *n* raštas
emendo *1* taisyti; **emendandum** = taisytinas
latus, a, um platus
unde iš kur; iš čia
dictum, i *n* posakis
verto, ti, sum *3* (ap)versti

---

factum, i *n* darbas
difficilis, e sunkus
inveterātus, a, um įsisenėjęs, senas
mutatio, ōnis *f* keitimas, pakeitimas
tardus, a, um vėlus; lėtas, tingus
remedium, ii *n* vaistas, priemonė
inconsiderātus, a, um neapgalvotas; neišmintingas
secundus, a, um antras, kitas; palankus, laimingas
fortūna, ae *f* likimas, laimė
quanto melior = kiek (daug) geresnis
sors, sortis *f* likimas

XXIV

opus, eris *n* veikalas, darbas
transcrībo, scripsi, scriptum *3* perrašyti
dicto *1* diktuoti
reliquus, a, um likęs, kitas
calamus, i *m* nendrė
atramentum, i *n* (juodas) rašalas
tinctus, a, um pamirkytas, padažytas
exemplar, āris *n* nuorašas; egzempliorius
charta, ae *f* popierius
papyrus, i *f* papirusas; **ex papyro facta** = pagamintas iš p.
membrāna, ae *f* pergamentas
corium, ii *n* oda, kailis
singuli, ae, a po vieną; atskiri
pagina, ae *f* lapas; puslapis
conglutinātus, a, um sulipdytas
umbilīcus, i *m* lazdelė (ant kurios suvyniodavo parašytą knygą)
volvo, volvi, volūtum *3* risti, vynioti
volūmen, inis *n* raštų ritinys; tomas
scrinium, ii *n* skrynelė

---

consilium, ii *n* sumanymas
tutus, a, um saugus, apsaugotas
opulentus, a, um turtingas
reddo, didi, ditum *3* atiduoti; paversti; padaryti
studeo, ui, — *2* stengtis
lux, lucis *f* šviesa
suavis, e saldus; malonus
cognitio, ōnis *f* pažinimas
sonitus, ūs *m* garsas
velox, ōcis greitas

XXV

epulae, ārum *f* puota
invīto *1* kviesti
aboleo, ēvi, itum *2* sunaikinti
constituo, ui, ūtum *3* nutarti
cognosco, nōvi, nitum *3* sužinoti
detraho, traxi, tractum *3* pavogti, ištraukti
quamquam nors

ira, ae *f* pyktis, rūstybė
iussus, ūs *m abl.* įsakymu
ferreus, a, um geležinis
catēna, ae *f* retežiai
saxum, i *n* uola
alligo *1* pririšti, prikalti
iecur, oris *n* kepenys
devoro *1* ryti
ingens, entis didžiulis, baisus
sagitta, ae *f* strėlė

---

agricultūra, ae *f* žemės darbas, žemdirbystė
do, dedi, datum *1* duoti
ostendo, tendi, tentum *3* rodyti; pareikšti, sakyti
mathematicus, i *m* matematikas
dimidius, a, um pusės, pusinis; **dimidia pars terrae** = pusė (mūsų) žemės, planetos
amor, ōris *m* meilė
forma, ae *f* išvaizda, forma
cadūcus, a, um nepastovus

XXVI

rego, rexi, rectum *3* tvarkyti; valdyti
videlicet žinoma, aiškus dalykas
expello, puli, pulsum *3* išvaryti
quotannis kasmet
emineo, nui, — *2* išsiskirti, pasižymėti
magistrātus, ūs *m* magistratas (aukštesnysis tarnautojas)
procēdo, cessi, cessum *3* išeiti, pasirodyti
lictor, ōris *m* liktorius, sargybinis
fascis, is *m* ryšulys; *plur.* virbų ryšulėlis
praecēdo, cessi, cessum *3* eiti priekyje

---

amicitia, ae *f* draugystė; draugai
similitūdo, inis *f* panašumas
affinitas, ātis *f* susigiminiavimas; gentystė
pluris est = daugiau reiškia
oculātus, a, um turįs akis, matąs
testis, is *mf* liudininkas; **oculātus t.** = savo akimis matęs liudininkas
aurītus, a, um turįs ausis, girdįs

XXVII

luscinia, ae *f* lakštingala
acanthis, idis *f* dagilėlis (paukštis)
cavea, ae *f* narvelis
pendeo, pependi, — *2* kabėti, kybotī
quas = kuriuos
quidam kažkoks, vienas
capto *1* pagauti
inclūdo, clūsi, clūsum *3* uždaryti; **inclūsae erant** buvo uždaryti
canto *1* giedoti
conclāmo *1* sušukti
perterritus, a, um išgąsdintas
taceo, ui, itum *2* tylėti, nutilti
num ar, nejaugi
profecto žinoma, tikrai, iš tikrųjų
penna, ae *f* plunksna
eius = jo, jos
multo daug, žymiai
benignus, a, um nuoširdus, palankus
rideo, risi, risum *2* juoktis
avis, is *f* paukštis
vestītus, a, um aprengtas

---

festīno *1* skubėti
lentus, a, um lėtas
timidus, a, um bailus, nedrąsus
rogo *1* prašyti
nego *1* neigti; atmesti, nesutikti
inops, opis bejėgis; vargingas
beneficium, ii *n* geras darbas; malonė
bis dukart
pluris est = daugiau reiškia
cogito *1* galvoti, mąstyti
prudens, ntis įžvalgus, protingas

XXVIII

septimus, a, um septintas
superbia, ae *f* išdidumas, puikumas
cedo, cessi, cessum *3* pasitraukti, pasišalinti
cogo, coēgi, coactum *3* suvaryti; verstī
eique = ir jam
ignis, is *m* ugnis
interdīco, dīxi, dictum *3* uždrausti; **aqua et igni interdicere** uždrausti naudotis vandeniu... (= ištremti)

exclūdo, ūsi, ūsum *3* ištremti
indīco, dīxi, dictum *3* paskelbti
redūco, dūxi, ductum *3* grąžinti
nuntio *1* pranešti
demigro *1* išvykti, išsidanginti
pons, pontis *m* tiltas
paene beveik, bemaž
admitto, mīsi, missum *3* įleisti, leisti prieiti
nisi ... fuisset jei nebūtų buvęs
collis, is *m* kalva
accēdo, cessi, cessum *3* prieiti, artintis
intellego, lexi, lectum *3* suprasti
commilito, ōnis *m* karo tarnybos draugas
moneo, monui, monitum *2* raginti
rescindo, scidi, scissum *3* sunaikinti
ego aš
interim tuo tarpu
impetus, ūs *m* puolimas
vado, vasi, — *3* (greitai, drąsiai) žengti, eiti, vykti
inde iš ten; paskui, vėliau, po to
aditus, ūs *m* priėjimas
duos cum eo = du *(acc.)* su juo
pudor, ōris *m* gėda, drovumas
teneo, tenui, tentum *2* laikyti, sulaikyti
ambo abu (*acc.* **ambos**)
genus, eris *n* giminė; kilmė
cum his = su šiais
sustineo, tinui, — *2* palaikyti, sulaikyti
eos = juos
reditus, ūs *m* sugrįžimas
interclūdo, ūsi, ūsum *3* uždaryti; atkirsti
illinc iš ten
clamor, ōris *m* šauksmas, riksmas
excito *1* pakelti; sukurstyti
provolo *1* pirmyn lėkti, skubėti
renovo *1* atnaujinti
terreo, terrui, territum *2* gąsdinti, bauginti
armātus, a, um apginkluotas
praecipito *1* nuskumti, nugramzdinti; **se p.** nušokti į
integer, gra, grum neliestas, sveikas
trano *1* perplaukti, atplaukti
gratus, a, um dėkingas
tantus, a, um toks didelis
statua, ae *f* statula
comitium, ii *n* (susirinkimo) aikštė
tantum tiek
quantum kiek
circumaro *1* aparti
dono *1* duoti, dovanoti

---

temeritas, ātis *f* lengvabūdiškumas, neapdairus drąsumas
est ... aetatis = yra ženklas ... amžiaus
prudentia, ae *f* įžvalgumas; protingumas
senesco, senui, — *3* senti, silpnėti
utique būtinai, be abejo
moritūrus, a, um mirsiąs, žūsiąs
custodio *4* saugoti

XXIX

triumphus, i *m* triumfas, pergalės eitynės
senātor, ōris *m* senatorius
postulo *1* reikalauti
consilium, ii *n* pasitarimas
triumpho *1* triumfuoti, iškilmingai žengti į Romą
impetro *1* atsiekti, pasiekti
copia, ae *f* daugybė
senex, senis *m* senis
compleo *2* pripildyti
magistrātus, ūs *m* magistratas, pareigūnas, valdininkas
censor, ōris *m* cenzorius
praetor, ōris *m* pretorius
quaestor, ōris *m* kvestorius
praeda, ae *f* grobis
porto *1* nešti
captīvus, i *m* belaisvis
vinculum, i *n* virvė; *pl.* grandinės
contineo, tinui, tentum *2* sulaikyti; surišti
carcer, eris *m* kalėjimas
trucīdo *1* nužudyti
aurātus, a, um paauksuotas

sacerdos, ōtis *m* šventikas
sacrificium, ii *n* aukojimas; auka
currus, ūs *m* vežimas
splendidus, a, um puikus, blizgąs
quem = kurį
quattuor keturi
equus, i *m* arklys
traho, traxi, tractum *3* traukti
veho, vexi, vectum *3* vežti
laurus, i *f* lauro medis; laurų vainikas
clamor, ōris *m* riksmas, šauksmas
io triumphe = valio!
a quibus = kurių

---

lac, lactis *n* pienas
mel, mellis *n* medus
plerumque dažniausiai
vescebantur = mito
contemno, tempsi, temptum *3* niekinti, nepagerbti
vindico *1* keršyti, bausti; gelbėti
iniuria, ae *f* skriauda
gratus, a, um malonus
supervenio, vēni, ventum *4* ant ko užeiti; netikėtai ateiti
hora, ae *f* valanda

XXX

femina, ae *f* moteris
liberi, ōrum *m* vaikai
proelium, ii *n* kova, mūšis, kautynės
ubi kai
totīus = viso, visos
commoveo, mōvi, mōtum *2* sujaudinti
salus, ūtis *f* gerovė; išsigelbėjimas
confirmo *1* sustiprinti; **animos populi c.** padrąsinti piliečius
vasto *1* niokoti, nusiaubti
servitus, ūtis *f* vergovė
redigo, ēgi, actum *3* (atgal) varyti
novus, a, um naujas; **novis animis** = su nauju pasiryžimu
committo, mīsi, missum *3* sužadinti; **proelium c.** susikauti; **novum pr. c.** vėl susikauti
mora, ae *f* delsimas, atidėjimas
antea anksčiau
infirmus, a, um nestiprus, silpnas
reporto *1* parnešti; **victoriam r.** = pergalę pasiekti
animi nostri = mes
copias imperāre = įsakyti surinkti kariuomenę
disciplīna, ae *f* drausmė
tergum, i *n* nugara
verto, ti, sum *3* versti; sukti; **terga vertere** = imti bėgti
in fuga = bėgdami, bėgantieji

---

reperio, repperi, repertum *4* surasti
honestus, a, um garbingas; **honestum, i** *n* doras elgesys
deterreo, terrui, territum *2* atbaidyti
turpis, e negražus, biaurus
spes, ēi *f* viltis
invīto *1* pakviesti; privilioti
quam = kurios
parturio *4* ruoštis gimdyti
nascētur = gims
ridiculus, a, um juokingas (čia: juokingai maža)
mus, muris *m* pelė

XXXI

facio, feci, factum *3* daryti; **iter f.** žygiuoti
campester, tris, tre lygumoj esąs, lygus
eas = šiuos (kraštus)
pervenio, vēni, ventum *4* prieiti, pasiekti
coepit = pradėjo
agmen, inis *n* (kariuomenės) būrys
elephantus, i *m* dramblys
ipse pats
robur, oris *n* ąžuolas; jėga; **r. peditum** rinktiniai pėstininkai
circumspecto *1* apsižvalgyti, atidžiai tėmyti
incēdo, cessi, cessum *3* žengti
appareo, parui, — *2* rodytis
montānus, a, um kalnų; *subst.* kalnietis
immineo *2* kyšoti, riogsoti; slėgti; grasyti

undique iš visų pusių
insidiae, ārum *f* pinklės, spąstai, užuolanda
erumpo, rūpi, ruptum *3* išsiveržti, pulti
devolvo, volvi, volūtum *3* žemyn risti, ritinti
nonus, a, um devintas
iugum, i *n* jungas; **i. Alpium** Alpių viršūnė
quos = kuriuos
ducum = vadovų
fraus, dis *f* apgavimas, klasta
biduum, i *n* dvi dienos, dvidienis
stătīvus, a, um stovis, tvirtas; **castra s.** stovykla ilgesniam laikui
fessus, a, um pavargęs, išsemtas
quies, ētis *f* poilsis, ramybė
procēdo, cessi, cessum *3* pirmyn eiti, žygiuoti
tempto *1* bandyti, mėginti
ceterum be to dar; tačiau
ascensus, ūs *m* kilimas, kopimas
praeceps, cipitis staigus, status
angustus, a, um ankštas, siauras
lubricus, a, um slidus
iumentum, i *n* gyvulys
occido, cidi, cāsum *3* kristi

---

liquidum, i *n* aiškumas, tikrumas
explōro *1* ištirti
approbatio, ōnis *f* pagyrimas, pritarimas
natio, ōnis *f* giminė, padermė; tauta
admodum iki saiko; visai, labai
dedo, didi, ditum *3* atiduoti; **deditus, a, um** atsidavęs, prisirišęs
religio, ōnis *f* sąžiningumas; *pl.* religija, kultas, prietarai

XXXII

firmo *1* stiprinti; **militum animos f.** kareivius padrąsinti
domicilium, ii *n* būstinė
necessarius, a, um reikalingas
praebeo, praebui, praebitum *2* suteikti
opulentus, a, um turtingas, lobingas
opes, opum *f* turtai
munītus, a, um sustiprintas, apsaugotas
fugo *1* vyti; išblaškyti

---

opto *1* norėti
detraho, traxi, tractum *3* nutraukti, nuvilkti
vestimentum, i *n* drabužis, apdaras
iubeo, iussi, iussum *2* liepti, įsakyti
excrucio *1* kankinti
valetūdo, inis *f* sveikata; liga, silpnumas
nocturnus, a, um nakties, naktinis
verso *1* dažnai vartyti
diurnus, a, um dienos, dieninis

XXXIII

occīdo, cīdi, cīsum *3* užmušti, nužudyti
domo, mui, mitum *1* numalšinti, pavergti
adversus (su *acc.*) prieš
devinco, vīci, victum *3* nugalėti
traicio, iēci, iectum *3* perkelti, persikelti
aperio, rui, rtum *4* atidaryti

---

liberālis, e apstus, dosnus; geras
vix vos
possum galiu
lenitas, ātis *f* švelnumas; atlaidumas
severitas, ātis *f* griežtumas
pueritia, ae *f* vaikystė

XXXIV

divido, vīsi, vīsum *3* dalyti, padalyti; išskirstyti
tres, tria trys
incolo, colui, cultum *3* gyventi; užimti
tertius, a, um trečias
institūtum, i *n* paprotys; įstaiga
differunt = skiriasi
propterea quod todėl kad
humanitas, ātis *f* žmoniškumas
absum, afui, abesse nebūti, atstu būti, tolimam būti; **longissime absunt** = labai toli gyvena

minime... saepe labai retai
mercātor, ōris *m* pirklys
commeo *1* atlankyti, užvažiuoti
effemino *1* išlepinti; **ea, quae ad effeminandos animos pertinent** tai, kas išlepina žmones
pertineo, tinui, — *2* liesti; tęstis
importo *1* įvežti
proximus, a, um artimiausias
trans (*c. acc.*) už, anoje pusėje
continenter nuolat, nepertraukiamai

---

militāris, e karinis; **res militāris** karo dalykai
hinc iš čia
lacrima, ae *f* ašara
sentio, sensi, sensum *4* jausti; manyti
limen, inis *n* slenkstis
cor, cordis *n* širdis

XXXV

singulāris, e vienintelis, retas
industria, ae *f* darbštumas, veiklumas, uolumas
sollers, ertis sumanymų pilnas, gudrus
probabilis, e pagirti vertas; tinkamas
cupidus, a, um trokštąs, ištroškęs; godus
asper, era, erum šiurkštus; rūstus
dubium, ii *n* abejojimas
cupiditas, ātis *f* geismas, užgaidas
contemptor, ōris *m* niekintojas
patientia, ae *f* kantrumas, kantrybė
ferreus, a, um geležinis
senectus, ūtis *f* senatvė
quidem be abejo, tikrai; **ne... quidem** net... ne
solvo, solvi, solūtum *3* atrišti; panaikinti
frango, fregi, fractum *3* laužyti; palaužti

---

nusquam niekur
ubīque visur
permitto, mīsi, missum *3* perduoti, pavesti; leisti
lateo, latui, — *2* paslėptam būti; nežinomam likti
ignōtus, a, um nežinomas, svetimas; nežinąs
cupīdo, inis *f* geismas, troškimas

XXXVI

mensis, is *m* mėnuo
initium, ii *n* pradžia
natus erat = buvo gimęs
ex = pagal
nomino *1* vadinti
doceo, docui, doctum *2* mokyti; rodyti
decerno, crēvi, crētum *3* nuspręsti
ut... habēret... adicerētur = kad... turėtų... būtų pridedama
adicio, iēci, iectum *3* primesti, pridėti

---

capillus, i *m* plaukas
umbra, ae *f* šešėlis, paunksmė
facio, feci, factum *3* daryti
efficio, fēci, fectum *3* padaryti
matutīnus, a, um rytmečio, rytinis, ankstus
pomeridiānus, a, um popietinis

XXXVII

passus, ūs *m* romėnų žingsnis (dvigubas); **mille passūs** = 1,5 km
pateo, patui, — *2* atviram būti; tęstis, siekti
exiērunt = išėjo
summa, ae *f* suma; visuma
caput, capitis *n* galva
qui arma ferre possent = kurie galėjo nešioti ginklus (kurie tiko karo tarnybai)
rediērunt = grįžo
census, ūs *m* cenzas; žmonių surašymas; **censum habēre** = apskaičiuoti
reperio, repperi, repertum *4* surasti

---

curia, ae *f* kurija (senato susirinkimas, senato susirinkimo vieta)
taedet biauru; nusibodo
supersum, fui, esse gyvam likti

XXXVIII

descriptio, ōnis *f* aprašymas
inscrībo, scripsi, scriptum *3* ant ko rašyti, užrašu aprūpinti, pavadinti
curiōsus, a, um rūpestingas, smalsus, žingeidus
regio, ōnis *f* sritis
enumero *1* išskaičiuoti
vicus, i *m* namų eilė, gatvė; kaimas
macellum, i *n* mėsos prekyvietė
pistrīna, ae *f* kepykla, malūnas (ir **pistrīnum, i** *n*)
horreum, i *n* svirnas
aquaeductus, ūs *m* vandentiekis
thermae, ārum *f* didžiosios maudyklės
balneum, i *n* pirtis
puteus, i *m* šulinys, cisterna
basilica, ae *f* bazilika (milžiniškas trobesys Romoje su teismo sale ir birža)
amphitheatrum, i *n* amfiteatras
circus, i *m* cirkas
naumachia, ae *f* pastatas jūros kovai pavaizduoti
columna, ae *f* stulpas, kolona
obeliscus, i *m* obeliskas
colossus, i *m* kolosas (milžiniška statula)
arcus, ūs *m* arka
marmoreus, a, um marmurinis
eburneus, a, um dramblio kaulo
latrīna, ae *f* išvietė
desum, defui, deesse nebūti, trūkti
supra virš, daugiau už

---

articulus, i *m* sąnarys, pirštо falanga
pollex, icis *m* nykštys
circiter maždaug, apie
gignuntur išdygsta

XXXIX

consīdo, sēdi, sessum *3* sėsti, susėsti; dubti, grimsti
terrae motus žemės drebėjimas
immortālis, e nemirtingas
miseria, ae *f* vargas, skurdas
dissero, serui, sertum *3* samprotauti; kalbėtis
inops, opis bejėgis, silpnas; neturtingas
locuples, ētis turtingas
immoderātus, a, um be saiko, nesuvaldomas
fortitūdo, inis *f* drąsumas

XL

porrigo, rexi, rectum *3* tiesti; ištiesti
comprehendo, endi, ensum *3* apglėbti; pagauti, pagrobti
sino, sivi, situm *3* padėti; leisti
existimo *1* svarstyti, manyti
insum, inesse būti kame, glūdėti
oportet, tuit *2* reikia, privalu
scientia, ae *f* žinojimas, mokėjimas
persuadeo, suāsi, suāsum *2* įtikinti, įkalbinėti
avolo *1* nulėkti, pasitraukti
relinquo, līqui, lictum *3* palikti
focus, i *m* židinys
discordia, ae *f* nesantaika, nesutikimas, kivirčas
eicio, iēci, iectum *3* išmesti, išvaryti, pašalinti
extermino *1* išvaryti, išstumti
moriens, entis mirštantis, mirdamas
miseratio, ōnis *f* pasigailėjimas, užuojauta
evello, velli, vulsum *3* ištraukti
spiculum, i *n* strėlė, ietis
posteāquam po to kai
percontans, antis klausiąs, klausinėjąs
clipeus, i *m* (apskritas) skydas
salvus, a, um sveikas

XLI

pareo, parui, paritūrus *2* klausyti, klusniam būti
intersum, fui, esse būti tarp; **interest** svarbu
dignitas, ātis *f* vertė, reikšmė; garbė, kilnumas
potius verčiau, geriau
cado, cecidi, casum *3* kristi; žūti
ignominia, ae *f* negarbė, gėda
utinam o kad

falsus, a, um melagingas; netikras
vates, is *mf* pranašas, žynys
classis, is *f* laivynas
oppeto, īvi, ītum *3* eiti prieš, kęsti, patirti; **mortem o.** mirti
opprimo, pressi, pressum *3* prispausti; užslopinti
revoco *1* atšaukti; atgaivinti
respicio, spexi, spectum *3* atgal žiūrėti; galvoj turėti

XLII

interrogo *1* klausti
mando *1* pavesti
unicus, a, um vienintelis
consulo, lui, ltum *3* patarimo klausti, teirautis
utrum... an ar... ar
pauper, eris neturtingas, skurdus
ornātus, a, um garbingas
parum maža; negana
probātus, a, um tinkamas
colloco *1* išleisti už vyro
malo = pasirinkčiau
indigeo, ui, — *2* neturėti, stokoti
vulnero *1* sužeisti
fleo *2* verkti
respondeo, ndi, nsum *2* atsakyti
quaero, quaesīvi, quaesītum *3* klausti; ieškoti
circumsto, steti, — *1* aplink stovėti
affirmo *1* patvirtinti
hasta, ae *f* ietis
extraho, trāxi, tractum *3* ištraukti
statim tuoj
exspīro *1* iškvėpti; mirti

XLIII

vestio *4* apvilkti
sub *(c. acc. abl.)* po, apačioj, už
divus, a, um dieviškas; **divum, i** *n* atviras dangus
dormio *4* miegoti
surgo, surrēxi, surrectum *3* pakelti; pakilti, keltis
adsum, adfui, adesse būti prie, būti čia
subvenio, vēni, ventum *4* į pagalbą ateiti, padėti
egeo, egui *2* pristigti, neturėti
uter, utra, utrum katras, kuris iš dviejų
praeter *(c. acc.)* be, išskyrus
baculum, i *n* lazda
pera, ae *f* kuprinė, krepšys
pallium, ii *n* apdangalas, apsiaustas
desidero *1* trokšti, geisti
satio *1* prisotinti
lucerna, ae *f* žibintas
accendo, cendi, censum *3* uždegti, įžiebti
meridiānus, a, um pusdieninis, pietinis, pietų

XLIV

quondam kartą, kitados
tango, tetigi, tactum *3* liesti, lytėti
detrecto *1* nukreipti; atmesti
ramus, i *m* šaka
decerpo, psi, ptum *3* nuskinti
lapis, idis *m* akmuo
exsulto *1* aukštai pašokti; džiaugtis
gaudium, ii *n* džiaugsmas
cibus, i *m* maistas
fames, is *f* alkis
expleo *2* pripildyti; nuraminti

XLV

cunctus, a, um visas
occīdo, cīdi, cīsum *3* nukirsti; užmušti
sepelio, sepelīvi, sepultum *4* palaidoti
latro *1* loti
examino *1* tardyti, tirti
minae, ārum *f* grasinimai
perterreo, rui, ritum *2* įbauginti, išgąsdinti
nego *1* neigti
iustam poenam dare teisingai nubausti būti

XLVI

rusticus, a, um kaimiškas; *subst.* kaimietis
excito *1* pakelti; sukurstyti; įkvėpti
assiduitas, ātis *f* ištvermė, pastovumas
vinea, ae *f* vynuogynas

efflo *1* iškvėpti
at bet, o, tačiau
alicubi kur nors
abdo, didi, ditum *3* paslėpti
thesaurus, i *m* turtas, lobis
totus, a, um visas
solum, i *n* žemė
ligo, ōnis *m* kapstas, kaplys
eruo, ui, utum *3* išrauti, išgriauti; nukasti
uber, eris derlingas; gausus, apstus
fructus, ūs *m* vaisius
vitis, is *f* vynmedžio šakelė; vynmedžio krūmas
demeto, messui, messum *3* (javus) nupiauti; (vaisius) surinkti

XLVII

philosophus, i *m* filosofas
proicio, iēci, iectum *3* pirmyn mesti, išmesti
inhumātus, a, um nepalaidotas
fera, ae *f* žvėris
prope (*c. acc.*) arti
pono, posui, positum *3* dėti, padėti
abigo, ēgi, actum *3* pavaryti
tabernaculum, i *n* palapinė
velum, i *n* drobė; palapinių medžiaga; burė
removeo, mōvi, mōtum *2* atitraukti, pašalinti
cadāver, ris *n* lavonas
tollo, sustuli, sublātum *3* kelti, pakelti
rogus, i *m* laužas
superpōno, posui, positum *3* uždėti ant
transfodio, fōdi, fossum *3* perdurti

XLVIII

oboedio *4* klausyti, klusniam būti
possum, potui, posse galėti
edūco, duxi, ductum *3* išvesti
huc čion, čia, šen
clades, is *f* nelaimė, pralaimėjimas
propinquus, i *m* giminaitis
laetus, a, um linksmas
vivus, a, um gyvas
maestus, a, um nuliūdęs
in publicum venērunt = viešai pasirodė

XLIX

artifex, ficis *m* menininkas
casu atsitiktinai
migro *1* keliauti, nukeliauti
iussus *m abl.* **iussu** įsakymu, liepiant
labyrinthus, i *m* labirintas
aedifico *1* pastatyti (pastatą)
rémigro *1* grįžti
propter (*c. acc.*) dėl
adeo tiek, taip, iki to
dimitto, mīsi, missum *3* paleisti
consentio, sensi, sensum *4* sutikti
cera, ae *f* vaškas
consero, serui, sertum *3* susegti, sujungti, sulipdyti
aēr, aëris *m* (*acc.* aëra) oras
effugio, fūgi, — *3* išbėgti, pabėgti
umerus, i *m* petys
apto *1* pritaikyti
moneo, monui, monitum *2* priminti; perspėti
volo *1* lėkti
suavitas, ātis *f* malonumas
neglego, lēxi, lectum *3* apleisti, nesirūpinti; niekinti; nepaisyti
nimius, a, um per didelis, saiką prašokąs
calor, ōris *m* šiluma, karštis
liquesco *3* tirpti
decido, cidi, — *3* žemyn kristi, nukristi

---

iustus, a, um teisingas
suspicio, ōnis *f* įtarimas, spėjimas
erudio *4* lavinti, mokyti, auklėti
ferus, a, um laukinis, neišprusintas
mitesco *3* švelnėti, minkštėti

L

pictor, ōris *m* tapytojas
certāmen, inis *n* rungtynės, varžybos; kova
instituo, stitui, stitūtum *3* statyti; nutarti, nustatyti
uva, ae *f* vynkekė, vynuogė
convenienter atitinkamai; panašiai
pingo, pinxi, pictum *3* paišyti, tapyti

tabula ae *f* stalas; paveikslas; lenta
advolo *1* atlėkti
linteum, i *n* drobė; audeklas
propōno, posui, positum *3* priešaky statyti; pasiūlyti
ostendo, tendi, tentum *3* rodyti
fallo, fefelli, falsum *3* apgauti
denuntio *1* paskelbti
vexo *1* varginti, kankinti
punio *4* bausti, nubausti
posco, poposci, — *3* reikalauti
contendo, tendi, tentum *3* stengtis; skubėti; pulti
hostīlis, e priešo, nedraugiškas
proflīgo *1* parblokšti, nugalėti
nefastus, a, um nelaimingas
numero *1* skaičiuoti; priskirti prie...

LI

laetitia, ae *f* džiaugsmas
percipio, cēpi, ceptum *3* gauti, įsigyti
gratulor *1* sveikinti
talis, e toks
robur, oris *n* jėga; branduolys
iterum antrą kartą, vėl
revertor *3* grįžti
orbo *1* atimti
recēdo, cessi, cessum *3* grįžti, eiti atgal
tento *1* mėginti
praesum, fui, esse vadovauti
fusus fugatusque visiškai sumuštas
tegula, ae *f* čerpė
proicio, iēci, iectum *3* numesti, ištiesti į priekį
interficio, fēci, fectum *3* užmušti

---

necesse est būtina, reikia
quando kada nors
area, ae *f* klojimas
dives, divitis turtingas

LII

colloco *1* padėti, įrengti
fines, ium *m* kraštas, šalis
vasto *1* nuniokoti, nusiaubti, sunaikinti
frumentum, i *n* maistas
labōro *1* dirbti; vargti
obsidio, ōnis *f* apgulimas, apsiaustis
patres = **senatōres**
intra (*c. acc.*) viduje; po
vestis, is *f* drabužis
occulto *1* slėpti
scriba, ae *m* raštininkas
sedeo, sedi, sessum *2* sėdėti
agere cum militibus = kalbėti su kariais
dubito *1* abejoti
hunc animum gerere = tokio nusistatymo būti
ordo, inis *m* eilė; tvarka
decus, oris *n* garbė; žygdarbis
desidero *1* norėti, trokšti
sors, sortis *f* burtas; likimas
aderunt = atvyks
edīco, dīxi, dictum *3* įsakyti
combūro, ussi, ustum *3* sudeginti
accēdo, cessi, cessum *3* prieiti
ara, ae *f* aukuras
constantia, ae *f* ištvermė
de pace agere = tartis dėl taikos

LIII

expello, puli, pulsum *3* išvaryti, ištremti
oratōres = pasiuntiniai
responsum, i *n* atsakymas
preces, cum *f* maldavimas, prašymas
surgo, surrēxi, surrectum *3* pakilti
captīva, ae *f* belaisvė
memento = atmink
pergo, perrēxi, perrectum *3* toliau eiti; tęsti
tandem galų gale, pagaliau

---

censeo, censui, censum *2* įkainoti; manyti
turbo *1* drumsti
piscis, is *m* žuvis
dummodo jei tik
invītus, a, um nenorįs, nesutinkąs, prieš norą

LIV

colloquor, locūtus sum, loqui kalbėtis
fungor, functus sum, fungi atlikti

fruor, fructus sum, frui naudotis
quondam kartą
adipiscor, adeptus sum, adipisci pasiekti, įgyti
progredior, progressus sum, progredi pirmyn žengti
miror, mirātus sum, mirāri stebėtis
congredior, gressus sum, gredi susitikti, susiremti
perfungor, functus sum, fungi atlikti (iki galo)
perpetior, perpessus sum, perpeti iškęsti
loquor, locūtus sum, loqui kalbėti, sakyti
magnitūdo, inis *f* didumas, didybė
integritas, ātis *f* grynumas
pietas, ātis *f* pareigos jausmas; dorumas
modestia, ae *f* saikingumas; kuklumas
labor, lapsus sum, labi slysti; nykti
ex quo = nuo to laiko, kai
amplector, plexus sum, plecti pasisavinti
abūtor, abūsus sum, abūti suvartoti; piktam naudoti
coepi, coepisse pradėti
queror, questus sum, queri skųstis
obsequor, secūtus sum, sequi klausyti, klusniam būti
nascor, natus sum, nasci gimti
morior, mortuus sum, mori mirti
cunctor, cunctātus sum, cunctāri delsti, dvejoti

---

praesum, praefui, praeesse priešakyje būti, vadovauti
mutus, a, um nebylys; tylus, be garso
decōrus, a, um deras, prideras; žavus, gražus
gutta, ae *f* lašas
cavo *1* išduobti; pramušti

LV

audeo, ausus sum, audēre drįsti
exspecto *1* laukti
populor *1* niokoti
confugio, fūgi, — 3 bėgti, apsaugos ieškoti
soleo, solitus s. 2 priprasti; **confugere soliti erant** = paprastai ieškodavo apsaugos
diffīdo, fīsus s. 3 nepasitikėti, abejoti dėl
maneo, mansi, mansum 2 (pasi)likti, išlikti
induo, ui, ūtum 3 apvilkti; uždėti
aequo animo = ramiai
ingredior, gressus s. 3 įžengti, įeiti
venerabundus, a, um su didžia pagarba, pagarbos pilnas
intueor, tuitus s. 2 atidžiai stebėti
barba, ae *f* barzda
scipio, ōnis *m* lazda
percutio, cussi, cussum 3 pramušti; sužeisti

---

gaudeo, gavīsus s. 2 džiaugtis
revertor, reversus s. 3 grįžti
comitor *1* lydėti
saevus, a, um siaučiąs; žiaurus, baisus
patior, passus s. 3 kentėti, pakelti; leisti
decens, ntis deras, pritinkąs; gražus
facies, ēi *f* veidas
vitio *1* gadinti, negražiu padaryti

LVI

vitupero *1* peikti
concupisco, pīvi, pītum 3 norėti, geisti
nubes, is *f* debesis
glorior *1* didžiuotis
persequor, secūtus s. 3 persekioti, vytis
latro, ōnis *m* plėšikas; užpuolikas
occupasti = **occupavisti**
potestas, ātis *f* galia, valdžia
insatiabilis, e nepasotinamas
scilicet aišku, žinoma; būtent
ignōro *1* nežinoti
cresco, crevi, cretum 3 augti
exstirpo *1* su šaknimis išrauti
altitūdo, inis *f* aukštis, aukštumas
metior, mensus s. 4 matuoti
pabulum, i *n* pašaras; maistas
rubīgo, inis *f* rūdis
invalidus, a, um silpnas
proinde todėl

---

laetor *1* džiaugtis
scio *4* žinoti, mokėti
utor, usus s. *3* naudotis
regredior, gressus s. *3* atgal trauktis, grįžti
veto, ui, itum *1* drausti, neleisti

LVII

malitia, ae *f* klasta, vylius
trennium, ii *n* trimetis, trejų metų laikotarpis
vagor *1* klaidžioti, bastytis
transgredior, gressus s. *3* peržengti, pereiti
experior, pertus s. *4* bandymą daryti, išbandyti
custodia, ae *f* sargyba
possum, potui, posse galėti
simulo *1* apsimesti
triduum, i *n* trys dienos
rursus atgal
opprimo, pressi, pressum *3* prispausti, užpulti

---

populor *1* naikinti, niokoti
gigno, genui, genitum *3* gimdyti
provideo, vīdi, vīsum *2* numatyti
lator, ōris *m* siūlytojas, sumanytojas (įstatymo)
peregrinatio, ōnis *f* keliavimas
prosum, profui, prodesse padėti
edax, ācis ėdrus, besotis
aboleo, olēvi, olitum *2* sunaikinti, sugriauti
vetustas, ātis *f* senumas, senatvė; senovė

LVIII

astutia, ae *f* sumanumas
causam dicere = vesti bylą
iudex, icis *m* teisėjas
attentus, a, um atidus
paulisper truputį
aures praebēre = klausyti, paklausyti
iuvenis, is *m* jaunuolis
quispiam, quaepiam, quodpiam kažkoks
condūco, dūxi, ductum *3* nuomoti
proficiscor, profectus s. *3* vykti, keliauti
uro, ussi, ustum *3* kaitinti, deginti
umbraculum, i *n* paunksmė, pavėsis
depōno, posui, positum *3* nuimti
onus, oneris *n* našta
consīdo, sēdi, sessum *3* atsisėsti
tego, texi, tectum *3* dengti
loco *1* nuomoti
ausculto *1* atidžiai klausyti
libet, buit *2* patinka
periclitor *1* pavojuje būti
coram (*c. abl.*) akivaizdoje, viešai
attendo, ndi, ntum *3* ištempti; **animum a.** domėtis
oro *1* prašyti
profero, tuli, lātum, ferre pasakoti
hirundo, inis *f* kregždė
anguilla, ae *f* ungurys
submergo, mersi, mersum *3* panerti
taceo, cui, citum *2* tylėti
irascor, irātus s. *3* pykti
antefero, tuli, lātum, ferre pirmenybę teikti

---

convinco, vīci, victum *3* įveikti
panis, is *m* duona
ostento *1* rodyti
differo, distuli, dilātum, differre atidėti

LIX

superbio *4* didžiuotis
descriptio, ōnis *f* aprašymas
complector, plexus s. *3* apimti; **tabula terrae descriptiōnem complectens** = pasaulio žemėlapis
suspendo, ndi, nsum *3* pakabinti
requīro, quisīvi, quisītum *3* suieškoti
fundus, i *m* nejudomas turtas; dvaras
investīgo *1* surasti
nusquam niekur
effero, extuli, elātum, efferre išnešti; **se e.** didžiuotis
morōsus, a, um keistas; atkaklus
fertur = pasakojama
iurgiōsus, a, um linkęs bartis, piktas

molestia, ae *f* apmaudas, nesmagumas
muliebris, e moteries, moteriškas
scateo, ui, — *2* kunkuliuoti; knibždėti
intemperies, ēi *f* nesusivaldymas; blogas ūpas
demīror *1* nustebti
ratio, ōnis *f* apskaičiavimas; priežastis
talis, e toks
insuesco, suēvi, suētum *3* priprasti
foris svetur
petulantia, ae *f* įžūlumas

---

praefero, tuli, lātum, ferre pirmenybę duoti
agrestis, e laukinis; šiurkštus

LX

praedor *1* plėšikauti, grobti
intro *1* įeiti
nolo, nolui, nolle nenorėti
exsul, lis *mf* tremtinys
hospes, hospitis *m* svečias; šeimininkas; bičiulis
volo, volui, velle norėti
inclutus, a, um garsus
copiōsus, a, um gausus; iškalbingas
aliquot keletas
audierant = **audiverant**
iudico *1* manyti
delīrus, a, um paikas, išprotėjęs

---

blatio *4* plepėti

LXI

annāles, ium *m* metraščiai
anus, ūs *f* senelė
hospitus, a, um svetimas
incognitus, a, um nepažįstamas
adeo, ii, itum, īre ateiti
divīnus, a, um dieviškas
oraculum, i *n* orakulas; pranašavimas
vendo, didi, ditum *3* parduoti
pretium, ii *n* kaina
percontor *1* klausti, klausinėti
immensus, a, um didžiulis, milžiniškas
desipio, —, — *3* proto netekti
derideo, rīsi, rīsum pajuokti
foculus, i *m* židinys
appōno, posui, positum *3* atnešti; padėti
deūro, ussi, ustum *3* sudeginti
ecquid ar gal
emo, emi, emptum *3* pirkti
delīro *1* beprotiu būti
ibīdem ten pat
exūro = **deūro**
denuo vėl
confidentia, ae *f* pasitikėjimas; atkaklumas
mercor *1* (nu)pirkti
digredior, gressus s. *3* išeiti
sacrarium, ii *n* šventovė
quindecimviri, ōrum *m* penkiolikos žynių kolegija

---

intereo, ii, itum, īre žūti, dingti
pereo, ii, itum, īre žūti
faustus, a, um palankus, laimingas
diffugio, fūgi, — *3* išbėgioti, išsisklaidyti; ištirpti
nix, nivis *f* sniegas
redeo, ii, itum, īre grįžti
gramen, inis *n* žolė; augalas
coma, ae *f* lapai

LXII

crystallinum, i *n* kristalinis indas
vulgāris, e paprastas
muraena, ae *f* murena (jūros žuvis)
piscīna, ae *f* žuvų tvenkinys
evādo, evāsi, evāsum *3* ištrūkti, pabėgti
pes, pedis *m* koja
aliter kitaip
esca, ae *f* valgis, maistas
moveo, movi, motum *2* judinti; jaudinti, paveikti
novitas, ātis *f* naujovė, naujiena
crudelitas, ātis *f* žiaurumas; **novitas crudelitātis** = naujas (nematytas) žiaurumas

---

obscūrus, a, um tamsus, neaiškus; nesuprantamas
avaritia, ae *f* gobšumas, šykštumas

LXIII

nepos, ōtis *m* sūnaitis (anūkas)
praeficio, fēci, fectum *3* vadu skirti
interior, ius vidinis, vidurinis
patefacio, fēci, factum *3* (*pass.* **patefīo, factus s., fieri**) atidaryti, padaryti prieinamą
assuefacio, fēci, factum *3* (*pass.* **assuefīo, factus s., fieri**) pripratinti
alacer, cris, cre miklus; linksmas
brevi tuoj, greit
impetus, ūs *m* puolimas
priusquam anksčiau kaip
conficio, fēci, fectum *3* pabaigti
aegre nenoromis, sunkiai; piktai
tristis, e liūdnas
seditiōsus, a, um neramus, maištą keliąs, maištingas

---

bonitas, ātis *f* gerumas
stoicus, i *m* stoikas
fatum, i *n* lėmimas, likimas

LXIV

expedit = naudinga
desino, desii, situm *3* nustoti, paliauti
rubor, ōris *m* raudona spalva; gėda
veneror *1* gerbti
arduus, a, um staigus; labai sunkus, neįveikiamas
hilaris, e linksmas, giedras
iocōsus, a, um juokingas, linksmas
quare kodėl? dėl ko?
requīro, quisīvi, quisītum *3* vėl ieškoti; klausti
excrucio *1* kankinti
licet, licuit *2* galima; leidžiama
ingrātus, a, um nemalonus; nedėkingas

LXV

effringo, frēgi, fractum *3* išlaužti; sudaužyti, sutriuškinti
ludus, i *m* gladiatorių mokykla
fortūna, ae *f* likimas; laimė
erumpo, erūpi, eruptum *3* išsiveržti
coeo, ii, itum, īre susirinkti
effugio, fūgi, — *3* išbėgti
contentus, a, um patenkintas
obsideo, sēdi, sessum *2* apsupti, apsiausti
fauces, ium *f* tarpeklis, siauras perėjimas
cavus, a, um tuščias, išgaubtas
vitineus, a, um iš vynmedžio
delābor, lapsus s. *3* nuslysti, nušliaužti
imus, a, um žemiausias, apatinis
descendo, ndi, nsum *3* nusileisti
exitus, ūs *m* išeitis
invīsus, a, um baisus; beviltiškas
opīnor *1* manyti
subitus, a, um staigus, netikėtas
pervagor *1* pereiti; paplisti
vastatio, ōnis *f* naikinimas
terribilis, e baisus
strages, is *f* skerdynės; išnaikinimas
affluo, uxi, — *3* subėgti, susirinkti
vimen, inis *n* karklas, žilvitis
tegumentum, i *n* apdengimas; kailis
inconditus, a, um netvarkingas; menkas
ergastulum, i *n* priverstinio darbo namas, kalėjimas
recoquo, coxi, coctum *3* pervirinti, sulydyti
domo, ui, itum *1* prijaukinti; sugaudyti
obvius, a, um netoli esąs, aplinkinis
grex, gregis *m* banda, kaimenė
fasces, ium *m* virbų ryšulėlis
defero, tuli, lātum, ferre nunešti
inde po to
consulāris, e konsulų
aggredior, gressus s. *3* užpulti
elātus, a, um pasipūtęs, didžiuodamasis
delibero *1* galvoti, svarstyti
consurgo, surrēxi, surrectum *3* pakilti
refugio, fūgi, — *3* pabėgti
angulus, i *m* kampas; iškyšulys
cludo, usi, usum *3* uždaryti, apsupti
navigium, ii *n* laivas
suppeto, petīvi, petītum *3* užtekti

ratis, is *f* sieliai; keltas
trabs, trabis *f* rąstas, sienojas
dolium, ii *n* statinė
conecto, nexui, nexum *3* surišti, sukabinti, supinti
virgultum, i *n* krūmas; rykštė
rapidus, a, um smarkus, sraunus
eruptio, ōnis *f* išsiveržimas
obeo, ii, itum, īre sutikti; **mortem o.** mirti
missio, ōnis *f* atvanga; pasigailėjimas
dimico *1* kautis

LXVI

varietas, ātis *f* įvairumas
vescor, — *3* misti
terrēnus, a, um žemės, sausumos
aquatilis, e vandens, vandeninis
volatilis, e skraidąs, oro
partim iš dalies
alo, alui, altum *3* maitinti, auginti
domitus, ūs *m* prijaukinimas
quadrupes, pedis *mf* keturkojis
vectio, ōnis *f* važiavimas
affero, attuli, allātum, afferre atnešti; suteikti
iugum, i *n* jungas
acūtus, a, um aštrus; gabus
sensus, ūs *m* jutimas; protas
sagacitas, ātis *f* akylumas; gudrumas
utilitas, ātis *f* nauda
caverna, ae *f* tuštuma; urvas; gelmė
vena, ae *f* gysla
penitus giliai, viduj
abdo, didi, ditum *3* paslėpti
ornātus, ūs *m* papuošimas
consectio, ōnis *f* kirtimas; nupiovimas
materia, ae *f* medžiaga
silvestris, e miške augąs; miško, miškinis
calefacio, fēci, factum *3* šildyti
adhibeo, bui, bitum *2* vartoti, naudotis
mitigo *1* švelninti, minkštinti
saepio, psi, ptum *4* aptverti
frigus, oris *n* šaltis
calor, ōris *m* šiluma
suppedito *1* paduoti, pristatyti
violentus, a, um staigus; žiaurus
gignere = išugdyti
moderatio, ōnis *f* suvaldymas, sutvarkymas
nauticus, a, um laivo, jūros; **res nauticae** jūrininkystė
fruges, um *f* vaisiai; derlius
inductio, ōnis *f* įvedimas
fecunditas, ātis *f* derlingumas
arceo, cui, — *2* sulaikyti
dirigo, rēxi, rectum *3* ištiesti
averto, verti, versum *3* nukreipti
conor *1* bandyti, mėginti

II

LIETUVIŠKAI LOTYNIŠKAS ŽODYNĖLIS

A

abu ambō, ae, ō
aikštė forum, ī *n*
aiškiai plānē, apertē, ēvidenter
aklas caecus, a, um
akmuo lapis, idis *m*
anas ille, illa, illud
anksčiau prius, paulō (multō) ante
antras alter, era, erum
apdovanoti orno *1*; dōno *1*
apginti dēfendo, ndī, nsum *3*
apie dē (*c. abl.*)
apsauga praesidium, iī *n*
apsaugoti cōnservo *1*
apsiausti, apgulti obsideo, sēdī, sessum *2*
apsupti inclūdo, ūsī, ūsum *3*
apverkti illacrimo *1*
ar utrum (...an)
arba aut
arklas arātrum, ī *n*
arklys equus, ī *m*
armija exercitus, ūs *m*
artimas propinquus, a, um
artintis appropinquo *1*
aš ego
aštrus acūtus, a, um; ācer, ācris, ācre
ateiti venio, vēnī, ventum *4*
atiduoti trādo, trādidī, trāditum *3*
atidus attentus, a, um
atlikti facio, fēcī, factum *3*
atmintis memoria, ae *f*
atnešti apporto *1*
atrodyti video, vīdī, vīsum *2* (*pass.*)
atsakyti respondeo, ndī, nsum *2*
atsigauti recreāre vīrēs
atsisakyti nego *1*
atsispirti resisto, stitī *3*
atsiųsti mitto, mīsī, missum *3*
atsivesti addūco, xī, ctum *3*
atstatyti restituo, uī, ūtum *3*
atvykti venio, vēnī, ventum *4*
augalas planta, ae *f*
augti crēsco, crēvī, crētum *3*
auksas aurum, ī *n*
aukštas altus, a, um
ausis auris, is *f*
ąžuolas quercus, ūs *f*

B

badas famēs, is *f*
baigti fīnio *4*
baimė timor, ōris *m*
balandis (mėnuo) Aprīlis, is *m*
baltas albus, a, um
bandymas cōnātus, ūs *m*
be sine (*c. abl.*)
be reikalo frūstrā
bėgti fugio, gī *3*
berniukas puer, erī *m*
bet sed
beturtis pauper, eris
blogas malus, a, um
bokštas turris, is *f*
brangus cārus, a, um; pretiōsus, a, um
brolis frāter, tris *m*
broliškas frāternus, a, um
būrys manus, ūs *f*
burna ōs, ōris *n*
būti sum, fuī, esse

D

dabar nunc
daiktas rēs, reī *f*

dailus pulcher, chra, chrum
dainuoti canto *1*
dalis pars, partis *f*
dalyvis particeps, cipis; socius, iī *m*
dangus caelum, ī *n*
darbas labor, ōris *m*; opus, eris *n*
darbštus labōriōsus, a, um
daryti ago, ēgī, āctum *3;* facio, fēcī, factum *3*
dar ne nōndum
daug multum
daugelis, daug multus, a, um
daugybė multitūdo, inis *f*
dažnai saepe
deginti cremo *1*
degti ārdeo, ārsī *2*
dėkoti, būti dėkingam gratias agere
dėl pro *(c. abl.)*
derlius frūgēs, um *f*
dešinys dexter, tra, trum
didelis māgnus, a, um
didumas māgnitūdo, inis *f*
diena diēs, ēī *mf*
dienos metu interdiū
dievas deus, ī *m*
diktatorius dictātor, ōris *m*
dirbti labōro *1*
dovana dōnum, ī *n*
dramblys elephantus, ī *m*
drąsa fortitūdo, dinis *f*; audācia, ae *f*
drąsus audax, ācis; impavidus, a, um
draugas amīcus, ī *m*
draugiškas amīcus, a, um
drausmė disciplīna, ae *f*
drįsti audeo, ausus sum *2*
duona pānis, is *m*; frūmentum, ī *n*
duoti do, dedī, datum *1*
džiaugsmas gaudium, iī *n*
džiuginti dēlecto *1*

E

eiti eo, iī, itum, īre; meo *1*
era era (aera), ae *f*
esąs praesēns, ntis
ežeras lacus, ūs *m*

G

gaidys gallus, ī *m*
gailėtis paenitet, uit *2*
gaisras incendium, iī *n*
galas fīnis, is *m*
galėti possum, potuī, posse
gal būt fortāsse
galima licet
galingas potēns, ntis
galutinai rādīcitus, funditus, omnīnō
galutinis plēnus, a, um *(gr. sup.)*
galva caput, capitis *n*
gaminti prōcreo *1,* fabrico *1*
gamta nātūra, ae *f*
garsus clārus, a, um; celeber, bris, bre
gaudyti capto *1*
gausus amplus, a, um
gauti accīpio, cēpī, ceptum *3*
gelbėti servo *1*
gėlė flōs, flōris *m*
geležis ferrum, ī *n*
gerai bene
geriau melius
geras bonus, a, um
gerbti colo, uī, cultum *3*; honōro *1*
gėris bonum, ī *n*
gerovė salūs, ūtis *f*
gerti pōto *1*
giesmė carmen, inis *n*
gilus profundus, a, um
giminė genus, eris *n*; gēns, ntis *f*
ginklai arma, ōrum *n*
ginkluoti armo *1*
ginti dēfendo, ndī, nsum *3*
girdėti audio *4*
girti laudo *1*
gyvas vīvus, a, um
gyventi vīvo, xī, ctum *3*
gyventojas incola, ae *m*
gyvybė, gyvenimas vīta, ae *f*
gyvulys, gyvūnas animal, ālis *n*
gladiatorius gladiātor, ōris *m*
gražus pulcher, chra, chrum; fōrmōsus, a, um
greit mox, brevī tempore

greitas celer, eris, ere; vēlōx, ōcis
grėsti immineo *2*
griauti dēleo *2*
griovys fossa, ae *f*
grįžti redeo, iī, itum, īre; revertor *3*
grobikas latro, ōnis *m*
grožis pulchritūdo, inis *f*; fōrma, ae *f*
gruodis December, bris *m*

I

į in *(c. acc. et abl.)*
įamžinti memoriae prōdo, didī, ditum *3*
įbauginti terreo, uī, itum *2*
yda vitium, iī *n*
ieškoti quaero, quaesīvī, quaesītum *3*
įkaitas obses, idis *m*
iki usque ad *(c. acc.)*
įkurti condo, didi, ditum *3*
ilgai diū
ilgas longus, a, um
ilgėti augeo, auxī, ctum *2 (pass.)*
imti capio, cēpī, captum *3*
indas vās, vāsis *n*
įpratęs perītus, a, um
ir et
įrankis īnstrūmentum, ī *n*
įsakyti impero *1*; iubeo, ssī, ssum *2*
įsigyti comparo *1*
įsitikinti persuādēre sibī, cōgnōscere
įstatymas lēx, lēgis *f*
istorija historia, ae *f*
istorikas (rērum) scrīptor, ōris *m*
iš ē, ex *(c. abl.)*
išarti aro *1*
išblaškyti pello, pepuli, pulsum *3*
išdėstyti expōno, posuī, positum *3*
išdidus superbus, a, um
išdrįsti audeo, ausus sum *2*
išgabenti abdūco, dūxī, ductum *3*
išgelbėti servo *1*
išgriauti dīruo, uī, utum *3*
iškasti ēruo, uī, utum *3*
išklausyti audio *4*
iš kur unde
išlaikyti cōnservo *1*
išlaisvinti lībero *1*
išminčius sapiēns, ntis *m*
išmintingas prūdēns, ntis
išnykti ad nihilum recidere, esse dēsinere
išorinis exterior, ius
išplėšti dīripio, ripuī, reptum *3*
išreikalauti impetro *1*
išrinkti creo *1*
išsaugoti servo *1*
išskirti discerno, crēvī, crētum *3*
ištikimas fīdus, a, um
ištremti expello, pulī, pulsum *3*
išvaduoti lībero *1*
išvargęs fessus, a, um
išvesti abdūco, xī, ctum *3*; ēdūco, xī, ctum *3*
išvyti expello, puli, pulsum *3*; exigo, ēgī, āctum *3*
įtikinti persuādeo, suāsī, suāsum *2*
įvairus varius, a, um
įvertinti diligo, lēxī, lēctum *3*
įžūlus audāx, ācis

J

jau iam
jaunas iuvenis, e
jaunikaitis adolēscēns, ntis *m*
jausti sentio, nsī, nsum *4*
jautis bōs, bovis *m*; taurus, ī *m*
jėga vis *f*
jei sī
jis is, ea, id
jodinėti equito *1*
jog ut
joks nūllus, a, um
judėjimas mōtus, ūs *m*
judinti moveo, mōvī, mōtum *2*
jungti iungo, iūnxi, iūnctum *3*
juo quō
juodas niger, gra, grum
jūra mare, is *n*
jūrininkas nauta, ae *m*
jūsiškis vester, tra, trum

K

ką quid
kad ut
kada cum
kada nors ōlim
kadangi quod; quia; quoniam; cum
kai cum; ubi
kai kuris nōnnūllus, a, um
kaimas vicus, ī *m*
kaip ut; quam
kaip labai quantopere
kairysis sinister, tra, trum
kai tik ubi prīmum
kalba lingua, ae *f*; ōrātio, ōnis *f*; sermo, ōnis *m*
kalbėti loquor, locūtus sum *3*; dīco, xī, ctum *3*
kalbėtojas ōrātor, ōris *m*
kalnas mōns, ntis *m*
kalnelis collis, is *m*
kantrybė patientia, ae *f*
kantrus patiēns, ntis
kapas sepulcrum, ī *n*
karalius rēx, rēgis *m*
karas bellum, ī *n*
kareivis, karys mīles, itis *m*
kariauti bello *1*
karingas bellicōsus, a, um
karinis, karo bellicus, a, um
karininkas lēgātus, ī *m*; tribūnus mīlitum
karys mīles, itis *m*
kariuomenė exercitus, ūs *m*; cōpiae, ārum *f*
karštas calidus, a, um
karvė vacca, ae *f*
kas quis, quid
kasdien quotīdiē
kasmet quotannīs
kas nors aliquis, id
katras uter, utra, utrum
kaulas os, ossis *n*
kautis pūgno *1*
kažkoks quidam, quaedam, quoddam
kelias via, ae *f*
kelionė iter, itineris *n*
kenkti noceo, uī, itum *2*
kentėti patior, passus sum *3*
kiaulė sūs, is *mf*
kiek quot
kiekvienas omnis, e; quisque
kietas dūrus, a, um
kilimas, kilmė orīgo, ginis *f*; genus, neris *n*
kilnus nōbilis, e
kilti orior, ortus s. *4*
kirsti, piauti meto *3*
kirvis secūris, is *f*
kitados aliquando; ōlim
kitas alius, a, ud
kiti cēterī, ōrum
kitoks = kitas
klasė classis, is *f*
klausyti (išklausyti) audio *4*
klausyti (paklusniam būti) pāreo, uī *2*
klausti interrogo *1*
kliūtis impedīmentum, ī *n*
klonis valles, is *f*
knyga liber, bri *m*
kodėl cūr
koja pēs, pedis *m*
koks quālis, e
koks didelis quantus, a, um
koks nors ūllus, a, um
kol dum
konsulas cōnsul, is *m*
kova pūgna, ae *f*; proelium, iī *n*
kovoti pūgno *1*
krantas rīpa, ae *f*
kraštas regio, ōnis *f*; fīnēs, ium *m*
kreida crēta, ae *f*
kriaušė *(medis)* pirus, ī *f*
kristi cado, cecidī, cāsūrus *3*
kūnas corpus, oris *n*
kur ubi
kūrinys opus, eris *n*
kuris quī, quae, quod
kuris nors quīcunque
kurti creo *1*
kvėpuoti spīro *1*

L

labai māgnopere
labiau magis
laidoti sepelio, īvī, sepultum *4*
laikas tempus, oris *n*
laikyti habeo, uī, itum *2*; teneo, uī, tum *2*
laimė fortūna, ae *f*
laimėjimas successus, ūs *m*
laimingas fēlīx, īcis
laisvas līber, era, erum
laisvė lībertās, ātis *f*
laiškas epistula, ae *f*; litterae, ārum *f*
laivas nāvis, is *f*
laivynas classis, is *f*
langas fenestra, ae *f*
laukas ager, agrī *m*; campus, ī *m*
laukti exspecto *1*
lavinti exerceo, cuī, citum *2*
legionas legio, ōnis *f*
leidžiama licet, cuit *2*
lengvas facilis, e; levis, e
lenta (lentelė) tabula, ae *f*
liaudis plēbs, bis *f*
lieknas gracilis, e
liesti tango, tetigī, tāctum *3*
lietus pluvia, ae *f*
liežuvis lingua, ae *f*
ligonis infīrmus, a, um; aegrōtus, a, um
lygus pār, paris
likti maneo, nsī, nsum *2*
linkęs inclīnātus, a, um; prōpēnsus, a, um
liudininkas testis, is *mf*
liūtas leo, ōnis *m*

M

maistas cibus, ī *m*; frūmentum, ī *n*
maldauti ōro *1*
malonė grātia, ae *f*
malonus iūcundus, a, um
malšinti lēnio *4*
manas, mano meus, a, um
manyti puto *1*
mąstyti cōgito *1*
mašina machina, ae *f*
matyti video, vīdī, vīsum *2*
mažas parvus, a, um
medinis ligneus, a, um
medis arbor, oris *f*
medus mel, mellis *n*
mėginti tento *1*
mėgti amo *1*
meilė amor, ōris *m*
menas ars, artis *f*
mėnulis lūna, ae *f*
mėnuo mēnsis, is *m*
mergaitė puella, ae *f*
mėsa caro, carnis *f*
metai annus, ī *m*
metalas metallum, ī *n*
miegoti dormio *4*
mielai libenter
mielas cārus, a, um
miestas oppidum, ī *n*; urbs, bis *f*
mylėti amo *1*
milžiniškas ingēns, ntis
minia vulgus, ī *n*
miręs mortuus, a, um
mirti morior, mortuus sum *3*
mirtingas mortālis, e
mirtis mors, tis *f*
misti alo, uī, tum *3* (*pass.*)
miškas silva, ae *f*
mokėti scio *4*
mokykla schola, ae *f*
mokinė discipula, ae *f*
mokinys discipulus, ī *m*
mokytas doctus, a, um
mokyti doceo, cuī, ctum *2*
mokytis disco, didicī, — *3*
mokytoja magistra, ae *f*
mokytojas magister, trī *m*
moteris mulier, eris *f*
motina māter, tris *f*
mūsiškis, mūsų noster, tra, trum
mūšis pūgna, ae *f*; proelium, iī *n*
muziejus mūsēum, ī *n*

N

naikinti dēleo *2*
naktį noctū
naktis nox, noctis *f*
namas domus, ūs *f*; **namie** domī
naminis domesticus, a, um
namo domum
narsiai fortiter
narsumas fortitūdo, dinis *f*
narsus fortis, e; audāx, ācis
našta onus, eris *n*
naudingas ūtilis, e
naudotis ūtor, ūsus sum *3*
naujas novus, a, um
ne nōn
neapykanta odium, iī *n*; invidia, ae *f*
negu quam
nedaugelis paucī, ae, a
nedidelis parvus, a, um
neįpratęs imperītus, a, um
nelaimė rēs adversae
nelaimingas īnfēlīx, īcis
nemokytas indoctus, a, um
nenaudingas inūtilis, e
nenorėti nōlo, nōluī, nōlle
nepalankus adversus, a, um
nepanašus dissimilis, e
nes nam; quod; quia; quoniam; cum
nesveikas aeger, aegra, aegrum
nešti porto *1*
net etiam
netekti āmitto, mīsī, missum *3*
nė vienas (iš dviejų) neuter, tra, trum
nežinia incertum est
nežinomas īgnōtus, a, um
nežinoti nescio *4*
niekas nēmo (apie asmenį); nihil (apie daiktą)
niekinti contemno, tempsī, temptum *3*
niekuomet numquam
norėti opto *1*
nors quamquam; cum
nosis nāsus, ī *m*
nueiti abeo, iī, itum, īre; discēdo, cessī, cessum *3*; proficīscor, profectus sum *3*
nugalėti vinco, vīcī, victum *3*; supero *1*
nugalėtojas victor, ōris *m*
nukauti neco *1*
numalšinti sēdo *1*
nuomonė opīnio, ōnis *f*
nuosavybė possessio, ōnis *f*
nuostabus mīrus, a, um
nupeikti vitupero *1*
nuplakti caedo, cecīdī, caesum *3*
nurodyti ostendo, ndī, ntum *3*
nusivesti abdūco, dūxī, ductum *3*
nuspręsti cōnstituo, uī, ūtum *3*
nustebinti obstupefacio, fēcī, factum *3*
nutarti = nuspręsti
nutraukti fīnem facere; fīnīre
nuveikti gero, gessī, gestum *3*
nuvesti dūco, xī, ctum *3*
nuvykti proficīscor, profectus sum *3*

O

o sed
obelis mālus, ī *f*
oras āēr, āeris *m*

P

pabusti expergīscor, perrēctus s. *3*
padaryti efficio, fēcī, fectum *3*; facio *3*
padėti adiuvo, iūvī, iūtum *1*
padugnės sentīna, ae *f*
pagalba auxilium, iī *n*
pagaminti fabrico *1*
paglostyti permulceo, lsī, lsum *2*
pagrobti occupo *1* (rēgnum)
paimti expūgno *1* (oppidum); occupo *1*
pajusti sentio, sēnsī, sēnsum *4*
pakakti sufficio, fēci, fectum *3*
pakeisti mūto *1*
paklausyti audio *4*
paklausti interrogo *1*
palankus benevolus, a, um; propitius, a, um
palikti relinquo, līquī, lictum *3*
palikuonys posterī, ōrum *m*
panašus similis, e
pančiai vincula, ōrum *n*

paprotys mõs, mõris *m*
parašyti scrībo, scrīpsī, scrīptum *3*
parduoti vēndo, didī, ditum *3*
pareiga officium, iī *n*
paremti adiuvo, iūvī, iūtum *1*
paruošti paro *1*
pas ad, apud (*c. acc.*)
pasakėčia fābula, ae *f*
pasakyti dīco, xī, ctum *3*
pasakoti nārro *1*
pasaulis mundus, ī *m*; orbis terrārum
pasėlis sēmentis, is *f*; seges, etis *f*
pasibaigti fīnīrī
pasidaryti fīo, factus sum, fierī
pasiekti cōnsequor, secūtus s. *3*
pasigailėti parco, pepercī, — *3*
pasikviesti invīto *1*
pasilikti maneo, nsī, nsum *2*
pasipriešinti resisto, stitī, — *3*
pasitikėjimas cōnfīdentia, ae *f*
pasitraukti (dē)cēdo, cēssī, cessum *3*
pasiturinčiai cōpiōsē, opulenter
pasiuntinys lēgātus, ī *m*
pasiųsti mitto, mīsī, missum *3*
paskelbti dēclāro *1*
paskirti cōnstituo, uī, ūtum *3*
paskutinis ultimus, a, um
pastatas aedificium, iī *n*
pastatyti exstruo, ūxī, ūctum *3*
pastovus cōnstāns, ntis
pasukti flecto, flexī, flexum *3*; dēclīno *1*
patarimas cōnsilium, iī *n*
patenkintas contentus, a, um
patikti placeo, uī, — *2*
patirti cōgnōsco, nōvī, nitum *3*
patogus idōneus, a, um
pats ipse, ipsa, ipsum
paukštis avis, is *f*
pavaryti dēpello, pulī, pulsum *3*
pavasaris vēr, vēris *n*
paveikslas imāgo, inis *f*
pavergtas subiectus, a, um
pavergti subigo, ēgī, āctum *3*
pavėsis umbrāculum, ī *n*
pavesti mando *1*
pavojus perīculum, ī *n*
pažadėti promitto, mīsī, missum *3*
pažiūrėti specto *1*
pelenai cinis, eris *m*
pelkė palūs, ūdis *f*
penki quīnque
per per (*c. acc.*)
perduoti trādo, trādidī, trāditum *3*
pereiti supero *1* (kalnus); transeo, iī, itum, īre
pergalė victōria, ae *f*
perplaukti trāno *1*
persekioti persequor, secūtus sum *3*
pėstininkas pedes, itis *m*
pietauti cēno *1*
pieva prātum, ī *n*
piktas malīgnus, a, um; improbus, a, um; saevus, a, um
piktžolė mala herba
pilietis cīvis, is *m*
pilis arx, arcis *f*
pilnas plēnus, a, um
piramidė pyramis, idis *f*
pirklys mercātor, ōris *m*
pirmas, pirmutinis prīmus, a, um
plotas spatium, iī *n*; locus, ī *m*
poetas poēta, ae *m*
poilsis quiēs, ētis *f*
po to kai postquam
povas pāvo, ōnis *m*
požemis columbārium, iī *n*
pradėti coepi, isse; **karą p.** bellum inferre
pradžia initium, iī *n*; prīncipium, iī *n*
praėjęs praeteritus, a, um
pralaimėti perdo, didī, ditum *3*; vincī; superārī; prō victō abīre
pralenkti supero *1*
pranašus praestāns, ntis; praecellēns, ntis
pranešti nūntio *1*
prašyti rogo *1*; ōro *1*
pražūtingas perniciōsus, a, um
premija praemium, iī *n*
priartėti appropinquo *1*; accēdo, cessī, cessum *3*
prie ad (*c. acc.*)

prieš ante (*c. acc.*); contrā (*c. acc.*)
priešas hostis, is *m*
priešintis resisto, stitī, — *3*
prigimtis nātūra, ae *f*
prityręs perītus, a, um
privalėti dēbeo, buī, bitum *2*
protas mēns, ntis *f*; ingenium, iī *n*
puikus māgnificus, a, um
pulti adorior, rtus sum *4*
puolimas impetus, ūs *m*
puošti orno *1*

R

ragas cornu, ūs *n*
raitelis eques, itis *m*
ramus tranquillus, a, um
ranka manus, ūs *f*
rasti invenio, vēnī, ventum *4*
rašyti scrībo, psī, ptum *3*
rašytojas scrīptor, ōris *m*
ratas orbis, is *m*
raudonas ruber, bra, brum
reikalas rēs, reī *f*
reikalauti posco, poposcī, — *3*
reikalingas necessārius, a, um
reikšmė pondus, eris *n*; vīs *f*; mōmentum, ī *n*
respublika rēs pūblica (rēspūblica), reī pūblicae *f*
retas rārus, a, um
rikiuotė aciēs, ēī *f*
rykštė virga, ae *f*
rimtumas gravitās, ātis *f*
rinktis convenio, vēnī, ventum *4*; cōnfluo, flūxī, — *3*
rytą māne; mātūtīnō tempore
rytoj crās
rytojus diēs posterus, crāstinus
rodyti mōnstro *1*
ruduo autumnus, ī *m*
rūgštus acerbus, a, um
ruošti paro *1*; celebro *1*
rūpestis cūra, ae *f*
rūpintis cūro *1*
rūstybė īra, ae *f*

S

saikingas modicus, a, um
sąjūdis mōtus, ūs *m*
sakyti dīco, xī, ctum *3*
sala īnsula, ae *f*
saldus dulcis, e
sąlyga condicio, ōnis *f*
sąmokslas coniūrātio, ōnis *f*
santaika concordia, ae *f*
santvarka fōrma reī pūblicae
sargyba cūstōdia, ae *f*
saugus tūtus, a, um
saulė sōl, is *m*
savas, savo suus, a, um
sėdėti sedeo, sēdī, sessum *2*
sėkmingas secundus, a, um; prosperus, a, um
sėkla sēmen, inis *n*
senas senex, senis; vetus, veteris
senatorius senātor, ōris *m*
senatvė senectūs, ūtis *f*
senis senex, senis *m*
senovės, senoviškas antīquus, a, um
senovės žmonės veterēs, um
sesuo soror, ōris *f*
siaubas terror, ōris *m*
siekimas appetītio, ōnis *f*; studium, iī *n*
siela animus, ī *m*
siena mūrus, ī *m*
siųsti mitto, mīsī, missum *3*
skaičius, skaitmuo numerus, ī *m*
skaityti lego, lēgī, lēctum *3*
skaityti (balsiai) recito *1*
skatinti hortor *1*
skausmas dolor, ōris *m*
skelbti prōnūntio *1*
skirstytis discēdo, cessī, cessum *3*
skirti cōnstituo, uī, ūtum *3*; dēstino *1*
skirtis differo, ferre
skubėti festīno *1*; propero *1*
skurdas inopia, ae *f*
slėnys vallēs, is *f*
sodas hortus, ī *m*
sostinė caput, itis *n*
spalis Octōber, bris *m*

spalva color, ōris *m*
spąstai īnsidiae, ārum *f*
spręsti iūdico *1*
sritis regio, ōnis *f*; ratio, ōnis *f*; pars, partis *f*
staiga subitō
stalas mēnsa, ae *f*
stambus māgnus, a, um; amplus, a, um; haud mediocris, e
statyti colloco *1*; aedifico *1*
status arduus, a, um
stengtis operam do, dedī, datum *1*
stiprinti mūnio *4*
stiprus rōbustus, a, um; validus, a, um
stogas tēctum, ī *n*
stoka inopia, ae *f*
stovykla castra, ōrum *n*
strėlė sagitta, ae *f*
stropus dīligēns, entis; sēdulus, a, um
su cum (*c. abl.*)
sudėti condo, didī, ditum *3*
sugriauti dīruo, uī, utum *3*
sugrįžti redeo, iī, itum, īre; revolvo, volvī, volūtum *3 (pass.)*
sujaudinti perturbo *1*
sukelti concieo, cīvī, citum *2*
sukurti creo *1*
sumanus cōnsīderātus, a, um
sumušti proflīgo *1*
sunaikinti dēleo *2*
sunkus difficilis, e; miser, era, erum
sūnus filius, iī *m*
suprasti intellego, lēxī, lēctum *3*
supti cingo, cinxī, cinctum *3*
susekti patefacio, fēcī, factum *3*
susidaryti fīo, factus sum, fierī; gignī; efficī
susikauti pūgno *1*
suteikti praebeo, praebuī, praebitum *2*
sutelkti ūnio *4*
sutraukyti perfringo, frēgī, frāctum *3*
sutvirtinti mūnio *4*
sužeisti vulnero *1*
sužinoti cōgnōsco, nōvī, nitum *3*
sveikas sānus, a, um
svetimas aliēnus, a, um
svetimtaučiai exterī, ōrum *m*
svoris pondus, eris *n*

Š

šaknis rādīx, īcis *f*; **su šaknimis** rādīcitus
šalininkas socius, iī *m*
šalis terra, ae *f*; regio, ōnis *f*
šaltas frīgidus, a, um
šaltinis fōns, fontis *m*
šauklys praeco, ōnis *m*
šaukti voco *1*
šaunus ēgregius, a, um; clārus, a, um
šeima familia, ae *f*
šeimininkas dominus, ī *m*
šiandien hodiē
šildyti calefacio, fēcī, factum *3*
šiltas calidus, a, um
šiluma calor, ōris *m*
šimtmetis saeculum, ī *n*
širdis cor, cordis *n*
šitas hīc, haec, hoc
šiurkštus asper, era, erum
šokis saltātio, ōnis *f*
šonas latus, eris *n*
šuo canis, is *mf*
švelninti mollio *4*; plāco *1*
švelnus tener, era, erum
šventas sacer, cra, crum; sānctus, a, um
švęsti celebro *1*
šventė sollemnia, ium *n*
šventovė templum, ī *n*
šviesus clārus, a, um; illūstris, e

T

taika pāx, pācis *f*
taikingas pācis amāns, ntis; pācis cupidus, a, um
taip ita
taip pat quoque
taisyklė praeceptum, ī n
talkininkas socius, iī *m*
tamsa tenebrae, ārum *f*
tankus dēnsus, a, um

tapti fīo, factus sum, fierī
tariu inquam
tarnauti servio *4*
tarnautojas magistrātus, ūs *m*
tarp inter (*c. acc.*)
tarpeklis faucēs, ium *f*
tartum quasi
tas is, ea, id; iste, ista, istud
tas pats īdem, eadem, idem
tauta populus, ī *m*; nātio, ōnis *f*
tavas tuus, a, um
teatras theātrum, ī *n*
teikti (pagalbą) fero, tulī, lātum, ferre
teisingas iūstus, a, um; aequus, a, um
teisingumas iūstitia, ae *f*
teisumas probitās, ātis *f*
tėvai parentēs, um *m*
tėvas pater, tris *m*
tėvynė patria, ae *f*
tiek tam
ties ad (*c. acc.*)
tiesus rēctus, a, um
tikėti crēdo, didī, ditum *3*
tikėtis spēro *1*
tikrai vērē; certō
tikras vērus, a, um
tylėti taceo, cuī, citum *2*
tiltas pōns, ntis *m*
tingus piger, gra, grum
tinkamas aptus, a, um
todėl propterea
toks tālis, e
toks didelis tantus, a, um
toliau porrō
tolimesnis ulterior, ius
trokšti opto *1*
troškulys sitis, is *f*
trūkumas inopia, ae *f*
trumpas brevis, e
trumpinti minuo, uī, ūtum *3*
trumpu laiku brevī
tu tū
tuo eō
tuoj statim; mox
turėti habeo, uī, itum *2*
turėti (privalėti) dēbeo, uī, itum *2*
turtas dīvitiae, ārum *f*
turtingas dīves, itis
tvarka ōrdo, inis *m*
tvirtas fīrmus, a, um
tvirtovė arx, arcis *f*; castellum, ī *n*; locus munītus

U

ugnis īgnis, is *m*
upė flūmen, minis *n*
urna urna, ae *f*
už extrā (*c. acc.*)
užgrobti occupo *1*
užimti = užgrobti
užkariauti expūgno *1*
užkasti condo, didī, ditum *3*
užmiršti oblīvīscor, oblītus sum *3*
užmušti interficio, fēcī, fectum *3*; neco *1*
užpulti invādo, vāsī, vāsum *3*
užžibinti accendo, cendi, cēnsum *3*

V

vadas dux, ducis *m*; prīnceps, cipis *m*
vadinti appello *1*
vadovauti impero *1*
vaikai līberī, ōrum *m*
vaikas puer, erī *m*
vaikščioti ambulo *1*
vaisius frūctus, ūs *m*
vakar herī
vakaras vesper, erī *m*
valanda hōra, ae *f*
valdyti rego, xī, ctum *3*; guberno *1*
valdžia potestās, ātis *f*; imperium, ī *n*
valgyti edo, ēdī, ēsum, edere (esse)
valstietis agricola, ae *m*
valstybė cīvitās, ātis *f*; rēs pūblica *f*
vanduo aqua, ae *f*
vardas nōmen, inis *n*
vargas malum, ī *n*; miseria, ae *f*; calamitās, ātis *f*
varis aes, aeris *n*
vasara aestās, ātis *f*
veikalas opus, eris *n*

veikti ago, ēgī, āctum *3*
vėl iterum
vėlai sērō
vėliava vexillum, ī *n*
veltui frūstrā
vergas servus, ī *m*
vergovė servitūs, ūtis *f*
vesti dūco, dūxī, ductum *3*
vienas ūnus, a, um; quīdam
vienas (iš dviejų) alter, era, erum
vieningas concors, cordis; conveniēns, entis
vienintelis sōlus, a, um
viešas pūblicus, a, um
viešpatauti impero *1*; imperium tenēre; dominātiōnem habēre
vieta locus, ī *m*
vikrus celer, eris, ere
vykti proficīscor, profectus sum *3*
viltis[1] spēro *1*
viltis[2] spēs, eī *f*
vynuogė ūva, ae *f*
vynuogynas vīnea, ae *f*
vyras vir, virī *m*
vìrsti vertī, convertī, fierī, trānsfōrmārī
virvė fūnis, is *m*
visas omnis, e; tōtus, a, um; cūnctus, a, um
visuomet semper
visur ubīque
višta gallīna, ae *f*
vytis persequor, secūtus sum *3*
vos vix

Ž

žaidimas lūdus, ī *m*
žaisti lūdo, sī, sum *3*
žemas humilis, e
žemė terra, ae *f*; humus, ī *f*
žengti procēdo, cessī, cessum *3*
žiaurumas crūdēlitās, ātis *f*
žiaurus crūdēlis, e; atrōx, ōcis; dūrus, a, um
žibėti fulgeo, fulsī *2*; splendeo *2*
žibuoklė viola, ae *f*
židinys focus, ī *m*
žiema hiems, hiemis *f*
žieminė stovykla hiberna, ōrum *n*
žygiai rēs gestae
žymėti noto *1*
žymus ēgregius, a, um
žingsnis passus, ūs *m*
žinomas nōtus, a, um
žinoti scio *4*
žiūrėti specto *1*
žlugti cado, cecidī, cāsūrus *3*
žmogaus, žmoniškas hūmānus, a, um
žmogus homo, nis *m*
žmona uxor, ōris *f*
žmonija genus hūmānum
žodis verbum, ī *n*
žudyti neco *1*; trucīdo *1*
žvaigždė stēlla, ae *f*
žvaigždynas sīdus, sīderis *n*
žvalgas explōrātor, ōris *m*
žvėries, žvėrių ferīnus, a, um
žvėris fera, ae *f*; bēstia, ae *f*

III

LOTYNIŠKAI LIETUVIŠKAS ŽODYNĖLIS

A

ā, ab, abs (*c. abl.*) nuo, iš
ab-do, didī, ditum *3* atitolinti, pašalinti; paslėpti; **se abdere** pasislėpti
ab-dūco, dūxī, ductum *3* nuvesti; pašalinti; atbaidyti
ab-eo, iī, itum, īre šalin eiti, trauktis; dingti, išnykti
abiēs, etis *f* eglė; ietis; laivas
ab-igo, ēgi, āctum *3* nuginti, nuvaryti; atstumti; atgrasinti
ab-nuo, uī *3* neigti, neleisti
abolĕo, olēvī, olitum *2* sunaikinti, sugriauti; pašalinti
ab-rumpo, rūpī, ruptum *3* atplėšti, pertraukti, perkirsti
abs-cēdo, cessī, cessum *3* į šalį eiti, nueiti, pasitraukti
absēns, entis (absum) nesąs, atitolęs
absentia, ae *f* nebuvimas, stoka
ab-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti, atleisti, išvaduoti; užbaigti
abs-terreo, terruī *2* atbaidyti, pavaryti; sulaikyti
abstinentia, ae *f* susilaikymas; nuosaikumas
abs-tineo, tinuī, tentum *2* sulaikyti; susilaikyti
ab-sum, ā-fuī, ab-esse nebūti, atskirtam būti, nedalyvauti; trūkti
ab-sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* suvartoti, sunaikinti; gaišinti, eikvoti
abundantia, ae *f* gausybė, perteklius; turtas, lobis
abundē gausiai, su kaupu
ab-undo *1* pasrūti, patvinti; pertekti
ab-ūtor, ūsus sum *3* suvartoti; piktam naudoti, piktnaudžiauti
ac ir, taip pat, dar
acanthis, idis *f* dagilėlis
ac-cēdo, cessī, cessum *3* prieiti, ateiti, artintis; prisidėti
ac-cendo, cendī, cēnsum *3* uždegti, įžiebti
ac-cido, cidī *3* (cado) kristi prie; prieiti; pasirodyti, atsitikti
ac-cio *4* šauktis, pasišaukti, pasikviesti
ac-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) priimti, gauti; sužinoti, išgirsti
ac-clāmo *1* balsiai šaukti, vadinti
ac-commodo *1* pritaikyti, pritaisyti, pridėti
accūrātus, a, um rūpestingas, stropus; tikslus, ryškus, griežtas
accūsātor, ōris *m* kaltintojas, skundikas
ac-cūso *1* (causa) kaltinti, skųsti, įtarti
ācer, ācris, ācre (aciēs, acuo) aštrus, smailas; sąmojingas; greitas; uolus, veiklus, smarkus, skaudus
acerbitās, ātis *f* rūgštis, rūgštumas; griežtumas, rūstumas, žiaurumas
acerbus, a, um (ācer) rūgštus, kartus; rūstus, žiaurus; skaudus, liūdnas
aciēs, ēī *f* (ācer) ašmenys, aštruma; į kovą išrikiuota eilė, (išrikiuota) kariuomenė; kova
ac-quīro, quīsīvī (-siī), quīsītum *3* (quaero) pridėti, padidinti; įsigyti, laimėti
ācta, ōrum *n* (ago) veiksmai, veikalai, dalykai; bylos; įsakymai
āctio, ōnis *f* veiksmas, vykdymas; teismo byla; skundas

acus, ūs *f* (ācer) adata
acūtus, a, um aštrus, smailas; dygus; pavojingas; greitas, gabus
ad (*c. acc.*) į, pas, prie; iki, net iki; beveik, apie; pagal
ad-aequo *1* sulyginti, prilyginti, gretinti; siekti
ad-amo *1* pamilti, pamėgti
ad-dīco, dīxī, dictum *3* pripažinti, priteisti; perleisti
ad-do, didī, ditum *3* priduoti, pridėti, prijungti
ad-dūco, dūxī, ductum *3* atvesti, pritraukti; raginti, skatinti
ad-eo[1], iī, itum, īre ateiti, prisiartinti; lankyti; pulti
ad-eō[2] *adv.* tiek, taip; net iki to, taip labai; būtent; ypač; taigi
ad-hibeo, hibuī, hibitum *2* (habeo) arti turėti; vartoti, naudotis; pasilikti; pasikviesti
ad-hūc iki šiol, iki ten; dar dabar, nuolat
ad-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) primesti, pridėti, pridurti, padauginti
ad-imo, ēmī, emptum *3* (emo) atimti, atitraukti; išplėšti, išvaduoti
ad-ipīscor, adeptus sum *3* pasiekti, pavyti; atsiekti, laimėti, įgyti
aditus, ūs *m* (adeo[1]) atėjimas, artėjimas; priėjimas; proga
ad-iungo, iūnxī, iūnctum *3* prijungti, pridėti
ad-iuvo, iūvī, iūtum *1* pagelbėti, remti, šelpti, į pagalbą eiti
administer, trī *m* tarnas; padėjėjas
ad-ministro *1* patarnauti; valdyti, vadovauti
admīrābilis, e stebėtinas, nuostabus; nepaprastas, keistas
ad-mīror *1* stebėtis
ad-mitto, mīsī, missum *3* atlikti, padaryti
ad-modum iki saiko, pilnai; visai, labai
ad-moneo, monuī, monitum *2* priminti; raginti
adolēscēns, entis jaunas; *subst.* jaunuolis
ad-sum, fuī, esse būti, dalyvauti
adulēscēns = **adolēscēns**
adulēscentia, ae *f* jaunas amžius, jaunystė
ad-ūro, ussī, ustum *3* prideginti, sudeginti, apsvilti
adventus, ūs *m* artėjimas, atvykimas
adversārius, a, um priešpriešinis, priešingas; *subst.* priešas
adversus[1], a, um priešingas, atgręžtas
adversus[2] (*c. acc.*) priešais, prieš; ant
ad-voco *1* pašaukti, pakviesti
ad-volo *1* atlėkti
aedēs, is *f* kambarys; *pl.* namai, rūmai, šventovė
aedi-ficium, iī *n* pastatas, namas
aedi-fico *1* (facio) statyti, įkurti
aeger, gra, grum sergąs, kenčiąs
aegrē nenoromis, sunkiai, vos ne vos
aegrōto *1* sirgti
aegrōtus, a, um sergąs, ligotas, nesveikas
aēneus, a, um (aes) skaistvarinis, varinis, bronzinis
aēnus, a, um žr. **aēneus**
aequābilis, e lygus, vienodas; ramus
aequālis, e vienoks, vienodas; lygus; *subst.* amžininkas
aequitās, ātis *f* lygumas; ramumas; teisingumas, teisėtumas
aequo *1* (aequus) lyginti; susilyginti, prilygti
aequor, oris *n* (aequus) lyguma, plokštuma; jūros paviršius, jūra
aequus, a, um lygus; ramus; teisingas
āēr, āeris *m* (*acc.* āera) oras
aera (era), ae *f* era
aerumna, ae *f* sunkumas, sunkenybė; vargas, nelaimė
aes, aeris (*dat.* aere) varis; **aes aliēnum** skola
aestās, ātis *f* vasara, vasaros kaitra; kaitra; audra

aestimātio, ōnis *f* įkainojimas, įvertinimas
aestimo *1* įkainoti, vertinti; matuoti, įvertinti; nuspręsti
aestus, ūs *m* (aestas) karštis; virimas; bangavimas, jūros potvynis
aetās, ātis *f* (aevum) amžius, laikas
aeternus, a, um amžinas
aethēr, eris *m* (*acc.* aethera) oras; dangus
aevum ī *n* laiko bėgis, amžina eiga; poet. = **aetās**
affābilitās, ātis *f* lipšnumas, meilumas
affectus, ūs *m* stovis, būvis; ūpas; noras; palankumas, meilė
af-fero, attulī, allātum, afferre atnešti; pranešti; suteikti
af-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) veikti, padaryti; **laude a.** girti; **suppliciō a.** kankinti, žudyti
affīnitās, ātis *f* giminystė; gentystė; artimas ryšys
af-firmo *1* (pa)tvirtinti
afflictus, a, um sudarkytas, pagadintas; skurdus, vargingas, nelaimingas
af-fluo, flūxī *3* pritekėti, subėgti; pripiltam, pertekusiam būti
ager, agrī *m* laukas; kaimas, sodžius
agger, eris *m* pylimas
ag-glūtino *1* prilipdyti
ag-gredior, gressus sum *3* (gradior) prieiti; užpulti
ag-grego *1* (grex) pridėti, prijungti
agito *1* (ago) smarkiai judinti, kratyti; varyti, varginti
agmen, inis *n* (ago) einąs būrys; kariuomenės būrys; minia; ėjimas, judėjimas
āgnōsco, nōvī, nitum *3* pažinti; pripažinti
āgnus, ī *m* avinėlis, ėriukas
ago, ēgī, āctum *3* varyti, vesti; veikti, daryti; žodžiais veikti, aiškinti, kalbėti
agrestis, e (ager) lauke augąs, laukinis; nejaukus, žiaurus; *subst.* kaimietis
agri-cola, ae *m* (colo) žemdirbys; valstietis
agri-cultūra, ae *f* žemės darbas, žemdirbystė
āio (ais, ait) pritarti, sakyti, tvirtinti
āla, ae *f* sparnas
alacer, cris, cre miklus, gyvas, greitas; linksmas
albus, a, um baltas
āles, alitis (ala) sparnuotas; *subst.* paukštis
alicubī kur nors
aliēnātus, a, um sergąs
aliēno *1* nusavinti, atimti; atsiskirti, atkristi; **a. mentem** iš proto išvesti
aliēnus, a, um (alius) svetimas
alimentum, ī *n* (alo) maistas
aliquam-diū ilgokai, kiek laiko
aliquandō kada nors, kartą; pagaliau; kartais, kai kada
aliquantus, a, um nemažas; žymus
aliquī, aliqua (-quae), aliquod ir **aliquis,** (-qua), quid kas nors
aliquot keli, keletas
aliquotiēs keletą kartų
aliter kitaip, kitokiu būdu
alius, a, ud kitas; **alius... alius** vienas... antras, kitas
al-licio, lēxī, lectum *3* prie savęs traukti, vilioti
al-ligo *1* pririšti, pritvirtinti
almus, a, um (alo) maitinąs
alo, aluī, altum *3* maitinti
alter, era, erum kitas, antras, vienas iš dviejų
alterco(r) *1* (alter) ginčytis, bartis
altitūdo, inis *f* aukštumas, aukštis; gilumas, gylis; storumas, storis
altum, ī *n* aukštumas; gili jūra; ežeras; dangus
altus, a, um aukštas; gilus
alumnus, ī *m* (alo) augintinis, auklėtinis; berniukas; mokinys
alveus, ī *m* dubuo; valtis

alvus, ī *f* išduba; pilvas
amābilis, e meilus, malonus
amārus, a, um kartus, aitrus; nemalonus, nesmagus; skaudus
ambactus, ī *m* patarnautojas; vasalas
ambiguus, a, um dvilypis; svyruojąs; netikras
ambō, ae, ō abu, abudu
ambulo *1* vaikštinėti; keliauti, vykti
amīca, ae *f* draugė, bičiulė
amīcitia, ae *f* draugystė; draugai
amiculum, ī *n* apsiaustas
amīcus, a, um (amo) draugiškas, nuoširdus, malonus; *subst.* draugas
[illegible]tto, mīsī, missum *3* paleisti; ne[illegible]ti, nustoti
amnis, is *m* upelis, upė
amo *1* mylėti, pamilti
amoenitās, ātis *f* žavingumas, grakštumas; malonumas
amoenus, a, um málonus, dailus
amor, ōris *m* meilė; palinkimas, noras, aistra
amphitheātrum, ī *n* amfiteatras
am-plector, plexus sum *3* apvynioti, apkabinti; mielai priimti, gerbti; aptarti, apgalvoti; įsisavinti
amplexus, ūs *m* apglėbimas, apkabinimas; **amplexum dare** apkabinti
ampli-fico *1* išplėsti, padidinti, padauginti
amplio *1* didinti
amplus, a, um platus, erdvus; didelis, įžymus, garsus
am-puto *1* aplinkui apipiauti, apkarpyti; sumažinti, sutrumpinti
an ar, arba, ar ne, nejaugi
ancilla, ae *f* vergė, tarnaitė
angor, ōris *m* spaudimas; baimė; nusivylimas
anguilla, ae *f* ungurys
anguis, is *mf* angis, gyvatė
angulus, ī *m* kampas, kertė; iškyšulys
angustus, a, um ankštas, siauras
anima, ae *f* kvėpavimas; siela; gyvybė
anim-adverto, vertī, versum *3* pastebėti; pastabą padaryti, bausti
animal, ālis *n* gyvas padaras; gyvulys
animāns, antis žr. **animal**
animātus, a, um įdvasintas, gyvas; drąsus
animōsus, a, um narsus, išdidus
animus, ī *m* dvasia, siela; mintis; nuotaika
annālēs, ium *m* metraščiai, analai, kronika, istorija
annus, ī *m* metai; laikas
annuus, a, um metinis, kasmetinis; skiriamas vieneriems metams
ānser, eris *mf* žąsis
ante *(c. acc.)* prieš, pirm
anteā anksčiau, prieš
ante-cēdo, cessī, cessum *3* priešaky eiti; pralenkti
ante-cello *3* (celsus) prašokti, pranešti; pasižymėti
ante-fero, tulī, lātum, ferre priekyje nešioti; pirmenybę teikti
ante-pōno, posuī, positum *3* priešaky dėti; labiau vertinti, pirmenybę duoti
antīquitās, ātis *f* senovė; *pl.* senybės
antīquitus seniai, nuo senų laikų; senovėje
antīquus, a, um senovinis, senas, pirmykštis
anus, ūs *f* sena moteris, senelė
aper, prī *m* šernas
aperio, aperuī, apertum *4* atidaryti, atverti, atvožti; viešumon iškelti, paaiškinti
apertus, a, um atviras, atidengtas; neapsaugotas; suprantamas, aiškus
apparātus, ūs *m* priruošimas; karo pabūklai; gražus apsiginklavimas
ap-pāreo, pāruī *2* rodytis, pasirodyti, aiškiam būti; patarnauti
appellātio, ōnis *f* šaukimas; pavadinimas, vardas
ap-pello *1* kreiptis į ką; vadinti, pavadinti

appetītus, ūs *m* siekimas ko; troškimas; palinkimas, noras
ap-peto, petīvī, petītum *3* siekti ko, reikalauti; ieškoti
ap-plaudo, plausī, plausum *3* mušti, sumušti; ploti
ap-pōno, posuī, positum *3* pridėti, pristatyti; atnešti
approbātio, ōnis *f* pritarimas, pagyrimas; sutikimas
ap-propinquo *1* artyn eiti, artintis, prisiartinti
apto *1* pritaikyti, pridėti; ruošti; aprūpinti
aptus, a, um pritaikintas; sutvarkytas, paruoštas; tinkamas
apud *(c. acc.)* pas, prie, arti
aqua, ae *f* vanduo
aquae-ductus, ūs *m* vandentiekis
aquātilis, e vandeninis; drėgnas
aquila, ae *f* erelis
aquilo, ōnis *m* šiaurys (vėjas); audra
āra, ae *f* aukuras, altorius
arātor, ōris *m* artojas
arātrum, ī *n* arklas
arbitrium, ī *n* manymas, sprendimas; valia
arbitror *1* manyti, galvoti, spręsti
arbor, oris *f* medis; stiebas, irklas
arceo, arcuī *2* (arx) uždaryti; neleisti, sulaikyti; šalinti
arcessītus, *abl.* **-ū** *m* šaukimas, pakvietimas
arcesso, īvī, ītum *3* pašaukti, pakviesti, liepti ateiti
arcus, ūs *m* šaunamas lankas; arka
ārdēns, entis kraštas
ārdeo, ārsī, ārsum *2* (āridus) degti, liepsnoti
ārdor, ōris *m* kaitra; aistra; troškimas
arduus, a, um staigus, ūmus; labai sunkus, neįveikiamas
ārea, ae *f* lygi vieta, aikštė; klojimas; kiemas
arēna, ae *f* smėlys; arena, grumtynių aikštė
arēnōsus, a, um smėlėtas, smėlingas
ārēsco, āruī *3* džiūti
argentum, ī *n* sidabras
argūmentum, ī *n* įrodymo dalykas; turinys; tema; įrodymas; pamatas
āridus, a, um sausas
ariēs, etis *m* avinas; sienlaužis
arma, ōrum *n* ginklai
armātus [1], *abl.* **-ū** *m* apsiginklavimas; ginkluoti kareiviai
armātus [2], a, um apginkluotas
armentum, ī *n* darbiniai galvijai, arkliai; banda, kaimenė
armilla, ae *f* apyrankė
armo *1* ginkluoti
aro *1* arti
ar-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) ištiesti, iškelti, sužadinti; kilsterėti
ars, artis *f* menas, mokslas; mokėjimas, vikrumas, gudrybė; papročiai
articulus, ī *m* (artus) sąnarys; pirštosąnariukas, falanga
arti-fex, ficis *m* menininkas
artus [1], ūs *m* sąnarys, narys
artus [2], a, um ankštas, suspaustas, suvaržytas
arvum, ī *n* (aro) dirbamas laukas; pasėliai; kraštas
arx, arcis *f* (arceo) pilis, tvirtovė
a-scendo, endī, ēnsum *3* kilti, užkopti
as ēnsus, ūs *m* kilimas, kopimas; užėjimas
asinus, ī *m* asilas
aspectus, ūs *m* žvilgsnis, pažiūrėjimas; regėjimas, akiratis; vaizdas
asper, era, erum šiurkštus, nelygus; žiaurus, rūstus; sunkus, liūdnas
ā-spernor *1* atmesti, atstumti, pašalinti, nepaisyti
a-spicio, spexī, spectum *3* pažvelgti, pasižiūrėti, pamatyti
assentātor, ōris *m* pataikautojas, meilikautojas
as-sentior, sēnsus sum *4* pritarti, sutikti

assiduitās, ātis *f* ištvermė, užsispyrimas; pastovumas
assiduus, a, um pastovus, patvarus, nuolatinis
assuē-facio, fēcī, factum *3* įpratinti
astrum, ī *n* žvaigždė; žvaigždynas; dangus
astūtia, ae *f* gudrumas, sumanumas; vylius, klasta
at bet, bet užtat; tačiau
āter, ātra, ātrum juodas, tamsus; liūdnas; piktas, kandus
āthlēta, ae *m* stipruolis, atletas
atque ir, be to, dar, ir net, juo labiau
ātrāmentum, ī *n* (juodas) rašalas
ātrium, iī *n* kambarys, salė; rūmai
atrōx, ōcis žiaurus, baisus
at-tendo, tendī, tentum *3* ištempti; žiūrėti, stebėti, laukti
attentus, a, um įtemptas; akylas, žvalgus
at-tingo, tigī *3* (tango) paliesti, lytėti; pasiekti, ateiti; susisiekti
at-tollo *3* pakelti, iškelti; **se a.** kilti, augti
at-tribuo, tribuī, tribūtum *3* priskirti; suteikti, pripažinti
auctor, ōris *mf* kaltininkas, sumanytojas; patarėjas; autorius
auctōritās, ātis *f* patarimas, nuomonė; įtaka, autoritetas
audācia, ae *f* drąsa; įžūlumas, akiplėšiškumas
audāx, ācis drąsus
audeo, ausus sum *2* drįsti, įsidrąsinti
audio *4* girdėti; klausyti
au-fero, abstulī, ablātum, auferre nunešti, šalin nešti, nugabenti; paimti, atimti, pagrobti, apiplėšti
augeo, auxī, auctum *2* auginti, dauginti, didinti, stiprinti
aula, ae *f* kiemas; rūmai, pilis; salė
aura, ae *f* oro judėjimas; oras, vėjas
aurātus, a, um paauksuotas, auksinis
aureus, a, um auksinis
auris, is *f* ausis
aurītus, a, um su ausimis; klausąs; ilgaausis
aurōra, ae *f* aušra
aurum, ī *n* auksas
ausculto *1* uoliai klausyti; klausytis; paklausyti; laukti, žiūrėti
auster, strī *m* pietų vėjas; pietūs
aut arba
autem bet, o, tuo tarpu, tačiau
autumnālis, e rudens, rudeniškas
autumnus, ī *m* ruduo
auxilium, iī *n* (augeo) prieauglis; pagalba; *pl.* pagalbinė kariuomenė
avāritia, ae *f* gobšumas, šykštumas
avārus, a, um gobšus, šykštus; godus
avē (avētō, avēte) sveikas! sveiki!
ā-veho, vēxī, vectum *3* šalin nuvežti; nugabenti, pašalinti
avēna, ae *f* aviža; stiebas, vamzdis; piemenų dūdelė, skudutis
ā-verto, vertī, versum *3* atversti, atsukti, nukreipti
avidus, a, um godus, trokštąs
avis, is *f* paukštis
avītus, a, um (avus) senolio, senoliškas; labai senas
ā-voco *1* atšaukti, sulaikyti; atitraukti, nukreipti
ā-volo *1* nulėkti, pasitraukti
avunculus, ī *m* dėdė (motinos brolis)
avus, ī *m* senelis, senolis; protėvis
axis, is *m* ašis

B

bacillum, ī *n* lazda, lazdelė
baculum, ī *n* lazda
balneum, ī *n* pirtis, vonia
barba, ae *f* barzda
barbarus, a, um svetimas, svetimšalis, barbariškas; *subst.* barbaras (ne graikas)
basilica, ae *f* gražus pastatas su teismo sale ir birža Romoje

beātus, a, um laimingas
bellicōsus, a, um karingas; drąsus, narsus
bello *1* kariauti
bellum, ī *n* karas
bēlua, ae *f* baisenybė, baidyklė, šmėkla; gyvulys
bene gerai
beneficium, iī *n* geras darbas; malonė
benevolus, a, um geranoris, įtaikus, palankus
benīgnus, a, um maloningas, nuoširdus; švelnus, mielas, palankus
bēstia, ae *f* žvėris; gyvulys
bēstiola, ae *f* gyvulėlukas
bibliothēca, ae *f* biblioteka
bīduum, ī *n* dvidienis; dvi dienos
bīnī, ae, a (bis) po du; pora
bis dukart; dvejaip
blandus, a, um pataikaująs, malonus
blatio *4* plepėti
bonitās, ātis *f* gerumas
bonus, a, um (melior, optimus) geras; *subst.* **bonum,** ī *n* gėris, gėrybė
bōs, bovis *mf* jautis, karvė
bra(c)chium, iī *n* ranka (nuo alkūnės iki riešo)
breviārium, iī *n* trumpa apžvalga
brevis, e trumpas
brevitās, ātis *f* trumpumas; (kalbos) griežtumas, rišlumas
brūma, ae *f* trumpiausia diena; žiemos saulėgrįža; žiema

C

cadāver, ris *n* lavonas
cado, cecidī, cāsum *3* kristi, nukristi, leistis; žūti
cadūcus, a, um krintąs, nukritęs; nepastovus, nepatvarus
caecus, a, um šviesos nustojęs, aklas, neregys; tamsus, nematomas
caedēs, is *f* kirtimas; nužudymas; skerdynės
caedo, cecīdī, caesum *3* kirsti, žudyti, užmušti
caelestis, e dangiškas; *subst.* **caelestēs,** ium dangaus gyventojai, dievai
caelo *1* kalti, drožinėti; raižiniais puošti
caelum, ī *n* dangus
caeruleus, a, um (caelum) melsvas; mėlynas
calamitās, ātis *f* nelaimė, vargas; nepasisekimas
calamus, ī *m* nendrė; strėlė; rašomoji plunksna
cale-facio, fēcī, factum *3* (*pass.* calefīo) šildyti, kaitinti
calidus, a, um šiltas, karštas
cālīgo, inis *f* tamsa; rūkas, migla
calleo, calluī *2* pažinti, suprasti, žinoti
callidus, a, um gudrus
calor, ōris *m* šiluma, karštis; saulės kaitra
calvus, a, um nuogas, plikas; *subst.* plikis
campester, stris, stre lygumoj esąs; lygus, plynas
campus, ī *m* lyguma; tyras laukas, dirva
candidus, a, um baltas kaip sniegas; baltai aprengtas; švarus, skaistus
canis, is *mf* šuo
cano, cecinī, cantātum *3* dainuoti; apdainuoti, apsakyti, papasakoti
cantilēna, ae *f* daina
canto *1* dainuoti; griežti, skambinti
capesso, sīvī, sītum *3* griebti; pradėti dirbti; norėti pasiekti
capillus, ī *m* plaukas
capio, cēpī, captum *3* imti, paimti, pagauti
capra, ae *f* ožka
captīvus, a, um kare pagautas; *subst.* belaisvis, -ė
capto *1* griebti, čiupti, gaudyti
caput, itis *n* galva; sostinė
carbo, ōnis *m* anglis

carcer, eris *m* tvora; kalėjimas, nelaisvė
careo, caruī, caritūrus *2* neturėti; nesinaudoti
carīna, ae *f* laivo dugnas, laivas
cāritās, ātis *f* brangumas; pagarba, meilė
carmen, inis *n* dainavimas; daina; eilėraštis
carnificīna, ae *f* kankinimas; mirties bausmės vykdytojas
caro, carnis *f* mėsa
carpo, psī, ptum *3* karpyti, pešti, plėšti
cārus, a, um brangus; mielas, mylimas
casa, ae *f* trobelė, lūšnelė; palapinė
cāseus, ī *m* sūris
castīgo *1* barti, mokyti
castra žr. **castrum**
castrum, ī *n* sutvirtinta vieta; *pl.* (karinė) stovykla
cāstus, a, um skaistus; sąžiningas
cāsus, ūs *m* (cado) kritimas; (nelaimingas) atsitikimas, nelaimė; **cāsū** atsitiktinai
caterva, ae *f* krūva; būrys, pulkas
catulus, ī *m* šunytis
catus, a, um gudrus, sumanus; prityręs
causa, ae *f* priežastis, pagrindas; byla; *abl.* **causā** *(c. gen.)* dėl
cautus, a, um (caveo) patikimas, tikras; atsargus, apdairus, protingas
cavea, ae *f* aptverta vieta; tvartas; narvelis
caveo, cāvī, cautum *2* saugotis, atidžiam būti; rūpintis, apdrausti
caverna, ae *f* (cavus) urvas, ola, duobė; tuštuma; laivo apačia
cavo *1* tuštinti, kiaurą daryti, išskobti; pergręžti, perverti
cavus, a, um tuščias, kiauras, išgaubtas
cēdo, cessī, cessum *3* eiti, pasitraukti, pasišalinti
celeber, bris, bre garsus, žymus
celebro *1* dažnai lankyti; gerbti; minėti
celer, eris, ere greitas
celeritās, ātis *f* greitumas
cella, ae *f* kambarys
cēlo *1* slėpti, paslapty laikyti
celsus, a, um (collis) aukštai iškilęs, aukštas; išdidus, kilnus
cēna, ae *f* pietūs; valgis, valgymas
cēno *1* pietauti, valgyti
cēnseo, censuī, censum *2* įkainoti, įvertinti; manyti, spręsti
cēnsor, ōris *m* vertintojas, įkainotojas; cenzorius
cēnsus, ūs *m* cenzas, žmonių surašymas
centum šimtas
centuria, ae *f* šimtinė; centurija
cēra, ae *f* vaškas
cērātus, a, um vaškinis, vaškuotas
cerebrum, ī *n* smegenys; protas
cerno, crēvī, crētum *3* atskirti, pažinti, matyti; nuspręsti
certāmen, inis *n* rungtynės, grumtynės, varžytynės; susirėmimas, kova
certātim rungčiomis, per viens kitą
certo *1* (certus) rungtis, ginčytis, grumtis, varžytis; kovoti
certus, a, um (cerno) tikras, tam tikras; ištikimas; nustatytas; pasiryžęs
cervīx, īcis *f* (paprastai *pl.*) sprandas, kaklas
cervus, ī *m* elnias
cesso *1* liautis; gaišinti
cēterum dar, be to dar; bet, tačiau
cēterus, a, um *(sing.* retai) kitas, likęs
ceu kaip, visai kaip, panašiai; lyg, tartum
charta, ae *f* popierius; raštas
chorda, ae *f* styga
chorus, ī *m* choras, dainuotojų (šokėjų) ratelis, būrys
cibus, ī *m* maistas, pašaras; maisto produktai
cicātrīx, īcis *f* randas, rumbas; žaizda

cingo, nxī, nctum *3* supti; apjuosti
cinis, eris *mf* pelenai, ypačiai — lavonų pelenai; kapas
circā *(c. acc.)* aplink, apie, netoli
circiter maždaug, apie
circulus, ī *m* apskritimas, ratas; būrelis, draugė
circum *(c. acc.)* = **circā**
circum-aro *1* aparti
circum-do, dedī, datum *1* aplink dėti, apsupti, apstatyti
circum-fundo, fūdī, fūsum *3* apipilti, aplieti; apsupti
circum-sedeo, sēdī, sessum *2* apsėsti, apgyventi; apgulti, apsupti
circum-specto *1* apsižiūrėti, stebėti
circum-sto, stetī *1* aplink stovėti
circum-venio, vēnī, ventum *4* aplink eiti, apeiti, apsupti; varginti
circus, ī *m* cirkas; apskritimas
cis *(c. acc.)* šiapus
cithara, ae *f* citra, kanklės
citharizo *1* kanklėmis skambinti
cito greitai
citrā *(c. acc.)* šiapus; prieš, be
cīvīlis, e piliečių, pilietinis; privatinis; žmoniškas; valstybinis
cīvis, is *mf* pilietis, -ė
cīvitās, ātis *f* (civis) pilietybės teisė; valstybė, tauta, kraštas
clādēs, is *f* nelaimė, pralaimėjimas; netekimas
clam slaptai, slaptu būdu; nejučiomis
clāmo *1* šaukti, šūkauti; pašaukti, pavadinti; pasišaukti
clāmor, ōris *m* šauksmas, riksmas, klyksmas
clāritās, ātis *f* šviesumas; aiškumas; šlovė
clārus, a, um šviesus, aiškus; garsus; išgarsintas, pasižymįs
classis, is *f* luomas, klasė; skyrius; (karo) laivynas
claudo, clausī, clausum *3* uždaryti, užrakinti, užtverti; apsupti, atskirti
claustra, ōrum *n* (claudo) uždarymas; sklendė, skląstis; tarpeklis
clāvis, is *f* raktas; spyna
clēmēns, entis lėtas, nuolaidus; tylus, ramus, taikus; maloningas
clēmentia, ae *f* nuolaidumas, atlaidumas; švelnumas, minkštumas
cliēns, entis *m* Romos patricijų globojamas pilietis, klientas
clientēla, ae *f* kliento su savo patronu (globėju) santykis; globojimas, globa
clipeus, i *m* (apskritas) skydas
clīvus, ī *m* iškilimas, kalva, kalnelis, kauburys
clūdo, ūsī, ūsum *3* uždaryti, apsupti
co-aequo *1* sulyginti, prilyginti
co-arguo, uī, ūtum *3* aiškiai nurodyti; įrodyti; įrodomai kaltinti
co-eo, iī, itum, īre susieiti, susirinkti
coepī, coepisse, coeptus pradėti
coeptum, ī *n* pradėtas darbas, pradmuo; sumanymas
coeptus, a, um pradėtas
coërceo, cuī, citum *2* sulaikyti, bausti
coetus, ūs *m* suėjimas, sueiga; susirinkimas; sąskrydis; ratelis
cōgito *1* judinti; svarstyti, galvoti, manyti
cōgnātio, ōnis *f* (nāscor) giminiškumas; **cōgnātī** (hominės) giminės
cōgnītio, ōnis *f* žinojimas, pažinimas
cōgnōmen, minis *n* pavardė
cōgnōmino *1* praminti, vadinti, pravardžiuoti
cō-gnōsco, nōvī, nitum *3* sužinoti; pažinti; ištirti
cōgo, coēgī, coāctum *3* (co-ago) suvaryti, surinkti; versti
co-hibeo, buī, bitum *2* sulaikyti
co-hors, hortis *f* dešimtoji legiono dalis, kohorta
col-laudo *1* pagirti
col-lēga, ae *m* (tarnybos) draugas
col-lēgium, iī *n* draugija, kolegija

col-ligo[1] *1* surišti; sujungti, suvienyti
col-ligo[2], lēgī, lēctum *3* (lego) surinkti, sudėti; spręsti
collis, is *m* kalva, kauburys
col-loco *1* patalpinti; padėti, palikti; už vyro išleisti
colloquium, iī *n* pasikalbėjimas, pašnekos; derybos
col-loquor, locūtus sum *3* kalbėtis; pasitarti, derėtis
collum, ī *n* kaklas, sprandas
colo, coluī, cultum *3* dirbti (agrum); gyventi (urbem); gerbti (poētas)
colōnia, ae *f* nausėdija, kolonija; kolonijos gyventojai
colōnus, ī *m* žemdirbys, valstietis
color, ōris *m* spalva
columna, ae *f* šulas, stulpas, kolona; parama, apsauga
coma, ae *f* galvos plaukai, kasos
combūro, ussī, ūstum *3* sudeginti
com-edo, ēdī, ēsum, edere (= esse) suvalgyti
comes, itis *m* (com-, īre) bendrakeleivis, draugas; bendrininkas, dalyvis
cōmitās, ātis *f* draugiškumas, žmoniškumas; meilumas
comitium, iī *n* (com-, īre) susirinkimo aikštė; *pl.* liaudies susirinkimas
commeātus, ūs *m* susisiekimas; maistas
comitor *1* (comes) lydėti
com-memoro *1* atsiminti, prisiminti
commendo *1* pavesti, perduoti
com-meo *1* šen ir ten vaikščioti; užvažiuoti, atlankyti
com-mīlito, ōnis *m* karo tarnybos draugas, bendrininkas
com-mitto, mīsī, missum *3* suleisti, suvesti; pradėti (bellum); padaryti (scelus); pavesti (salūtem)
commodo *1* parankų daryti; kam įtikti, patarnauti, suteikti
commodum, ī *n* patogumas; nauda
commodus, a, um tinkamas, pritaikintas, patogus, parankus
com-moveo, mōvī, mōtum *2* išjudinti, sukelti
commūne, is *n* bendras turtas; sąjunga
commūnico *1* subendrinti; sujungti; dalintis
commūnis, e bendras
commūtātio, ōnis *f* pakeitimas, permaina
com-mūto *1* pakeisti, pamainyti
compāgēs, is *f* sujungimas, sąvarža; pynė; statinys
com-pāreo, ruī *2* pasirodyti, matomam būti
com-paro[1] *1* paruošti, prirengti
com-paro[2] *1* sulyginti; **se comparāre** susilyginti
com-pello, pulī, pulsum *3* suvaryti, surinkti; nuvyti; paraginti
com-perio, perī, pertum *4* sužinoti, patirti
com-pēsco, scuī *3* tam tikrose ribose laikyti, suvaldyti, numalšinti
com-plector, plexus sum *3* apimti, apkabinti; apsupti
com-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; užimti
com-plūrēs, ra daug, labai daug
com-pōno, posuī, positum *3* sudėti; surinkti, sujungti
com-pos, potis ką turįs, ką mokąs; ką valdąs, vadovaująs
compositus, a, um (compōno) sudėtas; sutvarkytas; paruoštas
com-prehendo, endī, ensum *3* apglėbti; pagauti, pagrobti
com-primo, pressī, pressum *3* suspausti, prislėgti; suvaldyti, nuramdyti, sustabdyti
con-cēdo, cessī, cessum *3* trauktis; nusileisti, sutikti, leisti, atiduoti (praedam)
con-cido, cidī *3* (cado) kristi, nukristi; griūti, žūti
concilio *1* (concilium) surinkti, sujungti; įgyti; siūlyti

concilium, iī sujungimas, ryšys; susirinkimas
concinnus, a, um kaip reikiant sudarytas; gražus; meilus
con-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) suimti; paimti, pagauti
con-cito *1* išjudinti, sukelti
con-clāmo *1* sušukti
con-clāve, is *n* kambarys
concordia, ae *f* sutikimas, sutarimas; vienybė
con-cupīsco, cupīvī, cupītum *3* (cupio) karštai norėti, trokšti, reikalauti; siekti
con-curro, currī, cursum *3* subėgti; skubėti
concursus, ūs *m* subėgimas, susirinkimas
con-demno *1* pasmerkti, nuteisti; niekinti
condicio, ōnis *f* (condīco) būvis; būklė; sąlyga
con-dīco, dīxī, dictum *3* bendrai nutarti, susitarti; paskirti
con-discipulus, ī *m* mokslo, mokyklos draugas
condītio, ōnis *f* (condo) parengimas, papuošimas
con-do, didī, ditum *3* kartu sudėti; steigti, statyti; saugoti, slėpti; įkišti, įdėti; palaidoti
con-dūco, dūxi, ductum *3* suvesti, surinkti; nuomoti, skolinti
cō-necto, nexuī, nexum *3* surišti, sumegzti; suvienyti, sukabinti
cōn-fero, contulī, collātum, conferre į vieną vietą sunešti, nunešti; lyginti; **se c.** pasitraukti
cōnfessio, ōnis *f* pripažinimas; prisipažinimas
cōnfēstim (festīno) tuoj, netrukus
con-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, pabaigti; nukamuoti; pribaigti, sunaikinti
cōnfīdentia, ae *f* savim pasitikėjimas, drąsa; atkaklumas; nuožmumas
cōn-fīdo, cōnfīsus sum *3* tikėtis, viltis
cōn-firmo *1* sustiprinti; patvirtinti; paskelbti; atnaujinti
cōn-fiteor, fessus s. *2* prisipažinti, pasisakyti
cōn-fluo, flūxī *3* sutekėti; rinktis
cōn-fugio, fūgī *3* bėgti; apsaugos ieškoti
cōn-fundo, fūdī, fūsum *3* sulieti; sumaišyti
con-glūtino *1* sulipdyti
con-gredior, gressus sum *3* (gradior) susieiti; susiremti, kautis
congregātio, ōnis *f* bendravimas; draugija
con-grego *1* (grex) į vieną bandą suvaryti; sujungti, suvienyti, surinkti
coniectūra, ae *f* sumetimas, spėjimas, išvada
coniugium, iī *n* (coniungo) santuoka
con-iugo *1* sujungti
coniūnctim bendrai, kartu
con-iungo, iūnxī, iūnctum *3* sujungti, suvienyti
coniūrātio, ōnis *f* tarpusavio priesaika; priesaika pagrįsta sąjunga; sąmokslas
coniux, coniugis *fm* (coniungo) žmona, vyras; *pl.* susituokusi pora
con-necto žr. **cōnecto**
con-numero *1* kartu skaičiuoti; priskaityti
cōnor *1* mėginti, bandyti; stengtis
conquīsītus, a, um rinktinis
cōnsanguinitās, ātis *f* kraujo giminystė
cōnscientia, ae *f* (conscio) žinojimas; sąmonė; sąžinė
cōn-scio *4* nusimanyti, jaustis
cōn-scīsco, scīvī, scītum *3* drauge nutarti; pasirinkti
cōn-scius, a, um žinąs, save jaučiąs
cōn-secro *1* šventinti

cōnsectio, ōnis *f* sukapojimas, supiaustymas
cōn-senēsco, senuī *3* senti; silpnėti
cōnsēnsus, ūs *m* sutarimas, sutikimas, vienybė
cōn-sentio, sēnsī, sēnsum *4* sutarti
cōnsequentia, ae *f* padarinys, išvada
cōn-sequor, secūtus sum *3* paskui eiti, sekti, vytis; pasiekti
cōn-sero, seruī, sertum *3* susegti, sujungti, sunerti; pradėti
cōnsessus, ūs *m* sėdėjimas kartu; susirinkimas, posėdis
cōnsīderātus, a, um apgalvotas, apsvarstytas; išmintingas
cōnsīdero *1* gerai apžiūrėti, apsvarstyti, apgalvoti
cōn-sīdo, sēdī, sessum *3* sėsti, susėsti, susirinkti; apsigyventi
cōnsilium, iī *n* pasitarimas; susirinkimas; išmintingumas, planas, sumanymas
cōn-sisto, stitī *3* sustoti, stovėti; susidėti
cōnspectus, ūs *m* akivaizda; žvilgsnis; išvaizda, vaizdas
cōn-spergo, spersī, spersum *3* apšlakstyti; apiberti
cōn-spicio, spexī, spectum *3* pastebėti, pamatyti; žiūrėti
cōnstāns, antis tvirtai stovįs; nekintamas, pastovus, tvirtas
cōnstantia, ae *f* nekintamumas, pastovumas; rimtumas
cōn-stituo, uī, ūtum *3* (statuo) statyti; nutarimus daryti, nutarti
cōnstitūtio, ōnis *f* sudėjimas, nustatymas; nutarimas, potvarkis, įstatymas; santvarka
cōn-sto, stitī, stātūrus *1* tvirtai stovėti; žinomam būti
cōn-stringo, strīnxī, strictum *3* sutraukti, surišti; suvaržyti, sulaikyti
cōn-suēsco, suēvī, suētum *3* įprasti, pripratusiam būti
cōnsuētūdo, inis *f* įprotis, paprotys
cōnsul, sulis *m* konsulas
cōnsulāris, e konsuliškas; *subst.* buvęs konsulas; konsulą pavaduojąs legatas
cōnsulātus, ūs *m* konsulo pareigų ėjimas, konsulatas
cōnsulo, suluī, sultum *3* (*palyg.* cōnsilium) patarimo klausti; rūpintis
cōnsultātio, ōnis *f* pasitarimas
cōnsultō tyčiomis
cōnsultum, ī *n* (consulo) nutarimas, sprendimas
cōnsummātus, a, um visas; atliktas, pabaigtas
cōn-sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* suvartoti; sunaikinti; išeikvoti, praleisti
cōn-suo, suī, sūtum *3* susiūti
cōn-surgo, surrēxī, surrēctum *3* pasikelti, atsistoti; sukilti
contāgio, ōnis *f* (contingo) palietimas; (bloga) įtaka
con-temno, tempsī, temptum *3* niekinti, nepagerbti
contemptio, ōnis *f* paniekinimas, panieka; negerbimas
contemptor, ōris *m* niekintojas
con-tendo, tendī, tentum *3* drauge įtempti (jėgas), stengtis; stengtis įtikinti; skubėti; pulti, susiremti, kautis
contentio, ōnis *f* įtempimas; kova
contentus, a, um (contendo) įtemptas; patenkintas
con-texo, texuī, textum *3* suausti, supinti, apipinti
continenter nepertraukiamai, nuolat
continentia, ae *f* susilaikymas, susituręjimas, susivaldymas, nuosaikumas
con-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) kartu laikyti, sulaikyti, sutūrėti; **se c.** būti, gyventi
con-tingo, tigī, tāctum *3* (tango) liesti, siekti, paimti; *impers.* **contingit** vyksta, pasitaiko, atsitinka

continuo[1] *1* tęsti, sujungti, sugretinti; *pass.* tęstis, trukti, laikytis
continuō[2] nepaliaujamai, nuolat
cōntio, ōnis *f* (co-ventio) susirinkimas
con-torqueo, torsī, tortum *2* aplink sukti, kreipti; pritaikinti
contrā priešais, atvirkščiai; *(c. acc.)* prieš, ties, ant, priešais
con-traho, trāxī, tractum *3* sutraukti, susiaurinti, sumažinti, sutrumpinti, sujungti
contrārius, a, um (contrā) priešais esąs, priešais padėtas; priešingas, prieštaraująs, nesutinkąs
contrōversia, ae *f* ginčas, barnis
contumāx, ācis (*adv.* -āciter) atkaklus, atstangus
contumēlia, ae *f* pažeminimas, nuoskauda; nelaimė
con-valēsco *3* sveikti
con-venio, vēnī, ventum *4* susieiti, susirinkti, susitikti; tikti
con-verto, vertī, versum *3* kreipti, nukreipti; pakeisti
convīcium, iī *n* klyksmas, barnis; prieštaravimas
con-vinco, vīcī, victum *3* įveikti, apgalėti; kaltę įrodyti
convīva, ae *mf* viešnia, svečias, draugas
convīvium, iī *n* puota, vaišės, pokylis; svečiai
con-voco *1* sušaukti, sukviesti, surinkti
cōpia, ae *f* išteklius, atsarga; *pl.* lėšos, turtai; karo pajėgos, kariuomenė
cōpiōsus, a, um didelę atsargą turįs, gausus, turtingas
coquo, coxī, coctum *3* virti, kepti; kamuoti, varginti
cor, cordis *n* širdis
cōram viešai; *(c. abl.)* prie, akyse, akivaizdoje
corbīta, ae *f* prekinis laivas, transporto laivas
corium, iī *n* kailis, oda; žievė
cornīx, īcis *f* varna
cornu, ūs *n* ragas
corōna, ae *f* vainikas
corōno *1* vainikuoti
corpus, oris *n* kūnas
cor-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) atitiesti, ištiesti; pataisyti
cor-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) sučiupti, suimti, pagriebti; užklupti, ištikti
cor-rōboro *1* stiprinti
cor-rumpo, rūpī, ruptum *3* sugadinti, sunaikinti
cortex, icis *m(f)* žievė, lukštas, nuolupa; kamštis
corvus, ī *m* varnas
costa, ae *f* briauna; *pl.* šonai
cotīdiānus, a, um kasdieninis; paprastas
cotīdiē kasdien, diena iš dienos
crās ryt, rytoj; ateity
crāstinus, a, um rytojaus
crēber, bra, brum tankus; dažnas
crēditor, ōris *m* (credo) skolintojas, kreditorius; (prieš. **dēbitor** skolininkas)
crē-do, didī, ditum *3* tikėti, įtikėti
crēdulus, a, um (credo) lengvatikis
cremo *1* sudeginti
creo *1* kurti, leisti, gaminti, gimdyti
crēsco, crēvī, crētum *3* augti, išaugti; didėti, iškilti, reikšmės įsigyti
crēta, ae *f* kreida
crīmen, inis *n* apkaltinimas; nusikalstamas darbas, kaltė
cruciātus, ūs *m* kančia, kankinimas; žudymas; kankinimo priemonė
crūdēlis, e žiaurus, nuožmus; baisus
crūdēlitās, ātis *f* žiaurumas
cruentus, a, um (cruor) kruvinas
crumēna, ae *f* piniginė; pinigai
cruor, ōris *m* kraujas

crystallinum, ī *n* kristalinis indas
cubiculum, ī *n* miegamasis kambarys
cubo, cubuī, cubitum *1* gulėti, ilsėtis; miegoti
culpa, ae *f* kaltė; klaida
culpo *1* apkaltinti, apskųsti
cultūra, ae *f* išdirbimas, apdirbimas, įdirbimas (agrī)
cultus, ūs *m* (colo) gyvenimo būdas; auklėjimas, mokslas, kultūra
cum [1] *(c. abl.)* su
cum [2] *coniunc.* kada, kai, tada kai; **cum... tum** kaip... taip
cumulo *1* į krūvą krauti, prikrauti; padidinti
cūnctātio, ōnis *f* delsimas, vilkinimas
cūnctor *1* gaišinti, vilkinti, tęsti; svyruoti, dvejoti
cūnctus, a, um visas
cupiditās, ātis *f* troškimas, geismas, noras
cupīdo, inis *f* geismas, troškimas
cupidus, a, um trokštąs, ištroškęs; godus; siekiąs
cupio, cupīvī (cupiī), ītum *3* geisti, norėti; palankiam būti
cupressus, ī *f* kiparisas
cūr kodėl? kam?
cūra, ae *f* rūpestis, rūpinimasis; vargas
cūrātus, a, um aprūpintas; rūpestingas
cūria, ae *f* kurija
cūriōsus, a, um rūpestingas, stropus; smalsus, mokslus
cūro *1* (cūra) rūpintis, stengtis
curro, cucurrī, cursum *3* bėgti; plaukti; lėkti
currus, ūs *m* (curro) vežimas
cursus, ūs *m* bėgimas; kryptis, kelias, kelionė, žygis
curvāmen, inis *n* kreivumas, įlinkimas, vingis, įlinkis
curvus, a, um kreivas, sulenktas, išlenktas, išgaubtas
cuspis, idis *f* smaigalys, geluonis; strėlė, ietis
cūstōdia, ae *f* sargyba, saugojimas, globa, priežiūra
cūstōdio *4* saugoti
cūstōs, ōdis *m* sargas; *pl.* sargyba
cutis, is *f* minkšta (žmonių ir gyvulių) oda

D

damno *1* apkaltinti, pasmerkti, nuteisti; **d. capitis** nuteisti mirti
damnum, ī *n* nuostolis, nustojimas
dē *(c. abl.)* nuo, iš, apie
dea, ae *f* deivė
dēbeo, dēbuī, dēbitum *2* reikėti, privalėti, turėti
dēbilis, e silpnas
dēbilito *1* sužaloti; silpninti, jėgas atimti
dē-cēdo, cessī, cessum *3* atgal žengti, pasitraukti, pasišalinti; mirti
decem dešimt
decem-vir, ī *m* decemviras
decennium, iī *n* (decem, annus) dešimtmetis
decēns, entis pritinkąs, deramas, prideramas
deceo, decuī *2* tikti, pritikti
dē-cerno, crēvī, crētum *3* spręsti, nuspręsti; nustatyti, pripažinti
dē-cerpo, cerpsī, cerptum *3* nuskinti; nuimti
dē-cido [1], cidī *3* (cado) žemyn kristi, nukristi; nukentėti; mirti
dē-cīdo [2], cīdī, cīsum *3* (caedo) nupiauti, nukirsti; pabaigti, susitarti
dē-cipio, cēpī, ceptum *3* apgauti
dē-clāro *1* aiškų daryti, parodyti; nušviesti, pareikšti, paskelbti
decōrus, a, um deramas, prideramas, tinkąs; gražus, žavus, puošnus
dē-crēsco, crēvī *3* mažyn eiti, mažėti, sekti, slūgti

dēcrētum, ī *n* (dēcerno) sprendimas, nutarimas
dē-curro, currī, cursum *3* žemyn nubėgti; bėgti, skubėti, sprukti
decus, oris *n* (deceo) puošmena, papuošalas; grožis, skaistumas
dē-deceo, decuī *2* prastai aprengti; nederėti, netikti; **dēdecet** nedera, netinka
dē-decus, oris *n* negarbė, gėda
dēditus, a, um (dedo) atsidavęs, prisirišęs, pavestas
dē-do, didī, ditum *3* atiduoti; **se d.** pasiduoti
dē-dūco, dūxī, ductum *3* nuvesti, išvesti; nukreipti; privilioti
dēfectio, ōnis *f* atkritimas, atsimetimas
dēfectus [1], ūs *m* atsimetimas; nykimas, nuovargis
dēfectus [2], a, um apleistas, neturįs ko; nukamuotas, bejėgis
dē-fendo, ndī, nsum *3* (ap)ginti
dēfēnsio, ōnis *f* gynimas, pateisinimas
dēfēnsor, ōris *m* gynėjas
dē-fero, tulī, lātum, ferre žemyn nešti, nunešti; pranešti
dē-fetīscor, fessus s. *3* visiškai nuvargti, prisikamuoti, nuilsti
dē-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) atsimesti, atsiskirti; jėgų netekti, pailsti, patrūkti; nebūti (tempus)
dē-fluo, flūxī *3* žemyn tekėti, dribti, slinkti, kristi
dē-fodio, fōdī, fossum *3* atkasti, iškasti (terram); užkasti, apkasti
dēfōrmis, e negražus, biaurus
dēfōrmitās, ātis *f* negražumas, biaurumas; gėda
dē-gusto *1* ragauti, mėginti; paliesti
dē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) numesti, parblokšti
de-inde iš ten, toliau, po to, vėliau
dē-lābor, lāpsus sum *3* nuslysti, nugriūti; išsprukti
dēlecto *1* linksminti, džiuginti
dēleo, ēvī, ētum *2* naikinti
dē-lībero *1* svarstyti, galvoti
dēlictum, ī *n* (dēlinquo) nusižengimas, nusikaltimas; klaida, kaltė
dē-ligo, lēgī, lēctum *3* (lego) išrinkti, rinkti
dē-linquo, līquī, lictum *3* nusikalsti; prasilenkti, apsirikti
dē-līro *1* paikam, beprotiškam būti
dēlīrus, a, um paikas, beprotiškas
dēlūbrum, ī *n* (de-luo) maldykla, šventovė
dē-lūdo, lūsī, lūsum *3* pajuokti, pašiepti; prigauti
dē-māno *1* nutekėti, žemyn tekėti
dēmentia, ae *f* beprotybė; pasiutimas
dē-meto, messuī, messum *3* (javus) nupiauti; nušienauti
dē-migro *1* iškeliauti, išvykti, išsidanginti
dē-mīror *1* labai stebėtis, nustebti
dē-mitto, mīsī, missum *3* žemyn nuleisti, nuversti
dēmōnstrātio, ōnis *f* parodymas; demonstracija
dē-mōnstro *1* parodyti; sakyti, pasakoti; demonstruoti
dēmum tik
dēnique galų gale, pagaliau
dēns, dentis *m* dantis
dē-nūntio *1* pranešti, perspėti
dēnuō (dē novo) iš naujo, vėl, dar kartą
dē-pāsco, pāvī, pāstum *3* nuganyti; nuniokoti
dē-pello, pulī, pulsum *3* nuvaryti, pavaryti; ištremti
dē-pōno, posuī, positum *3* į šalį dėti, atidėti; palikti; atsisakyti
dē-posco, poposcī *3* pareikalauti
dē-prāvo *1* gadinti, tvirkinti; darkyti
dē-pūgno *1* kariauti, iškovoti

dē-rīdeo, rīsī, rīsum *2* pajuokti, išjuokti, pašiepti
dē-rogo *1* atimti; nutraukti; apriboti
dē-scendo, scendī, scēnsum *3* (scando) žemyn eiti, nusileisti; prieiti
dē-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* nupiešti, nubrėžti; nurašyti; aprašyti, išaiškinti, nusakyti
dēscrīptio, ōnis *f* nupaišymas, nubraižymas; nurašymas; aprašymas, atvaizdavimas
dē-sero, seruī, sertum *3* palikti, apleisti, pamesti
dēsertus, a, um netekęs, tuščias, dykas, neapgyventas
dēsīderium, iī *n* pasiilgimas, troškimas; noras, pageidavimas
dē-sīdero *1* trokšti, geisti, norėti; pasiilgti, pasigesti
dēsidia, ae *f* nieko neveikimas, tinginiavimas
dē-sīgno *1* paženklinti, pažymėti; paskirti
dē-silio, siluī *4* žemyn šokti, nušokti
dē-sino, siī, situm *3* nustoti, paliauti
dē-sipio *3* (sapio) pamišusiam būti, proto netekti
dē-spēro *1* vilties neturėti, nusivilti, nusiminti
dē-spicio, spēxī, spectum *3* iš viršaus į apačią žiūrėti; su panieka žiūrėti, niekinti
dē-sum, fuī, esse nebūti, trūkti; nepadėti
dē-super iš viršaus
dē-tego, tēxī, tēctum *3* atidengti; išaiškinti; įduoti
dēterior, ius menkesnis, blogesnis
dē-terreo, uī, itum *2* atbaidyti, gąsdinti
dē-testor *1* keikti
dē-traho, trāxī, tractum *3* nutraukti, nuvilkti, atitraukti
dē-trecto *1* (detraho) nukreipti; atmesti, atsisakyti
dētrīmentum, ī *n* nuostolis, žala; pralaimėjimas
de-ūro, ussī, ūstum *3* sudeginti
deus, ī *m* dievas
dē-vinco, vīcī, victum *3* visiškai nugalėti, nuveikti
dē-volvo, volvī, volūtum *3* žemyn risti, numesti; *pass.* žemyn riedėti
dē-voveo, vōvī, vōtum *2* aukojimui skirti, paaukoti; pažadėti, pašvęsti
dexter, tra, trum dešinysis
dicio, ōnis *f* (teismo) valdžia, vyriausybė; priklausomybė; jėga, galia
dīco, dīxī, dictum *3* sakyti, pasakyti; paskirti (diem); **d. iūs** teisti
dictātor, ōris *m* diktatorius
dicto *1* dažnai kalbėti; diktuoti
dictum, ī *n* pasakymas, posakis
dī-dūco, dūxī, ductum *3* į visas šalis išvedžioti, išsklaidyti, išskirti
diēs, ēī *mf* diena; laikas
differentia, ae *f* skirtumas, įvairumas
dif-fero, dis-tulī, dī-lātum, differre išsklaidyti, išskirstyti; atidėti
dif-ficilis, e sunkus, neįvykdomas
difficulter = **difficile**
dif-fīdo, fīsus sum *3* nepasitikėti, netikėti, abejoti
dif-fluo, flūxī *3* į visas šalis tekėti, išsilieti; išsisklaidyti, pranykti
dif-fugio, fūgī *3* išbėgioti, išsisklaidyti
digitus, ī *m* pirštas (rankos)
dīgnitās, ātis *f* vertė, reikšmė; garbė, kilnumas, orumas
dīgnus, a, um vertas, tinkamas; padorus
dī-gredior, gressus sum *3* (gradior) išeiti, išsivaikščioti, išsiskirstyti
dī-lābor, lāpsus sum *3* sugriūti, subyrėti; praeiti, pranykti; pabėgti
dīlēctus [1], a, um mylimas, brangus, vertinamas
dīlēctus [2], ūs *m* rinkimas; naujokų ėmimas

dīligēns, entis stropus, uolus, apdairus, sąžiningas
dīligentia, ae *f* stropumas, uolumas, rūpestingumas
dī-ligo, lēxī, lēctum *3* iš daugelio išrinkti; mylėti, gerbti, branginti
dī-lūcēsco, lūxī *3* šviesyn eiti, aušti; aiškėti
dī-lūcidus, a, um šviesus; aiškus
dī-mico *1* (blizgančiu kardu) švaistytis; kautis, muštis
dīmidium, ii *n* pusė
dīmidius, a, um pusės, pusinis
dī-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti; paleisti, iš rankų išleisti, prarasti
dī-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesti, ištiesti; nukreipti; sutvarkyti
dī-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) išgrobti, išplėšti, atimti
dī-ruo, ruī, rutum *3* griauti, ardyti, naikinti
dīs, dītis turtingas
dis-cēdo, cessī, cessum *3* išeiti, išsiskirstyti, pasitraukti
dis-cepto *1* aiškinti, tyrinėti, nagrinėti; nuspręsti, nutarti
dis-cerno, crēvī, crētum *3* skirti, atskirti; spręsti
disciplīna, ae *f* mokymas; mokslas; griežta tvarka, drausmė
discipula, ae *f* mokinė
discipulus, ī *m* mokinys
disco, didicī *3* mokytis; sužinoti
discordia, ae *f* nesantaika, nesutikimas, kivirčas
dis-cors, cordis nesutinkąs; priešingas, maištingas
discrīmen, minis *n* skirtumas; perskyrimas
discrīmino *1* skirti, perskirti
dis-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) sumušti, sutriuškinti, sudaužyti; išvaryti, pašalinti
disertus, a, um tvarkingas, aiškus, suprantamas; iškalbingas
dis-pār, paris nelygus, nevienodas
di-spergo, spersī, spersum *3* (spargo) išsklaidyti, išblaškyti
dis-puto *1* ginčytis
dissēnsio, ōnis *f* nesutikimas, nesutarimas; ginčas, barnis
dissero, ruī, rtum *3* samprotauti, kalbėti
dissimilis, e nepanašus
dis-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; pašalinti, panaikinti; atskirti
dis-rumpo, rūpī, ruptum *3* suplėšyti, sulaužyti
dī-sto, —, — *1* atstu stovėti, atitolusiam būti; toli būti nuo ko
diū ilgai
diurnus, a, um (dies) dienos, dieninis; kasdieninis
diūtinus, a, um ilgai trunkąs, ilgas, ilgalaikis; nepaliaujamas
diūturnitās, ātis *f* ilgumas
diūturnus, a, um ilgas, ilgai trunkąs
dī-vello, vellī (vulsī), vulsum *3* perplėšti, suplėšyti; nutraukti, ištraukti; sunaikinti
dīversus, a, um į kitą šoną nukreiptas; kitoks, įvairus; priešingas
dīves, dīvitis turtingas
dī-vido, vīsī, vīsum *3* dalyti, padalyti; išskirstyti
dīvīnitus pagal dievų lėmimą, valią; puikiai, šauniai
dīvīnus, a, um dieviškas
dīvitiae, ārum *f* (dīves) turtas, gėrybė, lobis
dīvorsus, a, um žr. **dīversus**
dī-vulgo *1* skelbti, platinti, garsinti
dīvus, a, um dieviškas; dangiškas; *subst. mf* dievas, deivė
do, dedī, datum *1* duoti; pavesti
doceo, docuī, doctum *2* mokyti, paaiškinti; pranešti; įrodyti
doctor, ōris *m* mokytojas
doctrīna, ae *f* mokslas; mokymas

doctus, a, um mokytas; *subst.* mokslininkas
doleo, doluī, dolitūrus *2* skausmą jausti, sopėti; kentėti
dōlium, iī *n* statinė
dolor, ōris *m* skausmas; nuliūdimas
dolōsus, a, um klastingas
dolus, ī *m* klasta, apgaulė; gudrybė
domesticus, a, um namų, naminis, šeimyninis
domicilium, iī *n* (domus, colo) gyvenamoji vieta, buveinė; sodyba
domina, ae *f* šeimininkė
dominātus, ūs *m* valdymas, vyriausioji valdžia
dominor *1* valdyti
dominus, ī *m* (domus) šeimininkas; savininkas, valdytojas
domitus, *abl.* -ū *m* suvaldymas, sutramdymas; prijaukinimas
domo, domuī, domitum *1* ramdyti, malšinti, suvaldyti; nugalėti
domus, ūs *f* namai; tėvynė
dōnec taip ilgai kol ne..., kol, iki kolei
dōno *1* duoti, dovanoti
dōnum, ī *n* (do) dovana; auka
dormio *4* miegoti
dōs, dōtis *f* (do) kraitis
draco, ōnis *m* slibinas, drakonas
druidēs, um *m* druidai (sen. keltų vaidilos)
dubito *1* abejoti
dubium, iī *n* abejojimas
dubius, a, um abejojąs; abejotinas
ducentī, ae, a du šimtai
dūco, dūxī, ductum *3* vesti; manyti
ductor, ōris *n* vadovas, vadas
ductus, ūs *m* vedimas, vadovavimas
dulcis, e saldus; malonus, meilus; mylimas
dum iki kol, jei tik, nors tik
dum-modo jei tik
duo, ae, o du
duplex, licis dvigubas, dvilypis
duplico *1* dvigubinti, didinti
dūritia ae *f* kietumas; užgrūdinimas, nejautrumas; sunkybė
dūro *1* grūdinti; ištverti
dūrus, a, um kietas; užgrūdintas, tvirtas; nejautrus, nemalonus
dux, ducis *m* (dūco) vadas

E

ē, ex *(c. abl.)* iš
eburneus, a, um dramblio kaulo
ecce štai! še! žiūrėk!
ecquid argi? ar gal?
edāx, edācis (edo) ėdrus, besotis
ē-dīco, dīxī, dictum *3* įsakyti; ištarti; paskelbti
ē-dīsco, ēdidicī *3* atmintinai išmokti
ēditus, a, um (ēdo) aukštyn iškeltas, išsikišęs, iškilęs, aukštas
ē-do[1], didī, ditum *3* išduoti, išleisti; platinti, skelbti
edo[2], ēdī, ēsum, edere (esse) valgyti; ėsti, ryti
ē-doceo, docuī, doctum *2* išmokyti; pranešti, žinią duoti
ēducātio, ōnis *f* išauklėjimas
ē-duco[1] *1* užauginti, išauklėti
ē-dūco[2], dūxī, ductum *3* išvesti
ef-fēmino *1* išlepinti
ef-fero[1], ex-tulī, ē-lātum, ef-ferre išnešti, nunešti; pasakoti, skelbti
ef-fero[2] *1* (ferus) laukiniu daryti, siutinti, pykinti
ef-fīcio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, paruošti, pabaigti
ef-flo *1* iškvėpti, išpūsti
ef-flōrēsco, flōruī *3* pražydėti; prasidėti, kilti
ef-fodio, fōdī, fossum *3* iškasti, išlupti
ef-frēnātus, a, um (frēnum) išsižabojęs, nepažabotas; nenuramdomas
ef-fringo, frēgī, frāctum *3* (frango) išlaužti; sutriuškinti
ef-fugio, fūgī *3* išbėgti; išvengti
ef-fundo, fūdī, fūsum *3* išlieti, pralieti; išberti

egeo, eguī *2* pristigti, stokoti
egestās, ātis *f* (egeo) stokojimas, neturtas, vargas
ego aš
ē-gredior, ēgressus sum *3* (gradior) išeiti, pasitraukti; žygiuoti
ēgregius, a, um (ē grege) skirtingas; garsus, žymus
ēheu deja! o! ak!
ē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) išmesti, išvaryti, ištremti, pašalinti
ē-labōro *1* išdirbti, atlikti; jėgas įtempti, stengtis; pagaminti
ēlātus, a, um kilnus; išdidus; pasipūtęs
elementa, ōrum *n* pradmenys, pradžia; abėcėlė
elephās, antis *m* ir **-antus, ī** *m* dramblys
ē-ligo, lēgī, lēctum *3* (lego) išrinkti
ēloquēns, entis iškalbus
ēloquentia, ae *f* ištarimas; iškalba, kalbingumas, gražbylystė
ēloquium, iī *n* kalba; iškalba, kalbingumas
ē-loquor, locūtus s. *3* ištarti, iškalbėti; kalbėti, išdėstyti
ē-lūdo, lūsī, lūsum *3* nuo smūgio išsisukti; išvengti; išjuokti
ēluviēs, ēī *f* potvynis; klanas, išplova
ē-mendo *1* (mendum) taisyti, ištaisyti
ēmigrātio, ōnis *f* išsikraustymas; emigracija
ē-minus (ē manu) iš tolo, toli
ē-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti, išleisti, išmesti
emo, ēmī, emptum *3* pirkti
ēmolumentum, ī *n* (molere) pelnas, nauda
ē-morior, mortuus sum *3* numirti; pražūti, išnykti
ēmptor, ōris *m* pirkėjas
en štai! žiūrėk!
ē-nārro *1* išpasakoti, išdėstyti, išaiškinti
ē-nāvigo *1* laivu išplaukti, nuplaukti; plaukioti, perplaukti
ē-nervo *1* silpninti
enim juk; mat, berods, žinoma
ēnsis, is *m* kardas; peilis
ē-numero *1* išskaičiuoti
eo [1], iī, itum, īre eiti
eō [2] ten; dėl to; tuo, juo (prie *gr. comp.*)
ephēbus, ī *m* jaunuolis, efebas
ephippium, iī *n* balnas; mitukas
ephorus, ī *m* eforas (vienas iš 5 vyriausybės narių Spartoje)
epistula, ae *f* laiškas, raštas
epulae, ārum *f* valgiai, patiekalai; puota, pokylis
eques, itis *m* raitelis; raitelių luomo žmogus
equester, stris, stre raitelių, kavalerijos
e-quidem iš tikrųjų, iš tiesų, tikrai
equīnus, a, um arklio, arklinis
equitātus, ūs *m* raiteliai, kavalerija
equus, ī *m* arklys
era (aera), ae *f* era
ergā *(c. acc.)* prieš
ergastulum, ī priverstinio darbo namas, kalėjimas
ergō taigi, tat, vadinas
ē-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesiai statyti, iškelti, pakelti
ē-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) išgrobti, išplėšti; išgelbėti
erro *1* klajoti, klaidžioti; paklysti, klaidą daryti
error, ōris *m* klaidžiojimas; apsirikimas, klaida, riktas
ē-rubēsco, buī *3* rausti, gėdytis
ē-rudio *4* lavinti, mokyti, auklėti
ērudītus, a, um mokytas, išlavintas, išauklėtas
ē-rumpo, rūpī, ruptum *3* išsiveržti; pulti
ē-ruo, ruī, rutum *3* išrauti, ištraukti; išgriauti, sunaikinti

ē-ruptio, ōnis *f* (erumpo) išsiveržimas; užpuolimas
ēsca, ae *f* (edo) valgis, maistas
et ir
etc. = **et cetera** ir t. t.
et-enim nes, būtent, ir iš tikrųjų
etiam dar, taip pat, net, ir
etiam-sī net jeigu, nors net
et-sī nors, net jeigu
ē-vādo, vāsī, vāsum *3* išeiti; pabėgti, išvengti
ē-vello, vellī, vulsum *3* ištraukti, išrauti, išlupti
ē-venio, vēnī, ventum *4* išeiti
ē-verto, vertī, versum *3* išversti; išgriauti, sunaikinti
e-volo *1* išlėkti
ex *(c. abl.)* iš
ex-aequo *1* išlyginti; sulyginti
ex-āmino *1* tardyti, tirti
ex-animo *1* gyvybę atimti, nužudyti; nukamuoti, išvarginti
ex-aro *1* išarti; braižyti
ex-cēdo, cessī, cessum *3* išeiti, pasitraukti
excellēns, entis aukštyn išsikišęs; kilnus, žymus, šaunus, puikus
excelsus, a, um (excello) aukštas; įžymus
excerptum, ī *n* ištrauka
excidium, iī *n* sugriovimas
ex-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) išimti; atlaikyti (impetum); pagauti
ex-cito *1* pakelti; sukurstyti
ex-clāmo *1* sušukti; garsiai vadinti
ex-clūdo, ūsī, ūsum *3* išskirti; neįleisti
ex-colo, coluī, cultum *3* rūpestingai prižiūrėti; nudirbti; lavinti, auklėti; gerbti, garbinti
ex-crucio *1* kankinti
ex-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) nukratyti, nupurtinti; išstumti, nuvyti
exemplar, āris *n* nuorašas; pavyzdys; atvaizdas
exemplum, ī *n* pavyzdys
ex-eo, iī, itum, īre išeiti, iškeliauti; žygiuoti
ex-erceo, cuī, citum *2* (arceo) mankštinti, miklinti, lavinti
exercitātio, ōnis *f* mankšta, mankštymas, lavinimas
exercitātus, a, um išlavintas, išmiklintas
exercito *1* nuolat lavinti, miklinti
exercitus, ūs *m* (išlavinta) kariuomenė
ex-igo, ēgī, āctum *3* (ago) išvaryti; įvykdyti, pabaigti
exiguitās, ātis *f* mažumas; skurdas
exiguus, a, um (exigo) nežymus, nedidelis, mažas; silpnas
exilium žr. **exsilium**
eximius, a, um (eximo) išimtas, išimtinis; nepaprastas, puikus
ex-imo, ēmī, emptum *3* išimti, atimti; atskirti
ex-īstimo *1* (aestimo) svarstyti, manyti, laikyti
exitiābilis (exitiālis), e kenksmingas, pražūtingas
exitium, iī *n* pražūtis
exitus, ūs *m* išeitis, išėjimas; mirtis
exōrdium, iī *n* pradžia; įžanga
ex-ōro *1* išprašyti, išmaldauti; sušvelninti, nuraminti
ex-pedio *4* atrišti, atkabinti; išvaduoti, atpalaiduoti
expedītio, ōnis *f* žygiavimas
expedītus, a, um be krovinio; laisvas, be kliūčių
ex-pello, pulī, pulsum *3* išvyti; išvaryti, pašalinti
ex-pendo, pendī, pēnsum *3* atsverti; svarstyti, spręsti; išmokėti
expergīscor, perrēctus sum *3* atsibusti, pabusti
experientia, ae *f* patyrimas
ex-perior, pertus sum *4* (perītus) bandymą daryti, išmėginti; pažinti, įsitikinti

expers, expertis nedalyvaująs, laisvas; neturįs, nustojęs, netekęs
ex-peto, petīvī, petītum *3* stengtis atsiekti; ieškoti
ex-pleo *2* pripildyti
ex-plico *1* išvynioti; išaiškinti
explōrātor, ōris *m* žvalgas
explōrātus, a, um ištirtas; tikras, neabejotinas
ex-plōro *1* ištirti
ex-pōno, posuī, positum *3* padėti; išdėstyti
ex-pōsco, popōscī *3* išreikalauti, išprašyti
ex-primo, pressī, pressum *3* (premo) išspausti, išreikalauti; išreikšti
ex-pūgno *1* užkariauti; paimti; nugalėti
ex-sanguis, e be kraujo, bekraujis; silpnas, negyvas
exsequiae, ārum *f* laidotuvės
ex-silio, siluī *4* (salio) iššokti; išbėgti
exsilium, iī *n* pašalinimas iš tėvynės, ištrėmimas, ištremtis
ex-sisto, stitī *3* pasirodyti, būti; pasidaryti, įvykti
ex-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; paleisti
exspectātio, ōnis *f* nekantrus laukimas, ilgesys; viltis
ex-specto *1* žiūrėti, dairytis; laukti
ex-spīro *1* iškvėpti; mirti
ex-stinguo, stīnxī, stīnctum *3* gesyti; išnaikinti
ex-stirpo *1* (stirps) su šaknimis išrauti
ex-sto *1* kyšoti, matomam būti; būti, likti
ex-struo, strūxī, strūctum *3* pastatyti; prikrauti
exsul, is *mf* tremtinys, išeivis
ex-sulto *1* (salto) pašokti; džiaugtis; didžiuotis
ex-surgo, surrēxī, surrēctum *3* iškilti, pakilti; sukilti
ex-suscito *1* pažadinti; sukelti
exterior, ius toliau esąs, tolimesnis
ex-termino *1* išvaryti, pašalinti
externus, a, um išorinis; *subst.* svetimšalis, svetimtautis
extrā *(c. acc.)* iš, be, už ribų, prieš
ex-traho, trāxī, tractum *3* ištraukti, išvaduoti
extrāneus, a, um išorinis; svetimas, svetimšalis
extrēmus, a, um tolimiausias, paskutinis, kraštutinis
exuo, uī, ūtum *3* ištraukti, išimti, atimti, atplėšti
ex-ūro, ussī, ustum *3* išdeginti, sudeginti

F

fabrica, ae *f* dirbtuvė; fabrikas
fabrico(r) *1* dailiai išdirbti; kurti; statyti, padaryti
fābula, ae *f* (fārī) pasikalbėjimas; pasaka, pasakėčia; dramos veikalas
facētus, a, um mandagus; malonus; sąmojingas, linksmas
faciēs, ēī *f* (facio) išorinė išvaizda; veidas, veido išraiška
facile lengvai
facilis, e (facio) lengvas, nesunkus; tinkamas, patogus
facinus, oris *n* (facio) veiksmas; negarbingas veiksmas, nusižengimas
facio, fēcī, factum *3* daryti; **f. iter** keliauti; **f. ignes** kurti ugnį
factio, ōnis *f* darymas; bendradarbiavimas; partija
factum, ī *n* kas padaryta, darbas; atsitikimas; padarinys
facultās, ātis *f* (facilis) galėjimas, proga; gabumas, sugebėjimas; atsarga, lėšos, turtas
fācundia, ae *f* iškalbingumo dovana, iškalbingumas
fācundus, a, um (fārī) kalbus, bylus
fallāx, ācis (fallo) apgaulingas, melagingas

fallo, fefellī, falsum *3* apgauti, prigauti; ištrūkti
falsō klaidingai, netikrai
falsus, a, um melagingas, apgaulingas, netikras; be pagrindo
fāma, ae *f* (for) gandas, paskala, žinia
famēs, is *f* badas
familia, ae *f* šeima, šeimyna, giminė
familiāris, e šeimos; *subst.* draugas, bičiulis
familiāritās, ātis *f* draugiškumas, bičiuliškumas
fandus žr. **for**
fās *n* (tik *nom.* ir *acc. sing.*) tai, kas leistina daryti; leistina; teisėtumas
fascis, is *m* ryšulys; *pl.* virbų ryšulėlis; pluoštas
fatīgo *1* varginti, kankinti; varinėti
fātum, ī *n* (fārī) lėmimas, likimas; mirtis
faucēs, ium *f* gerklė, nasrai; siauras perėjimas, sąsmauka; tarpeklis
faustus, a, um (favor) palankus, laimingas
faux žr. *pl.* **faucēs**
faveo, fāvī, fautum *2* palankiam būti; užjausti, pritarti
favor, ōris *m* malonė, palankumas; pagyrimas
fax, facis *f* žibintas; liepsna, kaitra
fēcunditās, ātis *f* derlingumas, vaisingumas, vislumas
fēcundus, a, um derlingas, vaisingas; pilnas, turtingas
fēlīcitās, ātis *f* laimė, pasisekimas
fēlīx, īcis laimingas
fēmina, ae *f* moteris, žmona
fenestra, ae *f* langas
fera, ae *f* (laukinis) žvėris
ferāx, ācis derlingas, vaisingas
ferē beveik; maždaug; apskritai
ferīnus, a, um (ferus) laukinių žvėrių; **caro ferīna** žvėriena
ferio, —, — *4* mušti, kirsti, pulti, smogti
fermē = **ferē**
fero, tulī, lātum, ferre nešti; iškęsti; suteikti (auxilium)
ferōx, ōcis žiaurus, laukinis; narsus
ferrātus, a, um geležimi apkaustytas, šarvais apsidengęs
ferreus, a, um geležinis
ferrum, ī *n* geležis
fertilis, e derlingas, našus
ferus, a, um laukinis
fervor, ōris *m* karštis
fessus, a, um pavargęs, išsemtas
festīno *1* skubėti
fētiālis, is *m* fecialas, šventikų kolegijos narys
fictus, a, um (fingo) išgalvotas, pramanytas, netikras
fidēlis, e (fides) ištikimas, patikimas, teisingas
fidēs, eī *f* pasitikėjimas, tikėjimas; ištikimybė
fīdo, fīsus sum *3* tikėti, pasitikėti; drįsti
fīdus, a, um ištikimas, patikimas, teisingas; tvirtas
figūra, ae *f* pavidalas; figūra
fīlia, ae *f* duktė
fīlius, iī *m* sūnus
fīlix, icis *f* papartis
fingo, fīnxī, fictum *3* padaryti; vaizduoti; įsivaizduoti, dėtis
fīnio *4* baigti
fīnis, is *m* galas, baigmė, pabaiga; siena; *pl.* krašto sienos, ribos; kraštas
fīnitimus, a, um gretimas, kaimyninis; *subst.* kaimynas
fīo, factus sum, fierī (*pass.* veiksm. **facio**) darytis, tapti, daromam būti
fīrmitās, ātis *f* tvirtumas, stiprumas; kantrumas
fīrmo *1* stiprinti; drąsinti; sakyti, tvirtinti
fīrmus, a, um stiprus, tvirtas, galingas

fistula, ae *f* vamzdis; piemenų birbynė
flāgito *1* reikalauti, prašyti
flagro *1* degti, liepsnoti
flamma, ae *f* liepsna, ugnis
flammo *1* liepsnoti; uždegti
flāvus, a, um gelsvas, geltonas, aukso spalvos
flēbilis, e pasigailėjimo vertas, apverktinas
flecto, flexi, flexum *3* lenkti, sulenkti; kreiptis
fleo, flēvī, flētum *2* verkti; skųstis
flētus, ūs *m* verksmas, skundas; susijaudinimas
flōreo, floruī *2* (flōs) žydėti
flōs, flōris *m* gėlė; žydėjimo laikotarpis, jaunystė
flūctus, ūs *m* (fluo) tekėjimas, banga; audra
flūmen, inis *n* tekėjimas; upė
fluo, flūxī *3* tekėti, bėgti, srūti
fluvius, iī *m* upė
flūxus, a, um tekąs, slūgstąs; nusilpęs, nuvargęs; praeinąs, nepatvarus
foculus, ī *m* ugniavietė (atnašavimui)
focus, ī *m* židinys
fodio, fōdī, fossum *3* kasti, iškasti
foeditās, ātis *f* (foedus [1]) biaurybė, šlykštybė; pasibiaurėjimas
foedo *1* biaurinti, teršti, sutepti; garbę atimti, apšmeižti
foedus [1], a, um biaurus, šlykštus
foedus [2], eris *n* sutartis, sąjunga
fōns, fontis *m* šaltinis, upelis; vanduo
for, fātus sum, fārī (fā-bula, fā-ma) tarti, kalbėti, sakyti
forīs [1] lauke, iš lauko, iš oro; svetur
foris [2], is *f* suveriamų durų pusė; *pl.* durys
fōrma, ae *f* išvaizda, pavidalas, forma
formīdo, inis *f* baimė, išgąstis; baidyklė
fōrmōsus, a, um gražus, dailus
fors, *abl.* **forte** *f* (fero) nuotykis, atsitikimas; *abl.:* kartais, atsitiktinai
fors-an gal būt
forsitan (fors sit an) = **forsan**
fortāsse gal, gal būt; beveik
fortis, e drąsus, narsus
fortitūdo, inis *f* drąsumas
fortūna, ae *f* (fero) likimas; laimė; *pl.* turtas
fortūnātus, a, um laimingas, turtingas
forum, ī *n* prekyvietė; aikštė; miestelis; forumas
fossa, ae *f* (fodio) griovys
foveo, fōvī, fōtum *2* šildyti; glamonėti, apkabinti; rūpintis, slaugyti
frāctus, a, um palaužtas, silpnas, bejėgis
fragilis, e (frango) lūžtąs, trapus, silpnas
frango, frēgī, frāctum *3* laužyti, daužyti; sutriuškinti
frāter, tris *m* brolis
fraus, fraudis *f* apgavimas, vylius; žala; nusikaltimas
fremo, fremuī *3* kurčiai skambėti, gausti; žvengti; nerimti, murmėti
frēnum, ī *n* (*pl.* **frēna** ir **frēnī**) kamanos, brizgilai, žąslai
frequēns, entis dažnas, gausus
frequento *1* dažnai lankyti
fretum, ī *n* jūros srovė; jūros sąsiauris; jūra
frētus, a, um pasitikįs
frīgidus, a, um šaltas; pavargęs, apmiręs
frīgus, oris *n* šaltis
frōns [1], frondis *f* lapai, žalumynas; šaka
frōns [2], frontis *f* kakta; frontas
frūctuōsus, a, um vaisingas; pelningas, naudingas
frūctus, ūs *m* vaisius; nauda, pelnas
frūgēs, um *f* vaisiai, derlius; nauda, pelnas

frūmentum, ī *n* javai, grūdai; maistas, duona
fruor, fruitus (frūctus) sum *3* vartoti, naudotis; pelną turėti
frūstrā klaidingai; veltui, be pagrindo, be tikslo
fruticētum, ī *n* krūmai, tankynė
(frūx), frūgis *f* (fruor) vaisius; nauda
fuga, ae *f* bėgimas, pabėgimas
fugāx, ācis linkęs bėgti, baikštus; greitai praeinąs
fugio, fūgī, fugitūrus *3* bėgti
fugo *1* priversti bėgti, vyti; ištremti
fulgeo, fulsī *2* žaibuoti; blizgėti; švytėti; pasižymėti
fulgur, uris *n* žaibas, žaibavimas
fulmen, inis *n* žaibas, perkūnas
fulvus, a, um tamsiai geltonas, rausvas, rudas
fundāmentum, ī *n* pamatas
funditus iš pagrindų, visai, lig pamatų, galutinai
fundo *1* pamatą dėti, steigti; tvirtai statyti
fundo, fūdī, fūsum *3* lieti, pilti; išblaškyti
fundus, ī *m* dugnas, gelmė; pagrindas; nekilnojamas turtas
fungor, fūnctus sum *3* atlikti; pasiekti, laimėti
fūnus, funeris *n* laidotuvės
fūr, fūris *m* vagis
furo *3* dūkti, siusti
furor, ōris *m* (furo) pasiutimas, įnirtimas; aistra; įkvėpimas
fūrtim slaptai, nejučiomis
fūrtum, ī *n* (fūr) vogimas, vagystė; vogtas daiktas
futūrum, ī *n* ateitis
futūrus, a, um būsimas

G

galea, ae *f* (odinis) šalmas
gallus, ī *m* gaidys
gaudeo, gavīsus sum *2* džiaugtis
gaudium, iī *n* džiaugsmas
gaza, ae *f* turtas; brangenybės
gelidus, a, um šaltas (kaip ledas); sustingęs
gemino *1* padvigubinti; kartoti
geminus, a, um padvigubintas, dvigubas, dvilinkas; vienodas
gemitus, ūs *m* dūsavimas, dejavimas; liūdnumas, sielvartas
gena, ae *f* skruostas, žandas
gener, erī *m* žentas
generōsus, a, um (genus) aukštos kilmės, kilnus; širdingas
gēns, gentis *f* (gigno) giminė; tauta
gentīlicius, a, um giminės
genus, eris *n* (gigno) giminė; padermė, tauta; rūšis; būdas
germānus, a, um tikras, grynas, teisus; *subst.* brolis, sesuo
gero, gessī, gestum *3* vesti, vežti, nešioti; atlikti, padaryti; **rēs gestae** karo žygiai
gīgno, genuī, genitum *3* gimdyti
glaciēs, ēī *f* ledas
gladiātor, ōris *m* gladiatorius
gladius, iī *m* kardas
glāns, glandis *f* gilė; kulka (iš švino arba molio)
glīsco *3* nežymiai augti, didėti; plisti
glōria, ae *f* garbė, garsas
glōrior *1* girtis, didžiuotis
glōriōsus, a, um garbingas, garsus
gracilis, e lieknas, laibas; švelnus
gradior, gressus sum *3* žengti, eiti
gradus, ūs *m* žingsnis; laiptas; *pl.* kopėčios; laipsnis, rangas, garbė
grāmen, inis *n* žolė, žolynas; augalas
grammatica, ae *f* kalbos mokslas; gramatika
grammaticus, ī *m* kalbininkas
grandis, e didžiulis; senas
grassor *1* (gradior) dažnai žingsniuoti, eiti
grātēs *f pl.* (nekinta) padėka, dėkingumas

grātia, ae *f* malonumas; palankumas, malonė; įtikimas, meilė; dėkingumas
grātīs dovanai
grātus, a, um malonus; dėkingas
gravis, e sunkus; žiaurus; rimtas, gerbiamas
gravitās, ātis *f* (gravis) sunkenybė, svoris; reikšmė, jėga, galia
gravo *1* apsunkinti, apkrauti
grex, gregis *m* banda, kaimenė; krūva, būrys, daugybė
gustus, ūs *m* skonis, ragavimas
gutta, ae *f* lašas
gymnasium, ī *n* gimnastikos įstaiga

H

habeo, habuī, habitum *2* turėti, laikyti
habilis, e lengvas valdyti; patogus, tinkamas; judrus, lankstus, vikrus
habito *1* gyventi (kame nors)
habitus, ūs *m* (habeo) išorė, išvaizda; rūbas, drabužis; savumas; nuotaika
haereo, haesī, haesum *2* kaboti, stipriai laikytis, prilipti; pastoviam būti; apsistoti, staptelėti
harundo, inis *f* nendrė; birbynė; meškerė; strėlė
hasta, ae *f* kartis, baslys; ietis, durklas
hastīle, is *n* kartis; durklas; ietis
haud ne
haudquāquam jokiu būdu
haurio, hausī, haustum *4* semti, siurbti, gerti; pa.nti, (pa)skolinti
haustus, ūs *m* (haurio) sėmimas; įtraukimas, įkvėpimas; gurkšnis; sauja
hei, heia o varge!
herba, ae *f* žalias stiebas; žolė, velėna; žolynas
hērēditās, ātis *f* (hērēs) paveldėjimas, įpėdinystė
hērēs, ēdis *mf* paveldėtojas, įpėdinis
herī vakar
heu ak! varge!
hībernus, a, um žiemos, žieminis
hīc [1], haec, hoc šitas
hīc [2] *adv.* čia, iki čia; nūnai, šiuo metu
hiemālis, e (hiems) žiemos, žieminis, šiaurinis; audringas
hiemo *1* žiemoti; žiemos stovykloje gyventi
hiems, hiemis *f* žiema; blogas oras, audra
hilaris, e linksmas, giedras
hinc iš čia; paskui; todėl
hirundo, inis *f* kregždė
historia, ae *f* istorija, tyrinėjimas, apsakymas
hodiē (iš hōc diē) šiandien
hodiernus, a, um šiandieninis
homo, hominis *mf* žmogus
honestus, a, um garbingas, gerbiamas; įžymus
honor, ōris *m* pagarba; garbinga vieta, garbė
honōrātus, a, um gerbiamas
hōra, ae *f* valanda
horrendus, a, um bauginąs; baisus, baugus
horreo, horruī *2* pasišiaušti, kyšoti; pabūgti, nustebti, pasibaisėti
horrēsco, horruī *3* pradėti šiaušti; drebėti (iš baimės, šalčio)
horreum, ī *n* grūdinė; svirnas, klėtis
horribilis, e bauginąs, baisus; nuostabus
horridus, a, um pasišiaušęs, šiurkštus; baisus, žiaurus, biaurus
hortor *1* raginti, skatinti, žadinti, drąsinti
hortus, ī *m* sodas
hospes, itis *m* svečias; šeimininkas; bičiulis
hospitium, iī *n* vaišingumas; vaišės; prieglobstis

hospitus, a, um svetimas; svetingas
hostīlis, e priešo; nedraugiškas
hostis, is *mf* priešas
hūc šen, čia
hūmānitās, ātis *f* žmoniškumas
hūmānus, a, um žmogaus, žmoniškas
humerus žr. **umerus**
humilis, e (humus) žemas; nežymus; neturtingas
humus, ī *f* dirvožemis, žemė; *adv.* **humī** ant žemės
hyacinthus, i *m* hiacintas

I

iaceo, iacuī *2* (iacio) gulėti; silpnam būti; nusiminusiam, prislėgtam būti
iacio, iēcī, iactum *3* mesti, mėtyti
iacto *1* mėtyti, svaidyti; svarstyti
iactūra, ae *f* mėtymas; nuostolis, auka
iaculor *1* (ietimi) mėtyti
iaculum, ī *n* mėtomoji ietis; tinklas
iam jau
iānua, ae *f* (Iānus) durys, vartai; įėjimas; įžanga, pradžia
ibī ten
ibī-dem ten pat; be to dar
īco, īcī, ictum *3* trenkti, smogti
ictus, ūs *m* smūgis; metimas; puolimas
id-circō tam, dėl to
īdem, eadem, idem tas pat
identidem daug kartų
id-eō = **idcirco**
idōneus, a, um patogus, tinkamas, geras
igitur todėl, vadinas; vienu žodžiu
ī-gnārus (iš in-gnārus) nežinąs, nenusimanąs; nežinomas
īgnāvia, ae *f* tingumas, sudribimas; bailumas
īgnis, is *m* ugnis
ī-gnōbilis, e (iš in-gnobilis) nežinomas, nežymus; menkas
īgnōminia, ae *f* negarbė, gėda
īgnōro *1* nežinoti
ī-gnōsco, nōvī, nōtum *3* ([g]nosco) nenorėti žinoti, atleisti, dovanoti
ī-gnōtus, a, um ([g]notus) nežinomas, svetimas; nežinąs
il-lābor, lāpsus sum *3* įslysti, įsispausti; įkristi, patekti
illāc ten
il-lacrimābilis, e neapverktinas; negailestingas
ille, illa, illud anas, tas
illinc iš ten
illōtus, a, um neplautas, nešvarus
illūstris, e šviesus; įžymus, garsus
imāgo, inis *f* paveikslas, atvaizdas
imbēcillus, a, um silpnas, bejėgis; silpnaprotis
imber, bris *m* lietus, liūtis
imitor *1* pamėgdžioti, sekti
immānis, e didžiulis, nepaprastas; baisus
im-medicābilis, e neišgydomas
im-memor, oris neatmenąs, užmiršąs; negalvojąs; nedėkingas
im-mēnsus, a, um (mētior) neišmatuojamas, begalinis, milžiniškas
im-mineo *2* (mōns) kyšoti; grasyti; grėsti
immō juo labiau, žinoma; jokiu būdu, visiškai ne
im-moderātus, a, um be saiko; nesuvaldomas, nepažabotas
im-modicus, a, um be saiko, neišmatuojamas; nesusivaldąs
im-molo *1* aukojimo miltais apiberti, aukoti
im-mortālis, e nemirtingas, nemarus
immortālitās, ātis *f* nemirtingumas
im-mōtus, a, um nepajudintas, nejudomas; tvirtas, pastovus
immūnitās, ātis *f* nuo pareigų atleidimas; privilegija, laisvė
im-mūto *1* pakeisti
im-pār, paris nelygus
im-pavidus, a, um nebaimus, drąsus

im-pedio *4* supančioti; trukdyti, laikyti
im-pello, pulī, pulsum *3* judinti, varyti; raginti
im-pendeo *2* kabėti, kyboti; viršuj būti; grėsti
im-pendo, pendī, pēnsum *3* išleisti, suvartoti
impēnsa, ae *f* lėšos; išlaidos; vartojimas
impēnsus, a, um brangus; reikšmingas
imperātor, ōris *m* viršininkas; vadas; imperatorius
imperītia, ae *f* nepritirimas, nežinojimas
im-perītus, a, um nepratęs, neįgudęs, nepritiręs
imperium, iī *n* (impero) įsakymas; teisė įsakyti, valdžia; aukščiausioji karo vadovybė
im-pero *1* (paro) įsakyti, paliepti; *subst.* **imperātum,** ī *n* įsakymas
im-petro *1* išgauti, gauti; sutikimą gauti
impetus, ūs *m* (peto) puolimas; jėga
im-piger, gra, grum netingus, uolus
im-pius, a, um nedoras
implācābilis, e nepermaldaujamas; nesutaikinamas
im-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; patenkinti
implicitē painiai, padrikusiai
im-plico *1* supinti, supainioti; sujungti; sumaišyti
impluvium, iī *n* baseinas
im-pōno, posuī, positum *3* įdėti, įstatyti; pridėti, prikrauti, užkrauti
im-porto *1* įvežti
im-potēns, entis bejėgis, silpnas, nesusivaldąs; nesuvaldomas
imprīmīs (in prīmīs) visų pirma, pirmiausia
im-probus, a, um nedoras, blogas
im-prōvidus, a, um nenujaučiąs, nenumatąs; neatsargus, nerūpestingas
im-pudēns, entis begėdis
impudentia, ae *f* begėdiškumas
īmus žr. **inferus**
in *(c. acc. abl.)* į, ant, prie, iki
in-aequālis, e nelygus; nevienodas, nepastovus
inānis, e tuščias, bergždžias
in-cēdo, cessī, cessum *3* eiti, žengti; artintis, ateiti
incendium, iī *n* gaisras
in-cendo, cendī, censum *3* uždegti, padegti
inceptum, ī *n* pradėjimas
in-certus, a, um netikras, nežinomas; nepatikimas
incido[1], cidī *3* (cado) pulti ant; susitikti, susidurti; įvykti (bellum)
incīdo[2], cīdī, cīsum *3* (caedo) įpiauti, nupiauti; nutraukti; užbaigti
in-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) pradėti, imtis ko
incitāmentum, ī *n* raginimo priemonė, akstinas
in-cito *1* išjudinti, kurstyti, raginti; įpykinti, įžeisti
inclitus žr. **inclutus**
in-clūdo, clūsī, clūsum *3* (claudo) uždaryti, užrakinti; įtaisyti, įstatyti; stabdyti
in-clutus, a, um garsus, žinomas
in-cōgnitus, a, um nežinomas; nepažintas
in-coho *1* pradėti
incola, ae *mf* (incolo) gyventojas
in-colo, coluī, cultum *3* gyventi; užimti
in-columis, e (calamitas) sveikas, nesugadintas, nepaliestas
incomodum, ī *n* nepatogumas; nuostolis
in-commodus, a, um nepatogus; nemalonus, sunkus; nedraugiškas
in-conditus, a, um (condo) nesutvarkytas, netaisyklingas; menkas

in-cōnsīderātus, a, um neapgalvotas; neišmintingas
incōnstantia, ae *f* nepastovumas, kintamumas
in-corruptus, a, um nesugadintas, tikras, nuoširdus; nepaperkamas
in-crēdibilis, e netikėtinas; nuostabus
in-cubo, cubuī, cubitum *1* gulėti, ką rūpestingai saugoti
in-cultus, a, um neišdirbtas; nesutvarkytas, suveltas, neišlavintas; laukinis
in-cumbo, cubuī, cubitum *3* gulti, atsiremti; pulti, veržtis
in-cūria, ae *f* (cūra) nerūpestingumas, apsileidimas
incursio, ōnis *f* įsiveržimas, užpuolimas
inde iš ten; paskui, vėliau
in-decōrus, a, um negražus
in-dēlēbilis, e neišdildomas, amžinas
in-dico[1] *1* pranešti, paskelbti; įskųsti, pasakyti
in-dīco[2], dīxī, dictum *3* pranešti, paskelbti; paskirti
indidem iš ten pat
ind-igeo, guī *2* (indu, egeo) pristigti, stokoti, neturėti
in-dignus, a, um nevertas, nenusipelnęs, nekaltas; nepritinkamas, piktas
in-doctus, a, um nemokytas, neišlavintas
indolēs, is *f* (indu, alo) įgimta ypatybė, įgimtas gabumas, talentas
in-domitus, a, um nesuvaldytas, laukinis; nenugalimas, nesuvaldomas
indu senov. **in**
in-dūco, dūxī, ductum *3* įvesti
inductio, ōnis *f* įvedimas; pasirodymas (arenoje); palinkimas
indu-gredior = **ingredior**
in-duo, uī, ūtum *3* apvilkti, aprengti, uždėti
industria, ae *f* darbštumas, uolumas, veiklumas
in-eo, iī, itum, īre įeiti; pradėti (bellum); imtis, ryžtis
in-eptus, a, um (aptus) netinkamas, netinkąs; kvailas, paikas
in-ermis, e (arma) neapginkluotas, beginklis
in-ers, ertis (ars) nerangus, tingus, apsileidęs; nedrąsus
inertia, ae *f* nerangumas, neveiklumas, tingumas
in-expertus, a, um nepatyręs; neištirtas
infāmia, ae *f* negarbinga kalba; gėda; negarbė
in-fāmis, e turįs blogą vardą, nešlovingas; begėdiškas
īn-fandus, a, um neapsakomas; baisus, šlykštus
īn-fāns, fantis (for) nebylys; jaunutis, mažas; *subst.* kūdikis
īn-fēlīx, īcis nelaimingas
īnfernus, a, um žemai esąs, apatinis, požemio
īn-fero, tulī, lātum, ferre įnešti, įmesti; **bellum inferre** karą pradėti
īnferus, a, um žemutinis, apatinis; *comp.* **īnferior,** *superl.* **īnfimus (īmus); īnferī,** ōrum *m* požemio gyventojai, požemio dievai; požemis
īnfēstus, a, um pavojingas; priešingai nusiteikęs, priešingas
īn-fīnītus, a, um neapribotas, neapibrėžtas, be skaičiaus, begalinis
īnfīrmitās, ātis *f* silpnumas, gležnumas; nepastovumas
īn-fīrmus, a, um silpnas, netvirtas
īn-flammo *1* uždegti
īn-fluo, flūxī *3* įtekėti
īn-fōrmis, e reikiamo pavidalo neturįs, biaurus
īnfrā *(c. acc.)* po, apačioje
īn-fundo, fūdī, fūsum *3* įpilti, pripilti; platinti

in-gemo *3* dejuoti
ingenium, iī *n* (in-gigno) įgimtas dalykas; palinkimas, gabumas; būdas
in-gēns, entis (gigno) didžiulis, nepaprastas
in-grātus, a, um nemalonus; nedėkingas
in-gredior, gressus sum *3* (gradior) įžengti, įeiti; pradėti
in-honestus, a, um nedorovingas, begėdiškas, negarbingas
in-hūmānus, a, um nežmoniškas
in-humātus, a, um nepalaidotas
in-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) mesti ant, užmesti, uždėti
inimīcitia, ae *f* nedraugiškumas; *pl.* nesantaika, vaidas
inimīcus, a, um (amīcus) nedraugiškas, priešingas; *subst.* priešas
in-īquus, a, um (aequus) nelygus; nepatogus, netinkamas; neteisingas
initium, iī *n* (in-eo) įžanga, pradžia
iniūria, ae *f* teisių sulaužymas, skriauda
in-iussū be įsakymo, neliepus
iniūstitia, ae *f* neteisingumas
in-iūstus, a, um neteisingas, neteisėtas; sunkus
in-nāscor, nātus sum *3* augti kame, ant ko; gimti, kilti
in-nītor, nīxus (nīsus) sum *3* remtis, pasiremti
in-nocēns, entis nekaltas; nekenksmingas
innocentia, ae *f* nekaltumas; nekenksmingumas; teisingumas
in-nūbo, nūpsī, nūptum *3* tekėti (už vyro)
in-numerābilis, e nesuskaitomas
inopia, ae *f* trūkumas, skurdas
in-ops, opis bejėgis, silpnas
in-pācātus, a, um neramus
inquam (inquis, -it, -iunt) sakyti, tarti
īnsānia. ae *f* beprotystė, pamišimas, pasiutimas
īn-satiābilis, e neprisotinamas; neišsemiamas
īn-sciēns, entis nežinąs; neprotingas
īn-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* ant ko rašyti, įrašyti; pažymėti
īnscrīptio, ōnis *f* parašas, užrašas
īn-sepultus, a, um nepalaidotas
īn-sero, seruī, sertum *3* įsmeigti, įpinti; prijungti, įskaityti
īnsidiae, ārum *f* pinklės, spąstai
īnsīgne, is *n* (īnsīgnis) ženklas; pasižymėjimo ženklas; vėliava
īnsīgnis, e žymus, nepaprastas
īnsīgnium, iī *n* ženklas; pažymėjimas
īn-sipiēns, entis neprotingas
īn-solēns, entis nepaprastas; išdidus, įžūlus
īnsolentia, ae *f* įžūlumas
īn-solidus, a, um netankus, netvirtas
īnsomnium, iī *n* nemiga
īn-sono, sonuī *1* skambėti, ūžti; skambinti
īn-spicio, spexī, spectum *3* (specio) į ką žiūrėti, apžiūrėti, tyrinėti
īnstar *n (indecl.)* vaizdas, pavidalas; lyg, kaip, beveik
īn-stituo, stituī, stitūtum *3* (statuo) statyti; tvarkyti, mokyti; nutarti; nustatyti
īnstitūtum, ī *n* sumanymas; paprotys; įstaiga
īn-sto, stitī, statūrus *1* arti stovėti, būti prie, artintis; spausti, pulti
īnstrūmentum, ī *n* įrankis, padargas; priemonė
īn-struo, strūxī, strūctum *3* įtaisyti, įrengti, pastatyti; išrikiuoti; mokyti
īn-suēsco, suēvī, suētum *3* pratinti; **pri**prasti
īn-suētus, a, um nepratęs; nepaprastas
īnsula, ae *f* sala
īn-sum, esse būti kame, rastis, glūdėti
integer, gra, grum (tango) neliestas, nejudintas, sveikas; doras

integritās, ātis *f* grynumas; neliečiamybė; kuklumas; ištikimumas
intellegentia, ae *f* gabumas suprasti, protas; išmanymas, žinojimas
intellego, lēxī, lēctum *3* (inter, lego) žymes išskirti; suprasti, pajusti
intemperantia, ae *f* nesaikingumas, nesusivaldymas
in-temperiēs, ēī *f* nesaikingumas; blogas oras
in-tentus, a, um įtemptas; pastabus, akylas; uoliai užsiėmęs, atsidavęs
inter *(c. acc.)* tarp, vidury
inter-clūdo, clūsī, clūsum *3* uždaryti; atskirti; atimti
inter-dīco, dīxī, dictum *3* uždrausti; nepripažinti
inter-diū dieną, dienos metu
inter-dum kartais, retai
inter-eā tuo tarpu
inter-eo, iī, itum, īre žūti
inter-ficio, fēcī, fectum *3* nužudyti, užmušti, nukauti
inter-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) mesti tarp, įstatyti, įdėti; įterpti
interim tuo tarpu
interior, ius vidinis, viduj esąs; vidury krašto gyvenąs
interitus, ūs *m* žlugimas, sunaikinimas
inter-lino, lēvī, litum *3* užtepti
inter-mitto, mīsī, missum *3* leisti tarp, praleisti; pertraukti
interpres, etis *mf* tarpininkas, aiškintojas; vertėjas
interpretor *1* (interpres) aiškinti
inter-rogo *1* klausti
inter-sum, fuī, esse būti tarp, dalyvauti; **interest** svarbu
inter-venio, vēnī, ventum *4* įeiti tarp, ateiti; pertraukti; įsikišti
intestīnus, a, um (intus) viduj esąs, vidinis; *subst.* **-a,** ōrum *n* viduriai
in-texo, texuī, textum *3* įpinti, įterpti; apsupti, apipinti; dengti
in-torqueo, torsī, tortum *2* įsukti, įpinti; mėtyti
intrā *(c. acc.)* viduj, tarp
intro *1* įeiti
in-tueor, tuitus sum *2* atidžiai žiūrėti, stebėti
intus viduj
in-undo *1* patvinti, užlieti
in-ūtilis, e nenaudingas
in-vādo, vāsī, vāsum *3* įeiti, įsiveržti
in-validus, a, um bejėgis, silpnas
invāsor, ōris *m* puolikas, grobikas
invenio, vēnī, ventum *4* užeiti, rasti; pažinti
inventor, ōris *m* išradėjas; kūrėjas
in-vestīgo *1* pėdomis sekti; tyrinėti, nagrinėti
inveterātus, a, um įsisenėjęs, senas
in-vicem pakaitomis, paeiliui
in-victus, a, um nenugalėtas; neįveikiamas, nenugalimas
in-video, vīdī, vīsum *2* kreivai žiūrėti; pavydėti
invidia, ae *f* pavydas
invidus, a, um (invideo) pavydus; *subst.* pavyduolis
invīsus, a, um nekenčiamas, biaurus; nedraugingas
invīto *1* pakviesti; reikalauti
invītus, a, um nenorįs, nesutinkąs
in-vocātus, a, um nešauktas, nekviestas
io! o! valio!
iocōsus, a, um juokingas
iocus, ī *m* juokas; pramoga
ipse, ipsa, ipsum pats
īra, ae *f* pyktis, rūstybė
īrācundia, ae *f* pyktis, siutis, įniršis
īrācundus, a, um (īra) greitai supykstąs, dagus, purškus
īrāscor *3* (īra) pykti
īrātus, a, um supykęs, piktas
ir-reparābilis, e nepavaduojamas, neatlyginamas, nesugrąžinamas
ir-rigo *1* drėkinti; užtvindyti

irrīto *1* erzinti, pykinti
is, ea, id tas; jis
iste, ista, istud tas, tas tavo
istīc ten; čia
ita taip
ita-que ir taip; taigi, todėl
item taip pat
iter, itineris *n* (īre) kelias, kelionė; perėjimas
iterum antrą kartą, vėl
iuba, ae *f* karčiai
iubeo, iussī, iussum *2* liepti, įsakyti
iūcundus, a, um (iuvo) malonus; mielas; mylimas
iūdex, iūdicis *m* (iūs, dīco) teisėjas
iūdicium, ī *n* (iūdex) tardymas; teismas; sprendimas, nutarimas
iūdico *1* (iūdex) teisti; spręsti, manyti
iugo *1* surišti, sujungti; sutuokti
iugum, ī *n* (iungo) jungas; sunkenybė, vargas
iūmentum, ī *n* (iungo) gyvulys (ypačiai — arklys, asilas)
iungo, iūnxī, iūnctum *3* (iugum) jungti, vienyti, susieti
iūrgiōsus, a, um (iūrgium) linkęs į vaidus, neramus
iūrgium, ī *n* barnis, vaidas, ginčas
iūrgo *1* bartis, ginčytis, vaidytis
iūro *1* (iūs) prisiekti
iūs, iūris *n* teisė; teismas; **iūs dīcere** teisti
iūs iūrandum (iūsiūrandum), iūris iūrandi *n* priesaika
iussus, *abl.* **iussū** įsakymu, liepiant
iūstitia, ae *f* teisingumas
iūstus, a, um (iūs) teisingas, teisėtas; tinkamas
iuvenis, e jaunas; *subst.* jaunuolis
iuventa, ae *f* (iuvenis) jaunatvė
iuventūs, ūtis *f* (iuvenis) jaunystė; jauni žmonės
iuvo, iūvī, iūtum *1* padėti, pagelbėti; patikti; džiuginti
iūxtā *(c. acc.)* greta, čia, visai arti

L

lābor[1], lāpsus sum *3* slysti, grimsti; praslinkti; nykti; suklupti, kristi
labor[2], ōris *m* darbas; vargas
laboriōsus *3* vargingas; darbštus
labōro *1* (labor) dirbti, darbuotis, stengtis; kentėti, vargti
lac, lactis *n* pienas
lacero *1* plėšyti, draskyti; kolioti, barti; naikinti
lacertus, ī *m* viršutinė rankos dalis; ranka
lacesso, sīvī, sītum *3* erzinti, kiršinti, kibinti; skriausti
lacrima, ae *f* ašara
lacūnar, āris *n* išpuoštos, gražios lubos
lacus, ūs *m* ežeras
laedo, laesī, laesum *3* suduoti, sugadinti, pakenkti; įžeisti; sulaužyti
laetitia, ae *f* džiaugsmas
laetor *1* džiaugtis, linksmintis
laetus, a, um linksmas
laevus, a, um kairysis
lambo *3* laižyti
lāmentābilis, e verksmingas; gailus, graudus; pasigailėjimo vertas
lāna, ae *f* vilna; vilnonis audinys, rūbas
languidus, a, um pavargęs, silpnas, neveiklus
languor, ōris *m* nuovargis, nusilpimas; nusiminimas
lāni-ger, era, erum vilnas nešiojąs; *subst.* avinas
lanio *1* suplėšyti
lapis, idis *m* akmuo
lāpsus, ūs *m* slidinėjimas; bėgimas, puolimas; kritimas, žlugimas; apsirikimas, paklydimas, klaida

lār, laris *m* namų globotojas, kaukas; židinys
lassitūdo, inis *f* nuovargis, pailsimas
latebra, ae *f* (lateo) slapta vieta, lindynė; prieglauda
lateo, latuī *2* paslėptam būti, slėptis; nežinomam likti
latito *1* (lateo) slėptis, slapstytis
lātitūdo, inis *f* platumas, erdvumas
lātor, ōris *m* siūlytojas, sumanytojas (lėgis)
lātrīna, ae *f* (*lavātrīna) išvietė
latro[1], ōnis *m* plėšikas, užpuolikas
lātro[2] *1* loti; plūsti, koneveikti
latrōcinium, iī *n* (latro) plėšimas; suktybė
latrōcinor *1* būti samdiniu; plėšikauti
lātus[1], a, um platus
latus[2], eris *n* šonas
laudābilis, e girtinas
laudo *1* (laus) girti
laurus, ī *f* lauro medis; lauro vainikas; triumfas, pergalė
laus, laudis *f* pagyrimas; garbė, pagarba; nuopelnas
lavo, lavī, lautum (lavātum, lōtum) *1* plauti
laxus, a, um atrištas; laisvas, atdaras, erdvus
lēctor, ōris *m* skaitytojas; lektorius
lectus, ī *m* guolis, lova
lēgātus, ī *m* legatas, vyriausiojo vado padėjėjas; pasiuntinys
legio, ōnis *f* legionas, stambus kariuomenės junginys, kurį sudarydavo 10 kohortų (kiekvienoje kohortoje buvo 3 manipulai, kiekviename manipule — 2 centurijos; centurijoje būdavo 100—60 kareivių)
lego, lēgī, lēctum *3* rinkti; skaityti
lēnio *4* lėtinti, lengvinti; minkštinti; raminti
lēnis, e lėtas; švelnus, malonus
lēnitās, ātis *f* lėtumas; ramumas; švelnumas; malonumas
lentus, a, um limpus, valkus; lėtas, tingus; kantrus, ramus
leo, leōnis *m* liūtas
leōnīnus, a, um liūto, liūtinis
levis[1], e lengvas
lēvis[2], e lygus; slidus; sklandus (apie kalbą)
levo[1] *1* lengvinti, lengvą daryti
lēvo[2] *1* lyginti
lēx, lēgis *f* įstatymas
libēns, entis mielai ką nors daręs; džiaugsmingas
liber[1], brī *m* knyga
līber[2], era, erum laisvas
līberālis, e (līber) laisvę liečiąs, laisvo vyro vertas; apstus, pakankamas; malonus, geras, dosnus
līberālitās, ātis *f* taurumas, dosnumas
līberī, ōrum *m* vaikai
lībero *1* laisvą daryti, vaduoti
lībertās, ātis *f* laisvė
libet, libuit (libitum est) *2* patinka, nori
libīdo, inis *f* troškimas, aistra
lībro *1* įsupti, įsiūbuoti; mėtyti, svaidyti
licet, licuit *2* galima, leidžiama
līctor, ōris *m* liktorius, sargybinis
līgneus, a, um medinis
līgnum, ī *n* malkos, žagarai; nukirstas medis; rąstas
ligo[1], ōnis *m* kapstas, kaplys
ligo[2] *1* rišti
līlium, iī *n* lelija
līmes, itis *m* ežia, riba; takas
līnea, ae *f* brūkšnys; linija; tikslas
līneāmentum, ī *n* tiesioji linija; *pl.* bruožai
lingua, ae *f* liežuvis; kalba
linteum, ī *n* drobė; audeklas
līnum, ī *n* linai; drobė; audeklas; tinklas
liquēsco *3* skystu darytis, tirpti; tingiam tapti

liquidus, a, um tekąs, skystas; tyras, giedras; aiškus
liquo *1* skystą daryti, tirpinti; sunkti
liquor, ōris *m* skystis, sultis; vanduo; jūra
līs, lītis *f* ginčas, barnis; byla
lītigo *1* (līs, ago) vaidytis, ginčytis
littera, ae *f* raidė, *pl.* abėcėlė, laiškas; veikalai; literatūra; mokslas
lītus, oris *n* jūros pakrantė
loco *1* talpinti, dėti; nuomoti
locuplēs, ētis turtingas
locuplēto *1* turtingą daryti, praturtinti
locus, ī *m* vieta; *pl.* dažniau **loca** *n*
longē ilgai; toli; daug daugiau, visai
longitūdo, dinis *f* ilgumas
longus, a, um ilgas
loquor, locūtus sum *3* kalbėti, sakyti, tarti, aptarti
lōrīca, ae *f* šarvas
lōrum, ī *n* diržas; botagas; kamanos, vadžios
lūbricus, a, um slidus; lygus
lūceo, lūxī *2* (lūx) šviesiam būti, šviesti
lucerna, ae *f* šviesa, žiburys, lempa
lūcidus, a, um šviesus; aiškus, suprantamas
lucrum, ī *n* pelnas, nauda; turtas
lucto(r) *1* imtynių eiti, grumtis; kovoti
lūctus, ūs *m* (lugeo) liūdėjimas; liūdesio reiškimas, gedulas
lūdibrium, ii *n* (lūdo) pajuoka, pasityčiojimas; apgaulė
lūdo, lūsī, lūsum *3* žaisti, juokauti, apgauti
lūdus, ī *m* (lūdo) žaidimas; žaislas; mokykla; gladiatorių mokykla
lūgeo, lūxī *2* liūdėti, raudoti; gedėti
lūmen, inis *n* (lūceo) šviesa
lūna, ae *f* (lūceo) mėnulis
luo (= **lavo**) sudurt. žodžiuose
lupa, ae *f* vilkė
lupus, ī *m* vilkas
luscinia, ae *f* lakštingala
lūsus, ūs *m* (lūdo) žaidimas, juokai
lūx, lūcis *f* (lūceo) šviesa
luxuria, ae *f* (luxus) prabanga; pomėgių troškimas
luxurio *1* linksmam būti; ištaigingai gyventi
luxus, ūs *m* prabanga, išlaidumas
lyra, ae *f* lyra, kanklės

M

macellum, ī *n* mėsos prekyvietė
māchina, ae *f* mašina, įrankis; klasta, gudrybė
māchino(r) *1* išgalvoti, sumanyti, įtaisyti, įrengti
maciēs, ēī *f* liesumas, sulieseėjimas, išdžiūvimas
macto *1* paaukštinti, pagerbti; (dievybę) garbinti; aukoti; (atnašaujant) užmušti
mādeo, maduī *2* šlapiam, drėgnam būti, varvėti; minkštėti, tirpti
maestus, a, um liūdnas, nusiminęs; nelaimę lemiąs
magis labiau
magister, trī *m* viršininkas; mokytojas
magistra, ae *f* mokytoja
magistrātus, ūs *m* valstybinė tarnyba; valdžia; tarnautojas
māgnificentia, ae *f* kilnybė, didybė
māgni-ficus, a, um iškilmingas, puikus
māgnitūdo, inis *f* didumas, didybė
māgnopere labai, nepaprastai, *superl.* **māximopere**
māgnus, a, um (māior, māximus) didelis
māiestās, ātis *f* didenybė, vertybė, įžymybė
māiōrēs, um *m* tėvų tėvai, senėviai
male blogai
male-dīco, dīxī, dictum *3* piktžodžiauti, keikti, apkalbėti, šmeižti
maledictum, ī *n* keiksmas, šmeižtas

male-dicus, a, um piktžodžiaująs
male-fidus, a, um piktadarys, nelabas; nedraugiškas, nepalankus
malitia, ae *f* klasta, vylius; apmaudas
mālo, mālui, mālle (magis volo) labiau norėti, bevelyti
malum[1], ī *n* piktybė, blogybė; klaida, yda; nelaimė; nusižengimas
mālum[2], ī *n* obuolys
mālus[1], ī *m* (laivo) stiebas; rąstas
malus[2], a, um (pēior, pessimus) blogas
mālus[3], ī *f* obelis
mandātum, ī *n* pavedimas, paliepimas, įsakymas
mando[1] *1* pavesti, įteikti, perduoti; patikėti
mando[2], mandī, mānsum *3* kramtyti, kąsti; valgyti, ryti
māne *n (indecl.)* rytas; rytą, anksti
maneo, mānsī, mānsum *2* pasilikti
manifēstus, a, um apčiuopiamas; aiškiai parodantis; aiškus, žinomas
manipulus, ī *m* būrys, manipulas
manubiae, ārum *f* karo grobis; grobis, neteisėtas pasipelnymas
manus, ūs *f* ranka, petys; būrys, įgula
mare, is *n* jūra
maritimus, a, um jūros, prie jūros esąs
marītus, ī *m* vedęs vyras
marmoreus, a, um marmurinis
māter, tris *f* motina
māteria, ae *f* medžiaga, materija
mathematicus, i *m* matematikas
mātrimōnium, ii *n* santuoka; žmona
mātrōna, ae *f* matrona, moteris
mātūrēsco, mātūruī *3* bręsti; (su)stiprėti
mātūro *1* brandinti, nokinti; raginti; skubinti; skubėti
mātūrus, a, um pribrendęs, prinokęs; ankstyvas, skubus
mātūtīnus, a, um rytmečio, rytinis, ankstus
medicīna, ae *f* gydymo mokslas, medicina; vaistai; pagalbos priemonė
medicus, ī *m* gydytojas
mediocritās, ātis *f* vidutiniškumas, saikingumas
meditor *1* mąstyti, galvoti; ruoštis
medius, a, um vidurinis; vidutiniškas, pusėtinas, paprastas
mehercule vardan Herkulo, dėl Herkulo, dievaži; tikrai
mel, mellis *n* medus
membrāna, ae *f* pergamentas; oda
membrum, ī *n* narys; *pl.* kūno dalys, kūnas
meminī, isse prisiminti, atminti; minėti
memor, oris prisimenąs, atmenąs; rūpestingas, akylas; geros atminties
memoria, ae *f* atmintis; atminimas, atsiminimas
memoro *1* priminti; pasakoti
mendācium, ii *n* (melas)
mendāx, ācis (mendum) melagingas, pramanytas; padirbtas, netikras
mendum, ī *n* klaida, neapsižiūrėjimas, apsirikimas
mēns, mentis *f* galvojimas, sugebėjimas galvoti, protas; sąmonė; siela
mēnsa, ae *f* (mētior) stalas; valgis, patiekalas
mēnsis, is *m* mėnuo
mentior, mentītus sum *4* meluoti
meo *1* eiti
mercātor, ōris *m* pirklys
mercēs, ēdis *f* uždarbis, alga, mokestis
mercor *1* prekiauti, pirkti
mereo, meruī *2* užsitarnauti; įgyti, laimėti; nusipelnyti
mereor, meritus sum *2* žr. **mereo**
mergo, rsī, rsum *3* panerti, paskandinti
meridiānus, a, um pusdieninis, pietinis, pietų

merīdiēs, ēī *m* (medius diēs) vidurdienis, pusiaudienis, pietūs
meritum, ī *n* nuopelnas; dovana; reikšmė, vertė
meritus, a um užtarnautas, teisingas, priklausomas
merus, a, um nesumaišytas, grynas; *subst.* **merum,** ī *n* vandeniu neatmieštas vynas
merx, mercis *f* prekė
metallum, ī *n* naugė, metalas
mētior, mēnsus sum *4* matuoti, išmatuoti; įkainoti
meto, messum *3* piauti, kirsti (javus)
metuo, uī *3* bijoti, nerimauti
metus, ūs *m* baimė, rūpestis; pagarba
meus, a, um mano, maniškis
migro *1* keliauti, iškeliauti; kraustytis
mīles, mīlitis *m* kareivis, karys
mīliēs tūkstantis kartų
mīlitāris, e karinis, kariškas; *subst.* = **mīles**
mīlitia, ae *f* karo tarnyba; karas; kariuomenė
mīlito *1* kariuomenėje tarnauti, kareiviu būti
mīlle *n* (*pl.* **mīlia,** ium) tūkstantis
mīllēsimus, a, um tūkstantinis
mīlliārium, iī *n* mylios akmuo; romėnų mylia (apie 1,5 km)
minae, ārum *f* grasinimai
minimē visų mažiausiai; visai ne, toli gražu ne
minister, trī *m* tarnas; padėjėjas
ministra, ae *f* tarnaitė
ministrātor, ōris *m* padėjėjas; patarėjas; tarnas
ministro *1* tarnauti; išpildyti, parūpinti
minitor *1* žr. **minor** *1*
minor *1* grasyti, grūmoti
minuo, uī, ūtum *3* mažinti; silpninti
minus mažiau; mažai
mīrābilis, e stebėtinas, nuostabus
mīrāculum, ī *n* nuostabus daiktas, keistenybė, stebuklas
mīror *1* stebėtis, nustebti
mīrus, a, um nuostabus
misceo, miscuī, mixtum *2* maišyti; rengti, gaminti
miser, era, erum nelaimingas, vargingas; menkas, blogas
miserābilis, e pasigailėjimo vertas, menkas, niekingas; gailus, graudus
miserātio, ōnis *f* pasigailėjimas, užuojauta
miseret, miseritum est *2* gaila
miseria, ae *f* vargas, skurdas
misericordia, ae *f* pasigailėjimas, užuojauta
miseror *1* skųstis, dejuoti, vaitoti; guostis
missio, ōnis *f* siuntimas; atleidimas (iš tarnybos); pasigailėjimas; atvanga
mītēsco *3* (mitis) švelnėti, minkštėti; silpnėti
mītigo *1* (mitis) švelnų daryti, švelninti, lengvinti; malšinti, raminti
mītis, e švelnus, minkštas, malonus
mitto, mīsī, missum *3* siųsti; sviesti; praleisti
mixtūra, ae *f* mišinys
mōbilis, e (moveo) judamas, greitas, nepastovus, kintamas
moderātio, ōnis *f* valdymas; saikingumas; susivaldymas; suvaldymas, pažabojimas; tinkamas matas
moderor *1* apriboti; sulaikyti, suvaldyti; valdyti
modestia, ae *f* saikingumas, saikas; kuklumas, dorovingumas; drausmingumas
modestus, a, um saikingas, susilaikąs; malonus, protingas, kuklus
modicus, a, um nuosaikus; vidutiniškas; ramus, kuklus
modo tik, tiktai; **modo... modo** tai... tai

modus, i *m* matas, saikas, taisyklė; būdas, rūšis; *nuosaka*
moenia, ium *n* miesto sustiprinimas, sienos (miesto); tvirtovė
mōlēs, is *f* sunkenybė, našta; didumas, galybė, jėga
molestia, ae *f* sunkenybė, sunkumas; nesmagumas, apmaudas
molestus, a, um sunkus, varginantis; įkyrus, nesmagus
mollio *4* (mollis) minkštą daryti, minkštinti
mollis, e minkštas; švelnus, malonus
molo, moluī, molitum *3* malti
mōmentum, i *n* (moveo) judinamoji jėga; judėjimas; svarstyklių rodyklė; akimirka, valanda, momentas
moneo, monuī, monitum *2* priminti; raginti; perspėti
monitus, ūs *m* priminimas; pamokymas, patarimas
mōns, montis *m* kalnas, kalnynas
mōnstro *1* rodyti
mōnstrum, ī *n* (mōnstro) žymė, ženklas; baidyklė, šmėkla, baisenybė
montānus, a, um kalnų; *subst.* kalnietis
monumentum, ī *n* (moneo) atminimo ženklas; paminklas, atminimas
mora, ae *f* atidėjimas, užtrukimas, sugaištis; poilsis; kliūtis
morbus, ī *m* liga
mordeo, momordī, morsum *2* kąsti, graužti; įgnybti, įgelti
morior, mortuus sum *3* mirti
moror *1* (mora) sugaišti, užtrukti, delsti; sulaikyti, trukdyti
mōrōsus, a, um (mōs) keistas, įnoringas, atkaklus
mors, mortis *f* mirtis
morsus, ūs *m* įkandimas, kandžiojimas; skausmas
mortālis, e (mors) mirtingas
mortālitās, ātis *f* mirtingumas, nykumas
morti-fer, era, erum mirtį nešąs, mirštamas
mortuus, a, um miręs
mōs, mōris *m* paprotys, būdas, įprotis; *pl.* dorovingumas
mōtus, ūs *m* (moveo) judėjimas; judesys; sukilimas, maištas
moveo, mōvī, mōtum *2* judinti, jaudinti
mox veikiai, netrukus
mūgītus, ūs *m* baubimas; triukšmas
mulceo, mulsī, mulsum *2* glostyti; švelninti, malšinti
muliebris, e moteries, moteriškas
mulier, eris *f* moteris
multi-plex, plicis sudėtinis, įvairus; nepastovus
multitūdo, inis *f* daugybė; minia, žmonės
multo *1* bausti
multus, a, um (plūs — plūres, plūrimus) daugelis, gausus; **multō** daug, žymiai, visai
munditia, ae *f* švarumas, tvarka
mundus [1], a, um švarus, dailus
mundus [2], ī *m* pasaulis
mūnificentia, ae *f* dosnumas
mūnificus, a, um (mūnus) dosnus
mūnio *4* (moenia) sustiprinti, sutvirtinti
mūnītus, a, um sustiprintas; apsaugotas, apdraustas
mūnus, mūneris *n* dovana; pareiga
mūr(a)ena, ae *f* murena (jūros žuvis)
mūrīnus, a, um (mūs) pelių
murmur, uris *n* murmėjimas, šnabždėjimas, ūžimas, ošimas
murmuro *1* murmėti, urzgėti, šlamėti
mūrus, ī *m* (moenia) siena
mūs, mūris *m* pelė
musca, ae *f* musė
mūsica, ae *f* ir **mūsicē,** ēs (graik. galūnė) muzika
mūsicus, ī *m* muzikas, artistas

mūtātio, ōnis *f* permaina, pasikeitimas; mainas
mūto *1* (moveo) (pa)keisti, mainyti
mūtuātio, ōnis *f* paskola
mūtus, a, um tylus; nebylys
mūtuus, a, um (mūto) paskolintas; savitarpis, abipusis

N

nam nes
narcissus, ī *m* narcizas (lelijų rūšis)
nāris, is *f* šnervė; *pl.* nosis
nārrātio, ōnis *f* pasakojimas
nārro *1* pasakoti; sakyti
nāscor, nātus sum *3* gimti; kilti, rastis
nātālis, e gimimo (dies); **locus n.** gimtinė
nātio, ōnis *f* giminė, padermė; tauta
nato *1* plaukyti; perplaukti; užlietam būti, plaukti
nātūra, ae *f* (nāscor) prigimtis; įgimtoji savybė, būdas
nātūrālis, e prigimtas, iš prigimties kilęs, natūralus; prie gamtos priklausąs
nātus [1], ī *m* sūnus
nātus [2], *abl.* **-ū** *m* gimimas; **māiōrēs nātū** vyresnio amžiaus žmonės
nātus [3], a, um gimęs
naumachia, ae *f* jūros kova
nauta, ae *m* jūreivis, jūrininkas; upeivis
nauticus, a, um laivo, jūrininko, jūros; **res nauticae** jūrininkystė
nāvālis, e prie laivo priklausąs; **sociī nāvālēs** jūrininkai, jūros kareiviai
nāvigātio, ōnis *f* plaukiojimas laivu, navigacija
nāvigium, iī *n* laivas, valtis
nāvigo *1* (laivu) plaukti; perplaukti
nāvis, is *f* laivas; **n. longa** karo laivas; **n. onerāria** transporto laivas
nāvita, ae *m* = **nauta**
nāvus, a, um stropus, uolus, darbštus
nē ne; kad ne; iš tikrųjų; **nē... quidem** net... ne; **-ne** ar
nebula, ae *f* rūkas; debesys
nec žr. **neque**
nec-dum o vis tik ne, ir dar ne
necessārius, a, um būtinas, reikalingas; **necessāriō** *(abl.)* būtinai
necesse est būtina, reikia
necessitās, ātis *f* reikalingumas, būtinumas; prievarta
necessitūdo, inis *f* reikalingumas, varginga būklė, vargas
neco *1* (nex) užmušti, nukauti
ne-fās *n* (tik *nom.* ir *acc. sing.*) neteisybė; neteisėtumas
nefāstus, a, um nelaimingas
negātio, ōnis *f* neigimas; melas
neglēctus, a, um apleistas
neglegentia, ae *f* nerūpestingumas
neg-lego, lēxī, lēctum *3* apleisti, nesirūpinti; niekinti
nego *1* neigti; nesutikti, atmesti
negōtium, iī *n* (ōtium) darbas; sunkus darbas, sunkumas; sumanymas
nēmo *mf* (nūllīus, nēminī, nēminem, nūllō) niekas
nepōs, ōtis *m* sūnaitis; palikuonis
neque ir ne, tačiau ne, bet ne; **neque... neque** nei... nei
nequeo *4* negalėti
nē-quīquam veltui, be naudos
nervus, ī *m* nervas, gysla; raumuo; *pl.* jėga, galybė
ne-scio *4* nežinoti
ne-scius, a, um (scio) nežinąs; nežinomas
neu žr. **nēve**
neuter, tra, trum nė vienas (iš dviejų), niekatras
nē-ve ir ne, ir kad ne; **neu... neu** kad nei... nei
nex, necis *f* (neco) nužudymas, užmušimas
nexus, ūs *m* surišimas, sujungimas; vergija

nīdus, ī *m* lizdas, gūžta
niger, gra, grum juodas, tamsus; liūdnas, nelaimingas
nihil, *gen.* nūllīus reī niekas
nihilō-minus vis dėlto
nihilum, ī *n* = **nīlum,** ī *n* niekas
nīl = **nihil**
nimis per daug, pernelyg
nimius, a, um per didelis, saiką prašokąs, nepaprastas, ypatingas
ningit, nīnxit *3* (nix) sninga
ni-si jei ne, kad ne
nitidus, a, um blizgąs, žibąs, švitąs
nitor [1], ōris *m* blizgėjimas; gražumas, graži išvaizda
nītor [2], nīxus sum (nīsus sum) *3* remtis, pasiremti, stengtis; pasitikėti
nivālis, e (nix) snieguotas, sniegu apklotas
nix, nivis *f* sniegas
no *1* plaukti
nōbilis, e (nōsco) žinomas, žymus; garsus, garbingas, kilnus, šaunus
nōbilitās, ātis *f* garsenybė; aukšta kilmė; diduomenė, didikai
nocēns, entis kenksmingas, nedoras; *subst.* piktadarys
noceo, nocuī, nocitum *2* kenkti
noctū naktį, nakčia
nocturnus, a, um nakties, naktinis
nōdus, ī *m* mazgas
nōlo, nōluī, nōlle (ne-volo) nenorėti
nōmen, inis *n* vardas, pavadinimas; geras vardas, garbė
nōminātim vardais, atskirai vardais
nōmino *1* vadinti
nōn ne
nōnāgēsimus, a, um devyniasdešimtasis
nōnāgintā devyniasdešimt
nōn-dum dar ne
nōngentī, ae, a devyni šimtai
nōn-ne ne? ar ne?
nōn-nūllus, a, um kai kuris; žymus, nemažas; keletas
nōn-numquam kai kada, kartais
nōnus, a, um devintas
nōrma, ae *f* taisyklė; įsakymas; norma
nōscito *1* (nōsco) pastebėti, įžiūrėti, pažinti
nōsco, nōvī, nōtum *3* sužinoti, patirti, pažinti
noster, tra, trum mūsų, mūsiškis
nota, ae *f* ženklas, žymė
nōtitia, ae *f* garbė, garsas; žinojimas, mokslas; supratimas
noto *1* žymėti, ženklinti
nōtus, a, um (nōsco) žinomas; draugiškas, patikimas; garsus
novem devyni
novië(n)s devynis kartus
novitās, ātis *f* naujovė, naujiena; nauja pažintis
novus, a, um naujas
nox, noctis *f* naktis
noxa, ae *f* (noceo) žala, nuostolis
noxia, ae *f* kaltė, nusikaltimas
noxius, a, um kenksmingas
nūbēs, is *f* debesis
nūbilis, e tinkąs susituokti, subrendęs
nūbilus, a, um debesuotas, apsiniaukęs
nūbo, nūpsi, nūptum *3* už vyro išeiti, ištekėti
nucleus, ī *m* (nux) branduolys, grūdas
nūdus, a, um nuogas, plikas, grynas
nūllus, a, um joks, nė vienas
num ar?
nūmen, inis *n* dievų valia; dievybė
numero *1* (numerus) skaičiuoti
numerus, ī *m* skaitmuo, skaičius; kiekis
nummus, ī *m* pinigas; *pl.* pinigai
numquam niekuomet
nunc dabar, nūnai
nunquam žr. **numquam**
nūntio *1* pranešti
nūntius, ī *m* pasiuntinys, pranešėjas; žinia, pranešimas
nūper neseniai
nūsquam niekur

nūtrīcula, ae *f* maitintoja, auklė
nūtrio *4* maitinti
nūtrīx, īcis *f* (nutrio) žr. **nūtrīcula**
nūtus, ūs *m* mostelėjimas; linkimas; įsakymas, valia
nux, nucis *f* riešutas
nympha, ae *f* jauna moteris, mergaitė; nimfa

O

ō o! ak!
ob *(c. acc.)* priešais, prieš; dėl, per, iš
ob-dūro *1* kietam būti; išlaikyti, ištverti
obeliscus, ī *m* obeliskas
ob-eo, iī, itum, īre priešais eiti, prieiti; pašalinti; **o. mortem** mirti
ob-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) priešais mesti, laikyti; pulti
obitus, ūs *m* nusileidimas; mirtis
oblīquus, a, um įstrižas, kreivas, įžulnus
oblīvio, ōnis *f* (oblīvīscor) užmiršimas
oblīvīscor, oblītus sum *3* užmiršti
obnoxius, a, um (noxa) kaltas, baustinas; kam priklausąs; silpnas, nuolankus; įpareigotas, surištas
oboedientia, ae *f* klusnumas, nusilenkimas
ob-oedio *4* (audio) klausyti, klusniam būti
ob-ruo, ruī, rutum *3* užversti, užkasti; apkloti, apmėtyti
obscūrus, a, um tamsus, neaiškus, slaptas; nesuprantamas
ob-secro *1* karštai prašyti, melsti
ob-sequor, secūtus sum *3* klausyti; įtikti, prisitaikinti
ob-ses, obsidis *mf* (sedeo) įkaitas, atsakovas; užstatas, laidas
ob-sideo, sēdī, sessum *2* (sedeo) sėdėti prie ko; uždaryti; apsupti; saugoti, valdyti
obsidio, ōnis *f* (obsideo) uždarymas, apsiaustis, apgulimas, blokada
ob-sisto, stitī *3* stoti prieš, kelią pastoti; priešintis, ginčytis
obsitus, a, um apsėtas; apdengtas, pripildytas
obsolētus, a, um suvartotas, sudėvėtas, sunešiotas; pasenęs
ob-sto, stitī, statūrus *1* stovėti prieš, stoti prieš; priešintis, trukdyti
ob-strepo, puī *3* ūžti, siausti, triukšmauti; kliudyti
ob-struo, strūxī, strūctum *3* statyti priešais, užstatyti
ob-sum, obfuī, obesse būti priešais, trukdyti, kenkti
obtemperātio, ōnis *f* klusnumas
ob-tero, trīvī, trītum *3* sutrinti, sugniaužti, sunaikinti; niekinti
ob-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) tvirtai laikyti; turėti, valdyti; atsiekti, laimėti, gauti
obtrectātor, ōris *m* pavyduolis; priešininkas, žemintojas
obviam priešais
obvius, a, um (obviam) priešais einąs; esąs ant kelio; esąs arti; prielankus
occāsio, ōnis *f* (occido) patogus laikas, proga
occāsus, ūs *m* nusileidimas; vakarai; dingimas, mirtis
oc-cīdo [1], cīdī, cīsum *3* (caedo) nukirsti, užmušti, nukauti
oc-cido [2], cidī, cāsum *3* (cado) kristi, nusileisti; žūti
occulto *1* slėpti, slapstyti
occultum, ī *n* užuolanda, slapta vieta; paslaptis
oc-cumbo, cubuī, cubitum *3* žemyn leistis, kristi; **o. mortem** numirti
oc-cupo *1* (capio) užimti, paimti, užvaldyti
oc-curro, currī, cursum *3* bėgti prieš; susitikti
octōgēsimus, a, um aštuoniasdešimtas
octōgintā aštuoniasdešimt
oculātus, a, um matąs, akis turįs

oculus, ī *m* akis
ōdī, ōdisse (odium) nekęsti, niekinti; bodėtis
odium, iī *n* (ōdī) neapykanta
odor, ōris *m* uoslė; kvapas
odorātus [1], ūs *m* uoslės jutimas, uoslė
odorātus [2], a, um kvepiąs, kvapus
oeconomicus, a, um ūkio, ūkiškas
of-fendo, fendī, fēnsum *3* (palyg. dēfendo) stumti; smogti, užgauti
offēnsus, a, um (offendo) pasipiktinęs, įžeistas; nekenčiamas, biaurus
of-fero, ob-tulī, ob-lātum, of-ferre nešti prieš, rodyti; atnešti, suteikti
officium, iī *n* pareiga; ištikimybė, paklusnumas
of-fundo, fūdī, fūsum *3* ką prieš ką išlieti, išberti; išplatinti; pripildyti; nustebti
ōlim kitados, kadaise; kartą
o-mitto, mīsī, missum *3* apleisti; nustoti; aplenkti, atsisakyti; praeiti, praleisti
omnīno visiškai; apskritai, bendrai
omnis, e visas, visiškas; kiekvienas
onus, eris *n* našta, sunkenybė, krovinys; vargas, kankynė
opera, ae *f* (opus) darbas, triūsas, rūpinimasis; **operam dare** stengtis, rūpintis
operarius, a, um darbo; *subst.* samdinys, darbininkas
operōsus, a, um darbo reikalingas; užimtas, veiklus; sunkus, vargingas
opertus, a, um paslėptas
opifex, ficis *m* (opus, facio) meisteris, kūrėjas; amatininkas
opīnio, ōnis *f* (opīnor) nuomonė, įsitikinimas
opīnor *1* manyti, spėlioti, tikėti
oportet, tuit *2* reikia, privalu
op-peto, petīvī, petītum *3* eiti prieš; patirti, kęsti
oppidum, ī *n* miestas
op-pōno, posuī, positum *3* statyti prieš
oppositio, ōnis *f* (oppōno) statymas prieš; stovėjimas prieš
oppressio, ōnis *f* (opprimo) spaudimas; prievarta, smurtas
oppressor, ōris *m* užpuolikas
op-primo, pressī, pressum *3* (premo) prispausti; užpulti; nugalėti
oppūgnātio, ōnis *f* puolimas, šturmavimas
op-pūgno *1* pulti, šturmuoti
ops, opis *f* pagalba; galybė; *pl.* turtas
opto *1* norėti
opulentia, ae *f* turtingumas; galia, įtaka
opulentus, a, um turtingas, gausus
opus, operis *n* darbas; veikalas; **opus est** reikia
opusculum, ī *n* nedidelis veikalas
ōra, ae *f* jūros krantas, pajūris
ōrāculum, ī *n* (ōro) orakulas; orakulo vieta; orakulo ištarmė; pranašavimas
ōrātio, ōnis *f* kalbėjimas; kalba, prakalba
ōrātor, ōris *m* kalbėtojas, oratorius
orbis, is *m* ratas, apskritimas; žemės rutulys, pasaulis
ōrdino *1* tvarkyti
ōrdior, orsus sum *4* pradėti
ōrdo, ōrdinis *m* eilė, būrys; tvarka
oriēns, entis *m* (orior) rytai
orior, ortus sum *4* tekėti; atsirasti, prasidėti, užgimti, kilti
ōrnāmentum, ī *n* papuošalas, papuošimas
ōrnātus [1], ūs *m* papuošimas
ōrnātus [2], a, um apginkluotas; papuoštas; šaunus
ōrno *1* apginkluoti; puošti, dabinti
ōro *1* kalbėti, sakyti; prašyti, melsti
ōrsus, ūs *m* (ōrdior) pradžia, pradėjimas
ōs [1], ōris *n* burna, lūpos, veidas; žvilgsnis
os [2], ossis *n* kaulas

ōsculum, ī *n* (ōs) burna, lūpos; pabučiavimas
os-tendo, tendī, tentum *3* rodyti, laikyti prieš; pareikšti, sakyti
ostentātio, ōnis *f* rodymas; apsimetimas
ostento *1* (ostendo) rodyti; didžiuotis, girtis kuo; žadėti
ōstium, iī *n* (ōs) durys; žiotys, anga, įėjimas
ōtium, iī *n* laisvalaikis, poilsis; taika, ramūs laikai
ovis, is *f* avis
ōvum, ī *n* kiaušinis

P

pābulum, ī *n* pašaras, žolė; maistas
pacīscor, pactus sum *3* (pāx) tartis, derėtis
pāco *1* (pāx) taikinti, raminti; pavergti
pactum, ī *n* (pacīscor) sutartis; *abl. sg.* = būdu
paedagōgus, ī *m* auklėtojas
paene beveik, bemaž
paenitentia, ae *f* gailesys
paenitet, paenituit *2* man gaila, esu nepatenkintas
pāgānus, ī *m* kaimietis
pāgina, ae *f* lapas, puslapis
pāgus, ī *m* kaimas; apskritis
palaestra, ae *f* imtynių aikštė; imtynių mokykla, palestra; mokykla
palam viešai
palātum, ī *n* gomurys
palleo, palluī *2* išblyškusiam būti; bijoti
pallium, iī *n* (graikiškas) apsiaustas; apdangalas
pallor, ōris *m* (palleo) išblyškimas; baimė
pando, pandī, pānsum (passum) *3* ištempti, ištiesti
pango, pepigī, pactum *3* įkalti, sutvirtinti; susitarti
pānis, is *m* duona
papyrus, ī *f* papirusas
pār, paris lygus, vienodas, toks pat
parco, pepercī, parsūrus *3* saugoti; gailėtis, pasigailėti
parēns, entis *mf* motina, tėvas; *pl.* tėvai
pāreo, pāruī, pāritūrus *2* rodytis; klausyti, klusniam būti; priklausyti
pariēs, etis *m* siena, mūras
pario, peperī, partum *3* duoti, teikti; gimdyti
pariter lygiai, panašiai; drauge
paro[1] *1* ruošti, gaminti
paro[2] *1* (pār) vienodai vertinti
pars, partis *f* dalis
parsimōnia, ae *f* (parco) taupumas
particeps, cipis (pars, capio) dalyvaująs, dalyvis
partim (pars) iš dalies, dalimi
partior *4* (pars) dalyti; išdėlioti
parturio *4* (pario) ruoštis gimdyti
parum (parvus) per maža, negana; **non parum** gana
parvulus, a, um labai mažas, labai smulkus; **a parvulō** iš mažens, iš kūdikystės
parvus, a, um (minor, minimus) mažas
pāsco, pāvī, pāstum *3* ganyti; maitinti, auginti
passus, ūs *m* (pando) romėnų žingsnis (dvigubas); **mīlle passūs** — 1,5 km
pāstor, ōris *m* (pāsco) piemuo
pate-facio, fēcī, factum *3* atverti, atidaryti; *pass.* **pate-fīo,** factus sum, fierī
pateo, patuī *2* atviram būti; tęstis, siekti
pater, patris *m* tėvas; *pl.* senatoriai, patricijai; tėvai
paternus, a, um tėvui priklausąs, tėviškas, iš tėvo paveldėtas

patiēns, entis kantrus; kietas, užgrūdintas
patior, passus sum *3* kentėti, pakelti; leisti
patria, ae *f* tėvynė
patricius, ii *m* patricijus
patrimōnium, ii *n* tėvo palikimas, turtas
patrius, a, um tėvo; tėviškas
patrōnus, i *m* globėjas
patruus, i *m* (pater) dėdė
paucus, a, um (paprastai *pl.* **paucī,** ae, a) nedaugelis, keletas
paulātim (paulus) pamažu, po truputį
paulisper (paulus) neilgam, truputį
paulum, i *n* truputis, valandėlė
paulus, a, um menkas, mažas
pauper, eris neturtingas, skurdus, vargingas
paupertās, ātis *f* neturtas; trūkumas, skurdas
pavīmentum, i *n* (akmeninė) asla
pavor, ōris *m* baimė, siaubas
pāx, pācis *f* (pacīscor) taika, ramybė
peccātum, i *n* klaida, nusižengimas, nusikaltimas
pecco *1* klysti, nusidėti, peržengti
pecten, pectinis *m* šukos
pectus, pectoris *n* krūtinė; širdis; drąsa
pecūnia, ae *f* (pecus) nuosavybė, turtas; pinigai
pecūniōsus, a, um pinigingas, turtingas
pecus[1], pecoris *n* galvijai, smulkūs gyvuliai, avys
pecus[2], pecudis *f* (naminis) gyvulys, avis
pedes, peditis *m* (pēs) pėstininkas
pedester, tris, tre pėsčias, pėstininkų
pedi-sequus, i *m* tarnas
peditātus, ūs *m* pėstininkai
pelagus, i *n* jūra
pellis, is *f* kailis
pello, pepulī, pulsum *3* stumti, vyti, varyti; nugalėti
penātēs, ium *m* penatai (namų, šeimos, valstybės dievai)
pendeo, pependī *2* kabėti, kyboti; priklausomam būti; svyruoti
pendo, pependī, pēnsum *3* sverti; mokėti (vectīgal)
penes *(c. acc.)* pas
penitus viduj, giliai; toli
penna, ae *f* plunksna
per *(c. acc.)* per, į, iš, dėl
pēra, ae *f* krepšys, kuprinė
per-ago, ēgī, āctum *3* pabaigti, atlikti
pér-agro *1* (ager) pereiti, apkeliauti, keliauti po
per-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) gauti, įsigyti; išgirsti, sužinoti
per-contor *1* klausti, paklausti; klausinėti, kamantinėti, tardyti
per-curro, currī, cursum *3* perbėgti; skubėti
per-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) pramušti, suduoti; sužeisti
per-dīsco, didicī *3* gerai, atmintinai išmokti
per-do, didī, ditum *3* naikinti, griauti, pražudyti
per-dūco, dūxī, ductum *3* iki galo privesti, nuvesti; padaryti
peregrīnātio, ōnis *f* keliavimas (po svetimus kraštus)
peregrīnor *1* svetur gyventi; keliauti
per-ennis, e (annus) metus trunkąs; pastovus, nekintamas, nuolatinis
per-eo, iī, itum, īre prapulti; žūti, mirti
perfectus, a, um baigtas, tobulas
per-fero, tulī, lātum, ferre atnešti; pranešti; pakelti, kentėti
per-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, pabaigti
perfidia, ae *f* neištikimybė, žodžio laužymas; vylius

per-fidus, a, um neištikimas; klastingas
perfuga, ae *m* perbėgėlis
perfugium, ii *n* prieglobstis, prieglauda
per-fundo, fūdī, fūsum *3* pralieti, prapilti, apipilti
per-fungor, fūnctus sum *3* pilnai atlikti; ištverti; vartoti, naudoti
pergo, perrēxī, perrēctum *3* (rego) toliau tęsti, toliau eiti, žengti
pergula, ae *f* (dailininko) dirbtuvė; priebutis
perīclitor *1* (perīculum) mėginti, drįsti, patirti; į pavojų statyti
perīculōsus, a, um pavojingas
perīculum, ī *n* mėginimas, bandymas; pavojus
per-imo, ēmī, emptum *3* (emo) išnaikinti, nužudyti; sulaikyti, suardyti
perītus, a, um pratęs, prityręs, įgudęs
per-iūcundus, a, um labai malonus
per-maneo, mānsī, mānsūrus *2* pasilikti; gyventi, būti
per-mitto, mīsī, missum *3* perduoti, pavesti, palikti; leisti
per-moveo, mōvī, mōtum *2* smarkiai sujudinti; skatinti, raginti; sujaudinti
perniciēs, ēī *f* pražūtis, nelaimė
per-petior, pessus sum *3* (patior) kantriai kentėti, iškęsti, pakelti
perpetuus, a, um nuolatinis, amžinas
per-saepe labai dažnai
per-sequor, secūtus sum *3* vytis; persekioti; bausti; **p. bellō** kariauti
per-sevēro *1* užsispirti; tverti
per-solvo, solvī, solūtum *3* išleisti, leisti; išmokėti
persōna, ae *f* kaukė; vaidmuo; asmuo
per-spicio, spexī, spectum *3* (specio) aiškiai matyti; apžiūrėti, pažinti
per-suādeo, suāsī, suāsum *2* įtikinti, įkalbinėti
per-terreo, ruī, ritum *2* išgąsdinti
per-timēsco, timuī *3* labai bijoti
pertināx, ācis užsispyręs, atkaklus; patvarus
per-tineo, tinuī *2* (teneo) laikyti, turėti, valdyti; tęstis, eiti iki
per-ūtilis, e labai naudingas
per-vagor *1* pereiti, apkeliauti; valkiotis, bastytis
per-venio, vēnī, ventum *4* prie galo prieiti, pasiekti; ateiti
per-vinco, vīcī, victum *3* visai nuveikti, nugalėti
per-vulgātus, a, um visų žinomas; kasdieninis, paprastas
per-vulgo *1* (vulgus) apgarsinti
pēs, pedis *m* koja; pėda
pessum prie kojų, žemyn, į dugną; **p. dare** pražudyti
pessum-do, didī *3* nugramzdinti, pražudyti
pesti-fer, era, erum marą nešąs, pragaištingas
pestis, is *f* maras; nelaimė, pražūtis
peto, petīvī (petiī), petītum *3* prašyti, reikalauti; pulti, siekti; keliauti
petulantia, ae *f* išdykavimas; begėdiškas drąsumas
philosophia, ae *f* filosofija (graik. *philéo* mylėti, *sophía* — išmintis)
philosophor *1* filosofuoti; tirti, mąstyti, samprotauti
philosophus, ī *m* filosofas
pictor, ōris *m* (pingo) tapytojas; dažytojas
pictūra, ae *f* tapyba; paveikslas
pietās, ātis *f* pareigos jausmas; draugiška meilė, prisirišimas, ištikimybė, teisingumas
piger, gra, grum (piget) lėtas, tingus, nejautrus; nederlingas
piget, piguit *2* man pikta, nemalonu
pigritia, ae *f* tingumas, apsileidimas
pila, ae *f* sviedinys
pīlum, ī *n* svaidomoji ietis
pilus, ī *m* plaukas

pingo, pīnxī, pictum *3* braižyti, paišyti, dažyti; puošti
pinguēsco *3* riebėti, tukti
pinguis, e nutukęs, drūtas, riebus
pīnus, ūs ir ī *f* pušis, eglė; pušų vainikas; laivas
pirus, ī *f* kriaušės medis
piscīna, ae *f* (piscis) žuvų tvenkinys
piscis, is *m* žuvis
pistrīna, ae *f* ir **pistrīnum,** ī *n* kepykla
pius, a, um gerai atliekąs savo pareigas, jautrus, meilus; ištikimas
placeo, placuī *2* (placo) patikti
placidus, a, um (placeo) švelnus, ramus, tylus
plāco *1* (placeo) nuraminti, sušvelninti; atsiprašyti
plangor, ōris *m* raudojimas
planta, ae *f* augalas
plānus, a, um lygus; plokščias, plynas
plaudo, plausī, plausum *3* mušti, tauškėti; ploti, katučių ploti
plaustrum, ī *n* vežimas, ratai
plausus, ūs *m* plojimas
plēbēius, a, um liaudies, plebėjų; *subst.* plebėjas
plēbs (plēbēs), plēbis *f* minia; liaudis, plebėjai
plēnus, a, um pilnas
plērīque, aeque, aque daugelis, daugumas
plērumque dažniausiai
plōro *1* verkti, raudoti, aimanuoti
pluit, plu(v)it *3* lyja
plūma, ae *f* pūkas; plunksna
plumbeus, a, um švino, švininis
plumbum, ī *n* švinas
poena, ae *f* bausmė
poēta, ae *m* poetas
polio *4* lyginti, poliruoti; dailinti; **polītus,** a, um nulygintas; skoningas, išlavintas
pollēns, entis stiprus, galingas
pollex, icis *m* didysis pirštas, nykštys
pol-liceor, citus sum *2* žadėti
pollicitātio, ōnis *f* pažadėjimas
pōmerīdiānus, a, um popietinis
pōmi-fer, era, erum vaisius duodąs, gaminąs
pōmum, ī *n* medžio vaisius; vaismedis
ponderōsus, a, um svarus, sunkus
pondus, eris *n* (pendo) svoris, sunkumas
pōne iš užpakalio, užpakaly
pōno, posuī, positum *3* dėti, statyti, patalpinti
pōns, pontis *m* tiltas
pontifex, ficis *m* pontifikas, vyriausias kunigas
pontus, ī *m* jūra
populātio, ōnis *f* (populor) plėšimas, naikinimas
populor *1* niokoti, naikinti
populus [1], ī *m* tauta; valstybė; gyventojai
pōpulus [2], ī *f* topolis
porcus, ī *m* paršas
por-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesti; traukti; ištiesti, duoti
porrō toliau, paskui
porta, ae *f* vartai, durys, įėjimas
portentum, ī *n* stebuklingas ženklas, nebūtas daiktas, prasimanymas; baisybė, baidyklė
porticus, ūs *f* portikas, kolonada, galerija
porto *1* nešti
portōrium, iī *n* muitas
portus, ūs *m* uostas
posco, poposcī *3* reikalauti, prašyti
positio, ōnis *f* padėjimas
possessio, ōnis *f* (possideo) valdymas; valdomas turtas; turtas
possessor, ōris *m* savininkas
pos-sideo, sēdī, sessum *2* valdyti, turėti
possum, potuī, posse (potis, sum) galėti
post *(c. acc.)* už, užpakaly, po

post-eā po to, paskui, vėliau
posteā-quam = **postquam, posteā**
posteritās, ātis *f* ateitis; būsimoji karta, palikuonys
posterus, a, um paskui einąs, kitas; *subst. pl.* palikuonys
post-pōno, posuī, positum *3* žemiau statyti, niekinti
post-quam po to, kai; nuo to laiko
postrēmō galų gale; apskritai
postrīdiē kitą (rytojaus) dieną
postulo *1* (posco) reikalauti
potēns, entis galingas
potentia, ae *f* jėga, galybė
potestās, ātis *f* (potis) galia, valdžia; galėjimas
pōtio, ōnis *f* gėrimas, gėralas
potior, potītus sum *4* apimti, užvaldyti
potis *(indecl.)* galįs, galingas (potior, potissimus)
potius geriau, verčiau, labiau
pōto, pōtāvī, pōtum (pōtātum) *1* gerti
prae *(c. abl.)* prieš, ties; dėl, iš
prae-acūtus, a, um labai aštrus
praebeo, praebuī, praebitum *2* (prae, habeo) parodyti; suteikti, paduoti
prae-cēdo, cessī *3* prieš ką eiti, pirma eiti; prašokti
prae-ceps, cipitis (caput) stačia galva, strimagalviais; staigus, status
praeceptor, ōris *m* mokytojas
praeceptum, ī *n* įsakymas; taisyklė
prae-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) iš anksto paimti; patarti, įsakyti
praecipito *1* (praeceps) nustumti, nugramzdinti; paskubinti; pulti
praecipuē ypatingai, labiausiai
praecipuus, a, um ypatingas, nepaprastas
prae-clārus, a, um labai aiškus, labai šviesus; šaunus, garsus
praeco, ōnis *m* šaukikas, skelbėjas
praeda, ae *f* grobis
prae-dico *1* skelbti, girti; kalbėti
praedium, iī *n* nekilnojamas turtas, žemės nuosavybė, ūkis
praedor *1* plėšikauti, grobti
prae-eo, iī, itum, īre priešaky eiti
prae-fero, tulī, lātum, ferre prieš ką nešti; pralenkti; pirmenybę duoti
prae-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) priešakyje pastatyti, viršininku skirti; pavesti
prae-frīgidus, a, um labai šaltas
prae-mitto, mīsī, missum *3* pirmyn siųsti, anksčiau pasiųsti
praemium, iī *n* (prae, emo) dovana; premija
prae-nōmen, minis *n* (asmens) vardas
prae-paro *1* ruošti, rengti; ginkluoti
prae-pōno, posuī, positum *3* priešakyje statyti, viršininku skirti
praeruptus, a, um status, staigus, skardus; smarkus
praesāgium, iī *n* nujautimas; lėmimas; ištarmė
prae-sēns, sentis čia pat esąs, dabartinis
praesidium, iī *n* apsauga, pagalba; apsaugos kariuomenė, sargyba
praestābilis, e (praesto) puikus, šaunus, vertingas
praestāns, antis puikus, šaunus, žymus
prae-sto, stitī *1* priešakyje stovėti, pasižymėti, skirtis; parodyti
prae-sum, fuī, esse priešakyje būti, vadovauti
praeter *(c. acc.)* pro šalį, be, išskyrus
praeter-eā be to
praeter-eo, iī, itum, īre pro šalį eiti, praslinkti, pralenkti; dėmesio nekreipti, pamiršti
praeter-itus, a, um praėjęs, ankstyvesnis
praeter-mitto, mīsī, missum *3* praleisti, nepasinaudoti; dėmesio nekreipti, nutylėti

praeter-quam be, išskyrus
praetor, ōris *m* viršininkas, vadas; pretorius
prae-ūstus, a, um iš priekio apdegęs
prae-valeo, luī *2* viršyti
prandeo, prandī, prānsum *2* pusryčiauti
prandium, iī *n* pusryčiai
prātum, ī *n* pieva; žolė, šienas
prāvus, a, um kreivas, sulenktas, suriestas; blogas, piktas
precēs, cum *f* prašymas
premo, pressī, pressum *3* spausti, slėgti; pulti
pretium, iī *n* kaina; mokestis, atlyginimas
prīdem seniai, nuo seniai, prieš tai
prīdiē dieną prieš
prīmō iš pradžių, pirma, pradžioj
prīmōris, e žymiausias, garbingiausias
prīmum pirmiausia; pirmą sykį
prīmus, a, um pirmas
prīnceps, cipis (prīmus, capio) pirmas, žymiausias; vadas; sumanytojas
prīncipātus, ūs *m* pirmoji vieta, pirmenybė; aukščiausia valdžia
prīncipium, iī *n* pradžia
prior, ius pirmutinis; ankstyvesnis, pirmesnis; vyresnis
prīscus, a, um senoviškas, senovinis
prīstinus, a, um pirmiau buvęs, senovinis, senas
prius pirma, anksčiau; greičiau
prius-quam prieš
prīvātus, a, um asmeniškas, privatus, savas; *subst.* privatus asmuo, ne tarnautojas, netarnaująs
prīvo *1* atimti
prō *(c. abl.)* prieš, už, dėl
pro-avia, ae *f* senolė, prosenolė
pro-avus, ī *m* prosenolis; senolis
probābilis, e vertas pagirti, tinkamas, priimtinas
probitās, ātis *f* dorovingumas, teisumas
probo *1* pagirti, pritarti; įrodinėti
probus, a, um doras, kilnus, teisingas
pro-cēdo, cessī, cessum *3* pirmyn eiti, žygiuoti, pažengti
procella, ae *f* audra
pro-cello *3* griūti
prōcessus, ūs *m* pirmyn ėjimas; pažanga
procul toli, iš tolo; **p. dubiō** be abejonės
prō-cumbo, cubuī, cubitum *3* pasilenkti, gulti; pulti, užgriūti; smukti, žlugti
prō-cūro *1* globoti, rūpintis
prōd-eo, iī, itum, īre pirmyn eiti
prōdigium, iī *n* stebuklingas ženklas; baisenybė
prō-do, didī, ditum *3* išduoti; pasakoti, paskelbti
prō-dūco, dūxī, ductum *3* pirmyn vesti, atvesti prieš
proelium, iī *n* kova
pro-fectō žinoma, tikrai, iš tikrųjų
prō-fero, tulī, lātum, ferre išnešti, išimti, paimti; parodyti, paskelbti; pirmyn nešti, stumti
prō-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) pirmyn žengti; nuveikti, laimėti
pro-ficīscor, fectus sum *3* (prōficio) vykti, keliauti, išvažiuoti, išplaukti
pro-fiteor, fessus sum *2* viešai paskelbti, pareikšti
prō-flīgo *1* parblokšti, nugalėti; sunaikinti; engti, slėgti, paženminti
pro-fugus, a, um pabėgęs; ištremtas
pro-fundo [1], fūdī, fūsum *3* išlieti, išpilti
pro-fundo [2] *1* panerti; įmurdyti
profundus, a, um gilus
prōgeniēs, ēī *f* kilmė, giminė; palikuonys, karta
prō-gredior, gressus sum *3* (gradior) tolyn eiti, vykti; pirmyn žengti

prōgressio, ōnis *f* = **prōgressus**
prōgressus, ūs *m* pirmyn žengimas; pažanga
pro-hibeo, uī, itum *2* (habeo) sulaikyti, suturėti, kliudyti, trukdyti
prō-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) pirmyn mesti; **se. p.** pulti
pro-inde todėl, vadinas; taip pat
prōlēs, is *f* (alo) karta; palikuonys; sūnus
prōlētārius, iī *m* proletaras
prō-mitto, mīsī, missum *3* žadėti; *subst.* **prōmissum,** ī *n* pažadas
prōnus, a, um (prō) į priekį palinkęs, pasviręs; staigus, status, skardus
prope (propius, proxime) arti; *(c. acc.)* arti, šalia
propero *1* skubėti; skubinti.
propinquus, a, um (prope) artimas, netolimas
propior, ius arčiau esąs, artimesnis
prō-pōno, posuī, positum *3* priešaky statyti; siūlyti; atvaizduoti, pasakoti
proprius, a, um nuosavas, savas
propter (prope) *c. acc.* šalia, prie; dėl
propter-eā todėl
prōpulso *1* atmušti, nuvyti
pro-rumpo, rūpī, ruptum *3* išsiveržti; išstumti
prō-spicio, spexī, spectum *3* į tolį žiūrėti; rūpintis, numatyti
prō-sum, prōfuī, prōfutūrus, prōdesse naudingam būti, padėti
prō-tego, tēxī, tēctum *3* pridengti; ginti, užstoti, saugoti
prō-tero, trīvī, trītum *3* sutrinti, sumindžioti; nugalėti
prōtinus tiesiai, pirmyn, toliau; netrukus, tuoj
prō-veho, vēxī, vectum *3* pirmyn, toliau vežti
prō-verbium, iī *n* priežodis
prō-video, vīdī, vīsum *2* numatyti; rūpintis, paruošti
prōvincia, ae *f* užkariautas kraštas, provincija; pareiga, tarnyba užkariautame krašte
prō-voco *1* iššaukti; atsišaukti, apeliuoti
prō-volo *1* išlėkti; skubėti
proximus, a, um artimiausias
prūdēns, entis (prōvidēns) įžvalgus, įgudęs, žinąs; prityręs, gudrus, protingas, išmintingas
prūdentia, ae *f* įžvalgumas; protingumas, išmintingumas
pūblicus, a, um viešas; valstybei priklausąs, valstybės
pudet, puduit *2* man *(me)* gėda
pudīcitia, ae *f* dorumas
pudīcus, a, um gėdingas; dorovingas
pudor, ōris *m* gėda, drovumas
puella, ae *f* mergaitė
puer, erī *m* vaikas; berniukas
pueritia, ae *f* vaikystė
puerulus, ī *m* berniukas
pūgna, ae *f* mūšis, kova
pūgno *1* (pūgnus) kautis
pūgnus, ī *m* kumštis
pulcher, chra, chrum gražus
pulchritūdo, dinis *f* gražumas
pulvis, eris *m* dulkės, smėlys, pelenai
pūmex, pūmicis *m* akmuo, uola; lava
pūnctum, ī *n* taškas
pūnio *4* bausti
puppis, is *f* užpakalinė laivo dalis; laivas
pūrgo *1* (pūrus) valyti, švarinti; teisinti
pūrus, a, um švarus
puter, tris, tre supuvęs, dvokiąs, patrešęs; nusilpęs
puto *1* manyti, laikyti; nuvalyti (medžius), apskabyti
pyramis, idis *f* piramidė

Q

quā kame? kokiu būdu? kaip? kaip nors

quadru-pedāns, antis keturiomis kojomis einąs; *subst. mf* arklys
quadru-pēs, pedis keturkojis; *subst.* arklys
quaero, quaesīvī, quaesītum *3* ieškoti; stengtis patirti, klausinėti; klausti
quaeso *3* prašyti
quaestio, ōnis *f* klausimas
quaestor, ōris *m* tardytojas; kvestorius
quaestus, ūs *m* pelnas; uždarbis; verslas, amatas
quālis, e kas toks? koks? kuris
quam kaip, negu, kaip kad
quam-diū kaip ilgai? ligi kolei?
quam-ob-rem kodėl? todėl
quam-quam nors, kad ir; betgi, tačiau
quā-nam kame gi? kur link?
quandō kada? kada nors; kadangi, nes
quandō-que jeigu kada, kada nors
quantopere kaip labai
quantus, a, um kaip didelis, koks; **quantum** kaip daug, kiek; **quantō** kiek
quā-rē kodėl? dėl ko?
quartus, a, um ketvirtas
qua-sī lyg, tartum; beveik, bemaž
quatio, quassum *3* judinti, krutinti; smogti
quattuor keturi
-que ir
quem-ad-modum kaip, kokiu būdu
quercētum, ī *n* ąžuolynas
quercus, us *f* ąžuolas
querēla, ae *f* (queror) skundas; aimanavimas, nusiskundimas
queror, questus sum *3* skųstis, prikaišioti, dejuoti
quī[1], qua(e), quod kuris nors
quī[2], quae, quod kuris, koks
quia kadangi, nes
qui-cumque, quaecumque, quodcumque kas nors, kiekvienas, kuris nors
quī-dam, quae-dam, quid-dam *(subst.)* arba quod-dam *(adi.)* kai kuris, kažin koks, vienas
quidem tikrai, be abejo, būtent
quiēs, ētis *f* (quiēsco) poilsis, ramybė
quiēsco, quiēvī *3* ilsėtis
quī-libet, quae-libet, quid-libet (quod-libet) kuris nors, bet kas
quīn kad; (pagr. sak.) kodėl gi ne; žinoma, dargi, net
quī-nam = **quisnam**
quīndecim-virī, ōrum *m* 15-kos šventikų kolegija
quīnque penki
quīntus, a, um penktas
quippe žinoma, iš tiesų, aišku
quis, quid kas? kuris?
quis-nam kas gi? kas būtent?
quis-piam, quae-piam, quid-piam (quod-piam) kas nors, kurs nors, kitas
quis-quam, quic-quam kas nors
quis-que, quae-que, quid-que (quod-que) kiekvienas
quis-quis, quid-quid (quod-quod) bet kas, kas nors
quī-vīs, quae-vīs, quid-vīs (quod-vīs) kiekvienas, kas nors
quō kuo; iš kur, kodėl; kad tuo
quo-ad kaip ilgai, iki; kaip toli
quō-cumque kur nors
quod kadangi, nes
quō-minus kad, idant
quondam kartą, kadaise, kitados
quoniam kadangi, nes; kada jau, kadangi jau
quoque taip pat
quot kiek
quot-annīs kasmet
quotīdiē kasdien
quot-quot kiek tik
quo-ūsque kaip ilgai? iki kol?

R

radius, iī *m* lazdelė; rato spindulys; saulės spindulys

rādīx, īcis *f* šaknis
rāmus, ī *m* šaka
rapidus, a, um smarkus, staigus
rapio, rapuī, raptum *3* stverti, griebti; grobti, atimti, plėšti; nusivesti
rārō retai
rārus, a, um retas
ratio, ōnis *f* (reor) skaičiavimas, apyskaita; manymas, protas; planas, būdas; tvarka
ratis, is *f* sieliai, keltas; laivas
ratus, a, um (reor) apskaičiuotas; tikras, pastovus; nutartas, teisėtas
raucus, a, um užkimęs, duslus; šiurkštus
rebello *1* sukilti
re-cēdo, cessī, cessum *3* trauktis
recēns, entis naujas, nesenas, paskutinis; grynas
re-cido[1], cidī, cāsūrus *3* (cado) atgal kristi, nukristi; sugriūti
re-cīdo[2], cīdī, cīsum *3* (caedo) nupiauti, išpiauti; panaikinti
re-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) atgal priimti, atsiimti
re-cito *1* balsiai skaityti, deklamuoti
re-concilio *1* grąžinti, atstatyti; sutaikinti
re-coquo, coxī, coctum *3* lydyti; pervirinti
re-creo *1* atgaivinti, atnaujinti
rēctē teisingai, gerai
rēctor, ōris *m* valdytojas, valdovas; vairininkas, vadas
rēctus, a, um (rego) tiesus; teisus, teisingas; *subst.* **rēctum,** ī *n* tiesa
recupero *1* atgauti
re-curro, currī, cursum *3* atgal bėgti, atgal skubėti, grįžti; kreiptis
re-cūso *1* atmesti, nesutikti
re-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) purtinti, drebinti
red-do, didī, ditum *3* atiduoti, grąžinti
red-eo, iī, itum, īre atgal eiti, grįžti; tekti
red-igo, ēgī, āctum *3* (ago) atgal vytī, varyti; rinkti; sumažinti, apriboti
red-imo, ēmī, emptum *3* išpirkti; išnuomoti
reditus, ūs *m* (redeo) sugrįžimas, grįžimas
re-dūco, dūxī, ductum *3* atgal vesti, grąžinti
re-fello, fellī *3* atremti, paneigti
re-fero, rettulī, relātum, referre atgal nešti, parnešti; pranešti
rē-fert, rētulit, rēferre (rēs, fero) svarbu, naudinga
re-ficio, fēcī, fectum *3* vėl daryti, atstatyti, atitaisyti
re-fugio, fūgī, fugitūrus *3* atgal bėgti, trauktis; pabėgti, slėptis; vengti
rēgālis, e (rēx) karališkas, karaliaus vertas
rēgīna, ae *f* karalienė
regio, ōnis *f* (rego) linkmė, kryptis; riba, kraštas, šalis; sritis
rēgius, a, um (rēx) karališkas, karaliui priderąs; *subst.* **rēgia,** ae *f* karaliaus rūmai, pilis
rēgno *1* (rēx) karaliumi būti, karaliauti, valdyti
rēgnum, ī *n* karalystė, karaliavimas, valdymas; karaliaus buveinė; valstybė
rego, rēxī, rēctum *3* tiesti; valdyti, vadovauti; tvarkyti
re-gredior, gressus sum *3* (gradior) grįžti, atgal trauktis
regressus, ūs *m* grįžimas, traukimasis
rēgulus, ī *m* kunigaikštis
rē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) atgal mesti, atmesti, atstumti, atmušti
religio, ōnis *f* (religo) pasižadėjimas, priedermė; prietaringa baimė, neramumas; dievotumas, tikybinis garbinimas, tikybinės apeigos; *pl.* religija, kultas; kaltė, nusikaltimas, prakeikimas
re-ligo *1* surišti, parišti; pririšti

re-linquo, līquī, lictum *3* palikti
reliquiae, ārum *f* liekana, griuvėsiai
reliquus, a, um likęs; paliktas; kitas
re-maneo, mānsī *2* pasilikti, būti
re-medium, iī *n* vaistas, priemonė
rēmex, igis *m* irklininkas
rēmigium, iī *n* (remex) irklas; irklininkas
re-mitto, mīsī, missum *3* atgal siųsti, grąžinti; sumažinti
re-mollēsco *3* vėl minkštinti
re-moveo, mōvī, mōtum *2* atitraukti, pašalinti
rēmus, ī *m* irklas
re-nīdeo *2* spindulius atmušti, spindėti
renovātio, ōnis *f* atnaujinimas
re-novo *1* atnaujinti, atstatyti
re-nūntio *1* su pranešimu grįžti, pranešti
reor, ratus sum *2* (ratio) spręsti, tikėti, manyti
re-paro *1* (paro) vėl atstatyti, atnaujinti
re-pello, reppulī, repulsum *3* atstumti, priversti trauktis, atmušti
repente iš netyčių, staiga
repentīnus, a, um netikėtas, nelauktas, staigus
re-perio, repperī, repertum *4* surasti; išrasti, sugalvoti
repetītio, ōnis *f* kartojimas
re-peto, petīvī (petiī), petītum *3* vėl ieškoti; grįžti; vėl pulti; kartoti
rēpo, rēpsī *3* slinkti, šliaužti
re-porto *1* parnešti
re-prehendo, endī, ēnsum *3* sulaikyti; sudrausti; peikti
rēpto *1* (rēpo) šliaužti
repudio *1* atstumti, niekinti, atmesti; užsiginti
re-pūgno *1* priešintis, gintis
reputātio, ōnis *f* apgalvojimas, apmąstymas
re-puto *1* apskaičiuoti, apgalvoti, apmąstyti
re-quiēs, quiētis *f* (*acc.* requiētem ir requiem) ramybė, poilsis
re-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* (quaero) vėl ieškoti; suieškoti; reikalauti
rēs, reī *f* daiktas, dalykas; įvykis, atsitikimas; padėtis, turtas
re-scindo, scidī, scissum *3* sunaikinti, išgriauti
rescrīptum, ī *n* raštiškas paliepimas, raštas
re-seco, secuī, sectum *1* atkirsti; atimti, atitolinti, pašalinti
re-ses, sidis (resideo) likęs sėdėti, tingus, neveiklus
re-sideo, sēdī, sessum *2* dar sėdėti, sėdint likti; ilsėtis, švęsti
re-spicio, spexī, spectum *3* atgal žiūrėti, žvalgytis, dairytis
re-spondeo, spondī, spōnsum *2* atsakyti, atsakinėti
respōnsum, ī *n* atsakymas
rēs pūblica (rēspūblica), reī pūblicae *f* valstybė, respublika
re-stinguo, stīnxī, stīnctum *3* gesinti
re-stituo, stituī, stitūtum *3* (statuo) vėl statyti, atstatyti; grąžinti, įsigyti
restitūtio, ōnis *f* atstatymas
re-sto, stitī *1* priešintis; gyvam pasilikti, gyvuoti, būti
re-tardo *1* gaišinti, stabdyti, trukdyti
re-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) sulaikyti, užlaikyti; palikti
reus, ī *m* (**rea,** ae *f*) apskųstasis (apskųstoji); kaltas
re-vertor, revertī (reversus sum) *3* grįžti
re-voco *1* atšaukti; atitraukti; pašalinti
re-volo *1* atgal lėkti
revolūtio, ōnis *f* revoliucija
rēx, rēgis *m* karalius
rhētor, oris *m* iškalbos mokytojas, retorius; oratorius
rīdeo, rīsī, rīsum *2* juoktis
rīdiculus, a, um juokingas

rigidus, a, um sustingęs, kietas; žiaurus
rīpa, ae *f* (upės) krantas
rīsus, ūs *m* juokas
rīvus, ī *m* upelis; srovė, tėkmė
rōbur, oris *n* ąžuolas; jėga
rōbustus, a, um (rōbur) ąžuolinis; stiprus, tvirtas
rogo *1* klausti; prašyti, reikalauti
rogus, ī *m* laužas
rosa, ae *f* rožė
rōstrum, ī *n* snapas; laivo priekis; *pl.* tribūna forume
ruber, bra, brum raudonas
rūbigo, inis *f* rūdis; tinginiavimas, dykinėjimas
rubor, ōris *m* (ruber) raudona spalva, purpuras; gėda
rudis[1], e žalias, neapdirbtas; neišauklėtas, nerangus
rudis[2], is *f* rapyra, kirstynių lazda
rūmor, ōris *m* gandas, paskala; žinia
rumpo, rūpī, ruptum *3* laužyti
rūpēs, is *f* uola; praraja
rūrsus (rūrsum) atgal, atvirkščiai; vėl, iš naujo
rūs, rūris *n* kaimas
rūsticus, a, um (rūs) kaimiškas, sodietiškas; paprastas, kuklus

S

sacer, cra, crum (sancio) šventas; prakeiktas
sacerdōs, dōtis *mf* (sacrum, dare) žynys, šventikas, vaidila
sacrārium, iī *n* šventovė, maldos namas
sacrātus, a, um pašvęstas
sacrificium, iī *n* aukojimas; auka
sacrifico *1* aukoti
sacro *1* (sacer) švęsti, pašvęsti; dievinti
sacrum, ī *n* šventenybė; aukojimas, auka
saeculum, ī *n* šimtmetis, amžius
saepe dažnai
saepēs, is *f* tvora
saepio, saepsī, saeptum *4* aptverti, užtverti
saeptum, ī *n* (saepio) aptverta vieta; aptvaras, užtvara
saeta, ae *f* šerys, ašutas, plaukas
saevio *4* dūkti, siausti
saevus, a, um siaučiąs, dūkstąs; žiaurus, baisus, įsiutęs
sagācitās, ātis *f* įžvalgumas, įmanumas, akylumas
sagitta, ae *f* strėlė
sagulum, ī *n* apsiaustas
sāl, salis *m* druska
salio, saluī *4* šokinėti, šokti; pašokti, peršokti
salsus, a, um (sāl) sūrus
salto *1* (salio) šokti, šokinėti; šokant ką nuduoti, apsimesti
saltus, ūs *m* miškais apaugę kalnai; tarpeklis
salūber, bris, bre (salūs) sveikas
salum, ī *n* (nerami) jūra
salūs, salūtis *f* (salvus) sveikata; gerovė, išsigelbėjimas
salūtāris, e gerovę liečiąs, naudingas; sveikas
salūto *1* (salūs) sveikinti
salveo *2* (salvus) sveikam būti
salvus, a, um neliestas, gyvas, sveikas
sancio, sānxī, sānctum *4* (sacer) pašventinti, neliečiamu laikyti; patvirtinti, pripažinti
sānctus, a, um (sancio) pašvęstas; šventas
sanguineus, a, um kruvinas
sanguis, inis *m* kraujas
saniēs, ēī *f* kruvini pūliai; nuodai
sāno *1* (sānus) gydyti
sānus, a, um sveikas
sapiēns, entis (sapio) išmintingas, protingas; *subst.* išminčius

sapientia, ae *f* išmintis
sapio, sapiī *3* skonį turėti, skonį jausti; išmintį, protą turėti; išmintingam būti; suprasti
sat = **satis**
satio *1* prisotinti; nuraminti
satis gana, pakankamai
satius (satis) geriau
saucius, a, um sužeistas, sužalotas
saxum, ī *n* uola, akmuo
scaena, ae *f* scena; teatras
scālae, ārum *f* laiptai, kopėčios
scando, scandī, scānsum *3* lipti, kilti, įlipti
scateo, scatuī *2* trykšti; pilnam, gausiam būti
scelerātus, a, um nusikalstamas; nusikaltęs
scelerōsus, a, um prakeiktas, nelemtas
scelestus, a, um nedoras, nusižengęs; *subst.* niekšas
scelus, sceleris *n* piktas darbas, nusikaltimas
schola, ae *f* mokykla
scientia, ae *f* žinojimas, mokėjimas, žinia; sumanumas
scīlicet (scīre licet) savaime suprantama; žinoma, aišku, tikrai; būtent
scindo, scidī, scissum *3* perkirsti, perplėšti
scio, scīvī (sciī), scītum *4* žinoti
scīpio, ōnis *m* lazda, ramentas
scīscitor *1* stengtis sužinoti, tirti, klausti, klausinėti
scrība, ae *m* raštininkas
scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* raižyti, piešti; rašyti
scrīnium, iī *n* dėžė
scrīptor, ōris *m* rašytojas
scrīptum, ī *n* raštas
scūtum, ī *n* (pailgas) skydas
sē-cēdo, cessī, cessum *3* nueiti, pasitraukti, pasišalinti, nutolti
seco, secuī, sectum *1* piauti, perpiauti
sēcrētō slaptai
secta, ae *f* (sequor) kryptis, kelias, partija; mokykla, sekta
secundum *(c. acc.)* pagal, dėl
secundus, a, um (sequor) paskui einąs, kitas; sėkmingas, palankus, laimingas
secūris, is *f* (seco) kirvis; smūgis
sēcūrus, a, um (cūra) be rūpesčių, be baimės, ramus; tikras, nepavojingas
sed bet
sedeo, sēdī, sessum *2* sėdėti
sēdēs, is *f* (sedeo) sėdėjimas; sodyba, buveinė; suolas, kėdė
sēd-itio, ōnis *f* atskyrimas; sukilimas
sēditiōsus, a, um neramus, maištą keliąs
sēdulus, a, um darbštus, rūpestingas
seges, segetis *f* pasėlis; užsėtas laukas
sēgnis, e lėtas, tingus; pavargęs
semel kartą, vieną kartą
sēmen, inis *n* (sero) sėkla
sēmentis, is *f* (sēmen) pasėlis; javai
sēmi- (tik sudėtiniuose žodžiuose) pusiau
semper visuomet, nuolat
sempiternus, a, um nuolatinis, amžinas
senātor, ōris *m* (senex) senatorius, tarybos narys
senātus, ūs *m* senatas
senecta, ae *f* senatvė
senectūs, ūtis *f* žr. **senecta**
senēsco, senuī *3* senti, senyn eiti
senex, nis (*comp.* **senior**) senas; *subst. mf* senis, senė
senīlis, e (senex) senas, senyvas, žilas, pasenęs
sēnsus, ūs *m* (sentio) jutimas, jausmas; protas
sententia, ae *f* (sentio) nuomonė; sprendimas; prasmė; posakis
sentio, sēnsī, sēnsum *4* jausti, justi; pastebėti, manyti

sepelio, sepelīvī, sepultum *4* palaidoti
septem septyni
septen-triōnēs, um *m* didieji Grįžulo Ratai; šiaurė; šiaurės vėjas
septimus, a, um septintas
sepulcrum, ī *n* (sepelio) palaidojimo vieta; paminklas; kapas
sequor, secūtus sum *3* sekti, eiti paskui; lydėti, sekioti, vytis
sera, ae *f* skląstis, sklendė
serēnus, a, um giedras, šviesus
seriēs, ēī *f* grandinė, eilė; karta
sermo, ōnis *m* pasikalbėjimas, kalba
sero [1], sēvī, satum *3* sėti, sodinti
sērō [2] vėlai
serpēns, entis *mf* gyvatė, angis, slibinas
sērus, a, um vėlus; pavėluotas
serva, ae *f* vergė
servīlis, e vergiškas, vergo
servio *4* (servus) vergauti, tarnauti
servitium, iī *n* (servus) vergovė, nelaisvė
servitūs, ūtis *f* žr. **servitium**
servo *1* (servus) saugoti, sergėti, gelbėti; taupyti
servus, ī *m* vergas
sēsē = **sē**
seu arba
sevēritās, ātis *f* griežtumas, kietumas; žiaurumas
sevērus, a, um aštrus, griežtas, rimtas
sex šeši
sexus, ūs *m* lytis, giminė
si jei
sic taip
sīca, ae *f* durklas
siccum, ī *n* sausuma, sausžemis
siccus, a, um sausas
sīcut(ī) kaip, tartum
sīdus, sīderis *n* žvaigždė, žvaigždynas; dangaus kūnas
sīgni-fico *1* (facio) ženklą duoti; paženklinti; parodyti; paskelbti
sīgnum, ī *n* ženklas; vėliava
silentium, iī *n* tylėjimas; tyla, ramybė, poilsis
sileo, uī *2* tylėti; ilsėtis
silex, icis *mf* kietas akmuo; titnagas, granitas
silva, ae *f* miškas
silvestris, e miškais apaugęs; miške gyvenąs
similis, e (simul) panašus; vienodas, toks pat
similitūdo, inis *f* panašumas, pavėdumas
simplex, licis (pa)prastas, nesudėtingas
simul drauge, kartu, vienu metu
simul-ac, simul atque vos tik, kai tik
simulācrum, ī *n* panašumas; statula; paveikslas, vaizdas
simulātio, ōnis *f* apsimetimas
simulo *1* (similis) panašų daryti; vaizduoti, vaidinti; apsimesti, dėtis
simultās, ātis *f* (similis) pavyduliavimas; įtūžimas, pyktis
sīn o jei, bet jei
sincērus, a, um grynas, nesumaišytas; nesugedęs, sveikas; kilnus, nuoširdus
sine *(c. abl.)* be
singulāris, e pavienis; vienintelis, nepaprastas
singulī, ae, a po vieną, pavieniui, kiekvienas sau
sinister, tra, trum kairysis
sino, sīvī, situm *3* padėti, pastatyti; leisti
sinuo *1* sulenkti, palenkti, raityti
sinus, ūs *m* įlinkis, raukšlė; krūtinė
sitis, is *f* troškulys
situs, ūs *m* padėtis, būklė
sī-ve arba jei, arba
sōbrius, a, um blaivus; saikingas
societās, ātis *f* draugija, sąjunga
socius, iī *m* draugas; sąjungininkas
socordia, ae *f* proto silpnybė; nerūpestingumas, tingumas

sōl, sōlis *m* saulė
sōlācium, iī *n* (solor) paguoda
soleo, solitus sum *2* įprotį turėti; su *infin.* = paprastai
sōlitūdo, inis *f* vienuma; dykuma, tyrai
sollemnis, e kasmet švenčiamas, iškilmingas; paprastas
sollers, ertis sumanymų pilnas; apsukrus, gudrus
sollicitūdo, inis *f* neramumas, rūpestis
sollicitus, a, um stipriai sujudintas, neramus, nerimą keliąs
sōlor *1* guosti, raminti
sōlum tiktai
sōlus, a, um tik vienas, vienas, vienintelis
solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; išgelbėti; mokėti
somnio *1* sapne matyti, sapnuoti; svajoti
somnium, iī *n* sapnas
somnus, ī *m* miegas
sonitus, ūs *m* garsas, skambesys; ūžimas, bildesys
sono, sonuī *1* skambėti, ūžti
sonus, ī *m* (sono) tonas, garsas, skambesys
sophistēs, ae *m* sofistas
sordēs, is *f* purvas, nešvarumas
soror, ōris *f* sesuo
sors, sortis *f* burtas, orakulo ištarmė, pranašavimas; likimas
sortior *4* burti, burtus mesti; skirti; atitekti; išrinkti
spargo, sparsī, sparsum *3* berti, barstyti, mėtyti; šlakstyti
sparus, ī *m* ietis, iešmas
spatium, iī *n* erdvė; tarpas; laikotarpis, laikas
speciēs, ēī *f* (specio) žvilgsnis; vaizdas, išvaizda
specio, spexī, spectum *3* matyti, žiūrėti
spectāculum, i *n* reginys, vaidinimas
spectātor, ōris *m* žiūrovas
specto *1* (specio) žiūrėti
speculātor, ōris *m* žvalgas; šnipas; tyrinėtojas
speculum, ī *n* veidrodis
specus, ūs *m* urvas, ola, lindynė
spēlunca, ae *f* urvas, ola
sperno, sprēvī, sprētum *3* atitolinti, atskirti; nepaisyti, niekinti, atmesti
spēro *1* (spēs) tikėtis, viltis, laukti
spēs, speī *f* viltis
spīculum, i *n* ietis; strėlė
spīritus, ūs *m* dvelkimas; oras; kvėpavimas; vėjas
spīro *1* dvelkti, pūsti; kvėpuoti
splendidus, a, um blizgąs, žibąs, spindįs; įžymus, žinomas
spolio *1* iš rūbų išvilkti, rūbus nuplėšti; plėšti, grobti
spolium, iī *n* grobis
sponte *f* (*abl.* nuo *spōns*) gera valia, savaime; savarankiškai, be pagalbos
squālor, ōris *m* nešvarumas; gedulo rūbas
statim tuojau, netrukus
statio, ōnis *f* stovėjimas, sustojimo vieta, buveinė, butas
statīvus, a, um (status) stovįs, tvirtas; *subst.* **statīva,** ōrum *n* stovykla ilgesniam laikui
statua, ae *f* statula
statuo, statuī, statūtum *3* statyti, pastatyti; nutarti, pasiryžti
statūra, ae *f* ūgis
status, ūs *m* stovėjimas; padėtis, būvis
stēlla, ae *f* žvaigždė
stilus, ī *m* rašomasis kotelis; stilius
stipendiārius, iī *m* tarnaująs už algą, samdinys
stipendium, iī *n* (stips, pendo) kareivio alga, atlyginimas; mokestis, duoklė; bausmė

stips, stipis *f* pinigų suma; dovana; atlyginimas, pelnas
stirps, stirpis *f* medžio kamienas; atžala; giminė, palikuonis, vaikas
sto, stetī, statūrus *1* stovėti
strāgēs, is *f* skerdynės, išnaikinimas; krūva
strangulum, i *n* virvė
strātum, ī *n* apdangalas; guolis
strēnuus, a, um smarkus, stiprus; veiklus, energingas
stringo, strīnxī, strictum *3* ištraukti
struo, strūxī, strūctum *3* statyti, mūryti; ruošti
studeo, studuī *2* uoliai daryti, rūpintis; mokytis; geisti, norėti
studiōsus, a, um uolus, stropus; mokslo ištroškęs; mokytas
studium, ī *n* (studeo) stropumas, uolumas; kam atsidavimas, palinkimas; užsiėmimas, mėgiamas darbas; menas, mokslas
stultitia, ae *f* kvailumas
stultus, a, um kvailas
stupeo, stupuī *2* stovėti kaip stulpui, sustingusiam būti, pastirti; stebėtis; apmirti, rimti
stupor, ōris *m* sustingimas; kvailumas
suādeo, suāsī, suāsum *2* patarti, prikalbėti
suāvis, e saldus; malonus, meilus
suāvitās, ātis *f* malonumas, meilumas; džiaugsmas
sub *(c. acc. abl.)* po, apačioje, už
sub-dolus, a, um klastingas
sub-dūco, dūxī, ductum *3* slapta pašalinti, nepastebimai išvesti
sub-eo, iī, itum, īre įeiti, įžengti; aukštyn eiti, kilti, lipti, kopti; pakeisti, kieno vietą užimti
sub-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) pamesti, pakeisti, padėti, po kuo pastatyti
subiectus, a, um po kuo gulįs, po kuo padėtas; pavergtas
sub-igo, ēgī, āctum *3* (ago) aukštyn varyti; nuveikti, nugalėti, pavergti
subitō staiga, netikėtai
subitus, a, um staigus, netikėtas
sub-iungo, iūnxī, iūnctum *3* prijungti, prikabinti; pavergti, įjungti
sublātus, a, um pakilus, aukštas; išdidus
sub-levo *1* aukštyn pakelti, pastatyti; paremti, palengvinti; sušvelninti
sublīme aukštai, aukštyn
sublīmis, e ore esąs, kabąs, aukštas; kilnus; išdidus, puikus, pasipūtęs
sub-mergo, mersī, mersum *3* paskandinti
sub-moveo, mōvī, mōtum *2* atstumti, pašalinti, atitolinti; ištremti
sub-sellium, iī *n* suolas
sub-sum, esse apačioje būti; pavergtam būti; artintis
sub-venio, vēnī, ventum *4* į pagalbą ateiti
suc-cēdo, cessī, cessum *3* po kuo eiti, į ką įžengti; artintis; sekti po ko, kieno vietą užimti, pakeisti
suc-cendo, cendī, cēnsum *3* padegti, uždegti
suc-cumbo, cubui *3* (cubo) kristi; pasiduoti
suc-curro, currī, cursum *3* su pagalba skubėti, pagelbėti
sūdor, ōris *m* prakaitas
suf-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) parūpinti, duoti; užtekti; tinkamam būti
suffrāgium, iī *n* atlauža; balsavimo lentelė; balsavimas
sum, fuī, esse būti
summa, ae *f* visuma, suma
summē labiausiai, ypatingai
summoveo žr. **submoveo**
summus, a, um aukščiausias, pats viršutinis
sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* (sub, emo) imti, paimti; pasisavinti

sūmptuōsus, a, um daug kaštuojąs, brangus; išlaidus
sūmptus, ūs *m* išlaidos; pinigai; *pl.* eikvojimas
suo, suī, sūtum *3* siūti
suō-met, suō-pte (sustiprintas suō)
super *(c. acc.)* ant, viršum, už
superbia, ae *f* išdidumas, puikumas
superbio *4* didžiuotis
superbus, a, um (super, fuī) iškilus, aukštas; išdidus, išpuikęs, įžymus
supero *1* (superus) aukščiau būti; viršų paimti, nugalėti, pavergti
super-pōno, posuī, positum *3* uždėti ant
super-scando *3* peržengti, pereiti
super-stes, stitis (sto) aukščiau stovįs; liekąs gyvas, pergyvenąs ką
superstitio, ōnis *f* (sto) prietarai, prietaringi papročiai, burtai
super-sto *1* viršuje, ant ko stovėti
super-sum, fuī, esse likti, pasilikti, gyvam išlikti; daugiau reikšti
superus, a, um (superior, suprēmus arba summus) viršutinis, aukštai padėtas, aukštas
super-vacuus, a, um atliekamas, nereikalingas; antraeilis
super-venio, vēnī, ventum *4* per ką eiti, ant ko užeiti; užklupti, užpulti
suppedito *1* (pes) duoti, paduoti, parūpinti, pagalbą teikti
sup-peto, petīvī (petiī), petītum *3* aprūpintam, paruoštam būti; užtekti
supplex, plicis nužemintai prašąs; globos maldaująs
supplicium, iī *n* (supplex) maldavimas; bausmė
suprā (superus) viršuj, aukščiau, pirmiau; *(c. acc.)* ant, už, anapus, per
suprā-scando *3* peržengti, pereiti
suprēmus, a, um (superus) aukščiausias; paskutinis
surgo, surrēxī, surrēctum *3* (sub, rego) pakelti; pakilti
sūs, suis *mf* kiaulė, šernas
sus-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) pakelti; imtis, pasiimti, pradėti
sus-cito *1* aukštyn varyti, pakelti; raginti, kurstyti; pažadinti
suspectus, a, um (suspicio) įtartinas
sus-pendo, pendī, pēnsum *3* laikinai pertraukti, pakabinti; iškelti
su-spicio [1], spexī, spectum *3* (specio) aukštyn žiūrėti; įtarti
suspīcio [2], ōnis *f* įtarimas, spėjimas
sustento *1* (sustineo) tiesiai laikyti; paremti; ištverti
sus-tineo, nuī *2* palaikyti, pakęsti
suus, a, um savas, savo

T

tabernāculum, ī *n* palapinė; lūšna
tabula, ae *f* lenta; paveikslas
tab(u)līnum, ī *n* archyvas
taceo, uī, itum *2* tylėti
tacitus, a, um tylus, nebylys; ramus, be garso; tykus, slaptas
taedet, uit (taesum est) *2* pasibiaurėjimą jausti; nusibosti, įgristi
taedium, iī *n* (taedet) pasibiaurėjimas, pasišlykštėjimas, nenoras
talentum, ī *n* talentas (piniginis vienetas = 26,2 kg sidabro)
tālis, e toks
tam taip, tiek
tam-diū taip ilgai
tamen tačiau
tam-etsī nors, nepaisant to
tamquam tartum, lyg
tandem pagaliau
tango, tetigī, tāctum *3* liesti, lytėti, nutverti; judinti, įspūdį daryti
tanquam = **tamquam**
tantopere taip labai
tantus, a, um toks didelis, toks; **tantum** tiek, tiek daug; tik
tantus-dem, adem, undem lygiai didelis; *subst.* **tantundem** *n* lygiai tiek daug, tiek pat; *adv.* tiek pat

tardo *1* (tardus) sulaikyti, suturėti, suvėlinti
tardus, a, um lėtas, tingus, vėlus
taurus, ī *m* jautis
tēctum, ī *n* (tego) stogas; namas, butas
tēctus, a, um dengtas; paslėptas, slaptas
tego, tēxī, tēctum *3* dengti; slėpti; ginti
tellūs, ūris *f* žemė, šalis
tēlum, ī *n* puolamasis ginklas (ietis, strėlė)
temerārius, a, um lengvabūdis, neišmintingas
temeritās, ātis *f* neapgalvojimas, beprotiškas drąsumas
temperiēs, ēī *f* tinkamas sumaišymas, tinkama savybė; malonus oras, šiluma
tempero *1* su saiku vartoti; švelninti; valdyti; sulaikyti; susivaldyti
tempēstas, ātis *f* audra, oras; laikas
tempestīvus, a, um (tempus) savo laiku įvykstąs, tinkąs, tinkamas
templum, ī *n* šventovė
tempto *1* liesti; bandyti, mėginti
tempus, oris *n* laikas
tenāx, ācis pastovus, tikras; atkaklus
tendo, tetendī, tentum (tensum) *3* tempti, traukti, tiesti; vykti
tenebrae, ārum *f* tamsa, patamsės; lindynė, užuolanda
teneo, tenuī, tentum *2* (tendo) laikyti, turėti; valdyti
tener, era, erum švelnus, minkštas
tento žr. **tempto**
tenuis, e (tendo) plonas, švelnus, smulkus
tepidus, a, um šiltas
terebro *1* gręžti
tergum, ī *n* nugara, pečiai
terminus, ī *m* ribos ženklas; riba, siena; galas, tikslas; pasakymas, terminas
terra, ae *f* (torreo) žemė
terrēnus, a, um žemės; sausumos
terreo, terruī, territum *2* gąsdinti, bauginti
terrestris, e žemiškas, žemės; sausumos
terribilis, e (terreo) baisus, baimę sukeliąs
territōrium, iī *n* sritis
terror, ōris *m* baimė, siaubas
tertius, a, um trečias
testa, ae *f* plyta; molinis indas, ąsotis; šukė; pluta, sluoksnis
testimōnium, iī *n* liudijimas, įrodymas
testis, is *mf* liudininkas
testor *1* liudininkus šaukti; liudyti, įrodinėti
texo, texuī, textum *3* austi, pinti; sudėti, tvarkyti
textilis, e (texo) austas
theātrum, i *n* teatras
thermae, ārum *f* (šilta) maudyklė
thēsaurus, ī *m* turtas, lobis; iždas; sandėlis; kasykla
tībia, ae *f* fleita, švilpynė
tībīcen, inis *m* (tibia, cano) fleita pučiąs, fleitininkas
tigris, is *mf* tigras
timeo, timuī *2* bijoti; rūpintis
timidus, a, um bailus
timor, ōris *m* bijojimas, baimė
ting(u)o, tīnxī, tīnctum *3* sudrėkinti, apšlakstyti; dažyti
toga, ae *f* toga
tolero *1* (tollo) kęsti, pakelti, kentėti; laikyti
tollo, sustulī, sublātum *3* kelti, pakelti; pašalinti, naikinti
tonat, tonuit *1* griaudžia (griaustinis)
tondeo, totondī, tōnsum *2* kirpti
tonitrus, ūs *m* griaustinis
tormentum, ī *n* (torqueo) virvė; kankinimas; svaidomasis ginklas
torpeo, torpuī *2* sustingusiam, sustyrusiam būti; be sąmonės būti

torqueo, torsī, tortum *2* sukti, ritinti; kankinti; svaidyti, mėtyti
torreo, torruī, tōstum *2* džiovinti
torus, ī *m* patalas; guolis, lova
tot tiek, tiek daug
totidem tiek pat
tōtus, a, um visas, ištisas, sveikas
trabs, trabis *f* rąstas, sienojas; laivas
tractātio, ōnis *f* palietimas; vartojimas; užsiėmimas
tracto *1* vilkti; liesti, vartoti
tractus, a, um išėjęs, kilęs; sklandus (apie kalbą)
trā-do, trādidī, trāditum *3* perduoti, atiduoti, pavesti, pasakoti
trā-dūco, dūxī, ductum *3* pervesti, perkelti, nuvesti, pritraukti
tragoedia, ae *f* tragedija
traho, trāxī, tractum *3* traukti, tempti, vilkti
trā-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) permesti, perkelti, pernešti
trā-no *1* perplaukti
tranquillus *3* ramus, tykus, tylus
trāns *(c. acc.)* už, anoje pusėje, į aną pusę, per
trān-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* perrašyti
trāns-eo, iī, itum, īre pereiti; praeiti
trāns-fero, tulī, lātum, ferre pernešti, perkelti
trāns-fodio, fōdī, fossum *3* perdurti
trāns-gredior, gressus sum *3* (gradior) peržengti, pereiti
trānsitus, ūs *m* perėjimas
trāns-porto *1* pernešti, pergabenti
trecēnī, ae, a po tris šimtus
treme-facio, fēcī, factum *3* drebinti, virpinti, krutinti
tremo, tremuī *3* drebėti, bijoti
trepido *1* šen ir ten bėginėti, neramiam būti, blaškytis; bijoti
trēs, tria trys
triārii, ōrum *m* triarijai (prityrę kareiviai, išrikiuoti trečioje eilėje), rezervas
tribūnāl, ālis *n* tribūno kėdė; vyr. vado kėdė; tribunolas (teisėjų kolegija)
tribūnus, ī *m* tribūnas
tribuo, tribuī, tribūtum *3* teikti, duoti, paskirti
tribus, ūs *f* triba (trečioji gyventojų dalis)
tribūtum, ī *n* mokestis, duoklė
tribūtus, a, um tribomis padalytas ar paskirstytas
triclīnium, iī *n* valgomasis kambarys
trīduum, ī *n* trys dienos
tri-ennium, iī *n* (annus) trejų metų laikotarpis, trimetis
trīgintā trisdešimt
tri-rēmis, is *f* trirema (laivas)
trīstis, e liūdnas
triumpho *1* iškilmingai žengti į Romą, triumfuoti
triumphus, ī *m* pergalės eitynės, triumfas; pergalė
tri-vius, a, um prie kryžkelių priklausąs, *subst.* **trivium,** iī *n* kryžkelis, vieškelis
trucīdātio, ōnis *f* užmušimas, žudymas
trucīdo *1* užmušti, žudyti, skersti, papiauti
trux, trucis baisus, žiaurus
tuba, ae *f* dūda, trimitas
tueor, tuitus (tutātus) sum *2* žiūrėti; saugoti, globoti, ginti
tugurium, iī *n* lūšna; pastogė, daržinė
tum tada, tuomet
tumultus, ūs *m* maištas; sumišimas, sąmyšis; sukilimas
tumulus, ī *m* kalva; kapas
tunc žr. **tum**
tunica, ae *f* tunika, marškiniai
turba, ae *f* krūva, būrys; žmonės
turbo [1], turbinis *m* (turba) vėtra, audra; sąmyšis

turbo[2] *1* (turba) sąmyšį kelti, judinti; sudrumsti, suardyti
turbulentus, a, um sujudintas, neramus, audringas; neramumą keliąs, kurstąs
turgeo, tursī *2* sutinusiam, išpūstam būti; pasipūtusiam būti
turgidus, a, um (turgeo) pritvinkęs, sutinęs, išpūstas
turpis, e biaurus; begėdiškas
turris, is *f* bokštas
tūtō (tūtus) saugiai, be pavojaus
tūtus, a, um (tueor) apsaugotas, saugus; tikras
tuus, a, um tavas, tavo
tyrannus, ī *m* valdovas; tironas, despotas

U

ūber, eris derlingas; turtingas, gausus, apstus
ubi kame? kur? kai, kai tik, kada
ubi-cumque kame tiktai; kame nors; visur
ubī-que visur
ulcīscor, ultus sum *3* keršyti, bausti
ūllus, a, um kažkoks; koks nors
ulterior, ius anapus esąs, tolimesnis
ultimus, a, um tolimiausias, kraštutinis, paskutinis
ultrā *(c. acc.)* anapus; daugiau kaip; per
ultrō anapus; be to; savaime
umbilīcus, ī *m* knygos ritinio buožgalis
umbra, ae *f* paunksmė, šešėlis
umbrāculum, ī *n* ūksminga vieta, paunksmė
ūmeo *2* šlapiam, drėgnam būti
umerus, ī *m* petys
ūmidus, a, um (ūmeo) drėgnas, šlapias
umquam žr. **unquam**
ūnā kartu, drauge, bendrai; vienu metu
unda, ae *f* vanduo, banga, vilnis, srovė; vandenys, jūra
unde iš kur? dėl ko, kodėl?
undique iš visų šonų, iš visur
ungo, ūnxī, ūnctum *3* tepti
unguentum, ī *n* (ungo) riebalai, taukai; tepalas, balzamas
unguis, is *m* nagas
ūnicus, a, um vienintelis
ūnio *4* vienyti
ūni-versus, a, um visas, visiškas; visuotinis
unquam kadaise, kitą sykį, kartą; **nec u.** ir niekados
ūnus, a, um vienas
ūnus-quisque kiekvienas
urbānus, a, um miestiškas; *subst.* miestietis
urbs, urbis *f* miestas; sostinė
urgeo, ursī *2* spausti, varyti, stumti; versti, spirti
ūro, ussī, ūstum *3* deginti, išdeginti
ursus, ī *m* lokys
ūsque nuolat, visada; **ūsque ad** iki pat
ūsūra, ae *f* (ūtor) vartojimas, naudojimas; pelnas, nuošimtis
ūsus, ūs *m* (ūtor) vartojimas; praktika, patyrimas
ut, (utī) kaip, lyg kad; idant, kad
uter, utra, utrum katras, kuris iš dviejų
uter-que, utraque, utrumque kiekvienas iš dviejų, ir vienas ir antras, abu
ūtilis, e (ūtor) naudingas, tinkamas vartoti
ūtilitās, ātis *f* (ūtilis) naudingumas, tinkamumas; nauda, pelnas
utinam o kad, kad tik
uti-que kaip ten bebūtų, bent, nors; būtinai, ypač
ūtor, ūsus sum *3* vartoti, naudotis; turėti

utrum ... an ar ... ar
ūva, ae *f* vynkekė, vynuogė
uxor, ōris *f* žmona, pati

V

vacātio, ōnis *f* (vaco) atleidimas, atpalaidavimas, laisvė (nuo pareigų); atostogos
vacca, ae *f* karvė
vaco *1* tuščiam būti
vacuē-facio, fēcī, factum *3* tuštinti, kraustyti; *pass.* **vacuēfīo,** factus sum, fierī
vacuus, a, um (vaco) tuščias, laisvas, neužimtas
vādo *3* žengti (greitai, drąsiai), eiti, vykti
vagor *1* klaidžioti, bastytis; išsiplėsti
vagus, a, um besibastąs; netikras, nepastovus, kintamas
valeo, valuī *2* stipriam, sveikam būti; reikšmės turėti, įtakingam būti
valētūdo, inis *f* sveikata; liga, silpnumas
validus, a, um (valeo) stiprus, tvirtas; galingas
valles (-is), is *f* slėnys
vallum, ī *n* baslių tvora; pylimas
vānus, a, um tuščias, bergždžias; netikras
varietās, ātis *f* (varius) įvairumas; margumas
varius, a, um margas; įvairus; nepastovus
vās, sis *n* indas
vāstātio, ōnis *f* naikinimas
vāsto *1* (vāstus) nuniokoti, nusiaubti, sunaikinti
vāstus, a, um tuščias, apleistas; neišmatuojamas, labai didelis
vātēs, is *mf* pranašas, žynys; poetas
-ve arba
vectīgal, ālis *n* mokestis; pajamos
vectīgālis, e (vectīgal) mokestį liečiąs; mokesčiais apdėtas
vectio, ōnis *f* (veho) važiavimas, jojimas
vehemēns, entis (veho) smarkus, greitas; stiprus, galingas
veho, vēxī, vectum *3* vežti, nešti; *pass.* važiuoti
vel arba, ar
vēlāmen, inis *n* (vēlo) uždanga, uždangalas; drabužis, skepeta
vēlo *1* (vēlum) dengti, uždengti; apvilkti
vēlōcitās, ātis *f* greitumas, vikrumas, apsukrumas
vēlōx, ōcis greitas
vēlum, ī *n* burė; būrių drobė; palapinių medžiaga
vel-ut(ī) kaip, lyg kad, tartum
vēna, ae *f* gysla
vēnālis, e pardavimui išstatytas; paperkamas
vēnātio, ōnis *f* medžioklė
vēnātor, ōris *m* medžiotojas
vēndo, didī, ditum *3* (*pass.* veneo) pardavinėti, parduoti
venēnum, ī *n* nuodai
venerābilis, e gerbtinas, gerbiamas
venerābundus, a, um su pagarba; pilnas pagarbos
veneror *1* gerbti; prašyti, maldauti
venia, ae *f* malonė, pasigailėjimas; **veniam dare** pasigailėti
venio, vēnī, ventum *4* ateiti, eiti, prieiti
venter, tris *m* pilvas, skilvis
ventus, ī *m* vėjas
venum-do, dedī, datum *1* parduoti
venus, veneris *f* meilė
vēr, vēris *n* pavasaris
verber, eris *n* kirtis, smūgis; rykštė
verbero *1* mušti, plakti
verbōsus, a, um šnekus, kalbus
verbum, ī *n* žodis; veiksmažodis; *pl.* kalba

verēcundia, ae *f* drovumas
vereor, veritus sum *2* bijotis; rūpintis; gerbti
vergo *3* krypti, nukrypusiam būti
vēritās, ātis *f* teisybė, tiesa, teisingumas; tikrovė
vermis, is *m* kirmėlė
vernāculus, a, um namuose gimęs; vietinis; naminis
vērō iš tiesų, tikrai; gi, bet
versātilis, e judomas, atgręžiamas; judrus, vikrus
verso *1* dažnai vartyti, vartalioti
versor *1* (verto) sukinėtis, būti tarp; rastis
versūra, ae *f* kampas; pasisukimas; kreditoriaus pakeitimas
versus[1], ūs *m* pasukimas; eilutė; eilėraštis, eilės
versus[2] link, į
verto, vertī, versum *3* į kitą šoną versti, nukreipti; *pass.* virsti
vērum tačiau, betgi
vērus, a, um tikras
vescor *3* misti, valgyti; gyventi; naudotis
vesper, eri *m* vakaras
vester, stra, strum jūsų, jūsiškis
vestibulum, ī *n* prieangis
vestīgium, iī *n* pėdsakas; akimirka
vestīmentum, ī *n* drabužis, apdaras
vestio *4* apvilkti
vestis, is *f* žr. **vestīmentum**
vestītus, ūs *m* žr. **vestīmentum**
veto, vetuī, vetitum *1* uždrausti, neleisti
vetus, teris senas
vetustās, ātis *f* senumas, senatvė; senovė
vetustus, a, um senas; senobinis
vexillum, ī *n* (vēlum) vėliava
vexo *1* smarkiai judinti; varginti, kankinti
via, ae *f* kelias; kelionė; gatvė
viātor, ōris *m* keleivis; pasiuntinys (tarnybos reikalui)
vibro *1* smarkiai judinti, purtinti, kratyti; drebėti
vīcēnī, ae, a po dvidešimt
vīcīnia, ae *f* kaimynystė
vīcīnus, a, um kaimyninis; *subst.* kaimynas
vicis (gen.) vicem, vice, vicēs, vicibus *f* pasikeitimas, permaina; eilė
vicissim pakaitais, po kits kito; priešingai, atvirkščiai
victima, ae *f* aukoti skirtas gyvulys, auka
victor, ōris *m* nugalėtojas
victōria, ae *f* pergalė, nugalėjimas
vīctus, ūs *m* (vīvo) gyvenimo būdas; maistas
vīcus, ī *m* kaimas, sodžius
video, vīdī, vīsum *2* matyti, pastebėti; *pass.* **videor,** vīsus sum *2* matomam būti, atrodyti
vigeo, viguī *2* stipriam, tvirtam būti; garsiam būti, garsėti
vigilia, ae *f* budėjimas; sargyba
vigilo *1* budėti, nemiegoti
vigor, ōris *m* (vigeo) tvirtumas, jėga; energija
vīlicus, ī *m* ūkvedys, prižiūrėtojas
vilis, e pigus; menkas, be vertės; paprastas
vīlla, ae *f* vasarnamis, vila; ūkis, sodyba
vīmen, vīminis *n* žilvitis, karklas
vincio, vīnxī, vīnctum *4* rišti, pančiotī
vinclum = **vinculum**
vinco, vīcī, victum *3* nugalėti
vinculum, ī *n* (vincio) virvė, raištis; *pl.* grandinės
vindex, dicis *mf* gynėjas, gelbėtojas; keršytojas
vindico *1* reikalauti; ginti, saugoti, gelbėti; keršyti, bausti
vinea, ae *f* vynuogynas; pastogė gintis nuo priešų (vinėja)

vīnum, ī vynas
viola, ae *f* žibuoklė
violēns, entis žr. **violentus**
violentia, ae *f* staigumas; smarkumas, žiaurumas
violentus, a, um staigus, smarkus, ūmus; žiaurus, audringas
violo *1* įžeisti; paminti; plėšti; niokoti
vir, virī *m* vyras
virga, ae *f* rykštė
virgo, inis *f* mergina, mergaitė
virgultum, ī *n* daigas; šakutė; krūmas
viridis, e žalias; jaunas, tvirtas
virīlis, e (vir) vyriškas, vyrui tinkamas; tvirtas, drąsus
virtūs, ūtis *f* (vir) vyriškumas, narsumas; dorumas, dorybė
vīs *f* (*acc.* vim, *abl.* vī; *pl.* vīrēs, vīrium, vīribus) jėga; puolimas
vīsito *1* lankyti
vīso, vīsī *3* (video) lankyti; važiuoti
vīsus, ūs *m* matymas, regėjimas, žvilgsnis; matomas daiktas, pavidalas
vīta, ae *f* (vīvus) gyvenimas; gyvybė; gyvenimo būdas
vītineus, a, um iš vynmedžio
vitio *1* gadinti; naikinti; klaidingu palaikyti
vitiōsus, a, um (vitium) ydingas, netobulas; pagedęs, piktas, nedoras
vitis, is *f* vynuogienojas
vitium, iī *n* yda, trūkumas
vīto *1* vengti, šalintis, bėgti; gintis, saugotis
vitta, ae *f* raištis, juosta, kaspinas
vitupero *1* (vitium, paro) ydingu išrasti; peikti, barti
vīvāx, ācis gyvenąs, gaivus, ilgai tveriąs
vīvidus, a, um gyvybės pilnas; tvirtas, gyvas, ugningas
vīvo, vīxī, vīctūrus *3* gyventi; misti
vīvus, a, um gyvas
vix vos
vocābulum, ī *n* pavadinimas; žodis
voco *1* šaukti, kviesti; vadinti
volātilis, e lekiąs, skrendąs; sparnuotas
volēns, entis noromis, mielai ką daraąs; palankus, linkęs, malonus
volo[1] *1* lėkti, lakioti, skristi
volo[2], voluī, velle norėti, geisti
volūbilis, e kintamas; judrus
volucer, cris, cre greitas, lakus
volūmen, inis *n* (volvo) užsisukinias, vingis; popieriaus ritinys; knyga
voluntārius, a, um savanoris, laisvu noru
voluntās, ātis *f* (volo) valia, noras; sprendimas
voluptās, ātis *f* smagumas, džiaugsmas, malonumas
volvo, volvī, volūtum *3* ritinti, sukti, vynioti
vōtum, ī *n* (voveo) pažadas, pageidavimas, noras; viltis
voveo, vōvī, vōtum *2* pažadėti; norėti
vōx, vōcis *f* balsas, garsas; žodis, kalba
vulgāris, e (vulgus) liaudies, liaudinis; paprastas, žinomas
vulgō paprastai; dažnai; visur; viešai
vulgus, ī *n* liaudis, žmonės; minia
vulnero *1* sužeisti
vulnus, eris *n* žaizda
vulpēs, is *f* lapė
vultus, ūs *m* veidas, veido bruožai; žvilgsnis; išvaizda

IV

TIKRINIAI VARDAI

A

A. sutrumpinimas vardo **Aulus** (Aulas)

Abdērīta (-es), ae *m* abderietis, Abderų miesto (Trakijoje) gyventojas

Achillēs, is *m* Achilas, graikų didvyris, pasižymėjęs kare prieš Trojį; Hektoro nugalėtojas

Achīvī, ōrum *m* achajai; graikai

Aeduī žr. **Haeduī**

Aegyptiī, ōrum *m* egiptiečiai

Aenēās, ae *m* Enėjas, Anchizo ir Veneros sūnus, Trojos karaliaus Priamo giminaitis. Trojai žlugus, po ilgų klajojimų įsikūrė Italijoje. Jo žygiai aprašyti Vergilijaus Eneidoje

Aeolius, a, um eoliečių; graikų

Aequī, ōrum *m* ekvai, italų gentis

Africa, ae *f* Afrika, romėnų provincija (dažniausiai Kartaginos sritis)

Agamemnōn, onis *m* Agamemnonas, vyriausias graikų vadas kare su Troja

Agēsilāus, ī *m* Agesilajus, Spartos karalius (442—358)

Agis, idis *m* Agidas, Spartos karalius

Alba Longa Albalonga, Lacijaus (Italijoje) srities miestas, įkurtas Enėjo sūnaus Askanijaus

Albānus, a, um albiečių; *subst.* Albalongos gyventojas

Albius, a, um Albijus, romėnų giminės vardas

Alcibiadēs, is *m* Alkibiadas, Sokrato mokinys, atėniečių kariuomenės vadas, mir. 404 m.

Alexander, drī *m* Aleksandras, Makedonijos karalius (356—323)

Algidus (mōns) Algidas, kalnų virtinė Lacijuje

Allia, ae *f* Aliia, kairysis Tiberio intakas ties Roma

Allobrogēs, um *m* alobrogai, Galijos tauta

Alpēs, ium *f* Alpių kalnai

Amūlius, iī *m* Amulijus, Albalongos karalius

Ancus, ī *m* Ankas, romėnų vardas. **Ancus Mārcius** — ketvirtasis Romos karalius

Anio, ēnis *m* Anieno upė, Tiberio intakas

Antemnātēs, ium *m* antemniečiai, sabinų miesto Antemnų gyventojai

Antiochus, ī *m* Antiochas, karalius M. Azijoje

Antōnius, iī *m* Antonijus, romėnų giminės vardas. **Mārcus Antōnius** — Markas Antonijus (1. romėnų oratorius; 2. triumviras)

Appennīnus, ī *m* Apeninų kalnai

Apollō, inis *m* Apolonas, Jupiterio ir Latonos sūnus, Dianos brolis, poezijos ir muzikos (vėliau ir saulės) dievas

Appius, iī *m* Apijus, romėnų vardas. **Appius Claudius** — vienas iš decemvirų

Aprīlis, is *m* (mensis) balandžio mėnuo

Aquilo, ōnis *m* Akvilonas, šiaurės vėjas

Aquītānī, ōrum *m* akvitanai, pietinės Galijos gyventojai

Arabes, um *m* arabai

Archimēdēs, is *m* Archimedas, garsus Sirakūzų matematikas

Ardea, ae *f* Ardėja, Lacijaus srities miestas

Argonautae, ārum *m* argonautai, didvyriai, plaukę Jazonui vadovaujant Argo laivu

Ariovistus, ī *m* Ariovistas, germanų vadas, Cezario nugalėtas 58 m. pr. m. e.

Aristīdēs, is *m* Aristidas, atėnietis, pasižymėjęs teisingumu, Temistoklio priešininkas (540—467)

Aristotelēs, is *m* Aristotelis, graikų filosofas, Platono mokinys, Aleksandro Makedoniečio mokytojas (384—322)

Armenia, ae *f* Armenija, Azijos kraštas prie Eufrato upės

Artaxerxēs, is *m* Artakserksas, Persijos karalius

Asia, ae *f* Azija, romėnų provincija (vakarinė M. Azijos dalis)

Athēnae, ārum *f* Atėnai, Atikos (Graikijoje) sostinė

Athēniēnsis, is *m* atėnietis

Augustus, ī *m* 1) Augustas, Romos imperatorius (31 pr. m. e. — 14 m. e.); 2) A. mėnsis rugpiūčio mėnuo

Aventīnus, ī *m* Aventinas, viena iš septynių Romos kalvų

B

Bactriānus, a, um baktrų; *subst.* baktrų srities gyventojas (Azijoje)

Baleārēs, ium *f* (insulae) Balearų salos (arti Ispanijos)

Belgae, ārum *m* belgai, šiaurinės Galijos sritis

Bīthynia, ae *f* Bitinijos kraštas (M. Azijos šiaurėje)

Brundisium, ī *n* Brundizijus, Kalabrijos (Italijoje) uostas

Bruttius, a, um brutų, Brucijaus (piet. Italijos iškyšulys)

Brutus, ī *m* Brutas, romėnų pavardė. **Lūcius Iūnius Brutus** — Tarkvinijaus Išdidžiojo, paskutinio Romos karaliaus, ištrėmimo kaltininkas

C

C. sutrumpinimas vardo **Gāius**

Caelius (mōns), ī *m* Celijus, viena iš septynių Romos kalvų

Caesar, is *m* Cezaris, romėnų šeimos *gens Iulia* pavardė. **Gāius Iulius Caesar** — romėnų vadas, kariavo su galais ir germanais (58—52), dukart perėjo Reiną, išvijo germanus iš Galijos; užsimojo pakeisti respublikos santvarką karine diktatūra, naudinga turtingiems vergų savininkams, bet žuvo (44 m.), nepasiekęs savo tikslo

Gāius, ī *m* žr. Gāius

Calendae (Kal.), ārum *f* kalendos, mėnesio pirmoji diena

Camillus, ī *m* Kamilas, romėnų pavardė. **Mārcus Fūrius Camillus** — galų nugalėtojas (390 m. pr. m. e.)

Campānia, ae *f* Kampanija, vidurinės Italijos sritis, į pietus nuo Romos, dabart. *Campagna* (-nja)

Cannae, ārum *f* Kanai, Apulijos (Italijoje) srities miestas. **Pūgna Cannēnsis** — mūšis ties Kanais (Hanibalas 216 m. sudavė sunkų smūgį romėnams)

Capitōlīnus, a, um Kapitolijaus

Capitōlium, ī *n* Kapitolijus, viena iš septynių Romos kalvų; Romos pilis

Capua, ae *f* Kapuja, Kampanijos miestas netoli Neapolio

Carthāginiēnsēs, ium *m* kartaginiečiai

Carthāgo, inis *f* Kartagina, pajūrio miestas ir to paties vardo plutokratinė respublika šiaurinėje Afrikoje. Triskart kariavo su Roma (pūnų karai); miestas buvo romėnų išgriautas 146 m. pr. m. e.

Cassius, ī *m* Kasijus, romėnų giminės vardas. **C. Cassius** — konsulas 73 m. pr. m. e.

Catilīna, ae *m* Katilina. **Lūcius Sergius Catilīna** rengė sąmokslą prieš Romos plutokratiją 63 m. pr. m. e.

Cato, ōnis *m* Katonas, romėnų pavardė. **Mārcus Porcius Cato** — žinomas Kartaginos priešas

Catullus, ī *m* Katulas, romėnų pavardė. **Gāius Valerius Catullus,** poetas lyrikas (87—54)

Caucasus, ī *m* Kaukazo kalnai

Celtae, ārum *m* keltai

Cerēs, Cereris *f* Cerera, Saturno duktė, Jupiterio sesuo, Prozerpinos motina, žemės darbo deivė

Charybdis, is *f* Charibdė, pavojingas vandens verpetas Sicilijos sąsiauryje, vaizduojamas baidykle, ryjančia laivus ir žmones

Cicero, ōnis *m* Ciceronas, romėnų pavardė. **Mārcus Tullius Cicero** — oratorius, rašytojas ir valstybės vyras (106—43)

Cimbrī, ōrum *m* kimbrai, germanų kilmės tauta Elbės žemupyje

Cimbricus, a, um kimbrų, kimbriškas

Cincinnātus, ī *m* Cincinatas, konsulas (460 m. pr. m. e.) ir diktatorius (458)

Circus Maximus Romos didysis cirkas, pastatydintas karaliaus Tarkvinijaus Senojo

Clīsthenēs, is *m* Klistenis, Atėnų valstybės vyras ir įstatymų leidėjas (apie 500 m. pr. m. e.)

Clōdius (Claudius), ī *m* Klodijus (Klaudijus), romėnų giminės vardas

Cloelia, ae *f* Klelija, romėnė, ducta Porsenai įkaitu

Clūsīnī, ōrum *m* kluziečiai, Kluzijaus gyventojai

Clūsīnus, a, um Kluzijaus

Clūsium, ī *n* Kluzijus, Etrurijos miestas

Cn. sutrumpinimas vardo **Gnaeus,** ī *m*

Cocles, itis *m* Koklitas. **Horatius Cocles** — pasižymėjęs kare su Porsena drąsiu Tiberio tilto gynimu

Corinthus, ī *f* Korintas, miestas Peloponese (Graikijoje)

Coriolānus, ī *m* Koriolanas. **C. Mārcius Coriolānus** — romėnų karo vadas; savo tėvynіečių išvytas, mėgino su priešų (volskų) pagalba už grobti Romą

Coriolī, ōrum *m* Koriolai, Volskų miestas Lacijuje

Cornēlia, ae *f* Kornelija, romėnė, Tiberijaus ir Gajaus Grakchų motina

Cornēlius, ī *m* Kornelijus, romėnų giminės vardas; žr. **Scīpio. Cornēlius Nepōs** — Kornelijus Nepotas (94—24), romėnų istorikas, Cicerono, Katulo ir Atiko draugas

Corsica, ae *f* Korsika

Crassus, ī *m* Krasas, romėnų pavardė. **M. Licinius Crassus,** pretorius, vėliau triumviras

Crixus, ī *m* Kriksas, Spartako karių vadas

Croesus, ī *m* Krezas, Lidijos (M. Azijoje) karalius (apie 550 m. pr. m. e.)

Cūrius, ī *m* Kurijus, romėnų giminės vardas. **Mānius Cūrius Dentātus,** konsulas 290, 275 ir 274 m. pr. m. e.

Cyclōps, ōpis *m* kiklopas

Cydnus, ī *m* Kidnas, upė Kilikijoje (M. Azija)

Cyprus, ī *f* Kipro sala

Cyrus, ī *m* Kiras, persų karalius

D

D. sutrumpinimas vardo **Decimus** (Decimas)

Damis, idis *m* Damidas

Danaī, ōrum *m* danajai; graikai

Dānuvius, iī *m* Dunojus

Dārēus, ī *m* Darijus, persų karalius

December, bris *m* (mėnsis) gruodžio mėnuo

Dēiotarus, ī *m* Deiotaras, Galatijos (M. Azijoje) kunigaikštis, Cicerono apgintas teisme

Delphicus, a, um Delfų, delfiškas

Dēmadēs, is *m* Demadas, oratorius Atėnuose

Dēmocritus, ī *m* Demokritas, graikų filosofas, atomistas (460—361)

Dēmosthenēs, is *m* Demostenas, garsus Atėnų oratorius, Makedonijos karaliaus Pilypo priešininkas

Dentātus, i *m* Dentatas. **Cūrius Dentātus** — romėnų karo vadas, Epiro karaliaus Piro nugalėtojas

Diāna, ae *f* Diana, Jupiterio ir Latonos sesuo, medžioklės ir mėnulio deivė

Diogenēs, is *m* Diogenas, graikų filosofas, kinikas (404—323)

Dionysius, iī *m* Dionizijus (1. Sirakūzų valdovas; 2. lyrikas Tebuose)

Dolābella, ae *m* Dolabela, Cicerono žentas

Dumnorix, īgis *m* Dumnorigas, galų vadas, Cezario priešas

E

Ennius, iī *m* Enijus, romėnų poetas (239—169)

Epamīnōndās, ae *m* Epaminondas, tebiečių karo vadas, nugalėjęs lakedemoniečius ties Mantinėja (362)

Ephesus, ī *f* Efesas, miestas M. Azijoje

Epictētus, ī *m* Epiktetas, I m. e. amž. filosofas stoikas

Epicūrus, ī *m* Epikuras, garsus graikų filosofas (341—270)

Esquilīnus, ī *m* Eskvilinas, viena iš septynių Romos kalvų

Etrūria, ae *f* Etrurija, kraštas vidur. Italijoje (dabar *Toscana*), į šiaurę nuo Romos

Etrūscī, ōrum *m* etruskai, Etrurijos gyventojai

Euclīdēs, is *m* Euklidas, garsus Aleksandrijos matematikas (apie 300 m. prieš m. e.)

Eurōpa, ae *f* Europa

F

Faleriī, ōrum *m* Falerijai, faliskų miestas Lacijuje

Faliscī, ōrum *m* faliskai, Falerijų gyventojai

Faunī, ōrum *m* faunai (laukų ir miškų dievaičio Fauno sūnūs)

Februārius a, um vasario; *subst.* vasaris

Fīdēnātēs, ium *m* fidėniečiai, sabinų miesto Fidėnų gyventojai

G

Gabiī, ōrum *m* Gabijai, miestas Lacijuje

Gāius, ī *m* Gajus, romėnų vardas (sutrumpintai **C.**)

Gallī, ōrum *m* galai, Galijos gyventojai

Gallia, ae *f* Galija (maždaug dabart. Prancūzija)

Garumna, ae *f* Garona, upė Galijoje

Gellius, iī *m* Gelijus, romėnų giminės vardas. **Aulus Gellius,** romėnų rašytojas (apie 130 m. e. m.)

Genua, ae *f* Genova, miestas Ligurijoje (šiaur. Italijoje)

Germānī, ōrum *m* germanai

Germānia, ae *f* Germanija (dabart. Vokietija)

Germānicus [1], a, um (= **Germānus**, a, um) germanų

Germānicus [2], ī *m* Germanikas; **C. Iūlius Caesar Germānicus** pasižymėjo kovose su germanais I m. e. amž. pradžioje

Gisgo, ōnis *m* Gisgonas, kartaginietis

Gracchus, ī *m* Grakchas, romėnų pavardė. **Tiberius Semprōnius Gracchus**, konsulas 177 ir 166 m. pr. m. e.; garsūs yra jo ir Kornelijos sūnūs **Tiberius S. G.** ir **Gāius S. G.**, liaudies tribūnai 133 ir 123 m. pr. m. e.

Graecia, ae *f* Graikija

Graecus, a, um graikų, graikiškas; *subst.* graikas

Grāius = **Graecus**

Grātia, ae *f* (ir *plur.*) gracijos, Jupiterio dukterys, grakštumo deivės

Gythēum, ī *n* Gitėjo miestas Lakonijoje

H

Haeduī, ōrum *m* edujai (tauta Galijoje)

Hamilcar, aris *m* Hamilkaras, Hanibalo tėvas

Hannibal, alis *m* Hanibalas, garsus kartaginiečių vadas (247—183)

Hasdrubal, alis *m* Hasdrubalas, kartaginietis

Hector, oris *m* Hektoras, Trojos karaliaus Priamo sūnus

Hellēspontus, ī *m* Helespontas, sąsiauris tarp Europos ir Azijos (dabart. Dardanelai)

Helvētiī, ōrum *m* helvetai, keltų kilmės tauta, gyvenusi dabart. Šveicarijoje

Herculēs, is *m* Herkulis (Heraklis), Jupiterio ir Alkmenės sūnus, tautinis graikų didvyris

Hercynia silva miškais apaugęs Germanijos kalnynas

Hibērus, ī *m* Ebro upė Ispanijoje

Hierosolyma, ōrum *n* Jeruzalė, Judėjos sostinė

Hispānia, ae *f* Ispanija

Homērus, ī *m* Homeras, seniausias ir žymiausias graikų poetas epikas (apie 800 m. pr. m. e.)

Horātius, iī *m* Horacijus, romėnų giminės vardas. **Quīntus Horātius Flaccus** — garsiausias Romos lyrikas (65—8)

Hostīlius, iī *m* Hostilijus, romėnų giminės vardas. **Tullus Hostīlius** — trečiasis Romos karalius

Hypanis, is *m* Hipanio upė (dabart. Bugas)

I

Iāniculus, ī *m* Janikulas, viena iš septynių Romos kalvų

Iānuārius, a, um sausio; *subst.* sausis

Iānus, ī *m* Janas, durų (laiko ir metų) dievas

Iāsōn, ōnis *m* Jasonas, argonautų vadas

Idūs, uum *f* idos, 13-oji (15-oji) mėnesio diena

Indī, ōrum *m* indai, Indijos gyventojai

India, ae *f* Indija

Italī, ōrum *m* italai

Italia, ae *f* Italija

Ithaca, ae *f* Itaka, sala Jonijos jūroje, Odisėjo gimtinė

Iūdaea, ae *f* Judėja, pietų Palestinos dalis

Iugurtha, ae *m* Jugurta, Numidijos karalius, kariavęs su romėnais (112—106)

Iūlia, ae *f* Julija, romėnės vardas

Iūlius [1], iī *m* Julijus, romėnų giminės vardas

Iūlius [2], iī *m* (mėnsis) liepos mėnuo
Iūnius [1], iī *m* Junijus, romėnų giminės vardas
Iūnius [2], iī *m* (mėnsis) birželio mėnuo
Iūno, ōnis *f* Junona, Jupiterio žmona, santuokos deivė
Iuppiter (*gen.* Iovis, *dat.* Iovi, *acc.* Iovem, *abl.* Iove) *m* Jupiteris, vyriausias romėnų dievas; romėnų supratimu, dievų ir žmonių valdovas. **Diēs Iovis** — ketvirtadienis
Iuvenālis, is *m* Juvenalis. **D. Iūnius Iuvenālis**, garsus romėnų satyrikas (60—140)

L

L. sutrumpinimas vardo **Lūcius**
Labiēnus, ī *m* Labienas, Cezario legatas Galijoje
Labyrinthus, ī *m* labirintas, pastatas Kretos saloje
Lacaena, ae *f* lakonietė, lakedemonietė, spartietė
Lacedaemōn, onis *f* Lakedemonas, Sparta
Lacedaemoniī, ōrum *m* lakedemoniečiai, spartiečiai, Spartos gyventojai
Lacedaemonius, a, um Lakedemono, Spartos
Lamprus, ī *m* Lampras, muzikas Atėnuose
Latīnī, ōrum *m* lotynai, Lacijaus gyventojai
Latīnus, a, um lotynų
Latium, iī *n* Lacijus, sritis vidur. Italijoje su miestu Roma
Lāvīnia, ae *f* Lavinija, Latino duktė, Enėjo žmona, kurios vardu pavadintas jos pastatytas miestas Lacijuje (Lāvīnium)
Lāvīnius, a, um Lavinijaus
Lentulus, ī *m* Lentulas, romėnų giminės vardas. **Cn. Cornelius Lentulus** — konsulas
Leōnidās, ae *m* Leonidas, Spartos karalius, garsusis Termopilų gynėjas
Lituānia, ae *f* Lietuva
Līvius, iī *m* Livijus, romėnų giminės vardas. **Līvius Andronīcus** — seniausias romėnų dramaturgas ir poetas, išvertęs Homero Odisėją į lotynų kalbą (240 m. pr. m. e.). **Titus Līvius** — romėnų istorikas (59 m. pr. m. e. — 17 m. e. m.)
Lūcīlius, iī *m* Lucilijus, romėnų giminės vardas. **Gāius Lūcīlius** — romėnų poetas (180—102)
Lūcius, iī *m* Lucijus, romėnų giminės vardas
Lucrētius, iī *m* Lukrecijus, romėnų giminės vardas. **Titus Lucrētius Cārus** — autorius poemos „De rērum nātūra“, miręs 55 m. pr. m. e.
Lūna, ae *f* Luna, mėnulio deivė. **Diēs Lūnae** — pirmadienis
Lycūrgus, ī *m* Likurgas, įstatymų leidėjas Spartoje
Lydia, ae *f* Lidija, sritis M. Azijoje
Lysander, drī *m* Lisandras, spartiečių karo vadas

M

M. sutrumpinimas vardo **Mārcus**
Macedo, onis *m* makedonietis
Maharbal, alis *m* Maharbalas, kartaginiečių kavalerijos vadas
Māius, ī *m* (mėnsis) gegužės mėnuo
Mānlius, iī *m* Manlijus, romėnų giminės vardas. **Mārcus Mānlius Capitōlīnus** — Kapitolijaus išgelbėtojas (387 m. pr. m. e.)
Mantinēa, ae *f* Mantinėja, Arkadijos (Graikijoje) miestas
Mārcellus, ī *m* Marcelas, romėnų giminės vardas. **M. Claudius Mārcellus** užkariavo Sirakūzus 212 m. pr. m. e.
Mārcus, ī *m* Markas, romėnų vardas

Marius, iī *m* Marijus, romėnų giminės vardas. **Gāius Marius** — liaudies partijos vadas, kimbrų ir teutonų nugalėtojas

Mārs, Mārtis *m* Marsas, karo dievas. **Diēs Mārtis** — antradienis

Mārtius campus Marso laukas

Mārtius, iī *m* (mėnsis) kovo mėnuo

Mātrona, ae *f* upė Galijoje, dab. Marna

Mediolānum, ī *n* Mediolanas, šiaur. Italijos miestas, dab. Milanas

Megara, ae *f* (ir *plur.* **Megara,** ōrum *n*) Megaros miestas Graikijoje

Megarēnsis, is *m* megarietis

Melpomenē, ēs *f* Melpomenė, tragedijos ir lyrinės poezijos mūza

Menapiī, ōrum *m* menapijai, šiaurinės Galijos tauta

Menēnius, iī *m* Menenijus, romėnų giminės vardas. **Menēnius Agrippa** — konsulas 503 m. pr. m. e.

Mercurius, iī *m* Merkurijus, sparnuotas dievų pasiuntinys, prekybos dievas. **Diēs Mercuriī** — trečiadienis

Metapontum, ī *n* Metapontas, miestas Lukanijoje (piet. Italijoje)

Miltiadēs, is *m* Miltiadas, garsus Atėnų karo vadas, nugalėjęs persus prie Maratono 490 m. pr. m. e.

Minerva, ae *f* Minerva (Atėnė), Jupiterio duktė, išminties, mokslo, meno ir karo deivė

Mūsa, ae *f* mūza, dailiojo meno deivė (mūzų buvo 9)

Mutina, ae *f* Mutinos miestas šiaur. Italijoje, dab. Modena

Mycēnae, ārum *f* Mikėnai, miestas Argolidėje

N

Naevius, iī *m* Nevijus, romėnų giminės vardas. **Gnaeus Naevius** — vienas iš pirmųjų Romos poetų

Nāso, ōnis *m* Nazonas, žr. **Ovidius Nepōs** žr. **Cornēlius**

Nervīī, ōrum *m* nervijai, tautelė šiaurės Galijoje

Nero, ōnis *m* Neronas, Romos imperatorius (54—68)

Nōla, ae *f* Nola, miestas Kampanijoje, netoli Neapolio

Nōnae, ārum *f* nonos, devintoji diena prieš idas (5-oji arba 7-oji mėnesio diena)

November, bris *m* (mėnsis) lapkričio mėnuo

Nūceria, ae *f* Nucerija, miestas Kampanijoje, į pietus nuo Neapolio

Numa, ae *m* Numa; **Numa Pompilius** — antrasis Romos karalius

Numitor, ōris *m* Numitoras, Albalongos karalius, Romulo ir Remo senelis

O

Oceanus, ī *m* okeanas, didelė jūra; Atlanto vandenynas; *personif.* Okeanas, nimfų najadžių tėvas

Octōber, bris *m* (mėnsis) spalio mėnuo

Odyssēa, ae *f* (Homero) Odisėja, Livijaus Androniko išversta į lotynų kalbą

Oenomaus, ī *m* Enomajus, Spartako karių vadas

Olympia, ae *f* Olimpija, apylinkė Elidėje, kur kas ketveri metai būdavo švenčiamos olimpinės žaidynės (**Olympia,** ōrum *n*)

Olympias, dis *f* olimpiada, ketverių metų laikotarpis tarp olimpinių žaidynių. Pirmosios olimpinės žaidynės buvo 776 m. pr. m. e.

Ovidius, iī *m* Ovidijus, romėnų giminės vardas. **Pūblius Ovidius Nāso** — romėnų poetas (43 pr. m. e. — 17 m. e. m.)

P

P. sutrumpinimas vardo **Pūblius**

Padus, ī *m* Pado (dab. Po) upė šiaur. Italijoje

Palātīnus, ī *m* Palatinas, viena iš septynių Romos kalvų

Palātium, iī *n* Palatino kalva Romoje

Paris, idis *m* Paris, karaliaus Priamo sūnus, Trojos karo kaltininkas

Parrhasius, iī *m* Parasijus, graikų tapytojas iš Efeso (Maž. Azijoje), apie 400 m. pr. m. e.

Parthia, ae *f* Partija, kraštas į pietus nuo Kaspijos jūros

Pausaniās, ae *m* Pausanijus, graikų vadas, nugalėjęs persus prie Platėjų 479 m.

Pēnelopa, ae *f* Penelopė, Odisėjo žmona

Peripatēticus, a, um peripatetikas, Aristotelio mokyklos mokinys

Persa (Persēs), ae *m* persas

Persis, idis *f* Persija

Phaedrus, ī *m* Fedras, pasakėčių rašytojas, gyv. I m. e. amž.

Phalēreus, ī *m* Faleras, Atėnų uostas

Philippus, ī *m* Filypas, Makedonijos karalius, Aleksandro tėvas

Phōciōn, ōnis *m* Fokionas, Atėnų valstybės vyras (miręs 318 m. pr. m. e.)

Phoenīcēs, um *m* finikiečiai

Phormio, ōnis *m* Formionas, filosofas

Plato, ōnis *m* Platonas, graikų filosofas (427—348)

Plautus, ī *m* Plautas. **Titus Maccius Plautus** — romėnų komedijų rašytojas (254—184)

Plīnius, iī *m* Plinijus. **Gāius Plīnius Secundus,** garsus romėnų mokslininkas (23—79)

Plūtarchus, ī *m* Plutarchas, graikų rašytojas-istorikas (46—120)

Poenī, ōrum *m* pūnai (kartaginiečiai)

Poenus, ī *m* pūnas (= Hanibalas)

Pōllio, ōnis *m* Polionas. **C. Asinius Pōllio** — poetas, oratorius ir istorikas (76 pr. m. e. — 6 m. e. m.)

Polycratēs, is *m* Polikratas, Samo s. tironas, mir. 522 m.

Pompēiī, ōrum *m* Pompėjos miestas

Pompēius, ī *m* Pompėjus, romėnų giminės vardas. Žinomas **Cn.** (Gnaeus) **Pompēius Māgnus**

Pompilius, iī *m* Pompilijus, romėnų giminės vardas

Ponticus, a, um Juodosios jūros (**Pontus,** ī *m* Juodoji jūra)

Porsenna, ae *m* Porsena, Etrurijos karalius (apie 500 m. pr. m. e.)

Priamus, ī *m* Priamas, Trojos karalius

Propertius, iī *m* Propercijus. **Sextus Aurelius Propertius** — romėnų poetas (49—15)

Ptolomaeus, ī *m* Ptolemėjas, vardas keleto Egipto karalių

Pūblius, iī *m* Publijus, romėnų vardas

Pūnicus, a, um pūnų

Pyrēnaeī montēs Pirėnų kalnai; **Pyrēnaeus saltus** Pirėnų kalnynas

Pyrrhus, ī *m* Piras, Epiro (šiaur. Graikijoje) karalius (313—272)

Pythagorās, ae *m* Pitagoras, graikų filosofas (apie 500 m. pr. m. e.)

Pythagorēus, a, um Pitagoro šalininkas

Q

Q. sutrumpinimas vardo **Quīntus**

Quīntiliānus, ī *m* Kvintilianas. **Mārcus Fabius Quīntiliānus** — romėnų kalbėtojas (35—96)

Quīntīlis, is *m* (mėnsis) penktasis (liepos) mėnuo, vėliau pavadintas **Iūlius**

Quīntus, ī *m* Kvintas, romėnų vardas

Quirīnālis, is *m* Kvirinalas, Kvirino kalva Romoje

Quirīnus, ī *m* Kvirinas, romėnų dievų Marso ir Jano epitetas

Quirītēs, ium *m* kviritai, pilnateisiai Romos piliečiai

R

Rēmī, ōrum *m* remai, tauta šiaur. Galijoje

Remus, ī *m* Remas, Romulo brolis

Rha *m (indecl.)* Volgos upė

Rhēa Silvia Reja Silvija, karaliaus Numitoro duktė, Romulo ir Remo motina

Rhēnus, ī *m* Reino upė

Rhodanus, ī *m* Ronos upė

Rhodus, i *f* Rodo sala

Rōma, ae *f* Roma

Rōmānus, a, um Romos, romėnų; *subst.* romėnas

Rōmulus, ī *m* Romulas, Romos įkūrėjas

S

S. sutrumpinimas vardo **Sextus**

Sabīnī, ōrum *m* sabiniečiai, senovės italų tauta

Sabīnus, a, um sabiniečių; *subst.* sabinietis, -ė

Sacer (mōns) šventasis kalnas prie Anieno upės, 4 km nuo Romos

Saguntum, ī *n* Saguntas, miestas rytinėje Ispanijoje

Sallustius, iī *m* Salustijus, romėnų giminės vardas. **C. Sallustius Crispus** — romėnų istorikas (86—35)

Samius, a, um Samo salos; *subst.* samietis

Samnītēs, ium *m* samnitai, tauta Italijoje

Sardinia, ae *f* Sardinija

Sāturnus, ī *m* Saturnas, senovės italų dievas, Jupiterio tėvas. **Diēs Sāturnī** — šeštadienis

Scaevola, ae *m* Scevola, pravardė. **C. Mūcius Scaevola** mėgino nužudyti etruskų karalių Porseną

Scīpio, ōnis *m* Scipionas, vienas Kornelijų giminės prievardžių. Žinomas **Pūblius Cornēlius Scīpio** — 218 metų konsulas, Hanibalo sumuštas prie Ticino upės; šio sūnus **P. Cornēlius Scīpio Africānus māior** nugalėjo Hanibalą ir Kartaginą (201 m. pr. m. e.). **P. Cornēlius Scīpio Nasīca** — konsulas 165 ir 162 m., žymus oratorius

Scylla, ae *f* Skilos uola Sicilijos sąsiauryje, priešais Charibdę

Scythae, ārum *m* skitai, bendras pavadinimas klajojančių tautų rytų Europoje

Seneca, L. Annaeus — Lucijus Anėjus Seneka (miręs 65 m. e. m.), filosofas, Nerono mokytojas

September, bris *m* (mėnsis) rugsėjo mėnuo

Sēquana, ae *f* Sekvana, upė Galijoje, dab. *Seine* (Sena)

Sēquanī, ōrum *m* sekvanai, tauta Galijoje

Sertōriānus, a, um Sertorijaus, vadovavusio Ispanijos tautų išsivadavimo kovai. **Bellum Sertōriānum** — karas su Sertorijum

Servius, iī m Servijus, romėnų vardas. **Servius Galba** — imperatorius (68—69)

Sextīlis, is *m* (mėnsis) šeštasis (rugpiūčio) mėnuo, vėliau pavadintas **Augustus**

Sextus, ī *m* Sekstas, romėnų vardas

Sibylla, ae *f* Sibilė, burtininkė

Sibyllīnus, a, um Sibilės

Sicilia, ae *f* Sicilija

Siculus, a, um Sicilijos; *subst.* sikulas, Sicilijos gyventojas

Simōnidēs, ae *m* Simonidas, graikų lyrikas (556—468)

Sōcratēs, is *m* Sokratas, graikų filosofas (469—399)

Sōl, is *m* saulės dievas. **Diēs Sōlis** — sekmadienis

Solo, ōnis *m* Solonas, Atėnų įstatymų leidėjas

Sophoclēs, is *m* Sofoklis, garsus graikų poetas-tragikas (497—406)

Sp. sutrumpinimas vardo **Spurius** (Spurijus)

Sparta, ae *f* Sparta, Lakonijos svarbiausias miestas

Spartacus, ī *m* Spartakas, garsus vergų sukilimo vadas (74—71 m. pr. m. e.)

Suēbī, ōrum *m* svebai, germanų padermės tauta

Suētōnius, iī *m* Svetonijus, rom. giminės vardas. **Gāius Suētōnius Tranquillus** — romėnų imperatorių biografijų autorius (75—150)

Sulla, ae *m* Sula, romėnų šeimos vardas

Syrācūsae, ārum *f* Sirakūzų miestas Sicilijoje

Syrācūsānus, a, um Sirakūzų; *subst.* sirakūzietis

Syria, ae *f* Sirija; platesne prasme — Asirija

T

T. sutrumpinimas vardo **Titus**

Tarentīnus, a, um Tarento, tarentietis

Tarentum, ī *n* Tarentas, miestas pietų Italijoje

Tarpēia, ae *f* Tarpėja, išdavusi sabinams Romos tvirtovę

Tarpēius[1], a, um Tarpėjos

Tarpēius[2], ī *m* romėnų giminės vardas. **Spurius Tarpēius** — Romos tvirtovės įgulos viršininkas

Tarquiniī, ōrum *m* Tarkvinijai, Etrurijos miestas. **Tarquinius**, a, um Tarkvinijų

Tarquinius Prīscus Tarkvinijus Senasis, penktasis Romos karalius

Tarquinius Superbus Tarkvinijus Išdidusis, septintasis ir paskutinysis Romos karalius

Tarsus, ī *f* Tarsas, Kilikijos (M. Azijoje) miestas

Tatius, iī *m* Tacijus, sabiniečių karalius Romulo laikais

Taurus, ī *m* Tauras, kalnynas M. Azijoje

Tencterī, ōrum *m* tenkterai, germanų padermės tauta

Terentius, iī *m* Terencijus. **Pūblius Terentius Afer** — romėnų komedijų rašytojas (190—159)

Teucrī, ōrum *m* teukrai (= trojėnai). **Teucer** — pirmasis Trojos karalius

Teutonēs, um *m* teutonai, germanų kilmės tauta; jie drauge su kimbrais 113 m. pr. m. e. buvo įsiveržę į Romos valstybę

Thēbae, ārum *f* Tebai, Graikijos miestas

Thēbānus, a, um Tebų; *subst.* tebietis

Themistoclēs, is *m* Temistoklis, Atėnų valstybės vyras

Thermopylae, ārum *f* Termopilų tarpeklis prie Etos kalno, kur garbingai krito Leonidas su 300 spartiečių

Thessalia, ae *f* Tesalija, šiaur. Graikijos sritis

Thrasybūlus, ī *m* Trasibulas, išvadavęs Atėnus nuo 30 tironų

Thrāx, ācis *m* trakietis, Trakijos gyventojas

Thurīī, ōrum *m* Turijai, miestas piet. Italijoje

Tiberis, is *m* Tiberis

Tiberius, iī *m* Tiberijus, Romos imperatorius (14—37)

Tibullus, ī *m* Tibulas. **Albius Tibullus** — romėnų poetas (54—19)

Tīcīnus, ī *m* Ticinas, upė šiaur. Italijoje

Tīmoleōn, ontis *m* Timoleontas, korintiečių vadas (411—337)

Titus, ī *m* Titas, romėnų vardas

Torquātus, i *m* Torkvatas, Manlijų giminės prievardis

Trōia, ae *f* Troja

Trōiānus, a, um trojiečių; *subst.* trojietis

Tullia, ae *f* Tulija, romėnų vardas

Tullius, iī *m* Tulijus, romėnų giminės vardas. **Servius Tullius** — šeštasis Romos karalius

Tullus, ī *m* Tulas, romėnų vardas. **Tullus Hostīlius** — trečiasis Romos karalius

Tūscī, ōrum *m* = **Etrūscī**

Tyrus, i *f* Tiras, miestas Finikijoje

U

Ūbiī, ōrum *m* ubijai, germanų kilmės tauta (gyveno, kur dabar Kelno miestas)

Ulixēs, is ir ī *m* Odisėjas

Usipetēs, um *m* usipetai, germanų kilmės tauta

V

Vēdius, iī *m* Vedijus, romėnų giminės vardas. **V. Pollio** V. Polionas, pagarsėjęs savo žiaurumu romėnas

Venus, eris *f* Venera, meilės ir grožio deivė. **Diēs Veneris** — penktadienis

Vercingetorīx, īgis *m* Vercingetorigas, arvernų karalius, galų vadas 52 m. pr. m. e. sukilime

Vergilius, iī *m* Vergilijus. **Pūblius Vergilius Maro** Publijus Vergilijus Maronas — romėnų poetas, Eneidos autorius (70—19)

Vesta, ae *f* Vesta, namų židinio ir šeimyninio gyvenimo deivė

Vestālis, e Vestos. **Virgo Vestālis,** arba tiesiog **Vestālis,** is *f* vestalė, Vestos vaidilutė

Vesuvius, iī *m* Vezuvijaus ugnikalnis

Veturia, ae *f* Veturija, Koriolano motina

Vīminālis, is *m* Viminalas, viena iš septynių Romos kalvų

Volscī, ōrum *m* volskai, tautelė Lacijuje

Volscus, a, um volskų

Volumnia, ae *f* Volumnija, Koriolano žmona

Vulcānus, ī *m* Vulkanas, ugnies bei mechanikos dievas

Xanthippē, ēs *f* Ksantipė, Sokrato žmona

Xerxēs, is *m* Kserksas, persų karalius (486—465)

Z

Zēnō, ōnis *m* Zenonas, graikų filosofas iš Elėjos (piet. Italijoje), gyv. apie 400 m. pr. m. e.

Zeuxis, is *m* Zeuksis, graikų tapytojas iš Heraklėjos (pietinėje Italijoje), gyv. apie 400 m. pr. m. e.

T U R I N Y S

I. GRAMATIKA IR PRATIMAI

Psl.

§ 1. Lotynų raidynas 5
§ 2. Raidžių tarimas 5
§ 3. Ilgieji ir trumpieji balsiai 8
§ 4. Ilgieji ir trumpieji skiemenys 9
§ 5. Kirčiavimas 9
§ 6. Lotyniškų garsų atitikimas lietuviškiems 10
§ 7. Žodžio sudėtis 12
§ 8. Kalbos dalys 13
§ 9. Žodžių tvarka sakinyje 14
§ 10. Verbum 15
§ 11. Vardinės veiksmažodžio dalys 16
§ 12. Veiksmažodis e s s e (būti) 16
§ 13. Asmenavimas 17
§ 14. Praesens activi 18
§ 15. Nomen substantivum 19
§ 16. Pirmoji linksniuotė 20
§ 17. Antroji linksniuotė 22
§ 18. Nomen adiectivum 23
§ 19. Imperfectum activi 25
§ 20. Futurum primum activi 26
§ 21—22. Imperativus 28
§ 23. III asmenuotės veiksmažodžiai galūne -io 30
§ 24. Trečioji linksniuotė 31
§ 25. Mišriųjų grupių linksniavimo pavyzdžiai 32
§ 26. Balsinio (i) kamiengalio daiktavardžių linksniavimo pavyzdžiai 32
§ 27—28. Trečiosios linksniuotės daiktavardžių grupės 33
§ 29. Trečiosios linksniuotės daiktavardžių giminė 34
§ 30. Trečiosios linksniuotės būdvardžiai 37
§ 31. Ketvirtoji linksniuotė 38
§ 32. Penktoji linksniuotė 40
§ 33. Daiktavardžių linksniavimo apžvalga 41
§ 34. Pagrindinės veiksmažodžio formos 48
§ 35. Perfectum indicativi activi 48
§ 36. Plusquamperfectum indicativi activi 49
§ 37. Futurum secundum (exactum) activi 50

Psl.
§ 38. Veiksmažodžio sum, fui, esse perfectum, plusquamperfectum ir futurum II 50
§ 39. Indicativi activi laikų lentelė 51
§ 40. Sakinio analizė 53
§ 41. Būdvardžių laipsniavimas 54
§ 42. Būdvardžių laipsniavimo ypatybės 57
§ 43. Būdvardžių apžvalga 60
§ 44. Adverbium 61
§ 45. Participia 63
§ 46. Ablativus absolutus 65
§ 47. Passivum 67
§ 48. Veikiamojo posakio keitimas neveikiamuoju 69
§ 49. Perfectum, plusquamperfectum, futurum II passivi 71
§ 50. Pronomen. Pronomina personalia 73
§ 51. Pronomina possessiva 74
§ 52—53. Pronomina demonstrativa 74
§ 54. Pronomina relativa 76
§ 55. Pronomina interrogativa 76
§ 56. Pronomina indefinita 77
§ 57. Įvardiniai būdvardžiai 78
§ 58. Įvardžių apžvalga 80
§ 59. Nomen numerale 81
§ 60. Skaitvardžių linksniavimas 83
§ 61. Numeralia distributiva ir adverbia numeralia 83
§ 62. Skaitvardžių apžvalga 85
§ 63. Sakinio dalių derinimas 86
§ 64. Linksnių vartojimas. Nominativus 87
§ 65. Genetivus 87
§ 66. Dativus 88
§ 67. Accusativus 88
§ 68. Ablativus 89
§ 69. Praepositio 90
§ 70. Vietos reiškimas 93
§ 71. Daiktavardžių giminė pagal prasmę 93
§ 72. Substantiva defectiva 94
§ 73. Infinitivus 95
§ 74. Accusativus cum infinitivo 95
§ 75. Nominativus cum infinitivo 98
§ 76. Coniunctivus 99
§ 77. Veiksmažodžio esse coniunctivus 100
§ 78. Veiksmažodžio sum, fui, esse (būti) asmenavimo lentelė 101
§ 79. Keturių taisyklingųjų asmenuočių lentelė 102
§ 80. Composita veiksmažodžio esse 106
§ 81. Composita veiksmažodžio esse vartojimo pavyzdžiai 107

Psl.
§ 82. Verba deponentia 109
§ 83. Verba semideponentia 111
§ 84. Coniunctivus pagrindiniuose sakiniuose 111
§ 85. Coniunctivus šalutiniuose sakiniuose 113
§ 86. Consecutio temporum 115
§ 87. Consecutio temporum lentelė 116
§ 88. Consecutio temporum vartojimo taisyklės 116
§ 89. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna pilnas consecutio temporum 117
§ 90. Quaestiones indirectae 117
§ 91. Cum causale 119
§ 92. Cum concessivum 120
§ 93. Quin dubitativum 120
§ 94. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna dalinis consecutio temporum 121
§ 95. Ut (ne) finale 121
§ 96. Ut (ne) obiectivum 123
§ 97. Cum historicum 125
§ 98. Šalutiniai sakiniai, kuriuose nebūna consecutio temporum 126
§ 99. Ut (ut non) consecutivum 126
§ 100. Sąlygos sakiniai 128
§ 101. Dažniau vartojamieji jungtukai su indikatyvu 130
§ 102. Gerundium. Gerundivum 131
§ 103. Coniugatio periphrastica 133
§ 104. Supinum 134
§ 105. Veiksmažodžio formų padarymo apžvalga 136
§ 106. Pagrindinės veiksmažodžio formos 137
§ 107. Praesens'o kamienas 139
§ 108. Veiksmažodžio formų padarymas iš pagrindinių formų 139
§ 109. Išvestinėms formoms daryti formantų sąrašas 141
§ 110. Išvestinių veiksmažodžio formų padarymo apžvalga 142
§ 111. Išvestinių veiksmažodžio formų iš trijų kamienų padarymo lentelė 142
§ 112. Verba anomala 142
§ 113. Fero, tuli, latum, ferre 142
§ 114. Volo, nolo, malo 144
§ 115. Eo, ii, itum, ire 146
§ 116. Fio, factus sum, fieri 148
§ 117. Verba defectiva 149
§ 118. Verba impersonalia 150
§ 119. Kai kurios asmenavimo ypatybės 152
§ 120. Oratio obliqua 153
§ 121. Žinios iš prosodijos ir metrikos 156

II. SKAITINIAI

I—II linksniuotės. Praesens, imperfectum, futurum I, imperativus

Psl.

1. Cincinnatus 165
2. Camillus 166
3. Caesar et Ariovistus 166

Trečioji linksniuotė

4. De Cicerone 167
5. De militibus Romanis 168
6. De nominibus Romanis 168
7. De mari 169
8. De Roma antiqua 170

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai

9. De exercitationibus corporis 170
10. De Hannibale 171

Ketvirtoji linksniuotė

11. De exercitu Romano 171
12. De Scythia 173

Penktoji linksniuotė

13. De diebus et noctibus 174
14. De cornibus 174

Perfectum, plusquamperfectum, futurum II

15. De Tarpeia 174
16. Lupus in fabulis 175
17. De Romulo et Remo 176

Gradus comparationis

18. De clarissimis urbibus et fluminibus Italiae 176
19. De domo Romano 177
20. De civibus et servis 178
21. De seditionibus servorum 179
22. De clientibus 180
23. De schola Romana 181
24. De libris 182

Būdvardžių linksniavimo ypatybės

25. De Prometheo 182
26. Romani consules creant 183

Prieveiksmiai

Psl.

27. De luscinia et acanthide 183

Participium. Ablativus absolutus

28. Horatius Cocles 184

Passivum

29. Triumphus Romanus 185
30. Terror Cimbricus 186
31. Hannibal iter per Alpes facit 187

Įvardžiai

32. Hannibalis oratio 187
33. De Alexandro, rege Macedonum 188
34. De Galliae populis 188
35. M. Porcius Cato maior 189

Skaitvardžiai

36. De mensibus anni Romani 189
37. De Helvetiorum numero 190
38. Ex urbis Romae descriptione 190

39—40. *Infinitivus* 191
41. *Coniunctivus* 192
42. *Quaestiones indirectae. Ut finale, ut obiectivum* 192
43. De Diogene 193
44—45. De Mida 193

Cum historicum. Cum causale

46—47. Quantum valeat labor 194
48. Nonnulla de virtute Lacedaemoniorum 195

Ut consecutivum

49—50. De Daedalo et Icaro 195

Si reale. Si irreale

51. De Pyrrho 196
52. Mucius Scaevola 197
53. Coriolanus 198

Verba deponentia. Verba semideponentia

54. Scipio colloquitur cum Catone 199
55. Senatores ausi sunt fortiter Gallos exspectare 200
56. Scytha quidam Alexandrum Magnum vituperat 201

Verba anomala

Psl.
57. Germanorum malitia 202
58. De Demosthenis et Demadis astutia 203
59—60. Nonnulla de Socrate philosopho 204
61. De libris Sibyllinis 206
62. De Vedio Pollione 206
63. De Germanico 207

Verba defectiva. Verba impersonalia

64—65. De Spartaco 208
66. De industria humana 209
Cornelii Nepotis Vitae. Epaminondas 211
C. I. Caesaris Belli Gallici liber sextus 214
P. Ovidii Nasonis Metamorphoses:
Phaethon 225
Daedalus et Icarus 230
Titus Lucretius Carus. Religiniai prietarai 233

III. ŽODYNAI

1. Žodžiai skaitiniams 237
2. Lietuviškai lotyniškas žodynėlis 263
3 Lotyniškai lietuviškas žodynėlis 274
4. Tikriniai vardai 336

Проф. М. Рачкаускас
УЧЕБНИК ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА
для средней школы

Для литовских школ

Redaktorius *J. Starkus.*
Techn'kinis redaktorius *S. Mikalauskas.* Korektorius *A. Žeimytė.*

Pas'rašyta spausdinti 1953 m. spalio mėn. 9 d. LĐ 03960. Tiražas 3000 egz. Popierius plokštinis 60 × 92¹/₁₆ = 11 + 0,25 pop. lapo — 22 + 0,5 apskait. spaudos lanko; 18,09 autor. lanko; 18,8 leidyb. lanko. Kaina 3 rub. 20 kap. Leid'nio Nr. 1114.

Spausdino Valstybinė V. Kapsuko-Mickevičiaus vardo spaustuvė Kaune, Lenino pr. 23. Spaustuvės užsakymo Nr. 1030.

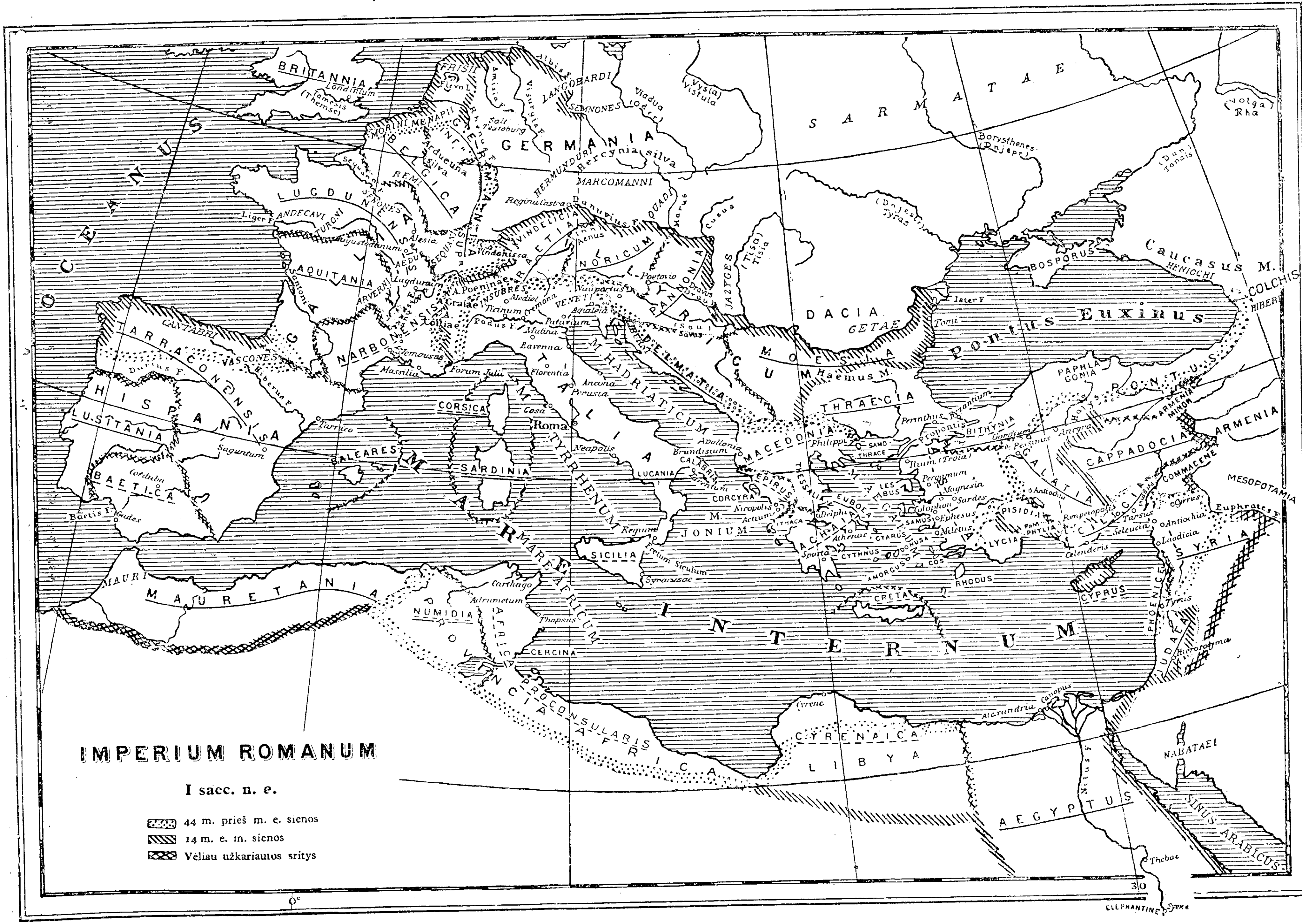
IMPERIUM ROMANUM
I saec. n. e.
44 m. prieš m. e. sienos
14 m. e. m. sienos
Vėliau užkariautos sritys
OCEANUS
BRITANNIA
Londinium
Tamesis (Themse)
GERMANIA
FRISII
LANGOBARDI
SEMNONES
HERMUNDURI
Hercynia silva
MARCOMANNI
QUADI
SARMATAE
Vysla (Vistula)
Viadua (Oder)
Albis F.
Visurgis F.
Amisia F.
Rhenus F.
Borysthenes (Dnjepr)
(Volga) Rha
(Don) Tanais
(Dnjestr) Tyras
Caucasus M.
HENIOCHI
COLCHIS
HIBERI
BOSPORUS
DACIA
GETAE
JAZYGES
(Tisa) Tisia
MOESIA
Haemus M.
THRAECIA
Ister F.
Tomi
Pontus Euxinus
PAPHLAGONIA
PONTUS
ARMENIA MINOR
ARMENIA
CAPPADOCIA
COMMAGENE
MESOPOTAMIA
Euphrates F.
BITHYNIA
GALATIA
Byzantium
Perinthus
Propontis
Ilium (Troia)
Pergamum
Smyrna
Ephesus
Miletus
Sardes
Ancyra
Gordium
PISIDIA
PAMPHYLIA
CILICIA
Tarsus
Seleucia
Antiochia
LYCIA
RHODUS
CYPRUS
SYRIA
Laodicia
PHOENICE
Tyrus
JUDAEA
Hierosolyma
NABATAEI
SINUS ARABICUS
AEGYPTUS
Nilus F.
Alexandria
Canopus
Thebae
ELEPHANTINE
Syene
LIBYA
CYRENAICA
Cyrene
CRETA
MARE INTERNUM
MACEDONIA
Philippi
THESSALIA
EPIRUS
ACHAIA
Athenae
Sparta
Delphi
EUBOEA
CORCYRA
Nicopolis
ITHACA
M. JONIUM
CALABRIA
Brundisium
Tarentum
Apollonia
DELMATIA
ILLYRICUM
PANNONIA
Poetovio
Savus
NORICUM
RAETIA
VINDELICIA
Danuvius F.
Reginum Castra
Vindobona
Aenus
VENETI
Aquileia
Patavium
Padus F.
Mutina
Ravenna
Florentia
Ancona
Perusia
MARE HADRIATICUM
ITALIA
Roma
Cosa
Neapolis
LUCANIA
Regium
SICILIA
Fretum Siculum
Syracusae
MARE TYRRHENUM
CORSICA
SARDINIA
BALEARES
MARE AFRICUM
Carthago
Adrumetum
Thapsus
CERCINA
NUMIDIA
AFRICA PROCONSULARIS
MAURETANIA
MAURI
HISPANIA
TARRACONENSIS
LUSITANIA
BAETICA
CANTABRI
VASCONES
Tarraco
Saguntum
Corduba
Gades
Baetis F.
Durius F.
Hiberus F.
GALLIA
AQUITANIA
LUGDUNENSIS
NARBONENSIS
BELGICA
MORINI
MENAPII
REMI
SEQUANI
AEDUI
ARVERNI
TURONI
ANDECAVI
SENONES
Santoni
Liger F.
Alesia
Lugdunum
Augustodunum
Nemausus
Massilia
Forum Julii
Arduenna silva
Teutoburg
A. Poeninae
A. Graiae
INSUBRES
Mediol.
Cremona
Ticinum
0°
30